STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 06638

DRAY MENSHEN

Maksim Gorky

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

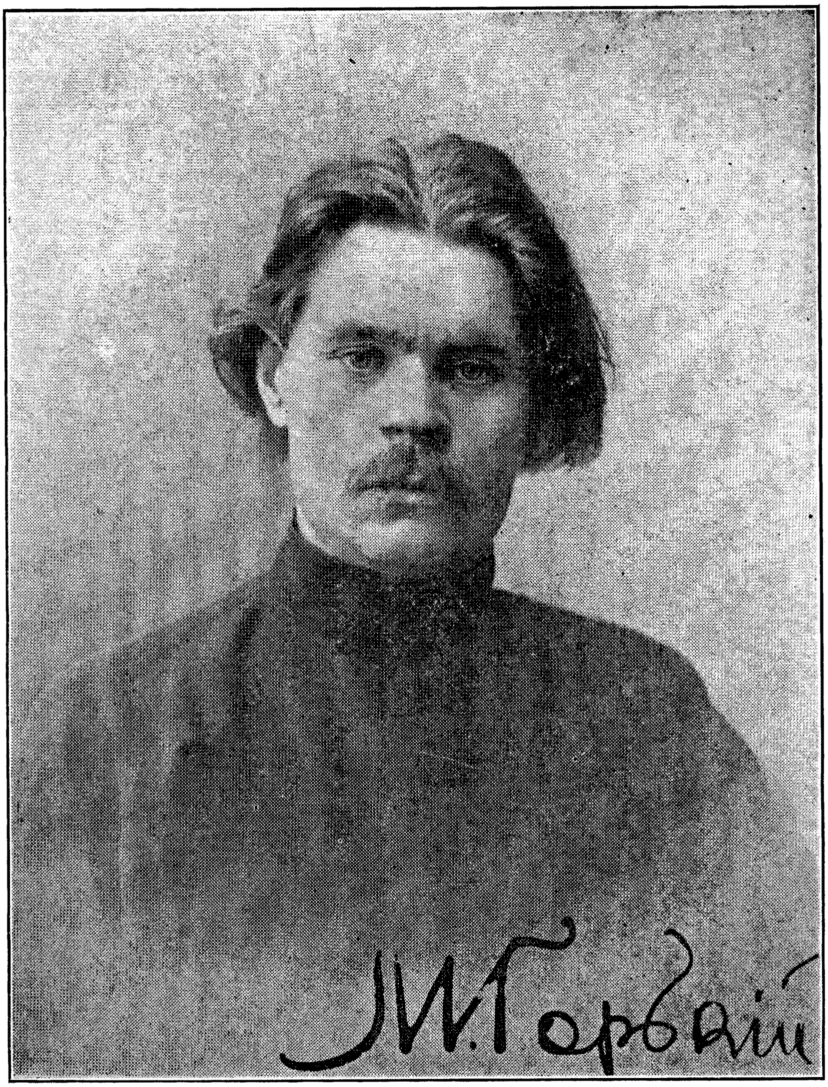
М. Горький

מאקסים גאָרקי

דריי מענשען

ראָמאן אין 2 בענד.

איבערזעצט פון

א. פרומקין

ערשטער באנד.

ארויסגעגעבען פון
מאלערמאן'ס ליטערארישע פאבלישינג קאמפ.
ניו־יארק — פילאדעלפיא
.1918

Copyright 1918
by S. Malerman, Philadelphia.

1.

פונקט אין מיטען פון די קערשענצער וועלדער געפינען זיך א היבש ביסעל איינזאמע קברים, צוואווארפען אין אלע זייטען. דארט ליגען בע־גראבען די ביינער פון פרומע זקנים, וואס האבען געדיענט גאט נאך דער תורה פון די „סטארא ווערצעס“ (א רעליגיעזע סעקטע אין רוס־לאנד), און וועגען איינעם פון דיזע אלטע לייט — אנטיפא האט ער געהייסען — דערצעהלט מען אין די דערפער פון יענער געגענד אזא מעשה:

אנטיפא לונעוו איז געווען א רייכער בויער מיט א שטרייגגען כא־ראקטער, ביז וואנען ער איז אלט געווארען פופציג יאהר איז ער געווען פערזונקען אין זינד און האט זיך געבאדען אין אלערליי תאוות. מיט אמאל האט ער זיך אבגעקעהרט פון זיין שלעכטען וועג, און דערפיה־לענדיג א טיפען וועהטאג אין זיין נשמה, האט ער פערלאזען זיין פאמי־ליע און איז אוועק פיהרען אן איינזאמען לעבען אין וואלד. דארט, אין וואלד, האט ער זיך אויפגעשטעלט זיין איינזאם שטיבעל, און אכט יאהר נאכאנאנד, זומער און ווינטער, האט ער דארט געלעבט אליין; קיינעם האט ער אהין ניט אריינגעלאזען, ניט קיין בעקאנטע און ניט קיין קרובים אפילו.

אפטמאל האט זיך געמאכט, אז מענשען פלעגען פערבלאנדזשען אין וואלד און אויף אזא אופן זיך געפינען לעבען דאס איינזאמע שטי־בעל. זיי האבען געזעהן, ווי אנטיפא איז פערטיפט אין זיין געבעט, פא־לענדיג אויף די קניע ביים שוועל פון זיין געצעלט. ער האט געהאט א מורא'דיגען אנבליק: אויסגעדארט איז ער געווען פון די תעניתים און די תפלות זיינע, און זיין קערפער איז אין גאנצען געווען בעדעקט מיט האר, ווי א חיה. אז ער פלעגט נור דערזעהן א מענשען פאר זיך, איז ער גלייך אויפגעשטאנען און האט זיך פערנייגט ביז צו דער ערד, ביז ריי־דענדיג קיין ווארט. האט אימיצער געפרעגט, ווי אזוי מען קען ארויס־געהן פון וואלד, האט אנטיפא מיט דער האנד געוויזען דעם וועג, וויי־

טער ניט ארויסרייידענדיג קיין איין װאָרט: דערנאָך האָט ער זיך פון דאָס ניי פערנייגט ביז דער ערד, איז אריין צוריק אין זיין חדר׳ל און פערשלאָסען הינטער זיך די טהיר.

געזעהן האָט מען איהם אָפט אין די אכט יאָהר, נאָר זיין שטימע האָט קיין מענש ניט געהערט אין דער גאַנצער צייט. זיין פרוי און קינדער האָבען איהם בעזוכט; ער פלעגט צונעהמען דאָס עסען און די קליידער, װאָס זיי האָבען איהם געבראַכט, און אויך פאַר זיי פלעגט ער זיך פערנייגען ביז צו דער ערד, אזוי װי פאַר אַלע אנדערע; און פונקט װי צו אַלע אנדערע האָט ער צו זיי אויך קיין מאָל ניט גערעדט.

געשטאָרבען איז ער אין׳ם זעלבען יאָהר, װען מען האָט צושטערט דאָס איינזאמע װאַלד-לעבען פון די „סטאַראָװערצעס“. זיין טויט איז געקומען אויף אַזאַ אופן:

מיט א גאַנצע מחנה סאָלדאַטען איז דער פּאָליציימייסטער אַראָב־געקומען אין װאַלד. און זיי האָבען געזעהן, װי אנטיפּא שטעהט אויף די קניע אין מיטען זיין שטיבעל און איז שטילערהייט מתפלל פאַר זיך.

„דו!“ האָט דער פּאָליצמייסטער א געשריי געטהאָן צו איהם — „רוק זיך שוין ארויס פון דאַנען! מיר װילען זי צואװאַרפען, דיין נאָרע...“

אָבער אנטיפּא האָט זיין קויל ניט געהערט. און װי הויך דער פּאָליצמייסטער האָט ניט געשריען — דער פרומער, אַלטער מאַן, האָט קיין װאָרט ניט געענטפערט. דער פּאָליצמייסטער האָט אַלזאָ געהייסען ארויסשלעפּען אנטיפּא׳ן פון שטיבעל. אָבער זיינע סאָלדאַ־טען זיינען געבליבען שטעהן װי צומישט, אַנקוקענדיג דעם אַלטען, װעלכער איז געװען אזוי פערטיעפט אין זיין געבעט, אזוי װי ער װאָלט זיי גאָר פאַר די אויגען ניט געזעהן. דערשראָקען און צוטרייסעלט פון אַזאַ מין פעסטען כאַראַקטער, פון אַזאַ מין זעעלען-שטאַרקייט, האָבען די סאָלדאַטען קיין מוטה ניט געהאַט צו ערפילען דעם פּאָליצ־מייסטער׳ס בעפעהל. נו, האָט דער פּאָליצמייסטער געהייסען צונעהמען דאָס שטיבעל; און זיי האָבען אָנגעהויבען צו־צונעהמען דעם דאַך, נור שטיל און לאַנגזאַם, אָהן רעש, האָבען זיי זייער ארבייט גע־טהאָן, כדי ניט צו שטערען דעם אַלטען אין זיין געבעט.

די קלעפּ פון די האמערס האָבען אָבגעקלונגען איבער אַנטיפּא'ס קאָפּ, די ברעטער האָבען געקנאַקט און זיינען אראָבגעפאלען אויף דער ערד; איבער'ן גאנצען וואלד האָט זיך געהערט די קלאַפּעריי. ארום דאָס איינזאמע שטיבעל זיינען אונרוהיג ארומגעפלויגען די פויגעלאך, דערשראָקענע און פּערציטערטע דורכ'ן ליארם; אפילו די בלעטער פון די בוימער האָבען געציטערט. נור דער פרומער אלטער האָט ניט אויפגעהערט צו זאָגען זיין תפלה, פּונקט ווי ער וואָלט גאָרנישט געזעהן און גאָרנישט געהערט...

אָט האָבען זיי שוין אָנגעהויבען ארונטערצוטרייסען די באלקענס פון שטיבעל, און דער אלטער מאן ליגט נאָך אלץ אויף די קניע און ריהרט זיך פון אָרט ניט. ערשט ווען די לעצטע באלקענס זיינען אבגעריסען געוואָרען און דער פּאָליצמייסטער אליין איז צוגעגאנגען צו אַנטיפּא'ן און האָט איהם אָנגענומען ביי די האָר, האָט אַנטיפּא אויפגעהויבען די אויגען צום הימעל, און שטיל, קוים וואָס מען האָט איהם געהערט, האָט ער געזאָגט: „גוטהארציגער גאָט, זיי מיר מוחל!"

און ער איז אנידערגעפאלען הינטערווײלעכס אויף דער ערד און איז געבליבען ליגען — טויט.

בשעת דאָס האָט פּאסירט, איז יאקאָוו, אַנטיפּא'ס עלטערער זוהן אלט געווען דריי און צוואנציג און טערענטי, דער איגנערער, אכצעהן יאָהר. שוין אלס קליין אינגעל האָט דער הויכער, געזונטער יאקאָוו געקראָגען דעם צונאָמען „היצקאָפּ", און אין דער צייט, וואָס זיין פאָטער איז געשטאָרבען, האָט ער געהאט א שם אין דער גאנצער געגענד פאר דעם ווילדסטען, אויסגעלאסענסטען בחור. אלע האָבען זיך בעקלאָגט אויף איהם — די מוטער, דער סטאָראָסטא פון דאָרף, די שכנים; מען פלעגט איהם ארייגזעצען אין טורמע, איהם שמייסען מיט ריטער — אזוי פיעל שמיץ וויפיעל דער דאָרפריכטער האָט איהם צוגע'פּסק'ענט, און אָפטמאָל פלעגט מען איהם סתם אזוי שלאָגען, גאָר אָהן א משפּט, נאָר אלצדינג איז געווען ארויסגעוואָרפען. עס איז אונמעגליך געווען איינצוהאלטען יאקאָוו'ס לייכטזיניגע נאַטור.

און אלץ ענגער און ענגער איז איהם געוואָרען אין דאָרף, צווי-

שען זיינע פרומע לאַנדסלייט, די „סטאַראָווערצעס", וועלכע האָבען געאַרבייט ווי די עזלען, ניט געוואָלט וויסען פון קיין שום נייעם אויפפיהר און זיך געהאַלטען פעסט אַן דעם אַלטען גלויבען. יאַקאָוו האָט גערויכערט טאַבאַק, געטרונקען בראַנפען און איז געגאַנגען דייטש געקליידט. פון די תפלות און אַלע אַנדערע רעליגיעזע מנהגים פון דער געמיינדע האָט ער ניט געוואָלט וויסען, און אַז די נכבדים, די אַנגעזעהענע לייט פון דאָרף פלעגען איהם זאָגען מוסר און איהם דערמאָנען אַן זיין פרומען טאַטען, פלעגט ער זיי ענטפערען מיט שפּאָט:

„האָט זשע אַביסעל געדולד, מיינע געעהרטע זקנים — אויף אַלצדינג איז דאָ אַ צייט. אַז די מאָס פון מיינע זינד וועט ווערען פאַר־פול — דעמאָלט וועל איך מן הסתם אויך תשובה טהאָן. איצט איז עס נאָך צו פריה פאַר מיר. און מיין באַטושקאַ, דעם טאַטען מיינעם, זאָל זיך מיהען, קענט איהר מיר אויך ניט אָנווייזען אַלס ביישפּיעל— מחמת ער האָט פופציג יאָהר נאָכאַנאַנד געזינדיגט און בלויז אַכט יאָהר תשובה געטהאָן... לעת עתה האָב איך נאָך וויניג וואָס זינד אויף מיר, העכסטענס אַזוי פיעל וויפיעל עס געפינט זיך פוך ביים קליינעם נעסט־פויגעלע אויפ'ן לייב. אָט, אַז די זינד־פעדערן וועלען מיר ערשט ריכטיג אויסוואַקסען — דעמאָלט וועל איך צייט האָבען תשובה צו טהאָן"...

„אַ פערפאַלענער אפיקורוס!" האָט מען אין דאָרף געזאָגט אויף יאַקאָוו לונעוו, און מען האָט איהם פיינט געהאַט און מורא געהאַט פאַר זיין שיין.

צוויי יאָהר נאָכ'ן פאָטער'ס טויט האָט יאַקאָוו חתונה געהאַט. דורך זיין אויסגעלאַסענעם לעבען האָט ער געמאַכט אַ תל פון'ם שעה־נעם הויז און די גאַנצע ווירטהשאַפט, וואָס זיין פאָטער האָט איינ־געשאַפט מיט זיין דרייסיג־יעהריגער, פליסיגער אַרבייט. קיין מענש אין דאָרף האָט איהם אַלזאָ ניט געוואָלט געבען זיין טאָכטער פאַר אַ ווייב. אָבער ערגעץ וואו, אין אַ ווייטען דאָרף, האָט ער געפונען אַ שעהנע מיידעל, אַ יתומה, און כדי צו האָבען אויף חתונה־הוצאות, האָט ער פערקויפט אַ פאָר פערד און דעם ביהן־שטאַק, וואָס זיין פאָ־טער האָט אויפגעאַרבייט. זיין ברודער טערענטי, אַן איינגעשראָקע־

נער, שטילער מענש מיט א הויקער און זעהר לאנגע הענד, האָט איהם ניט געשטערט, איהם געלאָזט טהאָן וואס זיין הארץ האָט געגלוסט. די מוטער איז געלעגען קראנק אויפ'ן אויוועז און מיט א מורא'דיגער, הייזעריגער שטימע האָט זי געשריען צו איהם:

„דו רשע וואָס דו ביסט! האָב רחמנות אויף דיין נשמה!... בע־רעכען וואָס דו טהוסט!"

„גור ניט געזאָרגט, מאמוניו טהייערע!" האָט יאקאָוו געענט־פערט. „נישקשה, דער טאַטע וועט זיין פאר מיר א מליץ יושר פאר גאָט..."

אין אָנהויב, כמעט א האַלב יאָהר נאָכאנאנד, האָט יאקאָוו גע־לעבט שטיל און פריעדליך מיט זיין ווייב; ער האָט זאָגאר אָנגעפאנגען צו ארבייטען. דערנאָך איז ער אָבער ווידער געוואָרען אויסגעלאסען: אויף עטליכע מאָנאַט נאָכאנאנד איז ער פערשוואונדען פון דער היים, און אז ער איז צוריקגעקומען צו זיין פרוי, איז ער געווען צושלאָגען, אָבגעריסען און אויסגעהונגערט... יאקאָוו'ס מוטער איז געשטאָרבען, און ביי דער מאָהלצייט, וואס מען האָט געמאכט צו באַלייטען די נשמה פון דער טוידטער, האָט זיך יאקאָוו גוט אָנגע'שכור'ט און האָט דעם סטאַראָסטא פון דאָרף, זיין אַלטען פריינד, געשלאָגען מכות רצח. מען האָט איהם דערפאר אריינגעזעצט אין אָסטראָג, צוזאמען מיט א גאנצע מחנה ארעסטאנטען. אז ער איז אָבגעזעסען זיין צייט, איז ער צוריקגעקומען אין דאָרף — מיט א גלאַט־געשוירענעם קאָפּ, פערפינסטערט און פול מיט צאָרן. זיינע דאָרפסלייט האָבען איהם וואָס ווייטער אַלץ מעהר געהאסט; און זייער כעס האָבען זיי אויך אויסגעלאָזען צו יאקאָוו'ס פאמיליע, דער עיקר צו זיין אונשולדיגען ברודער טערענטי, וועלכער האָט שוין פון קליינווייז אויף געמוזט אויסשטעהן די ביטערסטע ליידען פון די אינגלעך און די מיידלעך, וואָס האָבען ניט אויפגעהערט צו מאכען פון איהם חוזק. יאקאָוו'ן האָבען זיי גערופען ארעסטאנט און רויבער; טערענטי איז ביי זיי געווען א קאַליקע און א כשוף־מאכער. טערענטי האָט פערשוויגען די אַלע זידלערייען, אָבער יאקאָוו האָט זיך ניט געלאָזט שפייען אין דער קאשע.

„האָט קיין מורא ניט!" האָט ער געסטראשעט. „וואַרט נור

אקאַרשט אוים!... איך וועל אייך שוין ווייזן ווער עלטער איז!"

אז ער איז אַלט געווען אונגעפעהר פערציג יאָהר, האָט זיך געמאכט א שרפה אין דאָרף. מען האָט איהם בעשולדיגט, אז ער איז געווען דער אונטערצינדער, און ער איז דארום פערשיקט געוואָרען קיין סיביר.

אויף טערענטי'ס פּלייצעס איז אַלזא געבליבען יאקאָוו'ס פאמיליע, זיין ווייב, וואס האָט ביי דער שרפה פערלאָרען דעם פערשטאַנד, און זיין זוהן איליא, א געזונד אינגעל מיט שווארצע אויגען, ניט מעהר ווי צעהן יאָהר אַלט, נאָר א סך ערנסטער ווי עס האָט זיך געפּאסט פאר זיין עלטער. אזוי גיך ווי דאָס אינגעל איז נור ארויס אין גאַס, זיינען איהם די אַנדערע קינדער פון דאָרף נאָכגעלאָפען און איהם פערוואָרפען מיט שטיינער. און די גרויסע, אז זיי האָבען איהם דערזעהן, פלעגען איהם בעגעגענען מיט די ווערטער:

„הו, דער קליינער שד! דאָס ארעסטאנטעל!... אן אויסכאפּעניש אויף דיר!..."

פאר דער שרפה האָט טערענטי געהאט א שטיקעל מסחר אין דאָרף. ניט זייענדיג שטארק גענוג צו קענען ארבייטען שווער, האָט ער געהאנדעלט מיט פּאַדים, נאָדלען און אַנדערע אזעלכע קלייניגקייטען, אָבער דאָס פייער, וואס האָט געמאכט א תל פון א האלבען דאָרף, האָט אויך ניט געשוינט דאָס הויז פון די לונעווס, און טערענטי'ס גאנצע סחורה איז פערברענט געוואָרען. נאָך דער שרפה איז די לונעווס געבליבען ניט מעהר ווי אן אַלט פערד און דריי און פערציג רובעל מזומן געלד. טערענטי האָט גאַנץ גוט געזעהן, אז אין זיין דאָרף וועט ער בשום אופן ניט קענען אָנגעהן. ער האָט דארום איבערגעלאָזט זיין שוועגערין ביי אַן אָרעמע פּויערטע אויף קעסט און פּפלעגע פאר פופציג קאָפּיקעס א מאָנאַט. דערנאָך האָט ער זיך אויסגעזוכט אַן אַלטען אָבגעניצטען וואָגען, ארייגנגעזעצט זיין פּלימעניקעל און בעשלאָסען צו פאָהרען אין דער גובערנסקער שטאָדט, מיט דער האָפנונג, אז א ווייטער קרוב פון די לונעוו'ס, א געוויסער פּעטרוכא פּעליִמאָנאָוו, וועלכער ארבייט דאָרט אַלס קעלנער אין א שיינק, וועט איהם ווי עס איז אויסהעלפען צו מאַכען א שטיקעל לעבען.

ביינאַכט, גאַנץ שטיל, אזוי ווי א גנב, האָט טערענטי פערלאָזען

זיין היים. שטילערהייט האט ער אנגעטריבען זיין פערד, און מיט זיינע גרויסע שווארצע אויגען האט ער אלץ געקוקט צוריק. דאס פערד האט זיך געשלעפט טריט ביי טריט, דאס וועגעלע האט זיך ארומגעשאקעלט אהין און אהער, און איליא, וועלכער האט זיך איינגעגראבען אין היי, איז באלד ארייגעפאלען אין א קינדערשען פעסטען שלאף...

אין מיטען נאכט האט זיך דאס אינגעל אויפגעכאפט דורך א מורא'דיגען מערקווירדיגען טאן, וואס האט געקלונגען ווי דאס ווילדע וואויען פון א וואלף. עס איז געווען א ליכטיגע נאכט. דער וואגען איז געשטאנען לעבען א וואלד. לאנגזאם איז זיך דאס פערד ארומגעגאנגען ארום וואגען און האט געצופט דאס פייכטע גראז פון דער ערד. א הויכער גרינער בוים מיט א פער'שרפה'טען שפיץ איז זיך געשטאנען איינזאם, ווייט אין פעלד, אקוראט ווי ער וואלט פערטריבען געווארען פון וואלד. אונרוהיג, מיט שארפבליקענדע אויגען, האט דאס אינגעל געזוכט זיין פעטער. אין דער שטילקייט פון דער נאכט האט מען געקענט אזוי דייטליך הערען די טריט פונ'ם פערד און זיין שנארכען, וואס האט געקלונגען אזוי ווי א שווערעס זיפצען; און דערצו איז נאך צוגעקומען יענער אונערקלעהרליכער, ציטערנדער קול, וועלכער האט איליא'ן אזוי געשראקען.

„פעטערל!“ האט ער גערופען גאנץ שטיל.

„וואס איז דארט?“ האט טערענטי זיך א כאפ געטהאן, אין דער צייט וואס דער ווילדער געשריי האט פלוצלונג פערשטומט.

„וואו ביסטו ערגעץ?“

„אט דא בין איך... קענסט שלאפען רוהיג!...“

איצט האט איליא בעמערקט, אז דער פעטער זיינער זיצט אויף א בערגעל ביים ברעג פון וואלד און אז ער זעהט אוים שווארץ, אזוי ווי אווארצעל פון א בוים וואס קריכט ארוים פון דער ערד.

„איך האב מורא“, האט דאס אינגעל געזאגט.

„פאר וואס? וואס איז דא פאראן מורא צו האבען?... מיר זיינען דאך גאנץ אליין...“

„אימיצער וואויעט אזוי...“

„ס'האָט זיך דיר נור געמוזט חלום'ען..." האָט דער הויקער גע־זאָגט גאַנץ שטיל.

„ביי גאָט — ער וואויעט!"

„אזוי... אפשר איז דאָס געווען א וואָלף... אבער ער איז דאָך אזוי ווייט פון אונז... שלאָף נור, שלאָף!..."

אָבער דער קליינער איליא האָט שוין מעהר ניט געקענט איינ־שלאָפען. דורך דער שטילקייט פון דער נאכט האָט איהם פערקלעמט ביים הערצעל, און אין די אויערען האָט איהם כסדר געקלונגען יענער מערקווירדיגער, יענער וויינענדיגער קול. ער האָט בעטראכט מיט אויפמערקזאמקייט די געגענד און האָט געזעהן, ווי דער פעטער זיי־נער קוקט אהין, אויפ'ן בארג, ווייט, ווייט אין וואַלד, וואו עס הויבט זיך אויף די ווייסע קירכע מיט די פינף שפּיצען, אויף וועלכע די גרויסע, קיילעכדיגע לבנה שיקט אראָב איהרע שטראַהלען. איליא האָט דערקענט, אז דאָס איז די קירכע פון'ם דאָרף ראַמאָדאַנאָווסק, און אז צוויי ווערסט פון דאָרט, נעהנטער צו דעם פלאַץ, וואו זיי געפינען זיך איצט, ליגט זייער אייגענער דאָרף קיטעשנאַיאַ.

„מיר זיינען נאָך גאָר קיין סך ניט אָבגעפאָהרען", האָט זיך אי־ליא אָבגערופען.

„וואָס?" האָט דער פעטער געפרעגט.

„מיר דאַרפען דאָך פאָהרען ווייטער, מיין איך... ס'קען נאָך אימיצער אָנקומען פון דאָרט..."

און מיט אַן אויסדרוק פון פיינדשאַפט האָט איליא אָנגעצייגט אויף דער זייט, וואו דאָס דאָרף געפינט זיך.

„מיר וועלען שוין פאָהרען ווייטער... האָב קיין מורא ניט!..." האָט דער פעטער געענטפערט.

און ווידער אַמאָל איז געוואָרען שטיל. איליא האָט זיך אנידער־געזעצט אויף די קניע, האָט זיך אָנגעהאַלטען אָן דעם פאָדערשטען טהייל פון וואָגען און גענומען קוקען אהין, וואו דער פעטער האָט געקוקט. אין דעם געדיכטען, שווארצען חושך, וואָס האָט געהערשט אין וואַלד, האָט מען דאָס דאָרף ניט געקענט זעהן, נאָר איליא'ן האָט זיך פונדעסטוועגען אויסגעדוכט, אז ער זעהט עס ווירקליך אין גאַנצען, אזוי ווי עס שטעהט און נעהט, מיט אַלע הייזער און מענשען.

און מיט דעם אלטען בוים אויף'ן גאס, לעבען ברונען. אויף דער ערד, לעבען בוים, ליגט זיין פּאַטער, געבונדען מיט שטריק, אין א צוריסען העמד; די הענד געבונדען אהינטער אויף'ן רוקען, די נאַקעטע ברוסט ארויסגעשטעלט און דער קאָפּ אזוי ווי צוגעוואקסען צום בוים. ניט ריהרענדיג זיך פון אָרט, פּונקט ווי א טויטער, ליגט ער דאָ, און מיט א מורא'דיגען אויסדרוק אין די אויגען קוקט ער אויף די בויערען, וועלכע האָבען זיך צונויפגעקליבען און שטעהען לעבען דעם סטאַרעסטאַ'ס הויז. זיי זיינען אזוי פיעל, אזא מאסע, און זיי קוקען אלע בייז, און שרייען און שעלטען. די דאָזיגע עראינערונג האָט דעם קליינעם אינגעל געמאכט אומעטיג, און עפּעס האָט איהם גע־שטאָכען אין הערצעל. ער האָט זיך געפיהלט, אז אָט, אָט וועט ער ארויספּלאַצען אין א שרעקליך געוויין, פון הארצקלעמעניש און קעלט. ער האָט אבער ניט געוואָלט שטערען זיין פעטער; ער האָט זיך דארום איינגעהאַלטען מיט אלע כחות, און כדי זיך צו דערוואַרע־מען, האָט ער נאָך מעהר צוזאמענגעקרימט זיין קליינעם קערפּער...

מיט אמאָל האָט ער פון דאס ניי דערהערט יענעם מערקווירדי־גען, וואויענדיגען טאָן. אין אָנהויב האָט עס געקלונגען אזוי ווי א שווערער, שלוכצענדער זיפץ, און דערנאָך ווי א מורא'דיג טרויעריגעם וועה־געשריי:

„אָ—אָ—או—אָ—אָ!...“

דאָס אינגעל האָט זיך צוזאמענגעצויגען פאר שרעק און האָט זיך צוגעהערט. אבער אלץ טרויעריגער און ציטערענדער האָט דער טאָן אָבגעקלונגען אין דער לופט און אלץ שטארקער און שטאַר־קער איז ער געוואָרען.

„פעטערל! דו וואויעסט עס אזוי?“ האָט איליא געשריגען.

טערענטי האָט ניט געענטפערט און האָט זיך אפילו פון אָרט ניט א ריהר געטהאָן. מיט אמאָל איז דער קליינער איליא אראָבגעשפּרונ־גען פון וואָגען, איז צוגעלאָפען צום פעטער, האָט זיך פעסט צוגעטו־ליעט צו איהם און האָט זיך אויך צוכליפּעט אויף'ן קול. אין מיטען זיין געוויין האָט ער דערהערט זיין פעטער'ס שטימע:

„אויסגעשטויסען... ארויסגעוואָרפען האָבען זיי אונז... אָה גאָט אין הימעל! וואוהין זאָלען מיר געהן?... וואוהין?“

און נאָך אימער וויינענדיג, מיט טרעהרען אין די אויגען, האָט דאָס אינגעל געזאָגט:

„וואַרט נור אַקאַרשט... ווען איך וועל נור ווערען גרויס!... דאַן וועל איך זיך שוין אָברעכענען מיט זיי!... יאָ!...“

אַז ער האָט זיך אויסגעוויינט, איז ער אַנשלאָפען געוואָרען. דער פעטער האָט איהם גענומען אויף די הענד און איהם אוועקגעטראָגען אין וואָגען. ער אַליין אָבער האָט זיך ווידער אָבגעקעהרט אַן אַ זייט, און האָט פון דאָס ניי גענומען וויינען און קלאָגען — אַזוי יאָמערליך, אַזוי טרויעריג...

2.

איליא האָט זיך שפּעטער גאַנץ דייטליך געקענט דערמאָנען, ווי אַזוי ער איז אָנגעקומען אין שטאָדט. ער האָט זיך אויפגעכאַפּט אין אַ שעהנעם פריהמאָרגען און האָט דערזעהן פאַר זיך אַ ברייטען, פליי־סענדען טייך. פון דער אַנדער זייט טייך, אויף אַ הויכען באַרג, האָט ער געזעהן אַ גאַנצען הויפען הייזער מיט גרינע און רויטע דעכער, און צווישען די הייזער זיינען געשטאַנען הויכע, בעבלעטערטע בוימער. די וואוינונגען זיינען געווען אויסגעשטעלט געדיכט איינע לעבען די אַנ־דערע און האָבען זיך געצויגען אַלץ העכער און העכער צום רוקען פון באַרג; און גאָר אויבען, אויפ'ן סאַמע שפּיץ באַרג, זיינען זיי געשטאַנען אין אַ גלייכער שורה און האָבען אַראָבגעקוקט מיט שטאָלץ אין טייך. די גילדערנע צלמים און שפּיצען פון די קירכען האָבען זיך אויפגעהויבען הויך איבער די דעכער צום הימעל. די זון איז נור וואָס אויפגעגאַנגען. איהרע משופּע'דיגע שטראַהלען האָבען זיך אָב־געשפּיגעלט אין די פענסטער פון די הייזער, און די גאַנצע שטאָדט האָט געפלאַמט אין העל־בליטשענדע פאַרבען, געגלאַנצט אין לויטער גאָלד.

„אַך, ווי שעהן דאָס איז!“ האָט דאָס אינגעל אויסגערופען גאַנץ שטיל, אין זיך; און מיט אָפענע, נייגיעריגע בליקען האָט ער בעטראַכט דאָס וואונדערליכע בילד. ער האָט גאָר די אויגען ניט געקענט אוועק־נעהמען דערפון. מיט אַמאָל שווימט איהם אין מוח'ל אויף דער

אונזיכערער גערדאנק: וואו וועט ער זיך דא אהינטהאן אין דער קופה פון הייזער; ער, דאס קליינע אינגעל, מיט די שווארצע קאלטענעס און מיט די ארעמע מאיטקעס פון פראסטע קאנאפליע, — ער מיט זיין שוואכען, הויקערדיגען פעטער? וועט מען זיי איבערהויפט ארייד־לאזען אהער, אין דער ריינער, רייכער, גרויסער שטאדט פון גינ־גאלד? עס איז געווען זיין מיינונג, אז זייער וועגעלע איז דעריבער געבליבען שטעהן דא, ביים ברעג טייך, מחמת אין אזא שטאדט לאזט מען ניט אריין אזעלכע ארעמע, אבגעריסענע און פראסטע מענ־שען ווי זיי זיינען, און דער פעטער, אזוי האט ער זיך געטראכט, איז מסתמא אריבערגעגאנגען, זיך איינבעטען ביי דער שטאדט, מען זאל זיי פארט ארייגלאזען.

מיט אויסגעשטעלטע אויגען, פול מיט זארג, האט זיך איליא אומ־געקוקט נאך זיין פעטער. פאראויס, פאר זייער וואגען, און הינטער איהם זיינען געשטאנען נאך אנדערע וועגען. אויף איינעם האט מען געקענט זעהן הילצערנע פעסער מיט מילך, אויף אנדערע גרויסע קערב מיט היהנער, אוגערקעס, ציבעלעס, קוישען מיט יאגעדעס, זעק מיט קארטאפעל. אויף די וועגען און ארום זיי זיינען געזעסען און געשטאנען פויערן און פויערטעס. דאס זיינען עפעס געווען מאדנע מענשען. זיי האבען גערעדט הויך, אויפ'ן קול, און אנגעטהאן זיינען זיי געווען ניט אין בלויע קאנאפליענע בגדים, נור אין קליידער פון קולירטען ציץ און רויטען באנוויל. כמעט אלע זיינען געגאנגען אין שטיוועל, און כאטש א מאן מיט א שווערד ביי דער זייט — א פרים־טאוו אדער אזוי א שומר — איז ארומגעגאנגען הין און צוריק לעבען זיי, פונדעסטוועגען האבען זיי גאר קיין מורא ניט געהאט פאר איהם: זיי האבען איהם אפילו גוט מארגען ניט געזאגט, אזוי ווי ער וואלט גאר פאר זיי ניט עקזיסטירט. און דאס איז איליא'ן גאנץ שטארק געפעלען. ער איז געזעסען אויפ'ן וואגען, האט בעטראכט דאס לע־בעדיגע בילד, איינגעטונקט אין ליכטיגען זונען־שיין, און אין זיין קעפעל זיינען דורכגעפליגען פערשיעדענע מחשבות. ער האט גע־טרוימט פון דער צייט, ווען ער וועט אויך זיין אזוי גליקליך, ווען ער וועט אויך קענען טראגען שטיוועל און געהן אין א העמד פון רויטע באנוויל.

אין דערוויטענס, צווישען די בויערן, האָט זיך בעוויזען דער פעטער טערענטי. מיט פעסטע, זיכערע טריט איז ער געגאַנגען אין זאַמד, דעם קאָפּ אין דער הויך. זיין געזיכט האָט אויסגעדריקט צופרידענהייט, און שוין פון וויטען האָט ער צוגעשמייכעלט צו איליאַ'ן און האָט אויסגעשטרעקט צו איהם די האַנד, איהם אָנצייגענדיג אויף עטוואָס.

„גאָט האָט רחמנות געהאַט אויף אונז, איליושא!" האָט דער הויקער געזאָגט. „האָסט גאָרניט וואָס מורא צו האָבען! דעם פעטער פעטרושא האָב איך גלייך געפונען... נאַ, אָט האָסט דו, קענסט דערווייל עפּעס פערבייסען!..."

און ער האָט דערלאַנגט איליאַ'ן אַ קיכעל.

דאָס איינגעל האָט עס צוגענומען מיט עהרפורכט, עפּעס מיט אַ מין מורא'דיגען רעספּעקט, האָט עס בעהאַלטען אונטער'ן העמד, און מיט אַ שמערצליכען טאָן האָט ער געפרעגט:

„אָט אפנים זיי וועלען אונז ניט אריינלאָזען אין שטאָדט?"

„גלייך וועלען זיי אונז אריינלאָזען... דאָס שיפעל וועט קומען — דאַן געהען מיר אריבער דעם טייך".

„מיר אויך?"

„נו, געוויס וועלען מיר אויך אריבערפאָהרען... דאַ קענען מיר דאָך ניט בלייבען..."

„אַך, און איך האָב שוין געמיינט, אַז זיי וועלען אונז ניט אריינלאָזען!... און וואו וועלען מיר וואוינען דאָרט, אין דער שטאָדט?"

„דאָס וויים איך נאָך אליין ניט... גאָט וועט אונז שוין ציינען דעם וועג..."

„אפשר אין דעם גרויסען הויז דאָרט, אין'ם רויטען..."

„וויים איך וואָס, דו נאַריש איינגעל דו! דאָס איז דאָך אַ קאַזארמע!... דאָרט וואוינען זעלנער..."

„אָדער אין דעם דאָזיגען דאָ... אָט דאָ, אין דעם!"

„ניין, דאָס איז פאַר אונז צו הויך!..."

„ס'מאַכט ניט", האָט איליא געזאָגט מיט אַ טאָן פון איבערצייגונג, — „נישקשה, מיר וועלען שוין ארויפקריכען!..."

„אה, דו!" האָט פּעטער טערענטי א זיפץ געטהאָן און איז ווידער אמאָל פערשוואונדען.

זיי זיינען אריינגעפאָהרען ערגעץ־וואו אין עק שטאָדט, לעבען א מארק, אין א גרויס גראָה הויז. ביי די ווענד פון דיזען הויז זיינען געווען אָנגעשפּארט פערשידענע בנינים, א טהייל פון זיי ניי־געבויט, די איבעריגע אזוי שמוציג־גראָה און אלט ווי דאָס הויז גופא, די פענס־טער און די טהירען אין דיזען הויז זיינען געווען קרום און לאָם, און אלצדינג האָט זיך געהוידעט און געררודעלט. די קליינע, צוגעבויטע שטיבלאך, דער גדר, דער טויער — אלצדינג האָט זיך עפּעס אזוי ווי געהאַלטען צוזאמען און האָט זיך פעראייניגט אין א גרויסען הויפען פון האלב־פערפוילטע קלעצער, בעדעקט מיט גרינעם שימעל. די שויי־בען פון די פענסטער זיינען געווען פעראומערט, פער'חשך'ט פון אלט־קייט. א פּאָר באלקענס פון'ם פּאָדערשטען טהייל פון הויז זיינען געווען ארויסגערוקט אין פראָנט. דאָס הויז האָט איבערהויפּט אויס־געזעהן פּונקט ווי זיין בעל הבית, וועלכער האָט דאָרט געהאַלטען א שיינק. דער דאָזיגער בעל הבית איז אויך געווען אלט און גראָה; די אויגען אין זיין אָבגעלעבטען געזיכט האָבען אויסגעזעהן ווי די גלע־זערנע שויבען אין די פענסטער פון הויז. בשעת'ן געהן האָט ער זיך אָנגעשפּארט מיט אלע כחות אויף א דיקען שטעקען — ס'איז איהם הפּנים גאָרניט לייכט געווען צו שלעפּען זיין געוואלדיג גראָבען בויך — און ער האָט כסדר געהאַלטען אין איין שרייען און מאכען גע־וואלדען.

פּעטער טערענטי האָט זיך אויסגעזוכט א פּלאַץ אין א ווינקעל פון דיזער געביידע. אונטען אין קעלער, אויף א באנק, לעבען א פענסטער, וואס איז ארויס אין הויף, האָט ער זיך געמאכט ווי ביי זיך אין דער היים. אין יענעם עק פון הויף איז געלעגען א גרויסע קופּה פון שטיקלאך פערפוילטע קלעצער און ניט ווייט פון דאָרט איז געשטאַנען א לינדען־בוים, לעבען צוויי בינטלעך גראָז. עס איז געווען אויפ'ן דריטען טאָג, נאָכדעם ווי טערענטי מיט זיין פּלימעניקעל זיינען אָנגעקומען, האָט דער בעל הבית פון הויז מיט אמאָל דערזעהן איליא'ן, וועלכער האָט זיך געזוכט צו בעהאַלטען פאר איהם הינטער

דעם אַנגעוואָרפענעם באַרג פון מיסט און האָט געקוקט אויף איהם מיט דערשראָקענע אויגען.

„וועמעס ביסטו דו, אינגעל? הא?“ האָט דער בעל הבית גע־פרעגט מיט זיין שרייענדיגען קול און האָט בשעת מעשה אַנגע־צייגט מיט'ן שטעקען אויף איליאן. „ווי קומסט דו אהער? הא?“

איליא האָט א פינטעל געטהאָן מיט די אויגען און איז געבליבען שטיל.

„עי, חברה, וואָס פאר א אינגעל איז דאָס דאָ? זאָל ער מיר שוין אוועק פון דאַנען! ארויס, דו קליינער לומפ דו! וואַרט, איך וועל דיר!... הא? אזוי, דו — פוסט־און־פּאַסטניק דו! אזוי, דעם גע־פּעס־שוויינקער'ס ביזט דו? א זיהנדעל זיינס, ניין? אה, כ'פער־שטעה — א קרוב זיינער ביזט דו! דאָס האָט ער דאָך געמענט פריי־הער זאָגען, דער הויקער־גנב, אז ער האָט א קרוב'ל מיט זיך! העי, פיאָטר, וואָס קוקסט דו דאָרט? דער הויקער האָט דאָך גאָר א קרוב מיט זיך — וואָס הייסט דאָס אזוינס? דאָס איז פאר מיר גאָר קיין עסק ניט, הערסט?“...

דער בופעטשיק האָט ארויסגעשטעקט זיין רויטען פנים דורך'ן פענסטער וואָס געהט ארויס פון שיינק אין הויף, און פונקט מיט אזא הויכען קול ווי דער בעל הבית האָט ער געזאָגט:

„נור אויף א קורצע צייט האָט ער גענומען דעם אינגעל מיט זיך! האָט אביסעל איינזעהן, וואָסילי דאָרימינדאָניטש — ס'איז אַן אָרימער יתום... כ'האָב עס געוואוסט... אבער, אז איהר פערלאַנגט ניט אנדערש, וועט ער גלייך אוועק פון דאַנען...“

אז איליא האָט נור דערהערט, אז ער וועט מוזען אוועק פון דאָרט, האָט ער אָנגעהויבען שרייען אויפ'ן קול. ווי א פייל פון בויגען האָט ער זיך א לאָז געטהאָן און איז אריינגעשפּרונגען דורך'ן פענסטער אין קעלער, פונקט ווי א מויז לויפט אריין אין איהר לאָך. דאָרט האָט ער זיך אנידערגעוואָרפען אויפ'ן באַנק, האָט איינגעגראָ־בען דעם קאָפּ אין זיין פעטער'ס ראָק, און אין הוילע ציטערניש פון שרעק, האָט ער גענומען וויינען. אבער באַלד איז געקומען דער פע־טער און האָט איהם איינגעשטילט.

„שאַ, שאַ! האָב קיין מורא ניט!...“ האָט ער איהם געטרייסט.

„דאָס שרייט ער נור לפנים אזוי! ער מיינט עס דען?... ר'איז שוואכזיניג געוואָרען פון אַלטקייט... חוץ דעם איז דאָך ניט ער דער הויפּט מאכער דאָ, נאָר פּעטרוכא... פּעטרוכא האָט דאָ צו שאַפען איבער אַלצדינג... איהם מוזטו זעהן געפעלען! זעה נור האָב פּאר איהם דרך ארץ! און דער בעל הבית.. דער איז דאָך איבערהויפּט אַן איבעריגער מענש דאָ אין הויז...“

די ערשטע צייט, וואָס איליא האָט זיך געפונען אין דיזען הויז, איז ער ארומגעקראָכען אומעטום און האָט אַלצדינג בעטראַכט און בעקוקט. דאָס הויז איז איהם שטאַרק געפעלען, און ער האָט זיך גאָר ניט געקענט אָבוואונדערען, ווי גרויס עס איז. עס איז געווען אַזוי געדיכט אָנגעפּאַקט מיט מענשען, אַז איליא'ן האָט זיך אויסגעדוכט, אַז עס וואוינען דאָרט אַ סך מעהר לייטע ווי אין גאַנצען דאָרף קיטעשנאַיא. און אַזא ליאַרם, אַזעלכע מורא'דיגע קולות זיינען דאָרט שטענדיג געווען, אַקוראַט ווי אויף אַ יריד.

ביידע עטאַזשען פון הויז זיינען געווען פערנומען מיט'ן שיינק, וואָס איז שטענדיג געווען פול מיט געסט. אויבען, אין די בוידעמס, האָבען געוואוינט עטליכע שכור'ע ווייבער; איינע פון זיי האָט געהייסען מאַטיצא, אַ געוואַלדיג גרויסע שוואַרצע פּאַרשוין, מיט אַ געזונדער באַס־שטימע, וועלכע האָט כסדר געשראָקען די קינדער מיט איהרע דונקעלע, ווילדע אויגען. אונטען, אין קעלער, האָט געוואוינט דער שוסטער פּערפישקא מיט זיין קראַנק, געלעהמט ווייב און מיט זיין זיעבען־יעהריג טעכטערל. אַ חוץ דער פּאַמיליע האָבען זיך דאָרט אויך אויפגעהאַלטען אַן אַלטער שמאַטעס־קלייבער מיט'ן נאָמען „זיידע“ יערעמעי, אַ מאָגערע אַלטע בעטלערין, וועלכע איז געקרוינט געוואָרען מיט'ן נאָמען „די שרייערקע“, מחמת זי האָט מעהר געשריען ווי גערעדט, און דער קוטשער מאַקאַר סטעפּאַניטש, אַ בעיאָהרענטער, געזעצטער און שטילער מענש.

אין איין ווינקעל פון הויף איז געווען אַ שמיעדעריי. דאָ האָט עס געברענט און געפלאַקערט פון אין דער פריה ביז ביינאַכט. מען האָט דאָ פערריכט רעדער, בעשלאָגען די פערד מיט פּאָדקאָוועס; די האַמערס האָבען ניט אויפגעהערט צו קלאַפּען, און דער הויכער שמיעד סאַוועל גראַטשעוו האָט געהאַלטען אין איין זינגען טרויעריגע, לאַנגע,

לאַנגע ליעדער. אָפּטמאָל פלעגט אין דער שמיעדעריי אַריינקומען סאוועל'ס ווייב, אַ קליינע פרוי, דונקעל־בלאָנד מיט בלויע אויגען. זי האָט תמיד געטראָגען אַ ווייס טיכעל אויפ'ן קאָפּ, און דער דאָזיגער קאָפּ, איינגעהילט אין ווייסען, האָט געמאַכט עפּעס אַ מאָדנעם איינדרוק אין דער טונקעלער, שווארצער שמיעדעריי. כמעט שטענדיג האָט מען געקענט הערען פון איהר אַ זילבערן געלעכטערל, אויף וואָס סאוועל האָט, ווי דער שטייגער איז, געענטפערט מיט אַ גראָבען ווילדען געלעכטער, וואָס האָט געקלונגען אזוי ווי די קלעפּ פון זיין האַמער. אָפּטמאָל אָבער האָט מען געקענט הערען זיין ווילדען געשריי, אלס ענטפער אויף איהר לאַכען. עס האָט געהייסען, אז סאָוועל איז ליידענשאַפטליך פערליעבט אין זיין פרוי, וועלכע פיהרט אַן אויסגעלאַסען לעבען...

אין יעדען לאַך, אין יעטווערען שפּאַלט פון הויז אין געזעסען אַ מענש, און פון גאַנץ פריה ביז שפּעט אין דער נאַכט האָט דאָס הויז געציטערט פון ליאַרעם און געשריי. ווי אין אַ קעסעל האָט עס דאָרט געקאָכט. אין אָבענד פלעגען די אַלע מענשען אַרויסקריכען פון זייערע לעכער אין הויף, אויף דער באַנק, וואָס איז געשטאַנען לעבען טויער. דער שוסטער פערפישקאַ האָט געשפּיעלט אויף זיין האַרמאָניקאַ, סאוועל האָט געברומט זיינע ליעדער, און מאַטיצאַ, אַ שכור'ע, האָט געזונגען עפּעס אַ מאָדנע זאַך, אַ זעהר טרויעריגס, מיט ווערטער וואָס קיינער האָט ניט געקענט פערשטעהן; געזונגען האָט זי און דערצו געוויינט מיט ביטערע טרעהרען.

ערגעץ־וואו אין אַ ווינקעל פון הויף האָבען זיך צונויפגעקליבען אַלע קינדער פון הויז אין אַ ראָד, ארום דעם זיידען יערעמעי, און האָבען זיך געבעטען ביי איהם:

„זיידעניו! דערצעהל אונז עפּעס אַ געשיכטע!“

דער אַלטער שמאַטעס־קלייבער האָט אַ קוק געטהאָן אויף זיי מיט זיינע קראַנקע רויטע אויגען, פון וואַנען עס האָבען שטענדיג אַראָבגערונען הייסע טרעהרען אויף זיין צוקנייטשטען פּנים; און אַראָבגעבוקענדיג זיין פוקסענע היטעל איבער'ן שטערן, האָט ער מיט אַ ציטערנדער, דינינקער שטימעלע אָנגעהויבען זיין מעשה'לע:

„ערגעץ וואו אין אַ לאַנד, כ'ווייס ניט אויף ריכטיג וואו, איז,

כ'ווייס ניט ווי אזוי, געבארען געווארען א זינדיג קינד, א קליין פריי־מויער'ל, אן אפיקורס'ל. ווער זיינע עלטערן זיינען געווען, האט מען ניט געוואוסט. נאר זיכער איז געווען, אז דאס האט זיי גאט דער אלווייסענדער מיט דעם קינד געשטראפט פאר זייערע זינד..."

זיידע יערעמעי'ס לאנגע גרויע באָרד האט זיך בעוועגט און געציטערט, בשעת ער האט אויפגעעפענט זיין שווארצען מויל, אהן צייהן. זיין קאפ האט זיך ארומגעשאקעלט אהין און אהער, און א טרעהר נאך א טרעהר האט זיך אראבגעגליטשט אויף די צוקנייטשטע באקען זיינע.

„און שטארק אויסגעלאסען איז דאס דאזיגע אפיקורסישע קינד געווען", האט זיידע יערעמעי ווייטער דערצעהלט. „אן אמת'ער עזות פנים: האט ניט געגלויבט אין יעזוס קריסטוס, גאט'ס מאמען ניט ליעב געהאט, פלעגט פערבייגעהן א קירכע און קיינמאל דעם הוט ניט אראבנעהמען, אפילו טאטע־מאמע האט ער ניט געפאלגט..."

די קינדער האבען זיך צוגעהערט צו דעם אלטען'ס דינע, ציטערנ־דע שטימע, און שטילערהייט, ניט אויסריידענדיג קיין ווארט, האבען זיי איהם געקוקט גלייך אין געזיכט אריין.

אויפמערקזאמער פון אלע אנדערע קינדער האט זיך צוגעהערט און געקוקט דער בלאנדער יאשקא, דעם בופעטשיק פעטרוכא'ס זוהן. דאס איז געווען א מאגערער אינגעל, מיט א שפיציג נעזעל, א גרויסען קאפ אויף א דין העלזעל. בשעת ער איז געלאפען האט זיך זיין קאפ בסדר ארומגעווארפען אהין און אהער, פונקט ווי ער וואלט זיך ווע־לען אברייסען פון קערפער. זיינע אויגען זיינען אויך געווען גרויס און שטארק אונרוהיג. זיי זיינען אימער ארומגעפליגען פון איין זאך צו דער אנדערער, אזוי ווי זיי וואלטען מורא געהאט, זיי זאלען זיך ניט צוקלעפען חלילה צו איין זאך. און אז זיי פלעגען זיך שוין אמאל יא אבשטעלען אויף וואס עס איז, פלעגען זיי אזוי שטארק ארויסקריכען פון די לעבער, אז זיי האבען דעם אינגעל געגעבען א מאדנעם אויסזעהן, אזוי ווי א ליימענער גולם, א בהמה. זיין צארט, בלאס פנים'ל און זיינע ריינע, גאנצע קליידער האבען אימער געצוי־גען די אויפמערקזאמקייט פון יעדען איינציגען אויף איהם. איליא איז גאנץ גיך בעפריינדעט געווארען מיט איהם, און גלייך דעם ערשטען

טאג פון זייער בעקאנטשאפט האט יאשקא מיט א געהיימניספאלער מינע געפרעגט זיין חבר:

„פאראן ביי אייך אין דארף עפעס א סך כשוף־מאכער?"

„אודאי זיינען זיי דא," האט איליא געענטפערט, „און אויך מכשפות זיינען פאראן... אונזער שכן האט געקענט טרייבן כשוף".

„ער האט געהאט רויטע האר?" האט זיך יאקאוו שטילערהייט נאכגעפרעגט.

„ניין, גראע... ז'האבן אלע גראע האר".

„די גראע זיינען ניט אזוי שלעכט, זיי האבן גוטע הערצער... אבער די מיט רויטע האר — אה, כ'זאג דיר!... בלוט טרינקען זיי..."

זיי האבן זיך אויסגעקליבן דעם בעסטען ווינקעל אין הויף, אונטער דעם לינדען־בוים, וואו זיי פלעגען פערברייינגען צוזאמען. דארט איז אימער געווען שטיל, און א חוץ דעם הימעל איבער'ן קאפ און די וואנד פון הויז מיט דריי פענסטער, וואס צוויי פון זיי זיינען שטענדיג געווען פערמאכט, האט מען פון דעם ווינקעל גאר ניט געקענט זעהן. אויף די צווייגען פון בוים זיינען ארומגעשפרונגען די פויגעלאך, סווישטשענדיג. אויף דער ערד, לעבען בוים, זיינען כסדר געזעסען די צוויי קליינע חברים און האבן געפלוידערט איבער אלצדינג וואס האט זיי אינטערעסירט.

גאנצע טעג נאכאנאנד האט עס געליארעמט און געטומעלט אין איליא'ס אויערען. אין אנהויב איז ער פשוט צודולט געווארען פון דעם מישמאש, פון דעם טומעלדיגען לעבען אין דיזען הויז. אין שיינק איז איליא אפטמאל געשטאנען לעבען זיין פעטער טערענטי, וועלכער איז געווען דורכגענעצט פון שוויים און פון'ם וואסער, מיט וואס ער האט געוואשען און געשווייינקט די כלים. איליא האט געזעהן, ווי די מענשען קומען אריין, טרינקען, עסען, שרייען, זינגען, קושען און שלאגען זיך — אלץ אין איינעם. זיי זיינען שטענדיג געווען אבגעגאסען פון שוויים, מיעד און שמוציג: גאנצע וואלקענס פון רויך האבען אנגעפליט דעם שיינק, און אין מיטען פון דיזען רויך האבען זיי, די מענשען, געליארעמט און זיך ארומגעריסען ווי האלב־פעררייקטע.

„איי, איי!" פלעגט דער פעטער זיך אנרופען צו איהם, א שאקעל טהאנדיג מיט'ן הויקער און קלאפענדיג שטענדיג מיט די גלע־

זער. „וואס האסטו דא צו טהאן? געה שוין ארוים אין הויף! אניט וועט דיך דערזעהן דער בעל הבית און וועט ווידער שרייען!..."

צוטומעלט פון'ם ליארם אין שיינק, געהט איליא ווידער ארוים אין הויף. דא לעבערט סאוועל דעם קאפ מיט זיין האמער און רייסט זיך נאך דערצו ארום מיט זיינע לעהר־יונגעןץ פון קעלער הערט זיך ארוים דאס פרעהליכע ליעד פון'ם שוסטער פערפישקא, און פון אויבען, פון די בוידימס, קומט אראב א מבול פון קללות און געשריי־ען, וואס די שכור'ע ווייבער גיסען אוים איינע אויף די אנדערע. סאוועל'ס זוהן, דער „מזיק", ווי מען האט איהם גערופען, רייט ארום אויף א שטעקען אין הויף און שרייט מיט א צארנדיגען קול צו זיין „פערד":

„נו שוין, גיכער, סטערווע!"

זיין קיילעכדיגער, פרעכער פנים איז געווען בעדעקט מיט שמוץ. אויפ'ן שטערען האט ער געהאט א בייל. דורך די לעכער פון זיין העמד זעהט זיך ארוים זיין געזונדער, קרעפטיגער קערפער. פאשקא איז געווען דער גרעסטער באדיונג אויפ'ן הויף. איליא'ן האט ער שוין צוויי מאל גוט אבגעבראכען די ביינער, און אז דאס ארעם אינ־געל האט זיך געקלאגט פאר'ן פעטער, האט דער הויקער א ציה גע־טהאן מיט די פלייצעם און געזאגט:

„וואס קען מען טהאן? מוזט עס אריבערטראגען... נישקשה, ס'וועט אריבערגעהן".

„כ'וועל איהם אבער אמאל אזוי דערלאנגען, אז ער וועט עס האבען צו געדיינקען!" האט איליא געסטראשעט, גיסענדיג דערביי מיט ביטערע טרעהרען.

„זאלסט עס ניט טהאן!" האט דער פעטער איהם געווארענט גאנץ שטרייננג. „הערסט? דאס טהארסטו אויף קיין פאל ניט טהאן!"

„ער, הייסט עס, מעג — און איך ניט?"

„ער!... ער איז א היגער, פערשטעהסטו מיך... און דו — דו ביסט א פרעמדער דא, אויף דעם ארט..."

איליא האט ניט אויפגעהערט צו שרייען, אז ער וועט זיך אב־רעכענען מיט פאשקא'ן. נאר מיט אמאל איז דער פעטער זיינער ארוים פון די כלים און האט געגעבען א געשריי מיט צארן אויף זיין פלימע־

ניק, וואָס ער האָט געוועהנליך זעהר זעלטען געטהאָן. ערשט דעמאָלט איז איליא׳ן קלאָהר געוואָרען, אז דער פעטער איז גערעכט און אז ער טהאָר זיך ניט צוגלייכען צו די „היגע" קינדער. ער האָט דעריבער נאָכגעגעבען, און בעהאַלטענדיג אין זיך די שנאה זיינע צו פּאשקא׳ן, האָט ער זיך וואָס ווייטער אלץ מעהר צוגעבונדען צו זיין חבר יאקאָוו.

יאקאָוו האָט זיך אויפגעפיהרט זעהר אַנשטענדיג: ער האָט זיך קיינמאָל ניט געשלאָגען מיט די אַנדערע קינדער און זעלטען ווען ער האָט זאָגאר א געשריי געטהאָן. ער פלעגט אויך כמעט קיינמאָל ניט נעהמען קיין שום אנטהייל אין די שפּיעלען פון זיינע חברים; פונדעסטוועגען האָט ער ליעב געהאַט כסדר צו ריידען וועגען דעם, ווי אזוי די קינדער פון די רייכע לייט פערברייננגען, מיט וואָס זיי שפּיעלען זיך אין די גרויסאַרטיגע הויפען און אין שטאָדט־פּאַבריק. אויסער איליא׳ן איז יאקאָוו געווען בעפריינדעט מעהר ניט ווי מיט נאָך איין קינד פון גאנצען הויף; דאָס איז געווען די זיעבען־יעהריגע מאשקא, דעם שוסטער פּערפישקא׳ס טאָכטער. מאשקא איז געווען א שמוציג, צארט און שוואך קינד. איהר קליין, שווארץ קעפּעלע האָט זיך ארומגעוואָרפען אהין און אהער איבער׳ן הויף פון אין דער פריה ביז בייגאַכט. איהר מוטער איז אויך שטענדיג געזעסען ביי דער טהיר פון קעלער. זי איז געווען הויך־געוואקסען, האָט געטראָגען א לאנגען צאָפּ איבער די פּלייצעס און האָט שטענדיג גענעהט, איז תמיד געווען אריינגעטהאָן אין איהר ארבייט. אז זי פלעגט נור אויפהויבען דעם קאָפּ, כדי צו זעהן וואָס איהר טעכטערל טהוט, האָט איליא געקענט זעהן איהר געזיכט. דאָס איז געווען א בלאַס־בלויער פערגליווערטער פּנים — אזוי ווי דער אָנבליק פון א מת. אויך איהרע שווארצע אויגען, וואָס האָבען אימער געקוקט אזוי ליעב, אזוי פריעדליך, זיינען איצט געווען אזוי ווי פערגליווערט; זיי האָבען זיך קיין ריהר ניט געטהאָן. זי האָט קיינמאָל מיט קיינעם קיין וואָרט ניט אויסגערעדט, און איהר טאָכטער אפילו פלעגט זי צורופען צו זיך מיט א וואונק, מיט א צייכען וואָס זי האָט געמאכט מיט דער האנד. זעלטען ווען מען האָט געהערט איהר הייזעריגע, האַלב־דערשטיקטע שטימע, רופענדיג:

„מאשא!"

אין אָנהויב האָט די דאָזיגע פרוי עפּעס נושא חן געווען ביי איליא'ן אין די אויגען. נאָר שפּעטער, אַז ער האָט זיך דערוואוסט, אַז זי איז שוין זייט דריי יאָהר געלעהמט און אַז זי וועט מן הסתם באַלד שטאַרבען, האָט ער אָנגעהויבען עפּעס מורא האָבען פאַר איהר.

איינמאָל, בשעת איליא איז פערבייגעגאַנגען גאַנץ נאָהענט לע־בען איהר, האָט זי אויסגעשטרעקט איהר אָרעם, האָט אָנגעכאַפּט דעם דערשראָקענעם אינגעל ביים אַרבעל און האָט איהם צוגעצויגען צו זיך.

„איך בעט דיך, מיין זוהן", האָט זי געזאָגט, „זיי פריינדליך צו אונזער מאַשאַ'ן !... זיי גוט מיט איהר !"

עס איז איהר זעהר שווער אָנגעקומען אַרויסצורייידען דיזע ווער־טער; זי איז פּשוט געבליבען אָהן אַ אָטהעם דערביי.

„זיי מיט איהר... גאַנץ גוט, מיין טהייערער !..."

בשעת מעשה האָט זי איליא'ן געקוקט גלייך אין געזיכט אריין, און געקוקט האָט זי מיט אַזעלכע בעטענדיגע, רחמנות'דיגע אויגען ! דערנאָך האָט זי איהם אָבגעלאָזען. פון דענסטמאָל אָן האָט זיך איליא, צוזאַמען מיט יאַקאָוו'ן, כסדר אָנגענומען פאַר דעם שוסטער'ס טאָכ־טער, און ער האָט זי שטענדיג בעשיצט געגען די איבעריגע קינדער פון הויף. עס איז איהם געווען אַזוי ליעב צו ערפילען די בקשה פון אַ ערוואַקסענער עלטערער פּערזאָן, בפרט נאָך אין דער צייט וואָס אַלע גרויסע מענשען האָבען צו איהם כסדר גערעדט מיט אַ בעפעה־לענדען טאָן, שטענדיג זיך נור געשאָפּט מיט איהם, געקאָמאַנדע־וועט אַזוי ווי בעלי בתים. איבערהויפּט זיינען די גרויסע אימער גע־ווען זעהר גראָב אַנטקעגען די קינדער. דער קוטשער מאַקאַר פּלעגט זיי בריקען מיט די פיס און זיי דערלאַנגען מיט אַמאָל אַ פּלאַסק איבער'ן פּנים מיט אַ נאַסער שמאַטע, בעת זיי האָבען געוואָלט זיך צוקוקען, ווי אַזוי ער רייניגט זיין דראָשקע. סאַוועל איז געווען מלא רציחה אויף אַלע קינדער, וואָס האָבען אויס נייגיריגקייט אַריינגעקוקט צו איהם אין דער שמידעריי, און ער פּלעגט די קליינע חברה פער־וואַרפען מיט גאַנצע הויפענס קוילען. דער שוסטער האָט געקענט כאַ־פּען די ערשטע בעסטע זאַך וואָס איז איהם נור געקומען אין דער האַנד און עס וואַרפען אין קאָפּ אַריין יעדען אינגעל וואָס איז געבליבען

שטעהן ביים פענסטער פון קעלער און האָט איהם פערשטעלט די שיין פון טאָג... אָפּטמאָל פלעגען זיי שלאָגען די קינדער, גאָר פּשוט דער־פאר וואָס זיי האָבען זיך געלאנגוויילט ביי דער ארבייט, אָדער כדי צו האָבען אביסעל שפּאס פאר אן אבוועקסלונג... נאָר דער זיידע יערע־מע, האָט קיינמאָל, קיינמאָל ניט געשלאָגען.

איליא האָט זיך באלד איבערצייגט, אז אין דאָרף איז דאָס לע־בען א סך בעסער, א סך אנגענעהמער ווי דאָ, אין שטאָדט. אין דאָרף קען מען ארומגעהן וואו מען וויל, און דאָ האָט איהם דער פעטער פערזאָגט, ער זאָל זיך ניט דערוועגען פערלאָזען דעם הויף. אין דאָרף האָט מען אָפּט געקענט א נאָש טהאָן אן אוגערקע, א זאנג אָדער עפּעס אנדערש. דאָ איז ניטאָ קיין גאָרטען, און פאר אלצדינג מוז מען בע־צאָהלען מיט געלד. א חוץ דעם איז דאָרט גראמער און שטילער: דאָרט האָבען אלע איין און דיזעלבע בעשעפטיגונג — דאָ אָבער רייסען זיי זיך ארום און שפּארען און שטויסען זיך איינע די אנדערע. יעדער איי־נער טהוט וואָס ער וויל, און אלע זיינען אָרעם, אלע עסען פרעמד ברויט און זיינען האלב פערהונגערט. איליא איז אויף אזא אופן ארומ־געלאָפען איבער'ן הויף און עס איז איהם נמאס ומאוס געוואָרען צו לעבען דאָ, אין דעם העסליכען, גראָען הויז מיט די פער'חשך'טע, פערזאומערטע פענסטער.

איינמאָל, ביים וואָרעמעס, האָט פעטער טערענטי א טיעפען זיפץ געטהאָן, און זיך וועגדענדיג גלייך צו זיין פּלימעניק, האָט ער געזאָגט:

„דער אָסיען קומט אָן, איליוכא... נו יאָ! ער וועט אונזביידען איינציהען און פערשנורעווען אין זיין רימען פון צרות און נויטה!... אזוי גוט, גוט וועט ער אונז פערשנורעווען! אָה גאָט!“

ער איז פערזונקען אין א ים פון שווערע געדאנקען און א לאנגע צייט האָט ער געשוויגען שטיל, ארייגקוקענדיג פערטראכטערהייט אין זיין שיסעל יויך. אויך דאָס אינגעל האָט זיך פערטראכט. זיי האָבען ביידע געגעסען ביים זעלבען טיש, וואו דער הויקער פלעגט וואשען די געפעס. אין שיינק איז געווען א מורא'דיגער ליארם.

„פּעטרוכא זאָגט, דו זאָלסט געהן אין שולע, צוזאמען מיט זיין יאשקא... פערשטעהט זיך! ס'וואָלט כ'לעבען געווען נייטיג, כ'מיין

עפעס אזוי... אָהן בילדונג איז דער מענש דאָ אזוי ווי אָהן אויגען. איינפאך פערלאָרען איז ער! אבער פאר דער שולע מוזט דו האָבען נייע שיך און נייע קליידער... ווי אזוי זאָל איך זיי דיר קריגען? פון מיינע פינף רובעל אַ מאָנאַט וואס איך האָב?... אָה גאָט, אויף דיר ליגט מיין איינציגע האָפנונג!"

דעם פעטער'ס זיפצען און זיין טרויעריג געזיכט האָבען אי־ליא'ן געמאכט שווער דאָס הארץ, און גאנץ שטיל, מיט אַ פערדריק־טען טאָן, האָט ער פאָרגעלייגט:

„קום, פעטער! לאָמיר אוועקגעהן פון דאַנען!..."

„וואוהין אַ שטייגער?" האָט דער הויקער געפרעגט און זיין גע־זיכט איז דערביי נאָך פינסטערער געוואָרען. „וואוהין קענען מיר דען געהן?".

„אפשר אין וואלד? האָט זיך איליא אָבגערופען און איז מיט אמאָל געוואָרען שטארק בעגייסטערט פאר זיין איינפאל. „דער זיידע האָט דאָך אויך געלעבט אזוי פיעל יאָהרען אין וואלד, אזוי ווי דו האָסט מיר דערצעהלט! און מיר זענען דאָך עפעס — אין צווייען! קאָרע וואָלטען מיר געקענט אבשיילען פון די בוימער... מיר וואָלטען אויך געקענט כאפען פוקסען און קליינע העזלאך... דו ווערסט ערגעץ קריגען אַ ביקס, און איך וועל כאפען פייגעל אין נעץ. וואָס קען מען וויסען? אויך יאַגדעס זיינען דאָרט פאראַן, און שוועמלעך... וועלען מיר זיך אוועקלאָזען אהין, פעטער?"

דער פעטער האָט איהם אָנגעקוקט פריינדליך און מיט אַ שמייכעל האָט ער געפרעגט:

„און די וועלף? די בערען?"

„אז מיר וועלען האָבען ביי זיך אַ ביקס!?" האָט זיך איליא אָבגערופען מיט מוטה. „לאָמיך נור אקאָרשט גרויס ווערען, וועל איך שוין קיין מורא ניט האָבען פאר ווילדע חיות! נישקשה, מיט די הענד וועל איך זיי דערווערגען! כ'האָב שוין איצט אפילו קיין מורא ניט פאר קיין זאך. דאָ איז דאָך דאָס לעבען ניט אזוי פויגעלדיג. כ'בין נאָך טאַקי אַ קליין אינגעל — דאָך פערשטעה איך דאָס גאנץ גוט! דאָ שלאָגען זיי אַ סך שטארקער ווי אין דאָרף. יאָ... איך פיהל עס דאָך, כ'בין דאָך ניט פון האָלץ געמאכט!... אז דער שמיעד דער־

לאנגט אימיצען מיט עפּעס אין קאָפּ אריין, שוםט דער מוח דערפון דעם גאנצען טאָג נאָכאַנאַנד!... אלע מענשען דאָ האָבען א פּנים, אזוי ווי מען וואָלט זיי אלעמען גוט דורכגעבראָכען די ביינער, כאָטש זיי האַלטען זיך אזוי גרויס און מאכען פון זיך א וועזען...“

„אך, דו, אָרעמער יתום!“ האָט טערענטי געזאָגט מיט א ווייכע שטימע, האָט אנידערגעלייגט זיין לעפעל און איז אוועק אָן א זייט. שנעל איז ער געגאנגען, מערקווירדיג שנעל...

דעמזעלבען אבענד איז איליא געזעסען אויף דער ערד, לעבען זיין פעטער'ס טיש. ער איז געווען פערמאטערט און שלעפעריג, און מיט האַלב־פערמאכטע אויגען האָט ער געהערט א געשפּרעך, וואָס איז פאָרגעקומען צווישען טערענטי'ן און זיידע יערעמעי'ן, וועלכער איז אריינגעקומען אין שיינק טרינקען א גלאָז טהעע. דער אַלטער שמאַטעס־קלייבער איז געוואָרען שטארק בעפריינדעט מיט'ן הויקער, און אזוי גיך ווי ער פלעגט נור קומען צוריק פון זיין ארבייט, פלעגט ער ליעב האָבען צו זיצען לעבען טערענטי'ן, טרינקען טהעע און אביסעל שמועסען מיט איהם.

„נישקשה, ס'מאכט גאָר ניט אויס“, האָט איליא געהערט יערעמעי'ס שרייענדיג קול. „פערלאָז זיך נור אויף גאָט! הערסט?... האָב נור איין זאך, איין איינציגען געדאנק אין זינען: גאָט! ער! אזוי ווי זיין פאָדאנע, זיין ליעב־מענש ביסט דו... ווייל עס שטעהט אין דער הייליגער שריפט: א קנעכט! זיי וויסען אלזאָ — אז דו ביסט גאָט'ס א קנעכט און אלץ וואָס דו האָסט, געהערט צו גאָט!... צי ס'איז גוט, צי שלעכט — אלצדינג איז גאָט'ס. נישקשה, ער ווייסט שוין, ווי אזוי אלצדינג איינצוטהיילען. ער זעהט, ווי דו לעבסט — ער, אונזער פאָטער, זעהט אל—לעס!... און עס וועט אויך פאר דיר קומען א גרויס־ארטיגער, א הערליכער טאָג: דעמאָלט וועט ער זאָגען צו זיין מלאך: מיין הימלישער דיענער, געה אראָב און מאך מיין געטרייען קנעכט טערענטי לייכטער דאָס לעבען! און דאַן וועט קומען דיין גליק... גלויב'ס נור, ס'וועט זיכער קומען!“

„איך פערלאָז זיך אין גאנצען אויף גאָט — וואָס פאר א בע־טרעף וואָלט דען מיין לעבען געהאַט אָהן דעם?“ האָט טערענטי גע־ענטפערט גאנץ שטיל. „איך גלויב אין איהם — ער וועט העלפען!“

„ער? נישקשה, ער לאָזט קיינמאָל א מענשען ניט פערפאלען ווערען דאָ, אויף דער ערד: קענסט זיך פערלאָזען דערויף! גאָט האָט אונז געגעבען די ערד, כדי ער זאָל אונז קענען אויף איהר אויספרואווען... כדי מיר זאָלען אָבהיטען זיינע מצוות, זיין געבאָט. ער קוקט אראָב פון אויבען און גיט אכטונג: ווי אזוי ליעבט איהר זיך איינע די אנדערע, איהר מענשען־קינדער? האָט איהר זיך אזוי ליעב, ווי איך האָב׳ס אייך געהייסען?... און אז ער זעהט, אז טערענטי׳ן געפאלט דאָס לעבען שווער, דאַן שיקט ער אראָב פון אויבען א גוטע שליחות צום אלטען יערעמעי: העי, יערעמאַ, מאכט ער, זאָלסט זיך אננעהמען פאר מיין געטרייען קנעכט!“...

און דעם אלטען׳ס קול האָט זיך מיט אמאָל געענדערט און האָט כמעט געקלונגען אזוי ווי די שטימע פון׳ם בופעטשיק פעטרוכא, בשעת ער פלעגט אריינקומען אין כעס, און ער האָט זיך אָבגערופען צו טערענטי׳ן:

„איך וועל דיר געבען געלד, כדי דו זאָלסט קענען בעקליידען איליושקאַ׳ן פאר דער שולע... פינף רובעל גיב איך דיר... כ׳וועל עס שוין זעהן צוזאמענקראצען... אנטלייהען וועל איך עס דיר... אז דו וועסט אמאָל רייך ווערען, וועסט דו׳ס מיר אָבגעבען...“

„זיידעניו!“ האָט טערענטי אויסגערופען אין דער שטיל.

„שא, מאך ניט קיין טומעל! דערווייל קענסט דו לאָזען דעם אינגעל ביי מיר — ער האָט דאָך דאָ סיי ווי סיי ניט וואס צו טהאָן, ער קען מיר בעהילפיג זיין.. קען מיר אויפהויבען א ביין, אדער דערלאנגען א שטיקעל שמאטע... כ׳וועל אויף אזא אופן פערשפאָרען אזוי אפט בויגען דעם רוקען, איך אלטער מאַן...“

„אה דו גוטער, גאָט זאָל דיך בענשען דערפאר!“ האָט דער הויקער אויסגערופען מיט א פרעהליכער, ריהרענדער שטימע.

„גאָט גיט עס מיר, איך גיב עס דיר, דו—דעם אינגעל, און דער אינגעל גיט עס צוריק אָב צו גאָט. אזוי דרעהט זיך ס׳רעדעל... און קיינער וועט קיינעם גאָר ניט שולדיג בלייבען. הע־הע־הע־הע! איז דען ניט אזוי! אך, ברודערל! כ׳האָב געלעבט, געלעבט, כ׳האָב געקוקט, געקוקט — און א חוץ גאָט האָב איך קיין זאך ניט געזעהן. אלצדינג

איז זיינס, אַלץ געהערט צו איהם, אַלץ איז פון איהם, אַלצדינג פאַר איהם!"...

איליא איז איינגעשלאָפען, בעת זיי האָבען זיך אזוי געשושקעט. אָבער אויף מאָרגען האָט איהם דער אַלטער יערעמעי אויפגעוועקט גאַנץ פריה מיט די פרעהליכע ווערטער:

„הע, איליושקא, שטעה אויף! וועסט ארויסגעהן מיט מיר — נו שוין, לעבעדיגער אביסעל! רייב זיך אוים דעם שלאָף פון די קליי־נע אויגעלאך דיינע!"

3.

איליא'ן איז גאָר ניט שלעכט געגאַנגען אונטער דער גוטער און פריינדליכער השגחה פון'ם אַלטען יערעמעי. יעדען פריה־מאָרגען פלעגט ער אויפוועקען דעם אינגעל בעצייטענס, און זיי פלעגעןביידע ארומגעהן ביז ביינאַכט איבער דער שטאָדט און קלייבען שמאַטעס, ביינער, שטיקלאך אַלטע פאַפיר, אייזען, לעדער וכדומה נאָך אַזעלכע זאַכען, וואָס מען וואַרפט ארוים אויף דער גאַס. די שטאָדט איז גרויס, פאַר א פרישען מענשען זיינען דאָ אַזוי פיעל מערקווירדיגע זאַכען צו זעהן. איליא האָט אַלזאָ די ערשטע צייט וויינינג וואָס געהאָלפען דעם אַלטען אין זיין ארבייט. ער פלעגט מיט אויפמערקזאַמקייט און מיט נייגיעריגקייט בעטראַכטען די מענשען און די הייזער, וואָס זיינען איהם נור געקומען פאַר די אויגען. ער האָט זיך גאָר ניט געקענט גענוג אָבוואונדערען פון אַלצדינג, וואָס ער האָט געזעהן, און האָט וועגען יעדע קלייניגקייט פערוואָרפען דעם זיידען מיט צעהנדליגע פראַגען...

יערעמעי האָט ליעב געהאַט צו פלוידערן. מיט דעם קאָפּ פאָראויס און מיט אראָבגעלאָזענע אויגען צו דער ערד, כסדר זובענדיג עטוואָס, איז ער געגאַנגען פון איין הויף צום צווייטען, קלאַפּענדיג מיט'ן אייזערנעם שפּיץ פון זיין שטעקען אָן דער ערד. מיט זיין צוריסענעם אָר־בעל אָדער מיט א ברעג פון'ם שמוציגען זאַק פון שמאַטעס האָט ער זיך כסדר געווישט די טרעהרען פון די אויגען. מיט א זינגענדיגער, מאָנאָטאָנער שטימע פלעגט ער דערצעהלען זיין קליינעם בעגלייטער אַלערליי מעשה'לעך וועגען דער שטאָדט און איהרע איינוואוינער.

„זעהסט דאָס הויז?" רופט ער זיך אָב צו איליא'ן. „ס'געהערט צו דעם סוחר סאַווא פּעטראָוויטש פּטשעלין — א רייכער מאַן, דער סוחר פּטשעלין!... אין זילבער לעבט ער, און אין קריסטאַל..."

„זיידעניו," האָט איליא געפרעגט, „זאָג מיר, ווי אזוי ווערט מען אייגענטליך רייך?"

„מען ארבייט איינפאַך דערויף, מען האָרעוועט, הייסט עס... טאָג און נאַכט ארבייטען זיי און זאַמלען אָן געלד אויף געלד. און אז זיי האָבען שוין גענוג אָנגעקליבען, בויען זיי זיך אויף א הויז, שאַפען זיך איין פערד און ווענען און נאָך אַנדערע אַזעלכע מכשירים... וואָס זייער הארץ גלוסט, לויטער נייע זאַכען! און דערנאָך דינגען זיי זיך קאַ־מים, משרתים און אנדערע לייט, וואָס ארבייטען פאר זיי — זיי אליין אָבער רוהען זיך אויס און לעבען א גוטען טאָג. ווען איינער ארבייט זיך אויף אזא אופן ארויף, זאָגט מען אויף איהם: ער האָט עס מיט זיין האָרעוואַניע, מיט עהרליכער ארבייט צו עטוואָס געבראַכט... נו — יאָ!... אבער עס זיינען פאַראַן אזעלכע, וואָס ווערען רייך דורך זייערע זינד. ווענען דעם סוחר פּטשעלין דערצעהלט מען, אז ער טראָגט נאָך פון דער יוגענד אָן א שווערען פערברעכען אויף זיין געוויסען. אפשר רעדען זיי דאָס אזוי אויס קנאה; אפשר איז עס אויך אמת. א בייזער מענש איז ער, דער דאָזיגער פּטשעלין. און זיינע אויגען קוקען אזוי שרעקעדיג — שטענדיג ווארפען זיי זיך ארום אהין און אהער, עפּעס אזוי ווי זיי וואָלטען זיך געוואָלט בעהאַלטען... אבער, ווי געזאָגט, פּילייכט איז עס א ליגען, דאָס וואָס זיי דערצעהלען ווענען פּטשעלי־נען... אפּטמאָל קומט עס פאַר, אז א מענש ווערט מיט אמאָל רייך, גאָר פּשוט אזוי... ס'הייסט, ווען ער האָט גליק... דאָס גליק שמייכעלט איהם, הייסט עס, צו... אך — נור גאָט אליין לעבט אין דער וואהר־הייט, און מיר אלע ווייסען גאָר ניט!... מיר זיינען בסך הכל נור מענ־שען, און די מענשען זיינען די זריעה, דער זאַמען פון גאָט. זאַמען־קער־נער זיינען די מענשען, מיין ליעבינקער! גאָט האָט זיי אויסגעזעעט אויף דער ערד — וואַקסט! און איך וויל אקאַרשט זעהן, וואָס פאר א ברויט איהר וועט ארויסגעבען... אָט דאָס איז עס!... און אָט יענעם הויז דאָרט בעלאַנגט צו א געוויסען סאַבאַנעיעוו, מיט'ן פאָרנאָמען מיטרי פּאַוולאָוויטש... ער איז נאָך רייכער פאר פּטשעלינען. דאָס

איז אַן איינפּאַכער זשוליק — כ'ווייס עס!... איך אורטהייל ניט, מחמת אורטהיילען איז גאָט'ס זאַך, נאָר איך ווייס עס אויף זיכער... ער איז געוועזן אינספּעקטאָר ביי אונז אין דאָרף, און ער האָט אונז אַלעמען בעראַבעוועט, אַלעמען פּערקויפט!... אַ לאַנגע צייט האָט גאָט געשוויגען, דערנאָך אָבער האָט ער זיך אָנגעהויבען מיט איהם אָבצורעכענען. פריהער איז מיטרי פּאַוולאָוויטש טויב געוואָרען, דערנאָך איז זיין זוהן דער'הרג'עט געוואָרען פון אַ פערד — און דאָ ניט לאַנג, ווי איך האָב געהערט, איז איהם די טאָכטער אַנטלאָפען פון שטוב..."

אַלצדינג האָט דער אַלטער געוואוסט; ער האָט געקענט אַלע איינוואוינער פון דער שטאָדט, און ער האָט גערעדט וועגען אַלעמען מילד, אָהן אַ שום בייזקייט. אַלצדינג וואָס ער האָט דערצעהלט איז עפּעס ארויסגעקומען אַזוי ווי געוואַשען, גערייניגט, פּונקט ווי יעדע מעשה'לע זיינע וואָלט זיך דורכגעלייטערט פון די טרעהרען, וואָס האָבען ניט אויפגעהערט צו רינען פון זיינע אויגען.

איליאַ האָט זיך צוגעהערט מיט אויפמערקזאַמקייט צום אַלטען'ס רייד. אין דערזעלבער צייט האָט ער ניט אַראָבגענומען קיין אויג פון די גרויכ'ע הייזער, און אָפטמאָל פלעגט ער זאָגען:

„ווען איך וואָלט כאָטש געקענט אַמאָל אַריינקוקען אינעווייניג, מיט איין אויג כאָטש אַריינקוקען".

„וואַרט נור, וואַרט, וועסט שוין אַריינקוקען!" האָט יערעמעי געענטפערט. „לערן נור מיט חשק און אַרבייט! אַז דו וועסט נור ווערען גרויס — דאַן וועסטו שוין אַריינקוקען אַהער, אפשר וועסטו גאָר אַליין אַמאָל ווערען רייך... לערן זיך פריהער אויס לעבען און קוקען... אַך יאָ, אויך איך האָב געלעבט, געלעבט, האָב געקוקט, געקוקט!... די אויגען האָב איך מיר פערדאָרבען קוקענדיג. זעהסט? אַט פליסען מיינע טרעהרען... און דערפון בין איך אַזוי מאָגער און שוואַך געוואָרען. אויסגערונען, ווייזט אויס, זיינען מיינע כוחות מיט די טרעהרען... אויסגעטריקענט איז מיין בלוט..."

איליאַ האָט הנאה געהאַט צו הערען, ווי דער אַלטער רעדט מיט אַזוי פיעל איבערצייגונג און ליעבע פון גאָט. אין זיין הערצעל האָט בשעת מעשה גענומען וואַקסען אַ שטאַרקעס, ערפרישענדעס געפיהל פון האָפנונג אויף עפּעס גוטס, פרעהליכס, וואָס ערוואַרט איהם אין

דער צוקונפט. ער איז געוואָרען מונטערער, לעבעדיגער; ער איז איצט געווען עפּעס מעהר קינד, ווי אין דער ערשטער צייט, באלד ווי ער איז אָנגעקומען אין דער שטאָדט.

מיט גרויס חשק האָט ער דעם אלטען געהאָלפען רויען און זוכען אין די מיסט־הויפענס. זעהר אנציהענד און אינטערעסאנט איז עס געווען פאר איהם, צו צושאָרען דעם בארג מיט זיין שטעקעל, און אן אמת'ע הנאה האָט איליא געהאט צו זעהן, ווי דער אלטער פרעהט זיך, בשעת ער געפינט איהם אויס עפּעס אן אונגעוועהנליכע, כשר'ע מציאה. איינמאָל האָט איליא געפונען אין א רינשטאָק א גרויס זיל־בערן לעפעל, און דער אלטער האָט איהם דערפאר געקויפט א גאנצען האלבען פונט האָניג־לעקאך. אן אנדערס מאָל האָט ער אויפגעהויבען א קליין טייסטערל, בעדעקט מיט גרינעם שימעל, וואו עס איז גע־לעגען מעהר ווי א רובעל קליינגעלד. גאנץ אָפט האָט ער אויך געפונ־נען מעסער, גאָפּלען, מעטאלענע רינגען, צובראָכענע מעשענע כלים, גוטע בלעכענע פּושקעס — פון שוה־וואקס אָדער מארינירטע פיש; און איינמאָל האָט ער פון א גרויסען בארג מיסט אויסגעגראָבען נאָך א גאנץ גוטען, שווערען מעשענעם לייכטער. פאר יעדע „מציאה“ פון דעם סאָרט האָט איליא געקראָגען פון'ם אלטען עפּעס א גאשעריי פאר זיין טרחה.

אז איליא האָט נור געפונען עפּעס רעכטס, פלעגט ער אויסשרייען מיט שמחה:

„זיידעניו! זעה נור, זעה — ווי שעהן דאָס איז!“

דער אלטער אָבער פלעגט ווערען אונרוהיג, פלעגט זיך אומקוק־קען אין אלע זייטען, און שטילערהייט זאָגען צו איליא'ן:

„נו־נו, שריי זשע ניט אזוי, מאַך קיין ליארם ניט!... אך גאָט!“

ער איז געווען אין איינע ציטערניש, בעת זיי פלעגען געפינען עפּעס רעכטס. אויף גיך פלעגט ער א כאַפּ טהאָן די געפונענע זאַך ביי איליא'ן פון די הענד און זי בעהאלטען טיעף אין זיין גרויסען זאק.

„אָט האָב איך שוין ווידער אמאָל געכאפּט א היבשען העכט!“ האָט איליא אויסגעשריגען, בעגייסטערט פון זיין ערפאָלג.

„שווייג אָבער, דו אינגעל וואָס דו ביסט — זיי שטיל, מיין ליעב קינד!“ האָט דער אלטער צו איהם געמאכט מיט א פריינדליכען

טאָן, און די טרערן האָבן אַלץ גערונען און גערונען פון זיינע גרויסע, רויטע אויגן.

„גיב נור אַ קוק, זיידעניו — וואָס פאַר אַ גרויסער ביין!" האָט איליאַ אויסגעשריגן פון דאָס ניי.

פאַר די ביינער און די שמאַטעס האָט זיך דער אַלטער ניט גע־שראָקן. רוהיג פלעגט ער זיי צונעהמען ביים איינגאַנג פון די הענד, זיי אויסרייניגען מיט אַ שפּענדעל און זיי דערנאָך לאַנגזאַם אַריינ־שטעקן צו זיך אין זאַק. אויך פאַר איליאַ'ן האָט זיידע יערעמעי אויפ־געגעהט אַ קליין זעקעלע, און אַ שטעקעל מיט אַן אייזערנעם שפּיץ האָט ער איהם געשיינקט. פאַר דעם אינגעל איז דאָס געווען אַ גאַנצער יום טוב: ער האָט זיך עפּעס אַזוי ווי גרוים געהאַלטען מיט זיינע כלים. אין זיין זעקעל האָט ער געקליבען אַלערליי קליינע קערבלאַך, צו־בראָכענע שפּיעל־צייג און שערבלאַך, און ער האָט אמת הנאה געהאַט צו הערען, ווי אָט די אַלע קליינע זאַכען קלאַפּען און קלינגען אין זאַק אויף זיין רוקען. דער אַלטער יערעמעי האָט איהם אַליין אונטערגע־שטופּט צונויפצוקלייבען אָט די אַלע קליינינקייטען.

„קלייב נור צונויף די אַלע שעהנע זאַכען", האָט ער צו איהם געזאָגט, „און נעהם זיי מיט אהיים. וועסט זיי דאָרט צוטהיילען צווי־שען די קינדער, זיי וועלען זיך פרעהען דערמיט. גאָט האָט הנאה, ווען דער מענש פערשאַפט זיינע ברידער פערגניגען און פרייד... אַך, מיין ליעבער זוהן!... אַלע מענשען בייגקען אַזוי נאָך פרייד, און פונ־דעסטוועגען איז דאָ אַזוי ווייניג פרייד, אַזוי ווייניג, ווייניג פרייד אויף דער וועלט! אַזוי ווייניג, הערסט? אַז עס זיינען פאַראַן מענ־שען, וואָס האָבען קיינמאָל אין לעבען קיין פרייד ניט, קיינמאָל ניט!"

אין די גרויסע בערג מיסט, דאָרט וואו מען פלעגט אַבלייגען דעם גאַנצען שמוץ פון דער שטאָדט, איז איליאַ'ן אַ סך בעסער געפעלען געווען צו זוכען, איידער אין די קליינע מיסט־הויפענס אויף די הויפען. דאָרט, אַרום די קהל'שע בערג מיסט, זיינען קיין מענשען ניט געווען, אַ חוץ צוויי, דריי אַלטע שמאַטעס קלייבער ווי יערעמעי. דאָ אָבער, אויף די הויפען, האָט מען זיך כסדר געמוזט אומקוקען אין אַלע זייטען און גוט אַכטונג געבען, צי קומט ניט אַקאָרשט אָן דער הויז־

רייניגער, מיט'ן בעזים אין דער האנד, זיי ארויסצוטרייבען פון הויף מיט קללות און חרמות און אמאל טאקע מיט עטליכע גוטע קלעפ אויך.

יעדען טאג, ווען זיי האבען אבגעארבייט א פאר שטונדען צייט, פלעגט יערעמעי זאגען צו זיין יונגען בעגלייטער:

„זאל זיין נענוג דערווייל, איליושא — גענוג, מיין ליעבער! לא־מיר זיך א ווײלע צוזעצען און אויסרוהען, עפעס איבערבייסען...“

ער האט ארויסגענומען א שטיק ברויט פון קעשענע, האט זיך איבערגע'צלמ'ט און צובראכען דאס ברויט אויף צווייען. זיי האבען ביידע געגעסען, און דערנאך האבען זיי זיך גוט אויסגערוהט א האלבע שטונדע צייט, ביים ברעג פון'ם קאנאל. דער קאנאל איז אריינגעפא־לען אין טייך, וועלכען זיי האבען גאנץ דייטליך געקענט זעהן פון דערווייטען. לאנגזאם האבען זיך די כוואליעס פון טייך געקאטשעט פערביי דעם קאנאל, און ווען איליא האט זיי נאכגעקוקט, האט זיך איהם עפעס אזוי ווי פערוואלט זיך מיטגליטשען מיט זיי און אוועק ערגעץ־וואו, ווייט פון דאנען. אויף דער אנדער זייט טייך האבען זיך אויסגעשפרייט די אבגעשניטענע גרינע פעלדער. אזוי ווי גרויע טור־מעס האבען אויסגעזעהן די בערג מיט היי, וואס זיינען דארט געלע־גען, און ווייט, ביים האריזאנט, האט זיך די דונקעלע ליניע פון וואלד אזוי ווי אויפגעהויבען פון'ם בלויען הימעל. א רוהיגע, מילדע שטימונג איז געלעגען אויף דער גאנצער לאנדשאפט, אויף די פעלדער; מען מען האט געקענט שפירען, אז דארט וועהט א ריינע, דורכזיכטיגע, גוט שמעקענדע לופט... און דא איז געווען אזוי שטיקענד פון'ם „ריח־ביחוח“, וואס די מיסטהויפענס האבען פון זיך ארויסגעגעבען. דער דא־זיגער גערוך האט זיך געלייגט אזוי ווי א שטיין אויפ'ן הארצען און האט געביסען אין דער נאז, און אזוי ווי ביים אלטען האבען אויך איליא'ן גענומען פליסען די טרעהרען איבער די באקען.

„זעה, איליא“, האט זיך יערעמעי אנגערופען. „זעה, ווי גרויס און ברייט די ערד איז! און איבעראל לעבען מענשען אויף איהר — לעבען און מוטשען זיך... און פון הימעל קוקט גאט דער האר אראב אויף זיי, און ער זעהט אלץ און ווייסט אלץ. מעג זיך דער מענש דיינקען וואס ער וויל, פאר איהם בלייבט קיין שום סוד ניט; דער־פאר רופט מען איהם מיט'ן הייליגען נאמען: דער אלוויסענדער גאט

צבאות יעזוס קריסטוס. ער ווייסט אלעס, צעהלט אלעס, דענקט וועגען אלצדינג. פאר'ן מענשען קענסטו די עבירות דיינע, די פלעקען פון דיין נשמה פערהוילען, אבער פאר איהם איז קיין בעהעלטעניש ניטאָ; ער זעהט אלצדינג. ער טראכט זיך ביי זיך: „אך דו רשע, אונגליקליכער זינדער וואָס דו ביזט! ווארט אקאָרשט, איך וועל דיר שוין שיקען דיין שטראָף—" און קומט נור די שעה, דאן שטראָפט ער דיך. שווע—ער שטראָפט ער דיך!... ער האָט אנגעזאָגט די מענשען: „ליעבט איינער דעם צווייטען—" און ער האָט עס אזוי איינגעשטעלט, אז די, וועלכע ליעבען ניט די מענשען, ווערען אויך זעלבסט קיינעם ניט געליעבט. אן איינזאם, עלענד לעבען פיהרען אזעלכע מענשען, און שווער איז זיי אויף דער וועלט, און קיין שום פרייד, קיין נחת האָבען זיי ניט..."

איליא איז געלעגען אויפ'ן רוקען, האָט ארויפגעקוקט צום בלויען הימעל און געזוכט א סוף, א גרענעץ צו זיין ווייטקייט. עס איז איהם שווער געוואָרען אויפ'ן הארצען און א שלעפעריגקייט איז אויף איהם אנגעפאלען. אונדייטליכע, טומאַנע בילדער האָבען גענומען שוועבען פאר זיינע אויגען. עס האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אזוי ווי דאָרט אויבען אין הימעל שוועבט אַרום א מערקווירדיגע בריאה, עפּעס א געוואלדיגעס, דורכזיכטיגעס און ווארעמעס וועזען. וואָס איז אין דער־זעלבער צייט אי גוט, אי שטרייננג; און אז ער, דאָס קליין אינגעל, צוזאמען מיט'ן אלטען זיידען יערעמעי און מיט דער גאנצער ערד, הויבען זיך אויף און פליהען אהין, אין יענער ווייטקייט אָהן א סוף, אין יענער ווייטקייט מיט איהר ים פון ליכט און מיט איהר העלער, ליכטיגער ריינקייט... און דאָס הערצעל זיינס איז פול געוואָרען מיט א געפיהל פון א שטילער, רוהיגער פרייד.

אין אָבענד, ווען זיי זיינען געקומען א היים, פלעגט איליא ארייג־געהן אין הויף מיט אן ערענסטען פנים פון א מענשען, וואָס האָט עהרליך אָבגעטהאָן זיין ארבייט. נאָך דער האָרעוואניע פון א גאנ־צען טאָג האָט ער, פערשטעהט זיך, געמוזט האָבען זיין רוה, און ער האָט קיין שום לוסט ניט געהאט צו אזעלכע נארישקייטען ווי די אנ־דערע קליינע אינגלאך און מיידלאך אין זיינע יאָהרען. די קינדער פון הויף האָבען פאר איהם דרך ארץ געהאט, זעהענדיג זיין ערענסטע

האלטונג און דעם זעקעל מיט פערשיעדענע אנטיקען, וואס איז געלע־
גען אויף זיין רוקען.

דער זיידע אבער פלעגט אויפנעהמען די קינדער מיט א פריינד־
ליכען שמייכעל און פלעגט מאכען מיט שפאס:

„קוקט, קינדער, אט זיינען זיי שוין אהיים געקומען, די בעטלער!
די גאנצע שטאדט האבען זיי אויסגענישטערט. איבעראל די נאז
אריינגעשטעקט!... גער, איליא, וואש זיך אב דעם פנים און קום דער־
נאך אריין אין שיינק טרינקען טהעע...“

מיט לאנגזאמע, געמאסטענע טריט לאזט זיך איליא געהן אין
קעלער, און די גאנצע מחנה פון קינדער נאך איהם. אויפ'ן וועג טאפען
זיי פארזיכטיג דאס זעקעל, כדי צו טרעפען וואס דארט געפינט זיך.
נאר פאשקא פערשטעלט איהם דעם וועג און זאגט מיט חוצפה:

„נו, שמאטעס־קלייבער! ווייז נור אקארשט, וואס האסט דו דארט
מיטגעבראכט...“

„קענסט ווארטען“, ענטפערט איליא שטרייננ. „א פריהער טרינק
איך טהעע, דערנאך וועל איך עס אייך ציינען“.

אין שיינק קומט איהם פעטער טערענטי אנטקעגען מיט א
פריינדליכען שמייכעל:

„נא, קליינער ארבייטס־מאן, ביסט שוין דא? האסט זיך אודאי
געמוזט גוט אנלויפען, מיין ליעב קינד“.

איליא'ן איז גאנץ שטארק געפעלען געווארען צו הע־
רען, ווי מען רופט איהם ארבייטס־מאן; און דעם דאזיגען נאמען האט
ער ניט נור פון'ם פעטער אליין געקריגען. איינמאל האט פאשקא אב־
געטהאן עפעס א מיאוס'ע שטוקע. זיין פאטער סאוועל האט זיך
דערפון דערוואוסט, האט ער אריינגענומען פאשקאס קאפ צווישען
די קניע און איהם אריינגעצעהלט היבשע עטליכע שמיץ.

„כ'וועל דיר שוין געבען דיין חלק, די יונגאטש איינער! זאלסט
זיך נור דערוועגען נאך אמאל אנטקעגען צו ריידען. אט, נא דיר!
אזוי... און נאך איינס! אנדערע קינדער אין דיינע יאהרען פערדינע־
נען זיך שוין אליין זייער ברויט, און דו ווייסט נור פרעסען און די
קליידער צורייסען!...“

פאשקא האט געמאכט אזעלכע קולות, אז עס האט זיך געהערט

איבער'ן גאַנצען הויז. דערצו האָט ער מוראָ'דיג געבריקעט מיט די פיס, בשעת דער שטריק האָט זיך יעדעס מאָל אויפגעהויבען און אראַבגעלאָזען אויף זיין רוקען. מיט א געפיהל פון צופרידענהייט האָט איליא געהערט די שמערצענס-געשרייען פון זיין פיינד, און אין דערזעלבער צייט האָבען דעם שמיעד'ס ווערטער, מיט וועלכע ער האָט דאָך אודאי איהם געמיינט, געמאַכט אויף איהם א שטאַרקען רושם. ער איז אַלזאָ לייטישער, מיט מעהר שטאַטיק ווי פּאשקא. דאָס האָט ערוועקט אין איהם א רחמנות מיט דעם געשמיסענעם.

„פּעטער סאוועל, גענוג שוין שמייסען!" האָט ער פּלוצלונג אויס-געריפען. „פּעטער סאוועל!"

דער שמיעד האָט דערלאַנגט זיין זוהן נאָך א שמיץ. דערנאָך האָט ער זיך אומגעקוקט צו איליא'ן און מיט כעס האָט ער געזאָגט:

„האַלט פּיסק, דו! נא דיר גאר. א מליץ יושר דא... היט די ביי-נער דיינע!..."

דאן האָט ער א שליידער געטהאָן זיין זוהן און איז אריין אין דער שמיעדעריי. פּאשקא האָט זיך אויפגעהויבען, און מיט שטרויכ-לענדע טריט איז ער אוועק אין א פינסטערען ווינקעל פון הויף. איליא איז איהם נאָכגעגאַנגען, האָבענדיג מיטלייד מיט איהם. אין ווינקעל האָט זיך פּאשקא אראַבגעלאָזען אויף די קניע, האָט אַנגעשפּארט זיין שטערן צום וואַנד און גענומען שרייען נאָך העכער ווי פריהער, ריי-בענדיג דעם רוקען מיט ביידע הענד. איליא'ן האָט זיך אזוי געוואָלט טרייסטען דעם געשלאָגענעם שונא זיינעם, איהם זאָגען עפּעס א פריינדליך וואָרט. דאָך האָט ער קוים ארויסגעבראַכט די ווערטער:

„ס'טהוט דיר וועה?"

„טראָג דיך אָב פון דאנען!" האָט פּאשקא געליארעמט.

דער בייזער טאָן פון דיזע ווערטער האָט איליא'ן געקרייגקט, און מיט א מינע פון א שוהל-מייסטער האָט ער געזאָגט.

„אזוי שלאָגסטו כסדר די אנדערע, און דאָס מאָל..."

איידער ער האָט נאָך אויסגערעדט צו ענדיגען, האָט זיך פּאשקא מיט אימפּעט אויפגעכאַפּט פון זיין פּלאַץ. שנעל ווי א בליץ איז ער ארויפגעפאַלען אויף איליא'ן און האָט איהם אנידערגעוואָרפען אויף דער ערד. איליא איז אויך געוואָרען מלא רציחה און האָט ארומגענו-

מען פעסט זיין שונא, און זיי האבען זיך ביידע גענומען קאטשען אויף דער ערד, ווי א קנויל. פאשקא האט געביסען און געקראצט מיט די נעגעל. איליא ווידער האט אנגעכאפט זיין פיינד פאר די האר און האט אזוי לאנג געקלאפט מיט זיין קאפ אן דער ערד, ביז וואנען פאשקא האט גענומען שרייען:

„לאז אב!“

„זעהסט?“ האט איליא געזאגט מיט שטאלץ וואס ער האט גע־זיעגט, זיך אויפהויבענדיג בעת מעשה פון דער ערד. „האסט געזעהן? איך בין שטארקער פון דיר! הויב זשע זיך ווייטער ניט אן מיט מיר, אניט וועסטו גע׳הרג׳עט ווערען!“

און ער איז אוועק אן א זייט, זיך אבווישענדיג מיט׳ן ארבעל דאס בלוט פון׳ם צוקראצטען פנים. אין מיטען הויף איז געשטאנען דער שמיעד און געקוקט מיט בייזע אויגען. אז איליא האט איהם דערזעהן, איז ער געבליבען פערציטערט פון שרעק. ער איז געווען זי־כער, אז דער שמיעד וועט זיך אננעהמען פאשקא׳ס קריוודע און וועט זיך אברעכענען מיט איהם פאר די קלעפ, וואס ער האט זיין פיינד געגעבען. אבער דער שמיעד האט נור געצויגען מיט די אקסלען און געזאגט:

„נו, וואס קוקסטו מיך אן מיט דיינע אויסגעגלאצטע אויגען? האסט מיך נאך קיינמאל ניט געזעהן? געה זיך דיר דיין וועג!“

אבער ביינאכט, ווען איליא איז פערבייגעגאנגען דעם טהויער פון הויז און סאוועל האט איהם ווידער בעגעגענט, האט דער שמיעד ארויפגעלעגט א פינגער אויף איליא׳ס האר און מיט א שמייכעל האט ער געפרעגט:

„נו, קליינער מיסט־גרעבער, ווי געהען די געשעפטען, הא?“

איליא האט געלאכט פון גאנצען הארצען — אויפ׳ן זיבעטען הימעל איז ער געווען. א קלייניגקייט, דער בייזער שמיעד, דער שטארקסטער מאן אין הויף, פאר וועמען אלע האבען מורא געהאט, האט מיט איהם געמאכט א שפאס! מיט זיינע פעסטע ארעמס האט דער שמיעד אנגענומען דעם אינגעל ביי די פלייצעס, און איליא׳ס שמחה איז נאך גרעסער געווארען. ווען סאוועל האט געזאגט:

„אהא, דו ביסט דאך עפעס גאר א געזונטער בחור... מען קען

דיר שוין גאָר ניט אזוי לייכט בייקומען, הערסט דו?... אז דו וועסט נאָר אביסעל גרעסער ווערן, וועל איך דיך צונעהמען צו מיר אין דער שמיעדעריי".

איליא האָט ארומגענומען דעם שמיעד'ס געזונדען פוס און האָט צוגעטוליעט זיין קליינע ברוסט צו איהם. סאוועל, דער ריעז, האָט געמוזט דערשפּירען דאָס שלאָגען, דעם טיק־טאָק פון'ם קליינעם הער־צעל, און ער איז מיט אמאָל געוואָרען צערטליך. ער האָט ארויפ־געלייגט זיין שווערע האנד אויף איליא'ס קאָפּ. א ווײַלע איז ער גע־בליבען שטיל, דערנאָך האָט ער מיט זיין טיעפער שטימע געזאָגט:

„אך, דו אָרעמער יתום!... נו, שוין גוט, שוין גוט!..."

אויסער זיך פאר פערגניגען, האָט זיך איליא אין יענעם אבענד גענומען צו זיין געוועהנליכער ארבייט — צו־צוטהיילען צווישען די קינדער די אנטיקען, וואָס ער האָט אין פערלויף פון'ם טאָג אָנגעקלי־בען. די קינדער האָבען שוין געווארט אויף איהם א לאנגע צייט. אויף דער ערד האָבען זיי זיך אויסגעזעצט ארום איליא'ן און האָבען געקוקט מיט זשעדנע, נייגיעריגע אויגען אויף זיין שמוציגען זאק. אי־ליא האָט ארויסגענומען פון זאַק א פּאָר שטיקער גראָבע באנוועל, אן אָבגעבליאקעוועטען, אָבגעפּאָהרענעם הילצערנעם סאָלדאטשיק, א פּושקע פון שוה־וואקס, א פלעשעלע פון פּאָמאדע און א טהע־שאָל, אָהן א הענטעל, מיט א צובראָכענעם ראַנד ארום און ארום.

„דאָס איז פאר מיר, פאר מיר, פאר מיר!" האָט מען געהערט די געשרייען פון די קינדער, און די קליינע שמוציגע הענטלעך האָבען זיך פון אלע זייטען געהויבען און אויסגעשטרעקט, כדי וואָס פריהער ציצוקומען צו די דאָזיגע זעלטענע זאכען.

„ווארט אקאָרשט! ניט געריהרט מיט די הענד!" האָט איליא געקאָמאנדעוועט. „דאָס הייסט ביי אייך שפּיעלען, ווען איהר שלעפּט אוועק אלץ מיט אמאָל? — נא—אָט עפּען איך אויף א קראָם! צו־ערשט פערקויף איך דאָס דאָזיגע שטיק באנוויל... אויסגעצייכענטער באנוויל, פון בעסטען סאָרט! קאָסט א האלבען רובעל!.. מאשקא, קויף זשע!"

„זי האָט עס געקויפט!" האָט יאקאָוו אויסגעשריען פאר דעם שוסטער'ס טאָכטער, און דאָס זאָגענדיג האָט ער ארויסגענומען פון

קעשענע א שערבעל, וואס ער האט געהאלטען אנגעגרייט צו דעם צוועק, און האט עס אריינגעשפארט דעם „קרעמער“ אין האנד. אבער איליא האט עס ניט געוואלט נעהמען.

„וואס איז דאס פאר א שפיעל, הא?“ האט ער געליארעמט. „קענסט ניט אבדינגען עפעס, צו'ן אלדע שווארץ יאהר? קיינמאל דינגסט דו זיך ניט!... אויפ'ן מארק דינגט מען זיך דאך אויך“.

„כ'האב עס פערגעסען“, האט זיך יאקאוו געזוכט צו פערענט־פערן. און עס האט זיך אלזא אנגעהויבען א טומעלדיגע דינגעריי, אזוי ווי אויף א יאריד. דער פערקויפער און די קונים האבען זיך גע־קאכט, גערעדט מיט היץ. און בעת זיי האבען זיך אזוי געדונגען איינע מיט די אנדערע, האט זיך פאשקא שטילערהייט אונטערגערוקט, און אויף א קונציגען אופן האט ער ארויסגעכאפט פון'ם הויפען סחורה דאס וואס איהם איז געפעלען. מיט דער גנבה אין דער האנד האט ער גענומען לויפען, און אונטערשפרינגענדיג האט ער מיט שפאט גע־שריגען:

„כא־כא־כא, כ'האב געלאטכענט! פון אונטער די פינגער האב איך עס ארויסגעקראגען! אזעלכע גולמ'ס! אידיאטען! טייוואלים!“

אין אנהויב האט פאשקא'ס רויב ארויסגעבראכט די קינדער פון די כלים. די קליינע האבען געשריען און געוויינט; יאקאוו און איליא, ווידער, האבען זיך א לאז געטהאן איבער'ן הויף נאכ'ן גנב, וועלכען זיי האבען בשום אופן ניט געקענט כאפען. נאר ביסלעכווייז האבען זיי זיך צוגעוואוינט צו זיין פרעכהייט. זיי האבען פון איהם שוין קיין בעסערס ניט ערווארטעט און האבען איהם בעשטראפט דערמיט, וואס זיי זיינען מיט איהם געווען ברוגז און האבען זיך מיט איהם מעהר ניט געשפיעלט. פאשקא האט געלעבט אבגעזונדערט, פאר זיך, און האט נור געטראכט דערפון, ווי אזוי דעם אנדערן עפעס אבצוטהאן א שפי־צעל און איהם אריינברייגגען אין כעס. יאקאוו ווידער איז שטענדיג ארומגעקראכען, ווי א קליין מיידעלע ארום דעם שוסטער'ס טאכטער מיט די געגרייזעלטע האר. ביי איהר איז יאקאוו'ס פריינדשאפט און די השגחה, וואס ער האט אויף איהר געגעבען, געווען א גאנץ געוועהנ־ליכע זאך, וואס דארף אזוי צו זיין; און כאטש זי האט איהם אפילו שטענדיג גערופען מיט'ן צערטליכען נאמען „יאשעטשקא“, האט זי

איהם פונדעסטוועגען ניט זעלטען געשלאָגען און צודראפּעט די צורה. נאָר די פריינדשאַפט צווישען יאַקאָוו'ן און איליאַ'ן איז געוואַקסען פון טאָג צו טאָג, און יאַקאָוו פלעגט דערצעהלען זיין חבר אַלערליי מאָדנע זאַכען, וואָס ער האָט געזעהן אין חלום:

„אָט האָט זיך מיר היינט ביינאַכט גע'חלום'ט, אַז איך האָב אַ מאַסע מיט געלד, סאַמע רובעלס, אַ פולען זאַק מיט אַן אויג, און איך טראָג דעם זאַק אויף די פּלייצעס אין וואַלד, מיט אַמאָל — קומען אָן גזלנים, גלייך אויף מיר! מיט מעסערס, אַ שרעק צו זעהן. איך—מאַך, פערשטעהט זיך, פּליטה. און פּלוצלונג דערפיהל איך עפּעס, אַזוי ווי דער זאַק וואָלט מיט אַמאָל לעבעדיג געוואָרען... איך דערלאַנג איהם אַ וואָרף אויף דער ערד, און—האָסט געזעהן אַזוינס? — עס פליהען אַרוים אַלערליי פייגעל — פּפררררר!... אַלע סאָרטען, גרויסע און קליי־נע — אַ שרעקליכע מחנה! זיי הויבען מיך אויף און טראָגען מיך אין דער לופטען — אַזוי הויך האָבען זיי מיך געטראָגען!"

ער האָט זיך אָבגעשטעלט אַ ווײַלע און האָט אָנגעקוקט אי־ליאַ'ן מיט זיינע אָפענע, אויסגעגלאָצטע אויגען, אין דער צייט וואָס זיין געזיכט האָט געמאַכט דעם איינדרוק פון אַן איינפאַכען גולם...

„נו—און וואָס ווייטער?" האָט איליאַ אונטערגעטריבען ווייטער צו דערצעהלען, מחמת ער האָט געברענט פאַר חשק צו הערען דעם סוף פון חלום.

„נו—כ'בין אַלזאָ אַוועקגעפלויגען ווייט, ווייט", האָט יאַקאָוו געענדיגט זיין בעריכט און האָט זיך פערטראַכט.

„וואוהין?"

„וואוהין? אָט... אַזוי איינפאַך... גאַנץ ווייט אַוועק בין איך געפלויגען!"

„אה דו!" האָט דער ענטטוישטער איליאַ זיך אָבגערופען מיט אַ טאָן פון פעראַכטונג. „דו קענסט גאָר ניט געדיינקען".

פון שיינק איז דערווייל אַרויסגעקומען זיידע יערעמעי און האַל־טענדיג די האַנד איבער די אויגען, האָט ער גערופען:

„איליושקאַ! וואו ביסטו דו ערגעץ? קום שלאָפען, ס'איז שוין צייט!"

איליאַ האָט זיך גלייך אויפגעהויבען און איז נאָכגעגאַנגען דעם

אלטען צו זיין געלעגער, וואס איז בעשטאנען פון א זאק אנגעפילט מיט היי. עס איז געווען א מחיה צו שלאפען אויף דעם זאק; עס האט זיך אזוי גוט געלעבט ביי דעם אלטען שמאטעס-קלייבער! אבער גאר ניט לאנג האט עס אנגעהאלטען, דאס דאזיגע אנגענעהמע און לייכטע לעבען.

4.

דער זיידע יערעמעי האט געהאלטען ווארט: ער האט געקויפט פאר איליא'ן א פאר שטיוועל, א גרויסען, שווערען פאלטא און א היטעל — און אזוי אויסגעפוצט האט מען דעם אינגעל געשיקט אין שולע. מיט נייגיריגקייט און אין דערזעלבער צייט אויך מיט מורא איז ער געגאנגען אהין — און מיט א פער'חשך'טען פנים, מיט א געקריינקט הארץ און מיט טרעהרען אין די אויגען איז ער געקומען צוריק אהיים. די אינגלעך האבען גלייך דערקענט אין איהם יערעמעי'ס משרת'ל און אין איינעם, אין כאר, האבען זיי גענומען מאכען פון איהם שפאס:

„שמאטעס-קלייבער! פער'עפוש'טע בריאה! שמאטעס-קלייבער!"

א טהייל פון זיי האבען איהם געקניפען, אנדערע האבען איהם ארויסגעשטעקט א צונג, און איינער, גאר א חצוף, איז צוגעגאנגען צו איהם, האט פערצויגען דעם אטהעם אין זיך, פערשטעלט מיט די פינגער די נאז-לעכער, און מאכענדיג א מיאוס'ע עויה איז ער אבגעשפרונגען פון איהם מיט א געשריי:

„אך, וואס פאר א פאסקודנער ריח עס געהט פון איהם!"

„וואס האבען זיי דען צו מיר, וואס זיי מאכען אזוי חוזק פון מיר?" האט איליא געפרעגט דעם פעטער מיט א פערביטערט הערצעל. „וואס זשע? ס'איז דען א שאנדע צו קלייבען שמאטעס?"

„חלילה", האט געענטפערט טערענטי, גלעטענדיג זיין פלימעניקעל איבער'ן קאפ, און בעת מעשה האט ער געזוכט מיט אלע כוחות צו בעהאלטען זיין געזיכט פון דעם אינגעל'ס פארשענדרע אויגען. „זיי טהוען עס נור... איינפאך אזוי... מחמת זיי זיינען ניט אויפגעצויגען ווי ס'דארף צו זיין.. זאל עס דיך גאר ניט ארען! מוזט עס ווי עס

איז אויסשטעהן!... זיי וועלען שוין געוואוינט ווערן דערצו... אויך דו וועסט דערצו געוואוינט ווערן..."

„אויך פון מיינע שטיוועל לאַכען זיי, און פון פּאַלטאָ!... ס'זיינען פרעמדע שמאַטעס, זאָגען זיי, פון א מיסט־קאַסטען האָב איך זיי מסתמא ארויסגעשלעפּט!"

אויך זיידע יערעמעי האָט איהם געטרייסט, און פינטלענדיג מיט די אויגען האָט ער געזאָגט:

„טראָג עס איבער, מיין ליעבינקער! ע ר וועט זיך שוין מיט זיי אָברעכענען דערפאַר!... ער! חוץ איהם — איז ניטאָ קיינער!"

דער אַלטער האָט גערעדט וועגען גאָט מיט אזא מין שמחה, מיט אזא מין בטחון אין זיין גערעכטיגקייט, פּונקט ווי ער וואָלט געוואוסט אַלע געדאַנקען פון גאָט, אַלע זיינע פּלענער, און יערעמעי'ס ווערטער האָבען אביסעל לייכטער געמאַכט דעם אינגעל'ס שווער הערצעל און פערקלענערט אויף וויפיעל עס איז זיין עגמת נפש. אבער אויף מאָרגען האָט זיך דאָס דאָזיגע געפיהל, דאָס געפיהל פון קריינקונג, פון דאָס נייע ערוועקט אין איהם נאָך שטאַרקער ווי פריהער. איליא איז שוין געוואוינט געווען זיך צו בעטראַכטען פאַר א גאַנצען מענשען, א ריכטיגען ארבייטער. דער שמיעד סאַוועל אפילו האָט צו איהם גערעדט אויף א פריינדליכען אופן, און די אינגלאַך פון דער שולע לאַכען איהם גאָר אויס און מאַכען פון איהם חוזק. ניין, ער האָט אויף קיין פאַל ניט געקענט געוואוינט ווערען דערצו. פון טאָג צו טאָג האָבען זיך די בעליידיגטע און ביטערע איינדריקע פון דער שולע אַלץ מעהר פערשטאַרקט; טיעף אין זיין נשמה זיינען זיי געקראַכען און פערביטערט און פערזאומערט האָבען זיי זיין הארץ. דאָס געהן אין שולע איז פאַר איהם געוואָרען א שווערע לאַסט, אַן אומאַנגענעהמע פּפליכט.

אין דער שולע האָט ער זיך געהאַלטען פאַר זיך; ער האָט אויסגעמידען די חברים זיינע און האָט מיט זיי וואָס וויינינגער געהאַט צו טהאָן. א גוט קעפּעל האָט ער געהאַט, האָט לייכט און פלינק אויפגעכאַפּט אַלץ וואָס מען האָט מיט איהם געלערענט; דורך דעם האָט ער גלייך צוגעצויגען צו זיך די אויפמערקזאַמקייט פון דעם לעהרער.

א מוסטער איז ער געוואָרען פאַר די אַנדערע; דער לעהרער האָט געטייט אויף איהם מיט די פינגער און האָט די איבעריגע קינדער געצייגט וואָס לערנען מיט קאָפּ און מיט חשק הייסט; און דאָס האָט נאָך פערשטאַרקט דאָס בייזע געפיהל פון די שול־חברים צו איליא׳ן. ער איז געזעסען אויף דער ערשטער באַנק און האָט כסדר געפיהלט די פיינדליכע בליקען פון זיינע שונאים הינטער זיין רוקען. זיי אָבער האָבען איהם שטענדיג געהאַט פאַר די אויגען. די קלענסטע קלייניג־קייט אויף איהם, די מינדעסטע זאַך, וואָס ער האָט געטהאָן און וואָס האָט געקענט אַרויסרופען זייער געלעכטער, איז זיי ניט אַנטרונען פון די אויגען. זיי האָבען אַלץ געזעהן, און זיי האָבען טאַקע ניט אויפגע־הערט פון איהם חוזק צו מאַכען.

יאַקאָוו איז געגאַנגען אין דערזעלבער שולע, און אויך מיט איהם האָבען זיך די קינדער כסדר געטשעפּעט. פאַר איהם האָבען זיי געהאַט א ספּעציעלען נאָמען: „דער אַקסענקאָפּ“. ער איז שטענדיג געווען פערטראַכטען, דאָס לערנען איז איהם ניט געקראָכען אין קאָפּ און דער לעהרער האָט איהם כמעט יעדען טאָג בעשטראָפט. אָבער ער האָט זיך גאָר ניט געמאַכט פון די שטראָפען; אַזוי ווי ניט איהם מיינט מען דאָס. עס האָט איבערהויפּט אויסגעזעהן, אַזוי ווי אַלצדינג וואָס טהוט זיך אַרום איהם געהט איהם וועניג וואָס אָן. ער בעמערקט עס גאָר ניט; און אין שולע, אַזוי ווי אין דערהיים, האָט ער עפּעס אַזוי ווי געלעבט פאַר זיך, אין זיין אייגענעם וועלטעל. ער האָט זיך געהאַט זיינע אייגענע געדאַנקען, און כמעט יעדען טאָג האָט ער איליא׳ן איינ־פאַך משוגע געמאַכט מיט זיינע מאָדנע פראַגען. אַזוי האָט ער איינ־מאָל, זיצענדיג פערטראַכט און קוקענדיג ערגעץ, גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַריין, געפרעגט:

„זאָג מיר נור, איליא — ווי קומט עס, וואָס די מענשען האָבען אַזעלכע קליינע אויגען און דאָך זעהען זיי דערמיט אַלצדינג?... די גאַנ־צע גאַס זעהט מען, די גאַנצע שטאָדט — ווי קומט עס וואָס זי, די שטאָדט, וועלכע איז אַזוי גרויס, פּאַמעסטשיעט זיך פונדעסטוועגען ביי אונז, אין אונזערע קליינע אויגען?“.

אָדער ער קוקט אַרויף צום הימעל און רופט זיך אָן פּלוצלונג:
„אַה, די זון!...“

„וואס די זון?“ פרעגט איליא.
„ווי זי ברענט דאס!...“
„נו—איז וואס?“
„גאר ניט!... ווייסט, וואס איך קלעהר? אפנים, די זון און די לבנה זיינען די עלטערע, און די שטערן זיינען זייערע קינדער...“

אין אנהויב האט איליא צוגעלייגט דעם קאפ צו יאקאוו'ס מאדנע רייד און האט גאנץ שטארק נאכגעדיינקט וועגען דעם, אבער ביס־לעכוויין האבען אט די אלע איינפעלע איהם גענומען שטערען, מחמת זיי פלעגען איהם איינפאך פערטומלען דעם מוח און ער האט זיך ניט געקענט אבגעבען מיט יענע זאכען, וואס זיינען איהם געווען נעהנטער צום הארצען. און אזעלכע זאכען האבען ניט געפעהלט, און איליא האט זיך שוין אויסגעלערענט זיי אויפצוכאפען און זיי צו בעטראכטען מיט א גאנץ שארפען בליק.

איינמאל קומט ער פון דער שולע אהיים, און מיט א שפאטישען אויסדרוק אויף די ליפען רופט ער זיך אב צום אלטען יערעמעי:

„אונזער לעהרער? הא־הא! א שעהנער מענש, ניטא וואס צו ריידען... נעכטען האט דעם קופיעץ מאלאפעיעוו'ס זוהן צובראכען א שויב פון א פענסטער, און ער האט איהם דערפאר גאר ניט געטהאן, נור אזוי לייכט אנגעזידעלט. און היינט האט ער געלאזט אריינזעצען א נייע שויב און בעצאהלט דערפאר פון זיין קעשענע...“

„זעהסט, וואס פאר א גוטער מענש דאס איז?!“ האט יערעמעי אויסגערופען מיט הארץ.

„א גוטער מענש, אודאי! און אז וואניקא קולטשארעוו האט דא ניט לאנג אויסגעבראכען א שויב, האט ער איהם געלאזט זיצען אהן וואר־עמעס, און דערנאך האט ער געשיקט רופען וואניקא'ס פאטער און האט איהם געזאגט: „דו, בעצאהל, זיי זשע מוחל, פערציג קאפיקעס פאר דער שויב!“... און וואניקא האט דערנאך געקראגען געשמיסען פון זיין פאטער!... אזא גוטער מענש איז אונזער לעהרער... זעהסט דו!“

„דארפסט זיך גאר ניט אומקוקען אויף אזעלכע זאכען, איליושא“, האט זיך דער אלטער אבגערופען צו איהם און האט בשעת מעשה אונרוהיג געפינטעלט מיט די אויגען. „קוק דערוויף, אזוי ווי עס וואלט דיר גארניט אנגעגאנגען. צו בעשטימען וואס איז אונרעכט — דאס

איז גאָט'ס ארבייט און ניט אונזערע. מיר פערשטעהען עס ניט. מיר קענען נור שטענדיג געפינען דאָס שלעכטס, די עולות, אבער דאָס גוטע, דאָס גערעכטע צו דערקענען, — דאָס האָבען מיר ניט בכח. ער אָבער פערשטעהט, ווי אזוי אלצדינג אבצואוועגען!... ער האָט אין זיינע הענד די מאָס און דאָס געוויכט פון אלע זאכען. איך, למשל— איך האָב געלעבט, געלעבט, געקוקט און געקוקט — און וויפיעל אונ־רעכט איך האָב זיך אנגעזעהן, קען גאָר קיינער ניט איבערצעהלען. דעם אמת אָבער האָב איך קיינמאָל ניט געזעהן!... נו, בין איך שוין אריבער די אכציגער... עס קען דאָך ניט זיין, אז אין דער דאָזיגער לאַנגער צייט האָט זיך די װארהייט קיין איין איינציגעס מאָל ניט געפונען נאָהענט לעבען מיר!.. נאָר איך האָב זי ניט געזעהן... כ'קען זי ניט...״

„נאָ,״ האָט איליא געזאָגט מיט צווייפעל, „וואָס איז דאָ פאראן אזוינס צו וויסען? אז דער איינער מוז בעצאָהלען פערציג קאָפּיקעס, מוז עס דער אנדערער אויך: אָט דאָס איז די וואהרהייט!״

דער אלטער האָט איהם בשום אופן ניט געוואָלט צוגעבען. ער האָט נאָך גערעדט און אנגערעדט א גאנצען בארג װעגען זיך אליין, וועגען דער בלינדקייט פון די מענשען און מכח דעם, אז זיי זיינען ניט אימשטאַנד איינער דעם צווייטען צו אורטהיילען, נור אז גאָט'ס משפּט אליין איז גערעכט. איליא האָט זיך מיט אויפמערקזאמקייט צוגעהערט צו דעם אלטען'ס רייד, נור זיין געזיכט איז דערביי געוואָרען וואָס ווייטער אלץ ערנסטער און טרויעריגער, און אלץ דונקע־לער און דונקעלער זיינען געוואָרען זיינע אויגען.

„ווען וועט שוין גאָט אמאָל קומען ארויסצוגעבען זיין משפּט?״ האָט איליא פּלוצלונג א פרעג געטהאָן דעם אלטען.

„דאָס ווייס מען ניט!... אזוי גיך ווי די שטונדע וועט שלאָגען, וועט ער זיך אראבלאָזען פון די וואָלקענס, צו משפּט'ן די לעבעדיגע און די טויטע; אבער ווען דאָס וועט זיין, דאָס ווייס מען ניט... לאָ־מיר אמאָל אין א שבת־צו־נאכט ביידע געהן צום גאָטעס־דיענסט אין קירכע...״

„גוט, לאָמיר געהן!״

„אָבגעמאַכט!...״

שבת אָבענד איז איליא מיט דעם אלטען יערעמעי געשטאַנען, צוזאמען מיט די אנדערע בעטלער, אויף די טרעפּ פון דער קירכע, צווישען ביידע טהירען, אזוי גיך ווי די דרויסענדיגע טהיר האָט זיך נור געעפענט, האָט איליא דערשפּירט די קאלטע לופט, וואָס איז אריינגעקומען פון גאס. די פיסלאך האָבען ביי איהם אָנגעהויבען פריערען, און ער האָט גענומען שטילערהייט ארומגעהן אויף די שפּיץ פינגער, אהין און אהער. אבער דורך די גלעזערנע שויבען פון דער קירכען־טהיר האָט ער געזעהן, ווי די פלאמען פון די ליכט גיסען זיך צוגויף, אזוי ווי שעהנע, גילדערנע פינטעלאך און בעלייכטען דאָס גלאנציגע מעטאל פון די מעשענע הייננ־לייכטער, די דונקעלע קעפּ פון דער פרומער מאסע, די געזיכטער פון די הייליגע בילדער און די גרויסארטיגע שניצעריי פון דעם „ארון קדש“, אויבען אָן.

עפּעס האָבען די מענשען אין דער קירכע אויסגעוויזען א סך בעסער און פריעדליכער ווי אויף דער גאס. אין דעם גילדענעם און ליכטיגען גלאנץ, וועלכער האָט בעלייכטעט זייערע דונקעלע, עהרפורכטיגע געשטאַלטען, האָבען זיי אויך אויסגעזעהן שעהנער ווי געוועהנליך. אז די אינעווייניגסטע טהיר פון דער קירכע האָט זיך געעפענט, האָט א שפּאר געטהאָן פון דאָרט דער געשמאקער ריח פון ווייריוך און דאָס ווארעמע, פייעריג־קלינגענדע געזאנג פון'ם כאָר. מיט צערטליכקייט האָט די דאָזיגע לופט ארומגענומען דעם אינגעל, און אויסער זיך פאר פרייד האָט ער זי איינגעאָטהעמט, אריינגעצויגען אין זיך מיט אלע כח׳ות. עס איז איהם געוועזען אזוי ליעב, אזוי גוט, צו שטעהן דאָ, לעבען דעם זיידען יערעמעי, וועלכער האָט שטילערהייט געשעפּשעט זיינע תפלות. ער האָט זיך צוגעהערט צום שעהנעם געזאנג און מיט אונגעדולד האָט ער געווארט אויף א נייער געלעגענהייט, ווען די טהיר וועט זיך ווידער עפענען, און דאָס געזאנג וועט ווידער א שטראָם טהאָן אין זיינע אויערן, און די ווארעמע, אנגענעהמע לופט וועט איבער א נייעם דורכנעהמען זיינע גליעדער. ער האָט געוואוסט, אז אויבען, אין כאָר, זינגט גרישקא בובנאָוו, איינער פון די ערגסטע לצים אין שולע, און אויך פעדקא דאָלגאָנאָוו, א געזונדער, ווילדער בחור, וועלכער האָט איהם שוין מעהר ווי איינמאָל צובראָכען די ביינער. איצט אָבער האָט ער צו זיי גאָר ניט

געהאט; ער האט צו זיי ניט געפיהלט קיין שום שנאה, נאר מקנא געווען האט ער זיי אביסעל. ער אליין וואלט געוואלט זינגען, שטעהן אויבען, אין כאר, און זינגען און קוקען פון דארט אלעמען אין געזיכט אריין. ווי שעהן מוז עס זיין צו שטעהן דארט אויבען, ביי דער מי־טעלסטער טהיר פון דער אלטאר־וואנד, און זינגען און בעטראכטען די רוהיגע, פריעדליכע פנים׳ער פון די גאט־בעטער!

אז ער איז ארוים פון קירכע, האט ער געפיהלט, עפעס אזוי ווי ער איז אליין געווארען בעסער, און ער איז געווען גרייט זיך אי־בערצובעטען מיט בובנאוו׳ן און דאלגאנאוו׳ן און איבערהויפט מיט אלע קינדער פון דער שולע. אבער מאנטאג איז ער פונדעסטוועגען גע־קומען אהיים פון שולע, פונקט אזוי אומעטיג און בעליידיגט ווי פריהער....

אומעטום, וואו מענשען זיינען צוזאמען אין א גרעסערע צאהל, געפינט זיך שוין איינער, וואס פיהלט זיך ניט גוט אין דער קאמפא־ניע; און עס איז ניט נויטיג דוקא, אז דער דאזיגער איינער זאל גראד זיין בעסער אדער ערגער ווי די אנדערע. עס איז גענוג, אימיצער זאל האבען אביסעל וויניגער שכל אדער א מאדנע קאמישע נאז און מען האט שוין מיט איהם צו טהאן. די מענשען קלייבען זיך איינפאך אוים איינעם, זיך מיט איהם לוסטיג צו מאכען; טהאן טהוען זיי עס גור, כדי צו פערטרייבען מיט איהם די צייט. דא איז דער גורל גע־פאלען אויף איליא לונעוו. ער וואלט זיך אהן א שום ספק מיט דער צייט צוגעוואוינט צו דער ראלע, וואס זיינע חברים האבען איהם געגעבען. אבער עס זיינען פארגעקומען אזעלכע פאסירונגען אין אי־ליא׳ס לעבען, וועלכע האבען אויף איהם געמאכט א ביטערען רושם; זיי האבען איהם אזוי דערשלאגען און אזוי ווייט אוועקגערויבט ביי איהם די אינטערעסע פון דער שולע, אז ער האט זיך בּיסלאכוויין אויפגעהערט צו נעהמען צום הארצען וועגען די קליינע אונאנגנעהמ־ליכקייטען, וואס ער פלעגט דארט האבען.

אנגעהויבען האט זיך עס דערמיט, וואס איינמאל, בשעת איליא און יאקאוו זיינען צוריקגעקומען פון א שפאציר, וואס זיי האבען צו־זאמען געמאכט, האבען זיי ביים טויער פון הויז בעמערקט אן עולם פון מענשען.

„זעה נור, זעה", האָט זיך יאַקאָוו אַנגערופען צו זיין פריינד. „אפּנים, זיי שלאָגען זיך שוין ווייטער! קום, לאָמיר שנעל צולויפען אהין!"

ווי די טייוואַלים האָבען זיי זיך געיאָגט אהיים, און אַז זיי זיינען צוגעקומען צום הויף, האָבען זיי דערזעהן, אַז זאַגאַר פערעמדע מענשען, ניט פון הויז, האָבען זיך דאָרט פערזאַמעלט, און עס האָט זיך געהערט אַ געשריי:

„רופט די פּאָליציי! די פּאָליציי רופט! פאַר וואָס בינדט מען איהם ניט?"

לעבען דער שמיעדעריי איז געשטאַנען אַ מאַסע פון מענשען, געדיכט איינע אין די אנדערע. שטיל זיינען זיי געשטאַנען, קיין וואָרט ניט אויסגערעדט, מיט קיין אבר ניט גערירט, און אַן אויסדרוק פון שרעק האָט זיך אויסגעגאָסען אויף אַלע פּנים'ער. קינדער האָבען זיך דורכגעשפּאַרט דורכ'ן עולם, פאָראויס, אָבער זיי האָבען זיך גלייך צוריק אַרויסגעריסען, האַלב טויט פון שרעק. אויפ'ן שנעע, לעבען די פיס פון דער אַנגעזאַמעלטער מאסע איז געלעגען אַ פרוי, מיט'ן פּנים צו דער ערד. איהר האַלז־און־נאַקען איז געווען פערגאָסען מיט בלוט און בעדעקט מיט אַ ווייכע שטיק מאַטעריע, וואָס האָט אויסגעזעהן ווי טייג; אויך דער שנעע ארום איהר קאָפּ איז געווען רויט פון בלוט. לעבען איהר איז געלעגען אַ צוקנייטשט ווייס קאָפּ־טיכעל און אַ גרויסע צוואַנג פון אַ שמיעד. ביי דער טהיר פון דער שמיעדעריי איז געשטאַנען סאַוועל און שטום, מיט אַ פינסטערן בליק האָט ער געקוקט אויף דער פרוי'ס אָרעמס. זיי זיינען געווען אויסגעשטרעקט, די פינגער טיעף איינגעגראָבען אין שנעע; און דער קאָפּ איז אַזוי געלעגען צווישען זיי, פּונקט ווי די פרוי וואָלט געוואָלט אַנטלויפען אין דער ערד און זיך דאָרט בעהאַלטען פאַר איהם. דעם שמיעד'ס ברעמען זיינען געווען צוזאַמענגעצויגען, דאָס געזיכט זיינס איינגעפאַלען. מען האָט געקענט זעהן, ווי ער דריקט פעסט צוזאַמען זיינע צייהן, און זיינע באַקען־ביינער האָבען אַרויסגעשטעקט, אַזוי ווי צוויי גרויסע צאַפּענס. מיט דער רעכטער האַנד האָט ער זיך אָנגעהאַלטען אָן דער טהיר. זיינע שוואַרצע פינגער האָבען זיך בעוועגט, געציטערט, אַזוי ווי די גראַבעלדיגע פיסלאַך פון אַ קאַץ, אָבער אַ חוץ די פינגער

האָט ער מיט קיין אבר ניט א ריהר געטהאָן. איליא׳ן האָט זיך פונ־דעסטוועגען אויסגעדוכט, אז זיינע פעסט צוזאמענגעפרעסטע ליפּען וועלען זיך באלד עפענען און ער וועט ארויסלאָזען א ווילדען געשריי מיט דער גאַנצער קראַפט פון זיין ברייטער ברוסט. שטיל האָט דער עולם געקוקט אויף איהם. די פּנים׳ער זייערע זיינען געווען שטרענג און ערנסט, און כאָטש אין הויף האָט געהערשט א גרויסער טומעל, אָבער דאָ ארום דער שמיעדעריי, איז געווען שטיל און רוהיג, אזוי ווי אויף א בית עולם....

מיט אמאָל שפּארט זיך דער אַלטער יערעמעי דורך דורך דער גע־דיכטער מאַסע; קוים וואָס ער שלעפּט זיך, דאָס געזיכט בעדעקט מיט שוויס, מיט א ציטערענדער האַנד דערלאַנגט ער דעם שמיעד אַן עמער וואַסער און זאָגט:

„נא, נעהם... טרינק!...“

„וואַסער גיט ער איהם גאָר, דעם רוצח! א שטריק וואָלט איך איהם ארומגעדרעהט ארום האלז“, האָט אימיצער פון עולם געזאָגט מיט א האלבען קול.

סאַוועל האָט גענומען דעם עמער מיט דער לינקער האַנד און האָט געטרונקען און געטרונקען, און אז ער האָט אויסגעטרונקען דאָס גאַנצע וואַסער, האָט ער אריינגעקוקט אין דער ליידיגער כלי און מיט א האלב פערשטיקטער שטימע האָט ער געזאָגט:

„איך האָב איהר געוואָרענט... לאָז אָב, דו בהמה דו, זאָג איך צו איהר, לאָז אָב, אַניט דער׳הרג׳ע איך דיך אויף טויט! כ׳האָב איהר מוחל געווען!... וויפיעל מאָל האָב איך איהר מוחל געווען!... אבער זי האָט ניט געוואָלט אויפהערן... נו... איז עס געקומען!... מיין פּאַש־קאַ... איז איצט א יתום... גיב אכטונג אויף איהם, זיידעניו... דיך האָט גאָט ליעב... גיב אכטונג אויפ׳ן אינגעל!“...

„א—א—אך דו—ו“ האָט דער אַלטער געקלאָגט פון טיעפען הארצען און מיט זיין ציטערענדער האַנד האָט ער אָנגענומען דעם שמיעד פאר׳ן אקסעל. אין יענעם אויגענבליק האָט זיך אימיצער פון עולם אָבגערופען:

„וואָס זאָגט איהר צו אזא רשע!... ער רעדט נאָך פון גאָט!!“

דאָ האָט דער שמיעד אויפגעהויבען דעם קאָפּ און געוואָרפען א

מורא׳דיגען בליק אויף אַלע, וואָס זיינען געשטאַנען ארום, און ווי א ווילדע חיה האָט ער פּלוצלונג א ברום געטהאָן.

„וואָס ווילט איהר? טראָגט זיך שוין אַב פון דאַנען!“

זיין געשריי האָט אויפ׳ן עולם געווירקט, אזוי ווי א שמיץ פון א נאַגייקע. די פערזאַמעלטע האָבען געמורמעלט אין זיך פאר כעס, אָבער זיי האָבען פונדעסטוועגען זיך אָבגעטראָגען אָן א זייט. דער שמיעד האָט געמאַכט א פּאָר טריט צו דעם טויטען קערפּער פון זיין ווייב, אָבער ער האָט זיך גלייך אומגעקעהרט, און גלייך, אזוי ווי א וועקסענע ליכט, מיט׳ן קאָפּ אין דער הויך, האָט ער זיך געלאָזט אריינגעהן אין דער שמיעדריי. אַלע האָבען געזעהן, ווי ער האָט זיך אוועקגעזעצט דאָרט אויף דער קאָוואַדלע; ווי ער האָט זיך אָנגעכאַפּט מיטביידע הענד פאר׳ן קאָפּ, אזוי ווי ער וואָלט פּלוצלונג דערפיהלט א מורא׳דיגען, אונערטרעגליכען וועהטאָג. דער אויבערשטער טהייל פון זיין קערפּער האָט זיך לאַנגזאַם בעוועגט, ארויף און אראָב. איליא האָט רחמנות געהאַט אויפ׳ן שמיעד. פערטראַכט, אזוי ווי אין א חלום, איז ער אוועק פון דער שמיעדריי און האָט ארומגעוואַנדערט איבער׳ן הויף, פון איין רעדעל מענשען צום צווייטען, ניט פערשטע־הענדיג קיין וואָרט פון די געשפּרעכען, וואָס ער האָט געהערט. פאר זיינע אויגען האָט עפּעס אזוי ווי ארומגעשוואומען א גרויסער, רויטער פלעק, און דאָס הערצעל זיינס האָט אזוי וועה, אזוי וועה גע־טהאָן.

די זשאַנדאַרען זיינען ענדליך אָנגעקומען און האָבען צוטריבען דעם עולם פון הויף. דערנאָך האָבען זיי ארעסטירט דעם שמיעד און איהם גענומען אבפיהרען אין דער פּאָליציי.

„זייט געזונד... זיי געזונד זיידעניו!“ האָט סאַוועל געשריגען, בשעת ער איז ארוים פון טויער.

„זיי געזונד, סאַוועל איוואַניטש, זיי געזונד, מיין ליעבער!“ האָט דער אַלטער אויסגערופען מיט זיין דין קול׳כעל — האַסטיג, פונקט ווי ער וואָלט איהם וועלען אָניאָגען.

א חוץ דעם אַלטען האָט זיך קיינער ניט געזעגענט מיט׳ן שמיעד...

אויפ׳ן הויף איז נאָך דער עולם אַלץ געשטאַנען אין קליינע רעד־לאַך און גערעדט וועגען דעם, וואָס האָט פּאַסירט. אַלע אויגען האָבען

געקוקט אין יענער זייט, וואו דער קערפער פון דער דערשלאגענער איז געלעגען אונטער א דעקע. ביי דער טהיר פון דער שמידעריי, דארט וואו סאוועל איז נור וואס געזעסען האט זיך איצט בהרחבה צו־שפרייט א פאליציייסקער שומר מיט א ליולקע אין מויל. ער האט גע־רויכערט און אלע ווייל אויסגעשפיגען אן א זייט. מיט ביסטרע אוי־גען האט ער אנגעקוקט דעם אלטען יערעמעי און האט זיך צוגעהערט צו דעם וואס ער רעדט.

„ס'איז דען געווען ער, וואס האט איהר גע'הרג'עט?“ האט דער אלטער געדעדט אין דער שטיל, אזוי ווי ער וואלט אימיצען פער־טרויט א סוד. „די שווארצע קליפה האט עס געטהאן, זי אליין! דער מענש קען דעם מענשען ניט טויטען... דער מענש אליין איז גוט, ער האט גאט אין הארצען... ניט ער מארדעט דאס... ניט גלויבט אין אזעלכע זאכען, מיינע גוטע לייט!“

יערעמעי האט אוועקגעלייגט די הענד אויף דער ברוסט און האט בשעת מעשה עפעס א מאך געטהאן מיט זיי, פונקט ווי ער וואלט וועלען עפעס אבטרייבען פון זיך. דערנאך האט ער גענומען ווייטער ערקלעהרען דעם עולם די בעדייטונג פון דער פאסירונג.

„שוין לאנג האט דער שטן, דער שווארצער, איהם געבוירט דאס הארץ, איהם אונטערגעזאגט: „דערשלאג זי אויף טויט!“ האט ער געזאגט, זיך ווענדענדיג צום פאליציי־מאן.

„שוין לאנג — זאגסט דו?“ האט זיך יענער נאכגעפרעגט מיט א וויכטיגער מינע.

„שוין פון לא—אנג אן! זי איז דאך דיין אייגענס, האט ער גע־זאגט... און דאס איז ניט אמת געווען!... א פערד — דאס איז מיינס... א הונד—געהערט צו מיר... אבער א ווייב — דאס איז גאט'ס.. זי איז—א מענש!... זי האט איבערגענומען אלע צרות, אלע דאגות, אלע שווערע לאסטען פון גאט'ס הענד אין גן־עדן און זי טראגט זיי צוזאמען מיט אונז, מענער... דער שווארצער אבער בויערט און עגבערט כסדר, אהן אן אויפהער: דערשלאג זי אויף טויט, זי איז דיינע! ער איז נור אויסען, אז דער מענש זאל זיין געגען גאט... ער אליין האלט מלחמה מיט גאט און ער זוכט דעם מענשען צו מאכען פאר זיין חבר...“

„אבער מיט דער צוואנג אין קאָפּ האָט דאָך ניט דער טײַפעל איהר דערלאַנגט, נאָר דער שמיעד“, האָט זיך דער פּאָליציסט אבגע־רופען און האָט אויסגעשפּיגען דערבײַ.

„ווער האָט עס איהם אבער אַרײַנגעדרודעלט אין קאָפּ?“ האָט דער אלטער געשריגען. „דאָס בערעכטען אקאָרשט! ווער האָט עס איהם אײַנגערעדט צו טהאָן?“

„זאָג נור“, רופט זיך אָן דער פּאָליציי־מאַן, „וואָס געהערט ער זיך מיט דיר אָן, דער שמיעד? איז ער ניט אקאָרשט דײַן זוהן?“

„ניין, בעהיט גאָט!...“

„אבער א קרוב זײַנער ביסט דו דאָך געוויס, וואָס?“

„ניין. כ'האָב קיין קרובים ניט...“

„זאָג זשע מיר, איך בעט דיך — וואָס זשע קאָכסט דו זיך אזוי?“

„איך? אָך גאָט...“

„ווייסט וואָס איך וועל דיר זאָגען?“ האָט דער פּאָליציסט גע־נומען א שטרענגען טאָן. „פון אלטקייט פּלוידערסט דו אזוי... טראָג זיך בעסער אָב!“

דער פּאָליציייסקער שומר האָט אַרויסגעלאָזט א געדיכטען וואָל־קען מיט רויך פון מויל און האָט זיך אומגעדרעהט מיט'ן רוקען צום אלטען. יערעמעי איז אבער דערפון ניט אראָבגעפאַלען בײַ זיך און האָט נאָך ווייטער גערעדט און גערעדט; שנעל, האסטיג און מיט א ווײַנענדיגען קול האָט ער גערעדט און בשעת מעשה געפאָכעט און געוואָרפען מיט די הענד.

בלייך ווי קאַלך, מיט גרויסע, אָפענע אויגען האָט זיך איליא אַרומגעדרעהט איבער'ן הויף און איז געבליבען שטעהן לעבען א רעדעל פון מענשען, וואו די הויפּט מאַכערס זײַנען געווען מאַקאַר דער קוטשער, פּערפישקא דער שוסטער און מאַטיצאַ מיט נאָך א פּאָר ווייבער פון די בוידימס.

„וואָס רעדט איהר, מײַנע ליעבינקע?“ האָט זיך אבגערופען איי־נע פון די ווייבער. „זי האָט דאָך נאָך פאַר דער חתונה געהאַט צו טהאָן מיט אנדערע מענער! איך וויים עס גאַנץ בעשטימט! וואָהר־שײַנליך אין פּאָשקאַ אויך ניט סאַוועל'ס זוהן, נאָר דאָס קינד פון א

לעהרער פון גימנאזיע, וועלכער האט געוואוינט ביים קופיעץ מאלא־פיעיעוו... ער פלעגט כסדר פאלען פון די פיס פאר שכרות..."

„דער וואס האט זיך דערשאסען, מיינסט דו?" האט פערפישקא געפרעגט.

„גאנץ ריכטיג.. מיט איהם האט זי זיך אריינגעלאזען..."

„אבער דערפאר האט ער דאך איהר ניט געדארפט גלייך דער־שלאגען אויף טויט", האט מאקאר דער קוטשער בעמערקט מיט דעם טאן פון א גאנצען פילאזאף. „דאס איז שוין ווירקליך אביסעל צו שטארק. אז ער דער׳הרג׳עט זיין ווייב, און איך מיינע, און יעדער וואלט אזוי אנגעגאנגען..."

„דאן וואלט די פאליציי געהאט א שעהן ביסעל ארבייט", האט געזאגט דער לוסטיגער שוסטער פערפישקא. „מיין אלטיטשקע טויג שוין לאנג אויף א כפרה, און איך טראג עס פונדעסטוועגען אריבער..."

„ס׳מזל אויף דיר, ווי דו טראגסט עס אריבער!.. טייפעל דו!..." האט מאטיצא מיט א ביטערען שמייכעל געזאגט.

אויף פערפישקא׳ס געלעהמטע פרוי איז ארויסגעקראכען פון קע־לער, און פון קאפ ביז די פיס איינגעוויקעלט אין שמאטעס איז זי געזעסען אויף איהר געוועהנליכען פלאץ, ביים אריינגאנג פון קעלער. איהרע ארעמס זיינען געלעגען אויף די קניע, זיך ניט ריהרענדיג פון ארט; זי האט אויפגעהויבען דעם קאפ און מיט איהרע שווארצע אויגען האט זי ארויפגעקוקט צום הימעל. איהרע ליפען זיינען געווען צוזאמענגעפרעסט און די ווינקלען פון מויל פערצויגען אראב. איליא האט געקוקט דא אין די דונקעלע אויגען פון׳ם שוסטער׳ס פרוי און דא צום הימעל צו, פונקט ווי זי, און ער האט זיך געטראכט ביי זיך, אפשר זעהט פערפישקא׳ס ווייב דעם רבונו של עולם דארט אוי־בען, און זי איז מתפלל צו איהם, זי בעט עפעס ביי איהם, שטומער־הייט.

באלד האבען זיך אויך אלע קינדער פון הויז צוזאמענגעקליבען ביים אריינגאנג פון קעלער. זיי האבען זיך שטארק איינגעוויקעלט אין זייערע קליידער און געדיכט, איינע לעבען די אנדערע, זיינען זיי געזעסען אויף די קעלער־טרעפ און מיט א מורא׳דיגער נייגיריגקייט האבען זיי זיך צוגעהערט צו דעם וואס סאוועל׳ס זוהן האט דערצעהלט

וועגן דעם מאָרד. פּאשקאַ'ס געזיכט איז געווען פערזאומערט, און זיינע אויגען, וועלכע זיינען שטענדיג געווען פרעך, עזות'דיג, האָבען איצט געקוקט אונזיכער, האַלב צומישט אויף יעדען איינעם. פונדעסטוועגען איז ער ביי זיך געווען שטאָלץ. ער איז דאָך פּאַרט עפּעס דער העלד פון טאָג! נאָך קיינמאָל האָט מען איהם ניט געשענקט אזוי פיעל אויפמערקזאמקייט ווי היינט. שוין צום צעהנטען מאָל אפשר, אז ער דערצעהלט איבער אלץ דיזעלבע זאַך, און זיין געשיכטע קלינגט שוין עפּעס אזוי גלייכגילטיג, אזוי אַלט.

„אזוי ווי זי איז אייערנעכטען אוועק“, האָט ער דערצעהלט, „האָט דער טאַטע שוין געקריצט מיט די צייהן, און פון צייט צו צייט איז ער געווען מלא רציחה און האָט כסדר געברומט ווי א לייב. מיך האָט ער אלע ווייַלע געריסען פאַר די האָר... איך האָב שוין געזעהן, אז עפּעס וועט דאָ ארויס — אודאי האָב איך עס געזעהן פאָראויס! און ענדליך איז זי געקומען. די שטוב איז געווען פערשלאָסען — מיר זיינען געווען אין שמידעריי, איך בין געשטאַנען ביים בלאָז־זאַק. מיט אמאָל זעה איך, ווי זי קומט אַן און בלייבט שטעהן ביי דער טהיר. גיב אהער דעם שליסעל, זאָגט זי. דער טאַטע אבער האָט גענומען א צוואנג און האָט זיך געלאָזט צו איהר... שטילערהייט איז ער געגאנגען, אזוי ווי א גנב... כ'האָב שוין געוואָלט אויסשרייען: אנטלויף, מאמע! נאָר איך האָב ניט געשריגען... אז איך האָב אויפגעמאכט די אויגען, דערזעה איך, אז ער גיעהט איהר נאָך אלץ אנטקעגען, און זיינע אויגען האָבען אזוי געברענט! וויל זי אָבטרעטען צוריק.... זי קעהרט זיך אום מיט'ן רוקען צו איהם, זי האָט יעדענפאלס געוואָלט אנטלויפען...“

פּאשקאַ'ס געזיכט האָט א ציטער געטהאַן, און זיין מאָגערער, דאַרער קערפּער האָט אָנגעהויבען צו צוקען. מיט א טיעפען זיפץ האָט ער אריינגעזויגען אין זיך א פולע ברוסט מיט לופט, דערנאָך האָט ער לאַנגזאם אָבגעאָטהעמט און האָט געזאָגט:

„דאַן האָט ער איהר דערלאַנגט מיט דער צוואנג אין מוח!...“

די קינדער, וואס זיינען ביז אהער געזעסען רוהיג און האָבען ניט א ריהר געטהאַן מיט קיין גליעד, האָבען איצט אָנגעהויבען ציטערן.

„זי האָט אויסגעשטרעקט די אָרעמס און האָט געגעבן א פאַל אויף דער ערד... גלייך ווי זי וואָלט ארייגעפאַלן אין וואסער...“

ער איז אנשווייגן געוואָרן, האָט אויפגעהויבן א שפּענדעל פון דער ערד, האָט עס ארומגעקוקט און עס דערנאָך א וואָרף געטהאָן די קינדער איבער די קעפּ. אויך זיי זיינען געזעסען אלע שטיל, אזוי ווי די שטומע. זיי האָבען אפּנים געוואַרט, ער זאָל נאָך עפּעס זאָגען, נאָך עפּעס דערצעהלען. נאָר ער האָט געשוויגען, אראָבלאָזענדיג דעם קאָפּ טיעף איבער דער ברוסט.

„ער האָט זי אין גאנצען דער׳הרג׳עט, הא?“ האָט מאשא גע־פרעגט מיט איהר פיינינקע, ציטערענדע שטימעלע.

„ביסט א בהמה!“ האָט פּאשקא געענטפערט, ניט אויפהויבענ־דיג דעם קאָפּ.

יאקאָוו האָט ארומגענומען די קליינינקע און זי הארציג צוגעטר־ליעט צו זיך, און איליא האָט זיך צוגערוקט נעהנטער אביסעל צו פּאשקא׳ן און האָט איהם שטילערהייט געפרעגט:

„ס׳פערדריסט דיך פאר איהר?“

„וואָס געהט דאָס דיך אָן?“ האָט פּאשקא געענטפערט בייז.

אלע קינדער מיט אמאָל האָבען דערלאנגט א קוק אויף איהם, ניט אויסריידענדיג קיין וואָרט.

„זי האָט זיך כסדר ארומגעטריבען...“ האָט זיך מאשא געלאָזט הערען, נאָר יאקאָוו איז איהר אריינגעפאַלען אין די רייד:

„ארומגעטריבען!... אויך מיר א מענש געווען, דער שמיעד!... שטענדיג אזוי שוואַרץ און בייז — דאָס ניין יאָהריגע קדחת האָט מען פאר איהם געמוזט האָבען!... און זי איז געווען א לוסטיגס, א פריילאכס, אזוי ווי פערפישקא... ס׳איז איהר איינפאך געווען לאנגווייליג... ביים שמיעד...“

פּאשקא האָט דערלאנגט א קוק אויף איהם, און ערנסט און טרויעריג, ווי א גרויסער, האָט ער געזאָגט:

„כ׳האָב איהר כסדר געזאָגט: מאמע, זאָג איך, גיב אכטונג! ער וועט דיך ממית׳ן... אבער זי האָט ניט געהערט. זי האָט מיך נור שטענדיג געבעטען, איך זאָל איהם גאָרניט דערצעהלען. דערפאר האָט זי מיר געקויפט גאשערייען. און דער פעלדפעבעל האָט מיר יעדעס

מאָל געשיינקט א פינפער. האָב איך איהם נור געבראכט א בריעף פון איהר, האָב איך גלייך געקראָגען מיין פינפער... ער איז א גוטער יונג! און אזוי שטארק... און ס'ארא געזונדע פּאָר וואָנציעס ער האָט דאָס!"....

„א שווערד האָט ער אויך?" האָט מאשאַ געפרעגט.

„און נאָך וואָס פאר א שווערד!" האָט פּאשקא געזאָגט, און מיט שטאָלץ האָט ער צוגעלייגט:

„כ'האָב איהם אמאָל ארויסגעצויגען פון שייד, דעם שווערד, אין גאנצען אויסגעקריצט איז די קלינג!"

„איצט ביסט דו שוין, הייסט עס, אויך א יתום, אזוי ווי איל־יושקא..." האָט זיך יאקאוו אבגערופען, נאָכדעם ווי ער האָט זיך אויף א ווייל פערטראכט.

„נו איז וואָס? בין איך א יתום!" האָט פּאשקא געענטפערט האַלב געלאסען. „מיינסט אפשר, אז איך וועל אויך געהן שמאטעס קלייבען?! כ'שפּיי דערויף!"

„כ'מיין דאָס גאָר ניט!..."

„איך וועל זיך איצט לעבען, אזוי ווי ס'פּאסט פאר מיר". האָט פּאשקא ווייטער געזאָגט מיט שטאָלץ, אויפהויבענדיג דעם קאָפּ און די אויגען זיינע האָבען געגומען פונקלען, אזוי ווי פון צאָרן. „כ'בין גאָר קיין יתום ניט... אָט, איך געפין זיך אזוי... אליין אויף דער וועלט... און איך וועל אויך בלייבען אליין גאנץ פאר זיך. דער טאַטע האָט מיך ניט געוואָלט שיקען אין שולע — און אצינד וועלען זיי איהם ארייגזעצען אין טורמע... און איך וועל מיר פשוט געהן אין שולע און לערנען.. נאָך מעהר פון אייך וועל איך לערנען!"

„וואו וועסט דו אבער נעהמען די קליידער?" האָט איליא גע־פרעגט, אָנקוקענדיג פּאשקאַ'ן מיט א בליק פון טריאומפף אין די אויגען. „אין צוריסענע בגדים קענסט דו דאָך. פערשטעהט זיך, אהין ניט אריינקומען!"

„קליידער? איך וועל... פערקויפען די שמיעדערייי".

אַלע האָבען געקוקט מיט דרך ארץ אויף פּאשקאַ'ן, און איליא האָט זיך געפיהלט בעזיעגט. פּאשקא האָט בעמערקט דעם רושם, וואָס

זיינע ווערטער האבען געמאכט און האט גענומען קריכען אויף די גלייכע וואנד:

„אויף א פערד וועל איך זיך קויפען, א לעבעדיג, א ריכטיג פערד!... און רייטען וועל איך אין שולע אריין...“

דער דאזיגער געדאנק איז איהם אזוי שטארק געפעלען, אז ער האט זאגאר צוגעשמייכעלט דערביי, כאטש דער שמייכעל איז געווען א גאנץ לייכטער, וואס האט נור א שוועב געטהאן אויף זיינע ליפען און איז גלייך פערשוואונדען.

„סיי ווי סיי, שלאגען וועט דיך אצינד קיינער ניט“, האט מאשא פלוצלונג א זאג געטהאן צו פאשקא'ן, קוקענדיג אויף איהם מיט אויגען פול מיט קנאה.

„ניש'קשה, ס'וועלען זיך שוין געפינען בעלנים דערויף“, האט זיך איליא אנגערופען מיט אן איבערצייגטען טאן.

פאשקא האט א קוק געטהאן אויף איהם, האט דערלאנגט א שפיי אן א זייט און געפרעגט:

„וואס מיינסט דו דערמיט צו זאגען? דו הויב זיך נור אקארשט אן מיט מיר?“

פון דאס ביי האט זיך יאקאוו אריינגעמישט אין געשפרעך:

„ווי מערקווירדיג דאס איז פונדעסטוועגען, קינדער! אט האט געלעבט א מענש, איז ארומגעגאנגען און גערעדט און אזוי ווייטער... געווען פול מיט לעבען, פונקט ווי אלע אנדערע. און מיט אמאל קריגט ער מיט דער צוואנג אין קאפ — און איז שוין מעהר ניטא אויף דער וועלט!“

פול מיט שפאנענדער אינטערעסע האבען אלע קינדער געקוקט אויף יאקאוו'ן, וועמעס אויגען זיינען מיט א קאמישען אויסדרוק ארויסגעקראכען אונטער'ן שטערן.

„יא, כ'האב שוין אויך געטראכט וועגען דעם“, האט זיך איליא אבגערופען.

„מען זאגט רק: ער איז געשטארבען“, האט יאקאוו געזאגט שטיל, עפעס אזוי ווי ער וואלט עם דערצעהלט א סוד. „אבער וואס איז דאס פארט אזוינס — — „געשטארבען?“

„די נשמה איז אוועקגעפלויגען“, האָט פּאַשקאַ ערקלעהרט מיט אַ טרויריגען טאָן.

דאָרט, אויפ׳ן הימעל, האָבען שוין געבלישטשעט די שטערען. איינער פון זיי — אַ גרויסער, העלער שטערן, וועלכער האָט גאָר ניט געפונקעלט, איז געווען נעהנטער צו דער ערד ווי די אַנדערע און ווי אַ קאַלט, פערגליווערט אויג האָט ער אַראָבגעקוקט אויף זיי. נאָך מאַשאַ׳ן האָבען אויך די דריי אינגלאַך אויפגעהויבען די קעפּ. פּאַשקאַ האָט אַ קוק געגעבען און איז גלייך אוועקגעלאָפען ערגעץ וואו. איליאַ האָט געקוקט אַ היבשע צייט מיט אַ שאַרפען בליק און מיט אַ מורא׳דיגען אויסדרוק, אלץ אין איין ריכטונג. יאַקאָוו׳ס גרויסע אויגען, ווידער, האָבען ארומגעוואַנדערט אויפ׳ן הימעל אהין און אהער, אזוי ווי זיי וואָלטען דאָרט עפּעס געזוכט.

„יאַקאָוו“, האָט זיך איליאַ פּלוצלונג אָבגערופען, אַראָבלאָזענדיג דעם קאָפּ.

„וואָס איז?“

„איך טראַכט אלץ מכח...“ איליאַ האָט זיך צוריקגעהאַלטען, אזוי ווי ער וואָלט ניט געוואָגט צו ענדיגען דאָס, וואָס ער האָט אָנגעהויבען.

„וועגען וואָס טראַכסט דו?“ האָט יאַקאָוו געפרעגט אזוי שטיל ווי יענער.

„וועגען די מענשען דאָ...“

„וואָס זשע?“

„ווי אזוי זיי... כ׳קען דאָס גאָר ניט פערשטעהן!... אַ מענש איז דער׳הרג׳עט, דערשלאָגען געוואָרען אויף טויט... און אלע לויפען ארום אהין און אהער און קהל׳ן און קאָכען זיך אזוי שטאַרק... און ריידען אזוי פיעל... אָבער וויינען האָט קיינער ניט געוויינט... ניט איין איינציגער פון זיי!...“

„נו.. איינער יאָ... יערעמעי האָט געוויינט“.

„אַך, דער האָט שטענדיג טרעהרען אין די אויגען... אָבער פּאַשקאַ... ווי ער פיהרט זיך דאָס אָביסעל אויף! פּונקט ווי ער וואָלט דערצעהלט עפּעס אַ מעשה׳לע...“

„עט, דאָס מאַכט ער נור אזאַ אָנשטעל.... נישקשה, עס פערדריסט

איהם שוין גאָר וואָס די מאַמע זיינע איז דער׳הרג׳עט געוואָרען, נאָר וויינען שעמט ער זיך פאַר אונז... און איצט איז ער אוועקגעלאָפען ערגעץ וואו און וואויעט אויף וואָס די וועלט שטעהט...“

שטאַרק צוגעטוליעט איינער צום צווייטען, זיינען זיי נאָך גע־זעסען דאָרט אַ פּאָר מינוט. מאַשאַ איז דערווייל איינגעשלאָפען אויף יאַקאַוו׳ס קניע, מיט׳ן געזיכט צום הימעל, וואו זי האָט ארויפגע־קוקט אַ ווייל פריהער.

„האָסט מורא?“ האָט יאַקאַוו געפרעגט גאַנץ שטיל.

„אביסעל מורא האָב איך טאַקי“, האָט איליא געענטפערט פּונקט אזוי שטיל. „איצט וועט איהר נשמה ארומגעהן דאָ אין הויף...“

„יאַ—אַ... און מאַשקאַ איז אַנשלאָפען געוואָרען.. מיר מוזען זי אוועקטראָגען אהיים.. איך האָב אפילו מורא זיך צו ריהרען פון דאַנען... לאָמיר געהן צוזאַמען!“

יאַקאַוו האָט אָנגעשפּאַרט מאַשאַ׳ס קעפּיל אויף זיינע אַקסלען, האָט ארומגענומען איהר קערפּערל מיט זיינע אָרעמס און מיט אַלע כוחות האָט ער זיך אויפגעהויבען, זיך ווענדענדיג צו איליא׳ן, וועלכער איז איהם געשטאַנען אין וועג, מיט די ווערטער:

„וואַרט אַקאָרשט, לאָז מיך געהן פאָראויס!...“

מיט דער שווערער משאַ, זיך קוים האַלטענדיג אויף די פיס, איז ער אַראָב די טרעפּ אין קעלער אריין. איליא איז איהם נאָכגע־גאַנגען און זיין נאָז האָט זיך כמעט אָנגעשטויסען אויף יאַקאַוו׳ס רו־קען. איליא׳ן האָט זיך אויסגעדוכט, עפּעס ווי אזוי ווי אַן אונזיכט־בארע געשטאַלט וואָלט זיך נאָכגעיאָגט הינטער איהם, אזוי ווי ער וואָלט געפיהלט איהר קאַלטען אָטהעם אויף זיין האַלז; אזוי נאָהנט איז זי לעבען איהם, אָט, אָט פּאַקט זי איהם.. ער האָט דעריבער אונ־טערגעשטופּט זיין חבר און שטילערהייט, קוים וואָס מען האָט גע־הערט, האָט ער איהם געזאָגט:

„גיכער, גיכער געה!“

5.

באַלד נאָך דיזער פּאַסירונג האָט דער אַלטער יערעמעי אָנגע־הויבען קרענקען. וואָס ווייטער איז ער אַלץ זעלטענער ארוים קלייבען

זיינע שמאַטעס; ער האָט זיך דאָס רוב אויפגעהאַלטען אין דער היים. זיך ארומגעדרעהט אין הויף. אָדער ער פלעגט אבליגעו שטונדען לאַנג אין בעט אין זיין פינסטער חדר׳ל.

דער פריהלינג איז געקומען, און אז די זון האָט אראָבגעשיקט איהרע ווארעמע שטראַהלען אויף דער ערד, פלעגט דער אלטער זיצען ערגעץ וואו אויף א זוניגען אָרט. פער׳דאַגה׳ט פלעגט ער דאָרט זיצען און עפּעס צעהלען אויף די פינגער, אזוי ווי ער וואָלט געוואָלט בערעכענען עטוואָס; דערביי האָבען זיך זיינע ליפּען כסדר בעוועגט. אָבער קיין וואָרט, קיין קלאַנג איז פון זיי ניט ארויס. אויך זיינע מעשה׳לאך פלעגט ער שוין ניט אזוי אָפט דערצעהלען די קינדער פון הויף, און וואָס ווייטער איז איהם דערביי די צונג געוואָרען שווע־רער און שווערער. אזוי גיך ווי ער האָט נור געעפענט דאָס מויל עפּעס צו ריידען, האָט ער אויך געמוזט הוסטען. פון זיין ברוסט האָט זיך כסדר געהערט א מאָדנעס שלוכצען, עפּעס א מין הייזעריגער קרעכץ, וואָס וויל זיך ארויסרייסען פון געפענגניס און ווערען פריי....

„נו, דערצעהל זשע שוין ווייטער", פלעגט זיך מאשא בעטען ביי איהם; זי האָט געהאַט א בעזונדערע ליעבע צו זיינע געשיכטען.

„וואַ—אָרט," האָט דער אלטער געענטפערט, קוים אָבכאַפּענדיג דעם אָטהעם. „וואָרט א ווײַלע, אָט באלד... וועט עס אויפהערען..."

אָבער דער הוסט האָט ניט אויפגעהערט, נאָר ער פלעגט נאָך ווערען שטאַרקער און פלעגט צוטרייסלען יערעמיי׳ס אויסגעדאַרטען קערפּער. דערווייל פלעגען זיך די קינדער פאַנאַנדערגעהן, ניט קענענ־דיג זיך דערוואַרטען אויפ׳ן סוף פון דער מעשה׳לע. יעדעס מאָל וואָס זיי האָבען זיך אויפגעהויבען אוועקצוגעהן, פלעגט זיי דער אלטער נאָכקוקען מיט אזעלכע טרויעריגע בליקען, מיט א מאָדנעם ווייטאָג אין הארצען.

איליא האָט בעמערקט, אז דער בופעטשיק פּעטרוכא און פעטער טערענטי זיינען עפּעס שטאַרק צוטראָגען מכח דער קראַנקהייט פון דעם שמאַטעס־קלייבער. עטליכע מאָל אין טאָג פלעגט פּעטרוכא ארויס־קומען פון שיינק אויפ׳ן הויף און מיט זיינע דורכגעטריבענע גרויע אויגען פלעגט ער זיך אומקוקען אין אלע זייטען, זוכענדיג דעם אַל־טיטשקען; און אז ער האָט איהם געפונען, פלעגט ער פרעגען:

„נו, ווי געהען די געשעפטען, זיידע? ס'ווערט דיר בעסער, ביין?"

הויף און שטאלץ, אין א ראזעווע באנוועלגע העמד, מיט די הענד אין די קעשענעס פון זיינע ברייטע טוך־הויזען, פערשטעקט אין א פאר גלאנציג־אבגעפוצטע שטיוועל — אזוי פלעגט ער תמיד ארויסקומען. אין זיינע קעשענעס האט זיך שטענדיג געהערט דער קלאנג פון געלד. זיין קיילעכדיגער קאפ האט איבער'ן שטערן אנ־געהויבען ווערען פליכעוואטע, אבער פונדעסטוועגען האט ער נאך געהאט א היבשע טשופרינע פון דונקעל־בלאנדע, געגרייזעלטע האר. און ער האט ליעב געהאט צו פערווארפען די לאנגע האר זיינע איבער די פלייצעס, אזוי ווי אן אידיאט. איליא האט איהם גאר ניט האלד געהאט, און איצט איז נאך דאס געפיהל פון פעראכטונג צו פעטרו־כא'ן וואס ווייטער אלץ שטארקער געווארען ביים אינגעל אין האר־צען. ער האט געוואוסט, אז פעטרוכא האט ניט ליעב דעם זיידען יערעמעי. איינמאל האט ער געהערט, ווי דער בופעטשיק האט דעם פעטער טערענטי געהאלטען א גאנצע דרשה מכח דעם אלטען.

„גיב נור אקארשט אכטונג אויף איהם, טערעכא!" האט ער געזאגט. „ער איז אן אלטער קארגון!... ער האט געמוזט איינגעהען א היבשע מטבע אין קאפען־קישעלע דארט. האלט נור אפען די אויגען, הערסט דו!... ער וועט שוין לאנג ניט ארומקריכען, דער אלטער קראט. דו ביזט בעפריינדעט מיט איהם, און ער האט קיין לעבעדיגען נפש ניט דא אויף דער וועלט... האב'ס נור גוט אין זינען, מיין ליעבער!..."

אויף דער נאכט פלעגט זיידע יערעמעי ווי פריהער פערברייגגען אין שענק, לעבען טערענטי'ן: ער האט זיך מיט'ן הויקער אונטער־האלטען, געשמועסט מיט איהם מכח גאט, מכח דער וואהרהייט און אויך וועגען די מענשליכע אינטערעסען. פון דער צייט אן, וואס ער האט געלעבט אין שטאדט, איז דער הויקער נאך מיאוס'ער געווארען. עס האט אויסגעזעהן, אזוי ווי ער וואלט אראב פון פנים, בלייך געווארען ביי זיין ארבייט. זיינע אויגען האבען עפעס געקראגען א פינסטערן, שרעקעדיגען אויסדרוק, און דער קערפער זיינער איז אזוי ווי צושמאלצען געווארען אין'ם הייסען רויך פון שענק. די שמוציגע

העמד האָט זיך שטענדיג ארויפגערוקט אויפ׳ן הויקער, אז מען האָט געקענט ארויסזעהן זיינע נאַקעטע לענדען. אז טערענטי האָט גערעדט מיט אימיצען, האָט ער תמיד געהאַלטען די הענד אויפ׳ן רוקען און כסדר געוואָלט ארײנשפּארען דאָס העמד אויף זיין פּלאַץ. דאָס האָט עפּעס אויסגעזעהן אזוי ווי ער וואָלט וועלען ארײנשטאָפּען וואָס עס איז אין זיין גרויסען רוקען.

ווען זיידע יערעמעי איז נור געזעסען אין דרויסען, אויפ׳ן הויף, פלעגט טערענטי אויך ארויסגעהן אויף די טרעפּ און זיך אומקוקען, צו־זאַמענדריקענדיג בשעת מעשה די אויגען און פערשטעלענדיג מיט דער האַנד דעם צו ליכטיגען שיין פון טאָג. דאָס שטרוי־געלע בערדעל אין זיין שפּיציגען פּנים האָט אזוי ווי געציטערט, בשעת ער פלעגט מיט זיין שוואַכער שטימע א פרעג טהאָן דעם אלטען:

„זיידעניו יערעמאַ! דאַרפט איהר עפּעס האָבען?“

„א שעהנעם דאַנק!... כ׳דאַרף גאָרנישט... מעהר דאַרף איך גאָר ניט האָבען!...“ האָט דער אלטער געענטפערט.

דער הויקער פלעגט זיך לאַנגזאַם ארײנרוקען צוריק אין שענק.

דער אלטער אבער האָט אָנגעהויבען זיך צו פיהלען שוואַכער פון טאָג צו טאָג.

„ס׳וועט שוין מיט מיר גאָר נישט זיין,“ האָט ער זיך איינמאָל אָב־גערופען צו איליא׳ן, וועלכער איז געזעסען לעבען איהם. „ס׳איז גע־קומען די צייט פאַר מיר צו שטאַרבען! נור איין זאַך...“

מיט אמאָל האָט ער זיך אומגעקוקט, אזוי ווי ער וואָלט מורא געהאַט, אימיצער זאָל ניט הערען זיינע רייד. דערנאָך האָט ער ווייטער געזאָגט גאַנץ שטיל:

„צו פריה שטאַרב איך, אילױשאַ! כ׳האָב נאָך מיין ארבייט ניט געענדיגט!.. כ׳בין ניט צושטאַנד געקומען דערמיט. געלד האָב איך אָנגעקליבען, געלד... זיבעצעהן יאָהר נאָכאַנאַנד האָב איך עס גע־שפּאָרט.. א צערקווע האָב איך געוואָלט דערמיט בויען... אין מיין דאָרף, וואו איך בין געבוירען און אויפגעצויגען געוואָרען, האָב איך געוואָלט אויפשטעלען א טעמפּעל פאַר גאָט... ס׳איז אזוי נייטיג... אך, ווי נייטיג ס׳איז פאַר די מענשען צו האָבען גאָטעס־הייזער! אונזער איינציגע ישועה, אונזער איינציגע רעטונג איז — ביי גאָט... צו ווייניג

האָב איך אָנגעקליבען... ס'איז ניט גענוג... און וואָס איך זאָל מיט'ן געזאמעלטען געלד אָנהויבען צו טהאָן — אסור אויב איך וויים!... גיב דו מיר אן עצה, אָה גאָט!... און אָט פלאָטערען שוין די ווילדע ראָבען ארום מיר און קרעכצען; זיי שפּירען דעם פּעטען ביסען!... מעגסט עס וויסען, איליושא: איך האָב געלד... זאָג עס נור קיינעם ניט, אָבער האָב עס גוט אין זינען!..."

איליא האָט זיך צוגעהערט צום אַלטען'ס ווערטער און ער האָט זיך געפיהלט אין זיבעטען הימעל וואָס איהם קומט אוים צו וויסען אזא גרויסען, וויכטיגען סוד. ער האָט אויך גאַנץ גוט פערשטאַנען, וועמען דער אַלטער האָט געמיינט מיט די ווילדע ראָבען, וועגען וועלכע ער האָט גערעדט מיט מורא און כעס.

אַז איליא איז אין אַ פּאָר טעג ארום צוריקגעקומען פון שולע און איז אראָב אין קעלער, האָט ער ביים אַלטען יערעמעי אין צימער דערהערט עפּעס גאָר מאָדנע קולות. עס האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אַזוי ווי אימיצער מורמעלט פאַר זיך, שלוכצט און כארכעלט. פּונקט ווי מען וואָלט איהם ווערגען. אַלע ווײַלע האָט מען דייטליך געקענט הערען אַ ציִשעריי:

„קש... קשש... פּאַשאָל וואָן!..."

אַ צושטערטער פון שרעק האָט דער אינגעל געוואָלט עפענען די טהיר צום אַלטען'ס קעמערל, אָבער זי איז געווען פערשלאָסען. דאָ האָט ער געגומען שרייען מיט אַ ציטערענדער שטימע:

„זיידעניו!"

אָבער אַנשטאָט אַז ענטפער האָט זיך הינטער דער טהיר געלאָזט הערען אַ מורא'דיגעס, אַטהעמלאָזעס שעפּטשען:

קש.. קשש!... אָה גאָט... דערבאַרם זיך... דערבאַרם זיך... דער־באַרם זיך!..."

און פּלוצלונג איז שטיל געוואָרען אין צימער. ווי אַן אָבגעבריה־טער איז איליא אָבגעשפּרונגען פון דער טהיר און האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. דערנאָך איז ער ווידער אמאָל צוגעגאַנגען צו דער הילצערנער טהיר, צוזאַמענגעשלאָגען פון ברעטער און דורך אַ שפּאַלט האָט ער אַריינגעקוקט אינעווייניג. זיין גאַנצער קערפּער האָט געצי־טערט פון אויפרעגונג. אינעווייניג ביים אַלטען אין קעמערל, האָט ער

געקענט בעמערקען אזוי ווי א טומאַן: קוים וואָס דער שיין פון טאָג האָט זיך דורכגעשפּאַרט דורכ'ן קליינעם, שמוציגען פענסטער. מען האָט געהערט ווי דער רעגען האָט געקלאַפּט אין די שויבען און ווי דאָס וואַסער פליסט אראָב אין א גרוב, וואָס האָט זיך געפונען לע־בען פענסטער, אויפ'ן הויף. איליא האָט אריינגעקוקט אין קעמערל און האָט געזעהן, ווי דער אַלטער ליגט אויף זיין בעט, אויסגע־שטרעקט נאָך הינטען און מאַכט און פאַכעט מיט די אָרעמס אין דער לופטען, אזוי ווי ער וואָלט זיך וועהרען געגען אימיצען.

„זיידעניו!" האָט דאָס אינגעל נאָך אמאָל אויסגעשריגען מיט א שטימע פול מיט שרעק.

דער אלטער האָט א ציטער געטהאַן, האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ און גענומען מורמלען גאַנץ הויך:

„קש... פּעטרוכא... לאָז אב, האָב גאָט אין הארצען! דאָס גע־הערט צו איהם, ס'איז זיינס!... א טעמפּעל וועל איך איהם דערמיט בויען... קש!... פּאשאָל וואָן, דו ווילדער ראָב, דו!... אָה, גאָט אין הימעל, ס'איז דאָך דיינס... דיי—יינס! בעשיץ עס... נעהם עס דיר צו... דערבארם זיך... דערבארם זיך!..."

איליא איז געווען אין הוילע ציטערניש פאר גרויס שרעק האָט ער זיך ניט געקענט ריהרען פון אָרט. ער האָט געזעהן, ווי יערעמעי'ס שווארצע, אויסגעדארטע האנד בעוועגט זיך אָהן כחות אין דער לופ־טען און סטראשעט מיט דעם אויסגעקרימטען פינגער, אזוי ווי אימי־צער, וועמען איליא קען בשום אופן ניט זעהן, וואָלט געשטאַנען לע־בען בעט.

„גערדיינק! ס'איז גאָט'ס!... ריהר עס ניט אָן!..."

און דערנאָך האָט זיך דער אלטער א הויב געטהאָן און זיינע האָר האָבען זיך פאַנאַנדערגעלאָזען. מיט אמאָל איז ער געזעסען גלייך אויף זיין בעט. זיין ווייסע באָרד האָט געציטערט אזוי ווי די פליגעל פון א טויב, בשעת זי האַלט אין פליהען. ער האָט אויסגעשטרעקט די אָרעמס, אזוי ווי ער וואָלט מיט די לעצטע כחות געוואָלט אימיצען אָבשטויסען פון זיך, און דערנאָך איז ער אראָבגעפאַלען אויף דער ערד.

איליא האָט דערלאַנגט א געשריי און איז גלייך ארויסגעלאָפען

פון קעלער. אין זיינע אויערען האט נאך אלץ געקלונגען דאס צישען:

„קש... קשש..."

דער אינגעל איז אריינגעפאלען אין שענק און אהן אן אטהעם האט ער אויסגעשריען:

„פעטער!... ער איז געשטארבען..."

ערשטווינט פון דער נאכריכט האט טערענטי ארויסגעלאזט א טיעפען „אך" פון דער ברוסט. אונרוהיג האט ער געמאכט עטליכע טריט הין און צוריק איבער'ן שענק און מיט א ציטערנדער האנד האט ער זיך געצופט ביים העמד, קוקענדיג בשעת מעשה אויף פעטרוכא'ן, וועלכער איז געשטאנען הינטער'ן בופעט.

„פעטער, נו געה זשע שוין גיכער!"

„נו, אויף וואס ווארטסט דו טאקי?" האט פעטרוכא געזאגט מיט א שטרענגען טאן. „געה שוין, געה! גאט זאל רחמנות האבען אויף זיין נשמה! א פרומער, גוטער אלטער איז דאס געווען... אויך איך וועל אריבערלויפען אהין... כ'וועל איהם אנקוקען.. איליא, דו בלייב דא איבער ביז איך קום צוריק... טאמער וועט זיין נייטיג, וועסט דו מיך רופען — הערסט? יאקאוו, דו שטעל זיך הינטער'ן בופעט... איך וועל באלד זיין צוריק..."

זיך ניט שטארק איילענדיג איז פעטרוכא ארוים פון שענק, מאַכענדיג א טומעל מיט די שווערע קנאפעל פון זיינע שטיוועל. די ביידע אינגלאך האבען געהערט, ווי ער האט צוגעאיילט דעם הויקער, הינטער דער טהיר, און האט איהם אונטערגעטריבען:

„ריהר זיך, לויף אביסעל שנעלער, דו ליימענער גולם!"...

איליא איז געווען שטארק דערשראקען פון אלצדינג, וואס ער האט געזעהן און געהערט. דאך האט איהם דער שרעק ניט צוטומעלט אין גאנצען און ער האט גאנץ גוט געקענט בעמערקען, וואס עס טהוט זיך ארום איהם.

„האסטו געזעהן, ווי ער איז געשטארבען?" האט א פרעג געטהאן יאקאוו, וועלכער איז געשטאנען הינטער'ן שענק-טיש.

איליא האט איהם אנגעקוקט און אנשטאט צו ענטפערן, האט ער פון זיין זייט געפרעגט:

„נאך וואס זיינען זיי געגאנגען אהין?"

„א קוק צו טהאָן אויף איהם !... האָסט דאָך זיי גערופען...“
איליא איז געבליבען שטיל. דערנאָך האָט ער צוגעמאכט די אויגען, און זיך פאָרשטעלענדיג וואָס ער האָט געזעהן, האָט ער געזאָגט:
„שרעקליך איז'ם געווען !... ווי ער האָט איהם געטריבען און געשטויסען פון זיך !...“
„וועמען ?“ האָט יאַקאָוו א פרעג געטהאָן, אויסשטרעקענדיג דעם קאָפּ מיט א מאָדנע נייגיריגקייט.
„דעם טייפעל !...“ האָט איליא געענטפערט, נאָכדעם ווי ער האָט זיך אויך אויף א ווײלע פערטראכט.
„האָסט איהם געזעהן ?“
„וואָס זאָגסט דו ?“
„צי דו האָסט געזעהן דעם טייפעל ? פרעג איך,“ האָט יאַקאָוו מיט חשק אויסגעשריגען, צולויפענדיג האסטיג צו איליא'ן, אבער איליא האָט פון דאָס ניי צוגעמאכט די אויגען און האָט ניט געענטפערט.
„ביזט שטארק דערשראָקען ?“ האָט יאַקאָוו ווייטער געפאָרשט און געצווינגען איליא'ן פאַר'ן ארבעל.
„ווארט !“ האָט זיך איליא פלוצלונג אָבגערופען. כ'לויף נאָך אמאָל אהין... אויף איין רגע נור... יאָ ? אבער דו וועסט ניט דערצעהלען דיין פאָטער, ניין ?“
„כ'וועל גאָר ניט דערצעהלען, אבער קום גלייך צוריק !“
געטריבען פון א ביטערען שמערץ איז איליא ארויסגעלאָפען פון שענק, און אין א רגע איז ער געווען אונטען אין קעלער. פאָרזיכטיג, ניט מאכענדיג קיין גערויש, פונקט ווי א מויז, האָט ער זיך פערגנב'עט צו דער וואנד פון ברעטער און האָט ארייגעקוקט דורך א שפּאלט אין יערעמעי'ס קעמערל. דער אלטער האָט נאָך אלץ געלעבט. איליא האָט גאנץ דייטליך געקענט הערען זיין כאָרכלען... אבער זעהען האָט ער איהם ניט געקענט: דער קערפּער פון'ם שטארבענדען זקן איז געלעגען אויף דער ערד, לעבען די פיס פון צוויי דונקעלע געשטאלטען, וועלכע זיינען אין טומאן אזוי ווי צוזאמען געוואקסען געווארען אין איין גרויסער, אומגעלומפּערטער בריאה. דערנאָך האָט איליא דערזעהן, ווי זיין פעטער שטעהט אויף די קניע לעבען דעם

אלטען׳ס בעט, און אין דער האנד האלט ער א קישען, וואס ער פער־נעהט האסטיג. גאנץ דייטליך האט מען געקענט הערען, ווי דער פאַ־דעם געהט דורך דעם ציכעל פון׳ם קישען. פעטרוכא איז געשטאנען הינטער טערענטי׳ן און האט זיך אנגעבויגען איבער איהם. ער האט פערוואָרפען זיין לאנגע טשאַפּרינע אהינטער און שטילערהייט, קוים וואס מען האט איהם געהערט, האט ער זיך געבייזערט:

„מאך שוין שנעלער... דו קאליקע, דו... כ׳האב דיר כסדר גע־זאגט: האלט אנגעגרייט א נאָדעל־פאַדעם... אבער ניין, איצט מוז ער זיצען א שטונדע און ארייגצילען דעם פאַדעם... אז עס האלט די אויגען אויסגעגלאָצט און זעהט גאר גיט! ס׳מזל אויף דיר, ווי דו האסט אכטונג געגעבען... נו, אבי עס איז אריבער... גאט זאל רחמנות האבען אויף זיין נשמה!... ס׳וועט זיין געגוג, ניש׳קשה... וואס הערסט דו זיך אזוי צו? קום שוין אמאל צום פערשטאנד, דו גולם איינער!“

פעטרוכא׳ס שעפטשען, די שלוכצענדע זיפצען פון׳ם גוסס, דאס סקריפען פון׳ם פאַדעם, מיט וועלכען טערענטי האט פערנעהט דעם קישען, און דער רעש פון׳ם וואסער, וואס איז געפלאסען אין גרוב, אונטער׳ן פענסטער — דאס אלעס האט זיך אויסגעמישט אין איינעם און האט געמאכט עפּעס אזא מאָדנעם טומעל, אז איליא האט ניט געוואוסט אויף וואס פאר א וועלט ער איז. שטילערהייט איז ער אוועק פון דער וואנד, וואו ער איז געשטאנען און זיך צוגעהערט, און ער האט זיך ארויסגע׳גנב׳עט פון קעלער. א גרויסער, שווארצער פלעק האט זיך געדרעהט, עפּעס אזוי ווי א ראָד, ארום דעם אינגעל׳ס אוי־גען, און עס איז איהם דערפון געוואָרען איבעל אויפ׳ן הארצען; דער קאָפּ האט איהם אנגעהויבען צו שווינדלען. ארויפגעהענדיג די טרעפּ פון שענק, האט ער זיך געמוזט שטארק צוהאלטען אן געלענדער; די פיס זיינען איהם געווען אזוי ווי אונטערגעהאקט. און אז ער איז ענדליך צוגעקומען צו דער טהיר פון שענק, איז ער געבליבען שטעהן און האט גענומען וויינען שטילערהייט. יאקאוו איז איהם גלייך אנט־קעגען געלאָפען און גענומען ריידען צו איהם מיט אימפּעט. דערנאך האט איליא געקראגען א שטויס אין זייט און האט דערהערט פערפיש־קא׳ס שטימע:

„ווער?.... וואס איז געשעהן? רעד, וואס שווייגסט דו? ער איז טויט? אך!..."

און פון דאס ניי האט דער שוסטער איליא'ן דערלאנגט א שטויס אין זייט און איז אזוי האסטיג אראבגעלאפען, אז די טרעפ האבען אונטער זיינע טריט געציטערט. און אז פערפישקא איז געשטאנען אויפ'ן לעצטען טרעפעל, האט ער אויסגעשריען הויך אויפ'ן קול:

„אך, די גנבים!"

דערנאך האט איליא דערהערט, ווי דער פעטער און פעטרוכא קומען אן אויף די טרעפ. ער האט ניט געוואלט ווייזען פאר זיי אין די אויגען. דאך האט ער בשום אופן ניט געקענט פערהאלטען די טרערען, וואס האבען געפלאסען פון זיינע אויגען.

„יאקאוו", האט פעטרוכא א געשריי געטהאן צו זיין זוהן, „לויף געשווינד אריבער צו דער פאליציי!... זאג, אז דער אלטער שמאטעס־קלייבער האט זיך אריבערגעקליבען אויפ'ן עולם האמת... שנעלער לויף!"

„אך דו!" האט זיך אנגערופען פערפישקא, וועלכער איז מיט זיי גלייך ארויפגעקומען, „זייט איהר, הייסט עס, שוין געוועזען דארט ביי איהם? המ..."

טערענטי איז פערבייגעגאנגען זיין פלימעניקעל און האט איהם ניט געקענט קוקען גלייך אין פנים אריין. פעטרוכא אבער האט ארויפ־געלייגט זיין האנד אויף איליא'ס פלייצעס און האט געזאגט:

„דו ווייסט, מיין קינד? ווייז גור ווייז—אט דאס האב איך ליעב... ס'ווייזט, אז דו האסט א גוט, א דאנקבאר הארץ, און דו פער־שטעהסט גאנץ גוט, וואס דער אלטער האט פאר דיר געטהאן. אה, ער האט פאר דיר פיע—ל, פיעל געטהאן!..."

אין א ווייל'ע ארום האט ער אנגענומען איליא'ן ביי דער האנד און האט איהם אוועקגעפיהרט אן א זייט.

„איינס צום צווייטען געהער זיך ניט אן", האט ער צום אינגעל געזאגט. „ביי דער טהיר דארפסט דו פונדעסטוועגען ניט שטעהן".

מיט'ן ארבעל פון העמד האט זיך איליא אבגעווישט די טרעה־רען פון געזיכט און האט זיך ארומגעקוקט וואס טהוט זיך ארום איהם. פעטרוכא איז שוין ווייטער געשטאנען הינטער'ן בופעט און געשא־

קעלט זיינע האר. אנטקעגען איהם איז געשטאנען פערפישקא און האט איהם געקוקט גלייך אין פנים אריין מיט א שפאטישען בליק. נאכ'ן אויסדרוק פון זיין געזיכט האט מען געקענט מיינען, אז ער האט פערשפיעלט זיינע לעצטע פינף קאפיקעס אין „פאפיטש־אדלער".

„נא, וואס פעהלט דיר, פערפישקא?" האט פעטרוכא געפרעגט מיט א האלב בייזערדיגען טאן, אויפרייסענדיג בשעת מעשה די אויבערשטע ברעמען.

„מיר?.. המ.. כיבוד וועסט דו דאך מן הסתם גארניט געבען?" האט פערפישקא פלוצלונג געענטפערט.

„וואס הייסט עפעס געבען כיבוד?... וואס פאר א יום טוב איז היינט?" האט פעטרוכא זיך געמאכט תמ'עוואטע.

„העי, דו זשוליק איינער!" האט דער שוסטער מיט כעם געזאגט און דערביי א קלאפ געטהאן מיט'ן פוס. „אט, גארניט, מע האלט אפען ס'מויל — און דאס געבראטען טייבעלע פליהט פערביי! נו מילא, ס'איז דאך שוין פערפאלען!... ווינש דיר גליק פון גאנצען הארצען, פיאטר יאקימיטש!"

„וואס איז מיט דיר? וואס באלעבאטשעסט דו דארט, הא?" האט פעטרוכא געפרעגט און האט דערביי געשמייכעלט, אזוי ווי ניט איהם מיינט מען עס.

„כ'מיין נור אזוי... סתם אין דער וועלט אריין רייד איך..."

„א גלעזעל משקה ווילט זיך דיר — דאס ביזטו דאך אין גאנצען אויסען? הע־הע־הע!"

„הא־הא־הא!" האט זיך געלאזט הערען דאס פרעהליכע געלעכטער פון'ם שוסטער.

איליא האט א שטארקען מאך געטהאן מיט'ן קאפ, אזוי ווי ער וואלט וועלען עפעס אראבשאקלען פון זיך, און דערנאך איז ער ארויס אין דרויסען.

אין דער נאכט האט זיך איליא געלייגט שלאפען זעהר שפעט, אבער ניט אונטען אין זיין ווינקעל, אין קעלער, נאר אויבען אין שענק, אונטער'ן טיש, אויף וועלכען טערענטי פלעגט וואשען די געפעס. דארט האט דער הויקער צורעכט געמאכט א געלעגער פאר זיין פלימעניק און אליין האט ער זיך גענומען אבוואשען די טישען. אויפ'ן

שענק־טיש האָט געברענט אַ לאָמפּ, וועלכער האָט בעלייכטעט די גראָב־בייכיגע סאַמאָווארען און די פלעשער, וואָס זיינען געשטאַנען אין דער וואַנד־שאַפּע. אין שענק גופא איז געווען פינסטערלאַך. דורכ'ן פענסטער האָט אריינגעקוקט די שווארצע נאַכט. אַ פּיין, דין רעגנדעל האָט געקאַפּעט איבער די שויבען און דער ווינד האָט גע־וויינט שטילערהייט...

ווי אַ גרויסער שוויין איז טערענטי ארומגעקראָכען צווישען די טישען און האָט ניט אויפגעהערט צו זיפצען. ווי ער פלעגט נור צו־געהן נאָהענט צום לאָמפּ, האָט זיין געשטאַלט געוואָרפען אַ גרויסען, שווארצען שאָטען אויף דער ערד. איליאַ'ן האָט זיך אויסגעדוכט, עפּעס אזוי ווי דעם אַלטען יערעמעי'ס נשמה וואָלט נאָכגעגאַנגען שטי־לערהייט נאָכ'ן פעטער און וואָלט איהם אין אויער אריינגעשושקעט:

„קש... קשש !...“

דעם איינגעל איז געוואָרען שטאַרק אומעטיג אויפ'ן הארצען, און ער האָט געציטערט פאַר פּחד. דער פייכטער רויך פון שענק האָט זיך געלייגט ווי אַ שטיין אויף זיין ברוסט. עס איז געווען שבת־צו־נאַכט. די פּאַרלאַגע איז נור וואָס אבגעוואַשען געוואָרען, און אַ פּוילער גערוך האָט זיך געלאָזט הערען פון איהר. איליאַ האָט געוואָלט בעטען דעם פעטער, ער זאָל זיך אזוי גיך ווי מעגליך לייגען שלאָפען לעבען איהם, נאָר אַ שמערצליך געפיהל האָט איהם צוריקגעהאַלטען דערפון; ער האָט צום הויקער קיין וואָרט ניט געקענט אויסריידען. פאַר זיינע אויגען האָט געשוועבט די קרומע געשטאַלט פון'ם אַלטען יערעמעי מיט דער ווייסער באָרד, און אין זיינע אויערן האָבען אבגעקלונגען זיינע פריינדליכע ווערטער:

„געדריינק, מיין זוהן — גאָט האָט אין די הענד די מאָס פון אַלצדינג, פון אַלצדינג !... נעהם עס גוט אין זינען אריין !“

„לייג זיך שוין אַמאָל אנידער !“ האָט איליאַ ענדליך ארויסגע־פּלאַצט.

דער הויקער איז פערצאַפּעלט געוואָרען און האָט אויפגעהויבען די אויגען מיט שרעק. דערנאָך האָט ער שטילערהייט, קוים וואָס מען האָט איהם געהערט, געפרעגט:

„וואָס ? ווער איז דאָס ?“

„איך בין עס. דו זאָלסט זיך שוין אנידערלייגען, זאָג איך...“

„באַלד! באַלד!“ האָט דער הויקער האסטיג געזאָגט און האָט זיך גענומען ארומדרעהען ארום די טישען, ווי א דרעה־דעל. איליא האָט בעמערקט, אז דער פעטער זיינער האָט אויך מורא, און מיט א געפיהל פון צופרידענהייט האָט ער ביי זיך אין הארצען געטראַכט:

„אַ מצוה אויף דיר, נישקשה, ציטער אביסעל!...“

מיט א לייכטען שטורם האָט דער רעגען געקלאַפּט אין די שויבען פון די פענסטער, און ערגעץ וואו האָבען זיך געהערט האַלב פערשטיקטע קלעפּ. דער פלאַם פון לאָמפּ האָט אויפגעצאַנקט. איליא האָט אריבערגעדעקט דעם פעטער'ס פעלץ איבער'ן קאָפּ און איז זיך געלעגען, איינהאַלטענדיג דעם אָטהעם אין זיך. מיט אמאָל האָט זיך עפּעס אָנגעהויבען בעוועגען לעבען איהם. א שוידער איז איהם דורך איבער'ן לייב. מיט שרעק האָט ער ארויסגעשטעקט דעם קאָפּ און האָט געזעהן, ווי טערענטי שטעהט אויף די קניע מיט אן איינגעבויגענעם קאָפּ. און איליא האָט געהערט, ווי ער פּרעפּעלט שטילערהייט:

„אָה, גרויסער האַר, פאַטער אין הימעל... אָה גאָט!...“

דאָס דאָזיגע שעפּטשען האָט איהם דערמאָנט דאָס כאַרכלען פון'ם גוסס'דיגען יערעמעי. די פינסטערקייט אין צימער האָט זיך עפּעס אויך אזוי ווי גענומען בעוועגען; אויך די פּאַדלאָגע האָט אויסגעזעהן, אזוי ווי זי וואָלט זיך געדרעהט אין א קארע־ראָד, און אין דרויסען האָט דער ווינד געוואויעט:

„הו—ו—ו—ו!...“

„הער אויף פּרעפּלען!“ האָט זיך דערהערט איליא'ס העלער קול.

„ווי? וואָס איז מיט דיר?“ האָט דער הויקער זיך אָבגערופען מיט א האַלב פערשטיקטער שטימע. „שלאָף איין, אום קריסטוס ווילען!“

„הער אויף פּרעפּלען!“ האָט דער אינגעל שטארקער געשטעלט זיין פאָדערונג.

„גוט.. כ'וועל אויפהערען...“

די פּייכקייט און דער חשך אין צימער האָבען זיך וואָס ווייטער

אַלץ שווערער געלייגט אויף איליא׳ס ברוסט. קוים וואָס ער האָט גע־קענט אָבכאַפּען דעם אָטהעם, און זיין הארץ איז פול געוואָרען מיט שרעק, מיט טרויער נאָכ׳ן אַלטען וואָס איז געשטאָרבען און מיט צאָרן אויף׳ן פעטער. ענדליך האָט ער זיך אויפגעזעצט און האָט אַ טיעפען זיפץ געטהאָן.

„וואָס ווילסט דו? וואָס איז דיר?“ האָט דער פעטער אַ געשריי געטהאָן מיט שרעק און האָט איהם ארומגענומען מיט זיין אָרעם.

אָבער איליא האָט איהם אָבגעשטויסען פון זיך און מיט אַ שטי־מע, פערשטיקט פון טרעהרען און פול מיט שמערץ און שרעק האָט ער געזאָגט:

„אָה גאָט! ווען איך וואָלט כאָטש געקענט... ערגעץ וואו אנט־לויפען... זיך ערגעץ וואו בעהאַלטען!... אך גאָט!...“

די טרעהרען האָבען איהם געשטיקט און ער האָט ניט מעהר געקענט ריידען. מיט גרויס מיה האָט ער געאָטהעמט די פערשטיקטע לופט פון שענק און שלוכצענדיג האָט ער איינגעגראָבען זיין געזיכט אין דער ערד...

6.

פון דאַן אָן איז אין איליא׳ס כאַראַקטער פאָרגעקומען אַ גאַנצע איבערקעהרעניש. פריהער האָט ער זיך נור געהאַלטען ווייט פון זיינע חברים אין שולע; ער האָט זיך אויף קיין פאַל ניט געקענט צוגעוואוי־נען צו זייערע מיאוס׳ע שטיק, וואָס זיי האָבען מיט איהם געפיהרט און נאָכגעבען זייערע קאַפּריזען האָט ער קיין חשק ניט געהאַט. איין דערהיים אָבער איז ער שטענדיג געווען אָפענהערציג און האָט געהאַט צוטרויען צו אַלעמען. אַז אימיצער פון די דערוואַקסענע, עלטערע מענ־שען האָט איהם ווען עס איז געשיינקט אביסעל אויפמערקזאַמקייט, האָט ער דערפון געהאַט די גרעסטע הנאה. איצט האָט ער זיך אויך אין דערהיים געהאַלטען ווייט פון אַלעמען. ערנסט איז ער מיט אַמאָל געוואָרען, אַסך ערנסטער, ווי עס האָט געפאַסט פאַר אַ אינגעל אין זיינע יאָהרען. אויף זיין פּנים האָט זיך אויסגעצייגען אַן אונפריינדלי־כע מינע, די ליפּען האָט ער שטענדיג געהאַלטען פעסט צוזאַמענגע־

פּרעסט און מיט אויפמערקזאַמקייט האָט ער אצונד גענומען קוקען אויף די דערוואַקסענע מענשען און ער האָט זיך צוגעהערט צו זייערע רייד מיט אַ פאַרשענדען אויסדרוק אין זיינע אויגען.

ווי אַ שווערער שטיין איז אויף זיין הארצען געלעגען די עראינערונג אין דעם, וואָס ער האָט געזעהן דעם טאָג פון׳ם אלטען יערעמעי׳ס טויט; און איהם האָט זיך אויסגעדוכט, אַז אויך ער האָט זיך פערשולדיגט געגען דעם פערשטאָרבענעם, פּונקט ווי פּעטרוכא און דער פעטער זיינער. אפשר האָט דער אלטער, בשעת ער איז אויסגעגאַנגען דאָרט אויף דער ערד און געזעהן ווי מען רויבט אוועק זיין פערמעגען, — פיליכט האָט ער גאָר געמיינט, אַז ער, איליא, האָט עס זיי אויסגעזאָגט דעם סוד, אַז ביי יערעמי׳ן געפינט זיך אַן אוצר! אָט דער געדאַנק איז גאַנץ פּלוצלונג אויפגעקומען אין איליא׳ס מוח, און איינגעוואָרצעלט האָט ער זיך אין איהם און האָט אָנגעפילט זיין זעעלע מיט זאָרג און מיט שרעקליכע יסורים. טיעף ביי זיך אין הארצען האָט ער פערשלאָסען דעם דאָזיגען געדאַנק און טאַקי צוליעב דעם איז דער מיסטריען צו דער גאַנצער וועלט וואָס ווייטער אַלץ מעהר געוואַקסען אין איהם: ער האָט פון קיינעם ניט געהאַלטען. קיינעם ניט געגלויבט. און קוים האָט ער נור בעמערקט עפּעס אַ שלעכטע זאַך פון אימיצען איז איהם לייכטער געוואָרען אויפ׳ן הארצען, עפּעס אַזוי ווי זיין אייגענע שולד געגען דעם טויטען וואָלט דורך דעם פערמינדערט, פערקלענערט געוואָרען. און ער האָט געזעהן אַזוי פיעל שלעכטעס פון די מענשען, אַזוי פיעל מיאוס׳ע זאַכען! דעם בופעטשיק פּעטרוכא האָבען, דוכט זיך, אַלע, אלע פיינט געהאַט: זיי האָבען איהם גערופען גנב און זשוליק. אין די אויגען אָבער האָבען זיי איהם אלע גע׳חנפה׳ט, האָבען דרך ארץ געהאַט, זיך פערנייגט מיט רעספּעקט פאַר איהם און איהם גערופען מיט׳ן עהרען נאָמען „פּיאָטר יאַקימיטש.“ די גרויסע מאַטיצאַ וואָס האָט געוואוינט אויבען אויפ׳ן בוידים, האָבען אלע גערופען מיט אַ מיאוס׳ען נאָמען: איז זי שכור געווען, האָבען זי אַלע געשלאָגען און געשטויסען: און איינמאָל בשעת זי איז געזעסען פערקנאַקט אונטער׳ן פענסטער פון קיך, האָט איהר דער קוכאַר גאָר אָבגעגאָסען מיט אַ פּאָמויניצע איבער׳ן קאָפּ... פונדעסטוועגען האָבען זיך אלע געשאָפּט מיט איהר, אַזוי ווי מיט אַ דיענסט, און איהר קיינמאָל ניט

בעצאָהלט פאַר איהרע טובות מיט קיין אנדער זאַך נאָר מיט קללות און שטויסען אין די זייטען. פערפישקא פלעגט איהר כסדר רופען, זי זאָל איהם ארומוואַשען זיין קראַנקע פרוי, פעטרוכאַ פלעגט איהר פאַר יום טוב איינשפּאַנען, זי זאָל איהם אָהן א קאָפּיקע געלד אויס־וואַשען די פאַדלאָגע פון שענק, און פאַר טערענטי'ן האָט זי אומזיסט גענעהט די העמדער. צו אַלעמען איז זי געגאַנגען, אַלצדינג האָט זי מיט איהר גוטען ווילען און גאַנץ געשיקט געטהאַן: זי פלעגט אימער אכטונג געבען און בעדיענען די קראַנקע פון הויז, און זיך שפּיעלען מיט די קינדער איז געווען איהר בעסטער פערגניגען...

איליא האָט געזעהן, אז דער פלייסיגסטער מענש אין גאַנצען הויז, דער שוסטער פערפישקא, ווערט פון אַלעמען בעטראַכט פאַר א גאַרניט, א לא יוצלח, און זיי קוקען זיך נור דערמאָלט אום אויף איהם, ווען ער זיצט א שכור'ער אין שענק מיט דער האַרמאָניקא אויפ'ן שויס, אָדער ווען ער דרעהט זיך ארום איבער'ן הויף און שפּיעלט זיך צו זיינע פרעהליכע ליעדעלאַך מיט'ן זעלבען אינסטרומענט. קיינער אָבער האָט זיך קיינמאָל ניט גענומען די מיה, צו זעהן, מיט וואָס פאַר א צערטליכקייט דערזעלבער פערפישקא טראָגט ארויף זיין גע־לעהמטע פרוי אויף די טרעפּ אין הויף אריין, ווי אזוי ער לייגט זיין טאָכטערל שלאָפען, ווי ער בעדעקט זי מיט קושען און וואָס פאַר א מאָדנע העויות ער מאַכט, בכדי איהר צו פערשאַפען אביסעל שפּאַס און פערגניגען. קיינעם ליגט, פערשטעהט זיך, ניט אין זינען צו זעהן, ווי ער לערנט מאַשאַ'ן אָבקאָכען וואַרעמעס און אויפראַמען די שטוב און דערנאָך זעצט ער זיך אנידער ארבייטען, און זיצט ביז שפּעט אין דער נאַכט איינגעבויגען איבער עפּעס א שמוציגען, קרומען שטי־וועל.

אז מען האָט דעם שמיעד צוגענומען און אָבגעפיהרט אין טורמע, האָט זיך קיינער אויסער דעם שוסטער ניט אומגעקוקט אויף זיין אינגעל. פערפישקא האָט פּאַשקאַ'ן גלייך צוגענומען צו זיך, ס'איז שוין לאַנג, אז דער ווילדער יונג ציהט איהם די דראַטווען, קעהרט אויס די שטוב, טראָגט אריין וואַסער און געהט אין קראָם נאָך ברויט, קוואַס און ציבעלעס. אַלע האָבען אין א יום־טוב'דיגען טאָג דעם שוסטער געזעהן פער'שכור'ט, אָבער קיינער האָט ניט געהערט, ווי

ער פלעגט זיך אויף מארגען, אז ער האט זיך אויסגעניכטערט, פער־ענטפערן פאר זיין פרוי:

„פערצייה מיר, דוניא! כ'בין דאך נאך אלעמען נים קיין פיא־ניצע: נאר אזוי, דאס הארץ אביסעל אבצוכאפען, נעהמט מען א זופ, א גאנצע וואך ארבייט מען... ס'ווערט צו סקוטשנע, צו לאנג־וויילינ! נא, גיסט מען אריין א גלעזעל!...“

„אבער כ'האב דען עפעס צו דיר? אך, ליעבער גאט — עס פער־דריסט מיר נור פאר דיר“, ענטפערט זיין פרוי מיט איהר הייזעריגער שטימע, וועלכע קלינגט ווי א מין שלוכצען אין איהר האלז. „מיינסט, אז איך זעה ניט, ווי דו מוטשעסט זיך? ווי א שווערען מילשטיין האט גאט מיך אנגעהאנגען ביי דיר אויפ'ן האלז. ווען דער טויט וואלט שוין אמאל קומען!... דאן וואלסט דו בעפרייט געווארען פון מיר!....“

„רייד ניט צו מיר אזוי! איך האב פיינט צו הערען אזעלכע ווערטער פון דיר. איך האב דיר פערשאפט עגמת נפש, ניט דו מיר!... אבער כ'האב עס ניט געטהאן פון שלעכטסקייט, נאר ווייל איך בין געווארען שוואך... זאל זיין געננג, מיר וועלען ארויסציהען אין אן אנדער גאס. דאן זאל אלעס ווערען אנדערש, די פענסטער, די טהיר... אלצדינג! די פענסטער וועלען ארויסגעהן אין גאס. א שטי־וועל וועלען מיר אויסשניידען פון פאפיר און צוקלעפען צום פענס־טער. דאס וועט זיין אונזער וויוועסקע! פון אלע זייטען וועט מען קומען צו לויפען צו אונז! נא, דאן וועט ערשט אונזער געשעפט נעה־מען בליהען!... אך, דו! הויב נור דעם האמער ארויף און אראפ — וועסטו האבען גרויפען אין טאפ!“

איליא האט געקענט פערפישקא'ם לעבען מיט אלע קלייניגקיי־טען. ער האט געזעהן, ווי ער מאטערט זיך אזוי ווי א פיש, וואס וואלט זיך וועלען דורכברעכען א וועג דורכ'ן אייז, און ער האט איהם רעספעקטירט דערפאר וואס ער איז שטענדיג געווען לוסטיג, האט מיט יעדען איינעם געשפאסט און געלאכט און דערצו נאך אזוי שעהן געשפיעלט אויף זיין הארמאניקא.

אין דער צייט פלעגט פעטרוכא זיצען הינטערן בופעט און שפיע־לען מיט עפעס א בעקאנטען א דאמקע. פון אין דערפריה ביז ביינאכט

פלעגט ער טרינקען טהעע און האט מעהר ניט געוואוסט, ווי נור שרייען און שימפפען אויף די קעלנער־אינגלאך. באלד נאך יערע־מעי׳ס טויט האט ער אוועקגעשטעלט טערענטי׳ן אלס פערקויפער הינטער׳ן בופעט. ער אליין פלעגט ארומשפאצירען איבער׳ן הויף הין און צוריק, פלעגט בעטראכטען דאס הויז פון אלע זייטען און אנקלא־פען מיט זיינע פויסטען אין די ווענד, אזוי ווי ער וואלט וועלען וויסען, ווי לאנג זיי קענען נאך אזוי שטעהן.

נאך א סך אנדערע זאכען האט איליא בעמערקט, און אלצדינג איז געווען אזוי מיאוס, אזוי קלעגליך, אז עס האט איהם וואס וויי־טער אלץ מעהר און מעהר אבגעשטויסען פון די מענשען. צייטענווייז פלעגען אט די אלע איינדריקע און געדאנקען, וועלכע האבען זיך אנגעקליבען אין איהם, ארויסרופען אין איהם א וואונש, זיך דורכ־צושמועסען מיט אימיצען, אויסגיסען פאר וועמען עס איז דאס הארץ. מיט׳ן פעטער אבער האט ער ניט געוואלט ריידען: נאך יערע־מעי׳ס טויט איז צווישען איליא׳ן און דעם פעטער אויסגעוואקסען אן אונזיכטבארע וואנד, וועלכע האט אבגעהאלטען דעם אינגעל, זיך ניט צוצולאזען צו דעם הויקער און ניט זיין אזוי אפען מיט איהם ווי פריהער. יאקאוו ווידער וואלט איהם גאר ניט געקענט געבען דאס וואס ער האט געדארפט אזוי נייטיג: אן ערקלעהרונג וועגען דעם, וואס איז פארגעקומען ביי איהם אינעווייניג, טיעף אין זיין נשמה. ער, יאקאוו אליין, האט אויך געלעבט פאר זיך, אבגעטהיילט פון אלע־מען, אמת אויף זיין אייגענעם בעזונדערען אופן.

אויך איהם האט דעם אלטען יערעמעי׳ס טויט שטארק וועה גע־טהאן. אפטמאל האט ער זיך אן איהם דערמאהנט און געזאגט מיט א טרויעריגען טאן:

„ווי סקוטשנע ס׳איז געווארען!... אז זיידע יערעמא האט נאך געלעבט, פלעגט ער אונז שטענדיג מעשה׳לעך דערצעהלען! ביטא קיין שעהנערס ווי מעשה׳לעך! און ער האט געקענט אזוי גוט, אזוי גוט דערצעהלען...“

„אלצדינג האט ער געקענט“, האט איליא געענטפערט אומעטיג.

איינמאל זאגט יאקאוו גאנץ שטיל, בסוד צו זיין חבר:

„זאל איך דיר ווייזען עפעס א מערקווירדיגע זאך? ווילסטו?“

„געווים וויל איך!"

„אבער א פריהער שווער זיך, אז דו וועסט עס קיינעם ניט אויס־זאגען!..."

„ביי גאָט, איך וועל עס קיין מענשען ניט דערצעהלען."

„זאג: זאָל מיך דער גיהנום איינשלינגען!..."

איליא האָט איבערגעזאָגט, וואָרט ביי וואָרט, די גאנצע שבועה. און יאקאָוו האָט איהם אוועקגעפיהרט צום אלטען לינדען־בוים, וואָס איז געשטאַנען אין א פערוואָרפענעם ווינקעל פון הויף. דאָרט האָט ער פון וואָרצעל פון בוים אויפגעהויבען א שטיק קאָרע, און איליא האָט דערזעהן א גרויסען לאָך אין בוים־וואָרצעל, אויסגעפּוצט מיט שעהנע שמאַטקעלעך, פּאַפּירעלעך און בלעטעלעך. אינעווייניג, טיעף אין דעם אויסגעהוילטען אָרט, איז געשטאַנען א קליינע פיגור, אויסגעגאָסען פון ערד, און לעבען איהר א קליין שטיקעל וועקסענע ליכט.

„האָסט געזעהן?" האָט יאקאָוו געפרעגט און ער האָט צוריק פערדעקט די עפנונג מיט דער שטיק קאָרע.

„יא, כ'האָב עס געזעהן... אבער וואָס איז דאָס אזוינס?"

„א קירכעלע איז דאָס", האָט יאקאָוו ערקלעהרט. „אהער וועל איך זיך ארויס'גנב'ענען ביינאַכט פון שטוב, גאנץ שטיל וועל איך קומען. כ'וועל אָנצינדען דאָס ליכט און זיך מאָליען פאר גאָט... איא, עס איז פיין, הא?"

איליא'ן איז געפעלען זיין פריינד'ס איינפאַל, דאָך איז איהם גלייך אויפגעקומען אויפ'ן געדאַנק די געפאהר, וואָס שטעקט דערין.

„און אז מען וועט דערזעהן דאָס ליכט? דאַן וועט דער אלטער געבען פּעטש ווי האָלץ!..."

„ווער קען עס דען ביינאַכט דערזעהן? ביינאַכט שלאָפען דאָך אלע; גאנץ שטיל איז דעמאָלט אויף דער ערד... איך בין דאָך א קליין אינגעל, דערפאר קען דער ליעבער גאָט בייטאָג ניט דערהערען מיין געבעט... ביינאַכט וועט ער עס גיכער קענען הערען... ניט אזוי?"

„כ'ווייס ניט... אפשר וועט ער עס הערען", האָט איליא געזאָגט, נאָכדיינקענדיג, און בשעת מעשה האָט ער קיין אויג ניט אראָבגענומען פון זיין חבר'ס בלאַסען פנים מיט די גרויסע, אָפענע אויגען.

„און דו? וועסט דו אויך גענן גאָט בעטען מיט מיר?" האָט יאַקאָוו געפרעגט.

„וואָס ווילסט דו דען בעטען?" האָט איליא געענטפערט מיט א פראגע. „איך וואָלט געבעטען גאָט, ער זאָל מיך מאַכען קלוג... און אויסער דעם וואָלט איך געבעטען, אז איך זאָל שטענדיג האָבען אלצ־דינג, אלצדינג, וואָס איך ווינש. און דו?"

„איך וואָלט געבעטען דאָסזעלבע..." האָט יאַקאָוו געענטפערט.

אין א ווײַלע ארום אָבער האָט ער צוגעלייגט:

„כ'האָב עס אייגענטליך געוואָלט אזוי, אהן א שום בעזונדער־רע אבזיכט... זיך איינפאַך מאַליען האָב איך געוואָלט, ווייטער נישט! און ער קען זיך געבען, וואָס ער וויל... אבער אויב דו דיינקסט, אז עס איז בעסער אזוי ווי דו זאָגסט, דאַן וועל איך אויך טהאָן אזוי ווי דו!..."

„גוט", האָט איליא געזאָגט.

די צוויי קינדער האָבען אַנגעמאַכט צווישען זיך שוין טאַקי די קומענדע נאכט אַנצופאַנגען זייער געבעט ביי דעם לינדען־בוים און זיי האָבען זיך ביידע געלעגט שלאָפען מיט א בעשטימטער כונה, זיך אויפצוכאַפּען אין מיטען נאכט און זיך צונויפטרעפען דאָרט, אין ווינקעל פון הויף. אבער זיי האָבען זיך ניט אויפגעכאַפּט ניט אין דער און ניט אין דער קומענדער נאכט, און ניט איין נאכט נאָכדעם האָ־בען זיי אזוי פערשלאָפען. און דערנאָך האָבען שוין אויף איליא'ן אַנגעהויבען ווירקען נייע איינדריקע און די בעגייסטערונג פאַר דער קירכע דאָרט אין'ם לינדענבוים איז אָבגעקיהלט געוואָרען.

אין די צווייגען פון דעם זעלבען בוים, וואו יאַקאָוו האָט זיך געמאַכט זיין גאָטעס־הייזעל, פלעגט פּאַשקא אנידערשטעלען זיינע פאַסטקעס צו כאַפּען פערשיעדענע פויגעלאך. ער איז איצט געוואָרען אויף גרויסע צרות, דער דאָזיגער פּאַשקא, מאָגער און אויסגעדאַרט איז ער געוואָרען און זיינע אויגען פלעגען ארומלויפען אהין און אהער אזוי ווי די אויגען פון א קליינע ווילדע חיה. ער האָט שוין קיין צייט ניט געהאַט זיך ארומצוואָגען איבער'ן הויף. דעם גאַנצען טאָג איז ער געווען פערנומען ביי פּערפּישקאַ'ן, און נור אין די פייער־טעג, ווען דער שוסטער פלעגט זיך אָנ'שכור'ן, האָט זיך פּאַשקא געקענט

זעהן מיט די חברים זיינע. פּאשקא פלעגט זיי אויספרעגען וואָס זיי לערנען אין שוהלע, און מיט פינסטערע אויגען, פול מיט קנאה, פלעגט ער קוקען אויף זיי און זיך צוהערען צו דעם וואָס זיי האָבען איהם דערצעהלט.

„זייט נור ניט אזוי גרוים ביי זיך", פלעגט ער זאָגען, „אויך איך וועל נאָך אמאָל לערנען!..."

„אָבער פּערפּישקא וועט ניט לאָזען!..."

„דאַן וועל איך אנטלויפען פון איהם", האָט פּאשקא געענטפערט קורץ און ענטשלאָסען.

און טאקי באלד נאָך דעם דאָזיגען געשפּרעך איז דער שוסטער ארומגעגאנגען איבער'ן הויף און מיט א לאָבעדיגען טאָן האָט ער דערצעהלט:

„מיין הערר לעהרען-איינגעל האָט געמאכט פּליטה! דער קליינער טייוועל!... ס'האָט איהם ניט געשמעקט, מיין לעדערנע וויסענ-שאַפט!..."

עס איז געווען א רעגענדיגער טאָג. איליא האָט בעטראכט דעם ארומגעשונדענעם שוסטער, דערנאָך האָט ער אויפגעהויבען די אויגען צום גראָען, טרויעריגען הימעל און ביי איהם אין הארצען האָט זיך דערוועקט א רחמנות אויף דעם פּרעכען פּאשקא, וועלכער וואַל-גערט זיך איצט ארום גאָט ווייס וואו. אונטער'ן דאך פון א שטאַל איז ער געשטאַנען מיט פּערפּישקא'ן, האָט זיך אַנגעשפּאַרט אַן וואַנד און האָט אריבערגעקוקט צום הויז, וואָס איז געשטאַנען אנטקעגען זיי. איליא'ן האָט זיך אויסגעדוכט, אז עפּעס ווערט דאָס הויז וואָס אמאָל נידעריגער, פּונקט ווי עס וואָלט אראָבגעזונקען אין דער ערד, אונטער דער שווערער לאַסט פון דער צייט. די אלטע קלעצער האָבען זיך אלץ מעהר ארויסגערוקט פון זייערע ערטער, עפּעס אזוי ווי דער שמוץ, וואָס האָט זיך צייט צעהנדליגע יאָהרען אַנגעקליבען אין דער געביידע, האָט שוין מעהר קיין פּלאַץ ניט אינעווייניג און דאָס הויז מוז צופּלאצט ווערן. דערטרונקען ביז'ן ביין פון עלענד, שטענדיג פול נור מיט א ווייסטען ליארם און מיט בייזע, שכור'דיגע ליעדער, צו-טרעמפּעלט און צוטרעטען פון אזוי פיעל פיס — אט אזוי האלט זיך קוים דאָס הויז, אבער לאַנג וועט עס אפנים ניט קענען לעבען. עס

זעהט אוים, אזוי ווי עס וואָלט לאנגזאם צופאלען, שטיק ביי שטיק, ארויסקוקענדיג מיט די אומעטיגע גלעזערנע אויגען אין גאָט׳ס וועלט.

„עה״, האָט זיך דער שוסטער אָנגערופען, „די אלטע חורבה וועט באלד איינפאלען, און דער גאנצער פּאַק וועט זיך וואלגערן אויף דער ערד. און מיר, וועלבע וואוינען דאָ, וועלען צוטראָגען ווערן פון ווינד... נייע לעבער וועלען מיר זיך מוזען אויפזוכען ערגעץ אנדערש... ניש־קשה, מיר וועלען זיי שוין געפינען, און ניט ערגער ווי די דאָזיגע דאָ. אַ שפּאָגעל נייַ לעבען וועט זיך דעמאָלט אָנפאנגען: אנדערע פענס־טֶער, אנדערע טהירען וועלען מיר האָבען, אפילו אנדערע וואנצען. מחילה, וועלען אונז בייסען!... ווען עס וואָלט שוין אמאָל קומען און אַ סוף! ס׳איז מיר שוין נמאס ומאוס דאָס לעבען פאר דעם חזיר־שטאָל דאָ... צו וואָס אַ מענש קען ניט געוואוינט ווערן! שדים זאָלען עס וויסען!״

דעם שוסטער׳ס חלום אָבער איז ניט מקוים געוואָרען. דאָס הויז איז ניט איינגעפאלען, נאָר דער בופעטשיק פּעטרוכא האָט עס אָב־געקויפט. און אזוי גיך ווי דער מסחר איז נור צושטאַנד געקומען, איז פּעטרוכא צוויי טעג נאָכאנאנד ארומגעקראָכען אין אלע עקען, אין אלע ווינקעלאַך און האָט ארומגעטאפּט די אלטע חורבה פון אלע זייטען. דערנאָך האָט מען אָנגעבראכט גאנצע בערג מיט ציעגעל און ברעטער. דאָס הויז איז אונטערגעשפּארט געוואָרען, און דריי חדשים נאָכאנאנד האָט עס געקרעכצט און געציטערט פון די זעגען, העק און האמערס, וואָס האָבען זיך געהויבען און אראָבגעלאָזען, אהן אָב־רוה. דאָס גאנצע הויז איז פון דרויסען ווי ניי געוואָרען. די אלטע, צו־פוילטע באלקענס האָט מען ארויסגעשלעפּט און אריינגעזעצט נייע אויף זייער פּלאץ. איבעראל איז געווען וואָס אָבצוזעגען, אָבצוהאקען אָדער צוצוקלאפּען, און צו אלער לעצט האָט מען אויפגעשטעלט ארום דער אלטער חורבה אַ גדר פון ברעטער, נאָכדעם ווי דער אריינ־גאנג פון הויז איז אויסגעברייטערט געוואָרען. אונטערגעשפּארט און ברייט איז די געביידע איצט געשטאַנען, גלייך און פעסט, עפּעס אזוי ווי מען וואָלט אין איהר נייע וואָרצלען אריינגעזעצט. ביים אריינגאנג, פּונקט אונטער׳ן דאַך האָט פּעטרוכא ארויסגעשטעלט אַ ווייוועסקע מיט גילדערנע אותיות, אויף אַ בלויען ברעט:

„פרעהליכער זאמעל־פלאץ פון פ. י. פילימאָנאָוו'ס פריינד".

„און אינעווייניג איז עס פונדעסטוועגען דורך און דורך פער־פוילט", האָט פערפישקא בעמערקט מיט שפּאָט.

איליא, וועמען דער שוסטער האָט געמאַכט זיין בעמערקונג, האָט געשמייכעלט, אַזוי ווי ער וואָלט אין זיך מסכים געוועזן דערצו. אויך אין זיינע אויגען האָט איצט דאָס הויז, נאָכדעם ווי עס איז איבערגעבויט געוואָרען, אויסגעזעהן ווי אַ גרויסער שווינדעל. ער האָט זיך דערמאָנט אָן פּאַשקאַ'ן, וועלכער לעבט איצט אויף אַן אנדער אָרט און זעהט גאַנץ אנדערע זאַכען. אויך איליא האָט פּונקט ווי דער שוסטער געטרוימט פון אנדערע פענסטער, אנדערע טהירען, אנדערע מענשען... אצינד איז אין הויז געוואָרען נאָך אַ סך אונהיימליכער ווי פריהער. דער אַלטער לינדענבוים איז געפאַלען אַלס קרבן אונטער'ן האַק, דער שטילער ווינקעל אין איהר שאָטען איז פערשוואונדען און אויף דעם פּלאַץ איז שוין געשטאַנען עפּעס אַ שטיקעל בנין. אויך די איבעריגע ליעבלינגס־ערטער, וואו די קינדער פלעגען פריהער מיט פערגניגען זיצען און פּלוידערן, זיינען אַזוי ווי פערשוואונדען. נאָר אויפ'ן פּלאַץ, וואו די שמידעריי איז געשטאַנען, הינטער אַ גרויסען הויפען פון שפּענער און קלעצער, איז געבליבען אַ שטילער אָרט. אָבער דאָ צו זיצען איז קיין געשעפט ניט געוועזן — עס האָט זיך אַלץ אויס־געדוכט, אַזוי ווי אונטער דער קופּה פון האָלץ ליגט זי, כּאַוועל'ס ווייב, מיט'ן צוהאַקטען קאָפּ.

דעם פעטער טערענטי האָט פּעטרוכאַ אָבגעגעבען אַ נייע דירה — אַ קליין חדר'ל לעבען דער גרויסער שטוב פון שענק. דורך די דינע הילצערנע ווענטלאַך, בעדעקט מיט גרינע טאַפּעטען, איז אין קליין צימערל אריין דער גאַנצער ליאַרם פון שענק צוזאַמען מיט'ן ריח פון בראַנפען און די וואָלקענס פון רויך. ס'איז אפילו געוועזן ריין און טרוקען אין טערענטי'ס נייער דירה, דאָך איז דאָרט געוועזן עפּעס אונאַנגענעהמער ווי אין קעלער. דאָס פענסטער איז ארויס צו דער גרויער וואַנד פון שטאַל, וועלכע האָט פערשטעלט אַלצדינג, דעם הי־מעל, די זון און די שטערן, בעת ווען אונטען אין קעלער, אַז מען האָט זיך נור איינגעבויגען אביסעל, האָט מען דורכ'ן פענסטער דאָס אַלצ־דינג גאַנץ לייכט געקענט זעהן.

פעטער טערענטי האָט זיך גלייך אָנגעטהאָן אין א קולירט העמד און איבער דעם האָט ער געטראָגען א רעקעל, וואָס איז געהאַנגען אויף איהם אזוי ווי א קאַסטען. פון גאַנץ פריה ביז שפּעט אין דער נאַכט איז ער איצט געלעגען הינטער'ן בופעט. דעם גאַנצען עולם האָט ער „גע־איהר'צט"; ער פלעגט איבערהויפּט ריידען וועניג, אָבגעריסענע האַל־בע ווערטער, עפּעס אזוי ווי ער וואָלט געבילט. און פון הינטער'ן בו־פעט פלעגט ער אריבערקוקען צו זיינע קונים מיט די אויגען פון א געטרייען הונד, וואָס ווייס נור איין זאַך: אָבהיטען זיין בעל הבית' פערמעגען. איליא'ן האָט טערענטי געקויפט א גרויען טוכענעם יאַקעל, א פּאָר שטיוועל, א פּאַלטאָ און א היטעל; און אז דאָס אינגעל האָט די דאָזיגע נייע זאַכען אָנגעטהאָן צום ערשטען מאָל איז איהם ווידער אמאָל אויפגעקומען אויפ'ן געדאַנק דער אַלטער שמאַטעס־קלייבער. ווי לעבעדיג איז ער געשטאַנען פאַר זיינע אויגען. מיט'ן פעטער האָט איליא כמעט גאָרנישט גערעדט, און זיין לעבען איז פערלאָפען שטיל און אומעטיג. און כאָטש די מערקווירדיגע, ניט־קינדערשע געפיהלען און געדאַנקען, וועלכע האָבען זיך וואָס ווייטער אַלץ מעהר אָנגעזאַ־מעלט אין איהם, האָבען שטאַרק בעשעפטיגט זיין מוח, דאָך האָט ער זיך מורא'דיג געלאַנגווייל. ער האָט זיך אַלץ אָפטער גענומען דער־מאָנען אָן זייער דאָרף. איצט האָט איהם אויסגעוויזען קלאָהר און דייטליך, אז דאָרט לעבט זיך בעסער ווי דאָ אין שטאָדט. דאָרט איז אַלצדינג עפּעס געוועזען שטילער, איינפאַכער, פערשטענדליכער. ער האָט זיך דערמאָנט אָן די געדיכטע וועלדער פון קערשענעץ און אָן די מעשיות, וואָס פעטער טערענטי האָט איהם דערצעהלט וועגען דעם אַלטען פרומען מאַן אַנטיפּאַ, וועלכער האָט געלעבט איינזאַם און צוריקגעצויגען אין וואַלד. און טראַכטענדיג וועגען אַנטיפּא'ן האָט ער זיך דערמאָנט אָן אן אַנדער עלענדען און איינזאַמען מענשען: אָן פּאַשקאַ'ן, וואו איז ער ערגעץ? אפשר איז ער אויך אזוי ווי יענער אנטלאָפען אין וואַלד, האָט זיך דאָרט א גרוב אויסגעגראָבען און לעבט דערין. דער שטורמווינד ברויזט, גיט אָן מעשים אין וואַלד, די וועלף וואויען. ס'איז אזוי מורא'דיג און פונדעסטוועגען אזוי שעהן עס צו הערען. און ווינטער־צייט, אז די זון שיינט, בלישטשעט דאָרט אַלצ־דינג אזוי ווי זילבער, און ס'איז אזוי שטיל, אזוי שטיל, אז מען

הערט גאַרנישט אחוץ דאָס סקריפּען פון׳ם שנעע אונטער די פיס: און אז מען בלייבט אויף א ווײַלע שטעהן, הערט מען קיין זאַך ניט, נור דאָס קלאַפּען פון׳ם אייגענעם הארצען.

און אין שטאָדט איז שטענדיג אזא טומעל, אזא רעש, און די נאַכט אפילו איז אויך פול מיט ליאַרם. די מענשען זינגען ליעדער, רופען די פּאָליציי צו הילף, רייסען זיך ארום ביי די האָר: דראָשקעס פאָהרען ארום אהין און אהער און פון זייער טראַסקעריי ציטערן די שויבען אין די פענסטער. אויך אין שולע איז דערזעלבער ליאַרם. די קינדער שרייען און מאַכען אַלערליי מיאוס׳ע שטיק. און די גרויסע אויף די גאַסען ליאַרעמען, שעלטען און שלאָגען זיך און זיינען שכור. און ניט נור ווערט די רוה דורך דעם געשטערט — אָפּטמאָל איז׳ס איינפאַך ניט צום אויסהאַלטען. די מענשען זיינען דאָ אלע אזוי ווי פון זינען אראָב: א טהייל זיינען זשוליקעס, אזוי ווי פּעטרוכא, אנ־דערע בייז און צאַרנדיג, אזוי ווי סאַוועל, און ווידער אנדערע אזוי מורא׳דיג עלענד ווי פערפּישקא, אָדער פּעטער טערענטי, אָדער מאַ־טיצא... שטאַרק אויפגעבראַכט און צורודערט איז איליא איבערהויפּט געווען צוליעב די מיאוס׳ע בענעהמונג, וואָס דער שוסטער האָט אין דער לעצטער צייט ארויסגעצייגט.

איינמאָל אין דער פריה, ווען איליא האָט זיך צוגעגרייט אוועק־צוגעהן אין שולע, קומט פערפּישקא אריין אין שענק. שרעקליך אָב־געריסען, ניט אויסגעשלאָפען און שטום איז ער געשטאַנען ביים בופעט און געקוקט אויף טערענטי׳ן. זיין לינקע אויג האָט געהאַלטען אין איין פינטלען, און זיין אונטערשטע ליפּ איז עפּעס אויף א מאָדנעם אופן אראָבגעהאַנגען. פּעטער טערענטי האָט איהם אָנגעגאָסען א דריי קאָ־פּעקענע גלעזעל, די געוועהנליכע פּאָרציע וואָס פערפּישקא איז גע־וואוינט געווען צו נעהמען יעדען אין דער פריה. מיט א ציטערענדער האַנד האָט פערפּישקא גענומען דאָס גלעזעל, עס אריינגעקעהרט אין זיך, אבער ער האָט זיך ניט פאַסמאַקעוועט, ווי זיין שטייגער איז גע־ווען, האָט ניט געזאָגט קיין שום מיינונג אויף דער משקה, צי זי איז גוט צי שלעכט, ווי אלע מאָל: ער האָט אפילו פערגעסען צו פערביי־סען עפּעס, ווי ער פלעגט געוועהנליך טהאָן. ווידער אמאָל האָט זיך מיט זיין לינקען, פינטעלדיגען אויג עפּעס מאָדנע געקוקט אויפ׳ן ניי־

עם בופעטשיק, און זיין רעכט אויג איז בעת מעשה געשטאַנען אויף אַן אָרט, פּונקט ווי ער וואָלט דערויף גאָרניט געזעהן.

„וואָס איז אַזוינס געשעהן מיט אייער אויג?“ האָט איהם טע־רענטי געפרעגט.

פּערפּישקא האָט אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד איבער'ן אויג, דערנאָך האָט ער זיך איינגעקוקט אין דער האַנד און מיט אַ שאַרפען טאָן, הויך אויפ'ן קול, האָט ער געזאָגט:

„אונזער ווייב אוודאָטיא פּעטראָוונא איז אוועק מיט'ן טויט...“

„וואָס?... ווירקליך?“ האָט פעטער טערענטי געפרעגט, וואַר־פענדיג בשעת מעשה אַ בליק אויפ'ן הייליגען בילד און זיך איבער־צלמ'ענדיג. „גאָט זאָל זיך דערבאַרעמען אויף איהר נשמה!“

„האַ?“ האָט פּערפּישקא געפרעגט, נאָך אימער קוקענדיג שטיל טערענטי'ן אין געזיכט אַריין.

„כ'האָב געזאָגט: גאָט דער האַר זאָל רחמנות האָבען אויף איהר נשמה!“

„אַזוי, אַזוי... יאָ... איז טויט!...“ האָט דער שוסטער געזאָגט. דאָן האָט ער זיך פּלוצלונג אויסגעדרעהט און איז אַרויס פון שענק.

„אַ מאָדנער מענש“, האָט טערענטי געמורמעלט, צושאָקלענדיג דערביי מיט'ן קאָפּ. אויך אין איליא'ס אויגען האָט דעם שוסטערס אויפפיהרונג אויסגעקוקט עפּעס גאָרניט ווי עס דאַרף צו זיין... גע־הענדיג אין שולע, האָט ער זיך אויף אַ ווײַלע אַריינגעכאַפּט אין קע־לער, כדי אַ קוק צו טהאָן אויף דער טויטער. דאָרט איז געווען דונקעל און ענג. די ווייבער פון די בוידימס זיינען אַראָבגעקומען און אין אַ רעדעל זיינען זיי געשטאַנען אַרום דער טויטער'ס בעט און געפּלוי־דערט. מאַטיצא האָט גראַד דאַן געהאַלטען אין אָנמעסטען דער קליי־נער מאַשקאַ'ן אַ קליידעל און האָט איהר געפרעגט:

„ס'שניידט אונטער די אָרעמס?“

און מאַשאַ, וועלכע איז געשטאַנען מיט די אָרעמס אויסגע־שטרעקט אַן אַ זייט, האָט מיט אַ קאַפּריצירטער שטימע געענטפערט:

„יאַ—אַ—אַ!“

אָנגעבויגען נאָך פאַרענט איז דער שוסטער געזעסען אויפ'ן טיש און געקוקט אויף זיין טאָכטער, אַליין מיט דעם זעלבען פּינטעלדיגען

אויג. איליא האָט בעטראַכט דאָס בלייכע, אויפגעשוואָלענע געזיכט פון דער טויטער, האָט זיך דערמאָנט אָן איהרע דונקעלע אויגען, וועלכע זיינען שוין איצט געווען פערשלאָסען אויף אייביג, און מיט אַ שמערצ־ליכען, טאָטשענדיגען געפיהל אין הארצען איז ער ארויס פון קעלער.

און אַז ער איז פאַרנאַכט צוריקגעקומען פון שולע און איז אריין אין שענק, האָט ער געהערט ווי פּערפּישקא שפּיעלט אויף דער האַר־מאָניקא און זינגט זיך צו מיט אַ פּרעכען טאָן:

„ליעב מיידעל מיינס, וועה צו דיר —
האָסט ס'הארץ גערויבט פון מיר!
באַך וואָס האָסטו'ס גאָר גענומען,
און וואו פאַרט איז'ס 'הינגעקומען?“

„נו יאָ!... זיי האָבען מיך ארויסגעיאָגט, די ווייבער! טראָג זיך אָב, האָבען זיי געשריען, דו שד דו! אַלטער פּיאַניצע, האָבען זיי גע־זאָגט צו מיר... כ'בין ניט אין כעס אויף זיי... אַ געדולדיג שעפּסעל בין איך... שעלט, זידעלט וויפיעל איהר ווילט, שלאָגט מיך פון מיינעט וועגען... אבי לאָזט מיך אביסעל אויפלעבען. כ'בעט אייך, ערלויבט עס מיר!... אַך, ברידער! יעדער מענש וויל דאָך אמאָל דאָס לעבען געניסען. ניט אזוי? צי ס'איז וואסקא צי יאקאוו — די זעעלע האָט אימער איין און דעם זעלבען פּנים:

„זאָגט מיר פאַרט—ווער וויינט עס דאָרט?
וואָס טהוט ער דאָ אויף דיזען אָרט?
זיי שטיל, מיין פריינד, ניט שפּרינג פון הויט,
פערשטעל דעם פּנים מיט אַ ברויט!“

עס איז געלעגען אַן אויסדרוק פון פערצווייפעלטער לוסטיגקייט אין פּערפּישקא'ס געזיכט. איליא האָט איהם אָנגעקוקט און עס האָט זיך בעת מעשה אין איהם דערוועקט אַ דאָפּעלטעס געפיהל פון עקעל און מורא. ביי זיך אין הארצען האָט ער זיך געטראַכט, אַז גאָט וועט אודאי גאַנץ שווער שטראָפען דעם שוסטער, דערפאַר וואָס ער פיהרט זיך אזוי אויף אין דעם טאָג, וואָס זיין פרוי איז געשטאָרבען. פּער־פּישקא איז אָבער נאָך אויף מאָרגען אויך געווען שכור; יאָ, זאָגאָר הינטער'ן ארון פון זיין פערשטאָרבענער פרוי איז ער נאָכגעגאַנגען און זיך געשאָקעלט, געפּינטעלט מיט'ן אויג און געשמייכעלט אפילו.

אַלע האָבען איהם געזידעלט פאַר זיין בענעהמען און ער האָט זאָגאַר אַ פּאָר מאָל געקראַגען מיט עפּעס אין קאָפּ...

„ווייסט וואָס איך וועל דיר זאָגען?" האָט זיך איליא דעם אָבענד נאָך דער לויה אָבגערופען צו יאַקאָוו'ן — „דער פּערפּישקאַ איז דאָך אַן אמת'ער אַפּיקורס!"

„כאַפּט איהם דער רוח!" האָט יאַקאָוו געענטפערט גלייכגילטיג.

איליא האָט שוין פריהער בעמערקט, אַז יאַקאָוו האָט זיך אין דער לעצטער צייט שטאַרק געענדערט. ער האָט זיך גאָר אויפגעהערט צו ווייזען אויפ'ן הויף, איז כסדר געזעסען אין שטוב, און עס האָט אויס־געזעהן, עפּעס אַזוי ווי ער וואָלט זיך אפילו מיט איליאַ'ן קיין חשק ניט געהאַט צו בעגעגענען. צוערשט האָט איליא געמיינט, אַז יאַקאָוו איז איהם מקנא פאַר די גרויסע פאָרטשריטע, וואָס ער מאַכט אין שו־לע, און דערפאַר זיצט ער עס שטענדיג אין הויז, כדי צו אַרבייטען פאַר דער שולע. עס האָט זיך אָבער דערנאָך אַרויסגעוויזען, אַז ער האָט אַצינד נאָך ערגער זיך געלערנט ווי פריהער; דער לעהרער האָט איהם ניט אויפגעהערט צו טאַדלען פאַר זיין צוטראָגענקייט און פאַר זיין אונפעהיגקייט צו בעגרייפען די מינדעסטע זאַך. יאַקאָוו'ס בעמערקונג וועגען פּערפּישקאַ'ן איז פאַר איליאַ'ן ניט געווען קיין וואונדער. יאַ־קאָוו האָט זיך קיינמאָל ניט שטאַרק אינטערעסירט מיט דעם, וואָס איז פאַרגעקומען אין הויף. דאָך האָט איליא איינמאָל פאַר אַלע מאָל געוואָלט אויסגעפינען, וואָס איז אַזוינס געשעהן מיט זיין פריינד, און ער האָט איהם געפרעגט:

„ווי פיהלסט דו דען אייגענטליך איצט געגען מיר? ווילסט ניט זיין מיט מיר מעהר קיין חבר?"

„איך? ניט מעהר קיין חבר? וואָס רעדסט דו פאַר נאַרישקיי־טען?" האָט זיך יאַקאָוו אָבגערופען שטאַרק פערוואונדערט און פּלוצלונג האָט ער מיט אַ לעבעדיגער מינע געזאָגט:

„הער נור, דו — געה אַקאָרשט אַריין צו דיר אין שטוב!... איך קום גלייך נאָך... וועסט זעהן וואָס איך וועל דיר צייגען!..."

ער איז אויפגעשפּרונגען און אַוועקגעלאָפען. איליא, וועלכער איז געוואָרען זעהר נייגעריג, איז אַריין צו זיך אין צימער. באַלד איז אויך יאַקאָוו אַריינגעקומען. ער האָט פערשלאָסען די טהיר הינ־

טער זיך, איז צוגעגאנגען צום פענסטער און האט ארויסגענומען א רויט בוך פון אונטער זיין יאקעל.

„קום אהער", האט ער געזאגט גאנץ שטיל, מיט א וויכטיגער מיענע, און בשעת מעשה האט ער זיך אנידערגעזעצט אויף פעטער טערענטי'ס בעט און געמאכט לעבען זיך פלאץ פאר איליא'ן אויך. דערנאך האט ער געעפענט דאס בוך, האט עס ארויפגעלעגט אויף זיינע קניע, האט זיך אנגעבויגען דערויף, און ארומפאהרענדיג מיט די פינגער אהין און אהער איבער'ן גרויען פאפיר, האט ער געגומען לייענען הויך, אויפ'ן קול:

„און פלוצ... פלוצלינג האט דער העלדישער ריטער פון דער וויטען דערזעהן א בארג... אזוי הויך, אז ער האט דערגרייכט ביז'ן הימעל. און אין מיטען בארג איז אן אייזערנע טהיר געווען. מיט אמאל האט זיך צופלאקערט דאס פייער פון מוטה.. אין זיין העל... העלדיש הארץ... ער האט אנגעשטעלט די פיקע און מיט געוואלדיגע קולות האט ער זיך א לאז געטהאן פארווערטס, אנטר... טרייבענדיג זיין פערד, און מיט זיין גאנצען געוואלטיגען כוח האט ער זיך גע־יאגט צום טויער צו. מיט אמאל האט זיך דערהערט א קראך, אזוי ווי א מורא'דיגער דונער... דאס אייזען פון דער טהיר איז צושפרונ־גען אין שטיקער... און אין דעם אויגענבליק איז פון בארג ארויס פייער און ר...רויך, און א דונער־שטימע האט זיך געלאזט הערען... אז די ערד האט זיך דערפון צוטרייסעלט און די שטיינער פון בארג האבען זיך אראבגעקאטשעט אונטער די פיס פון פערד. „אהא! ענד־ליך ביסט דו דא... דו פרעכער עקשן!... איך און דער טויט ווארטען שוין לאנג אויף דיר". דער ריטער איז שיער ניט בלינד געווארען פון'ם פייער און רויך..."

„ווער... ווער איז דאס דען?" האט איליא ערשטוינט געפרעגט, זיך צוהערענדיג צו דעם פריינד'ס שטימע, וואס האט געציטערט פון אויפרעגונג.

„הא?" האט יאקאוו איבערגעפרעגט, אויפהויבענדיג דאס בלאסע געזיכט פון בוך.

„ווער איז עס דאס... דער ריטער?"

„דאס איז אזא איינער, וואס רייט אויפ'ן פערד מיט א פיקע...

ראַאול אַהן־מורא הייסט ער... אַ דראַגון האָט איהם זיין כלה אוועק־געראַבט, די שעהנע לואיזא... הער ווייטער", האָט יאַקאָוו אונגע־דולדיג געזאָגט.

„באַלד, באַלד!... זאָג מיר נור — ווער איז דער דראַגון?"

„דאָס איז אַ שלאַנג מיט פליגלען... און מיט פיס, אייזערנע נעגעל זיינען דאָרט פאַראַן.. דריי קעפּ האָט זי, און זי שפּייט מיט פייער— פערשטעהסט?"

„וואָס דו זאָגסט!" האָט איליא אויסגערופען, אויסשטעלענדיג אַ פּאָר אויגען אויף זיין פריינד. „אוי, וועט זי איהם דערלאַנגען!..."

„הער נור אַפריהער ווייטער!..."

צוגעטוליעט איינער צום צווייטען, ציטערנדיג פאַר נייגיריג־קייט, האָבען זיך די צוויי אינגלעך אריינגעלאָזען אין אַ נייער וועלט פון וואונדער, וואו געוואַלטיגע, בייזע חיות קראַפּירען אונטער די הענד פון העלדישע ריטער, וואו אַלצדינג איז גרויסאַרטיג, שעהן און וואונדערבאַר און האָט קיין שום עהנליכקייט ניט מיט דעם גרויען, מאָנאָטאָנעם אַלטעגליכען לעבען. ניטאָ דאָ קיין שכור'ע, אָבגעריסענע, קליינינקע מענשעלעך, און אַנשטאָט די האַלב־פערפוילטע הילצערנע באַראַקען שטעהען גלענצענדע פּאַלאַצען פון גאָלד און ביז'ן הימעל הויכע, אייזערנע מויערן. און בשעת זיי האָבען אין זייערע געדאַנ־קען דורכגעוואַנדערט דורך דאָס דאָזיגע וואונדערבאַרע, פאַנטאַסטישע רייך פון דער דיכטונג, האָט דער שכור'ער פּערפישקא הינטער זייער רוקען געשפּיעלט אויף זיין האַרמאָניקא און אונטערגעזונגען דערצו זיינע ליעדער:

„און טרעפט מיך דער שלאָג אַמאָל,
וועט מיך דער טייוועל אָלץ ניט קריגען,
ווייל ביים לעבען נאָך אין זיין האַנד
וועל איך זיכער ליגען!"

„אַזוי איז עס, מיינע ליעבע ברידער," האָט ער געזאָגט. „הוליע קבצן מאָרגען ווי היינט, גאָט האָט ליעב די פריילוכע לייט!"

די האַרמאָניקא האָט פון דאָס ניי אָנגעהויבען צו שפּיעלען, פּונקט ווי זי וואָלט זיך געסטאַרעט צו דערזאָגען דעם שוסטער'ס

פאַראויסלויפענדע שטימע. ער אבער האָט, אזוי ווי איהר אויף צו להכעיס, גענומען זינגען עפּעס א טאַנץ־מעלאָדיע:

„ניט קלאָג וואָס קעלט אַסך

האָסטו געליטען יונגערהייט —

דערפאַר אין גיהנום פאַר דיר

אַ ליעבע היץ איז אָנגעגרייט!"

יעדער סטראָף פון'ם ליעד האָט ביי די צוהערער ארויסגערופען א שטורמדיגען געלעכטער. די טענער פון דער האַרמאָניקא האָבען זיך צונויפגעגאָסען אין איינעם מיט דער קלאַפּעריי פון די גלעזער, מיט די שווערע טריט פון די חברה שכורים און מיט דעם ארומרוקען פון די שטוהלען אהין און אהער; און אלצדינג צוזאמען האָט זיך פער־איינינט אין א רוישענדען ליאַרם, וועלכער איז געווען עהנליך צום וואויען פון'ם ווינטער־שטורם אין וואַלד.

אָבער אין קליין חדר'ל, וואָס איז נור געווען אָבגעטהיילט מיט אַ דין ווענטעל פון'ם שרעקליכען, טומעלדיגען כאַאָס, זיינען זיך געזעסען דיביידע אינגלעך, אָנגעבויגען איבער'ן בוך, און איינער פון זיי האָט שטילערהייט געלייענט:

„מיט אמאָל האָט דער ריטער מיט זיינע אונגעהייער שטאַרקע אָרעמס א פּאַק געטהאָן די טייפלישע שלאַנג, וועלכע האָט ארויסגע־לאָזען שרעקליכע, ווילדע קולות פאַר שמערץ און צאָרן..."

7.

נאָך דעם בוך פון'ם ריטער מיט'ן דראַגון איז געקומען אן אַנ־דער בוך, פּונקט אזוי וואונדערבאַר ווי יענער, מיט'ן נאָמען: „גוואַק אָדער די אונבעזיעגליכע טרייהייט." דערנאָך א דריטעס: „די געשיכ־טע פון'ם העלדישען פּרינץ פראַנצעל פון ווענעדיג מיט דער יונגער קעניגין רענדזיוועגא." ביסלעכווייז האָבען זיך די איינדריקע פון דער ווירקליכקייט אָבגעמעקט אין איליא'ס זעעלע און זיי האָבען געמאַכט פּלאַץ פאַר די ריטער און די דאַמען. די צוויי חברים פלעגען ארויס־גנב'ענען יעדעס מאָל א צוואַנציג־קאָפּיקעס־שטיקעל, און אויף אזא

אופן האָבען זיי זיך איינגעשאפּט אַלע ביכער, וואָס זיי האָבען גע־דאַרפט. זיי האָבען זיך בעקענט מיט „יאשקא סמערטענסקי'ס" מור־טהיגע רייזען. זיי זיינען ענטציקט געוואָרען פון „יאפאנטשא, דעם טאטארישען רויבער־אטאמאן," און וואָס ווייטער האָבען זיי זיך אַלץ מעהר ארויסגעריסען פון דער רויהער, אונבאַרמהערציגערווירק־ליכקייט פון'ם לעבען און זיך אריינגעלאָזען אין א וועלט, וואו די מענשען פערשטעהן ווי אזוי צו צורייסען די דריקענדע קייטען פון שיקזאל און צו געפינען דאס גליק פאר זיך. לאַנג האָבען זיי אזוי געלעבט אונטער'ן איינפלוס פון די דאָזיגע וואונדער־געשיכטען, און פון אָט דער גאנצער צייט איז ביי איליא'ן אין געדעכטניס געבליבען נור איין איינציגע פאסירונג.

איינמאָל האָט מען פערפישקא'ן געשיקט רופען אין דער פּאָלי־ציי. מיט א געפיהל פון אונבעשטימטער מורא איז ער אוועק אהין, דערפאר איז ער אבער צוריקגעקומען א פרעהליכער און האָט מיט־געבראכט מיט זיך פּאשקא גראטשעוו, וועמען ער האָט געמוזט צו־האַלטען פעסט ביי דער האַנד, ער זאָל ווייטער ניט אנטלויפען פון איהם. פּאשקא'ס אויגען האָבען נאָך אַלץ געקוקט אזוי שארף און העל ווי פריהער. דאָך איז ער פאר דער צייט שרעקליך אָבגעמאָגערט און געל געוואָרען, און זיין געזיכט האָט שוין מעהר ניט געהאַט דעם אַלטען, קוריאָזען אויסדרוק. דער שוסטער האָט איהם אריינגעפיהרט מיט זיך אין שענק און דאָרט האָט ער אָנגעפאַנגען דערצעהלען, אימער פינטעלדיג מיט זיין לינקע אויג:

„זעהט נור, מיינע ליעבע ברידער, אָט האָבען מיר דאָ צוריק דעם הערר פּאוולוכא גראטשעוו, בכבודו ובעצמו! אָקאָרשט וואָס ער קומט פון דער שטאָדט פּענזא, מיט'ן עטאפּ.... וואָס פאר מאָדנע מענשען עס זיינען פאראַן אויף גאָט'ס ערד — ווילען ניט זיין גליק־ליך אין דערהיים! קוים האָבען זיי זיך נור געשטעלט אויף צוויי פיס, זוכען זיי שוין צו כאפּען גליקען אין דער ווייטער וועלט!"

פּאשקא איז געשטאַנען לעבען איהם, האַלטענדיג איין האַנד אין דער קעשענע פון זיינע צוריסענע הויזען און די אנדערע האָט ער זיך געסטאַרעט ארויסצורייסען פון'ם שוסטער'ס האַנד, קוקענדיג ביסטרע אויף איהם פון דער זייט. אימיצער האָט פערפישקא'ן אַן עצה געגע־

בען, פאשקא׳ן גוט דורכצושמייסען. אבער אבלאזענדיג דעם איינ־געל׳ס האנד האט דער שוסטער געזאגט מיט אן ערנסטען טאן:

„פאר וואס? זאל ער נור וואנדערן איבער דער וועלט, פיליכט וועט ער טאקי אמאל געפינען זיין גליק דערביי.“

„ער וועט אבער געווים הונגערן!“ האט זיך טערענטי אבגערופען, און דערלאנגענדיג דעם איינגעל א שטיק ברויט, האט ער פריינד־ליך געזאגט:

„נא—עסם, פאשקא!“

געלאסען האט פאשקא גענומען דאס ברויט און האט זיך גע־לאזט געהן צו דער טהיר פון שענק.

„פי—יוה!“ האט דער שוסטער הינטער איהם דערלאנגט א פייף. „ווילסט טאקי ווידער מאכען פליטה? נא, פאהר געזונד, מיין טהייער פריינד׳ל!“

איליא, וועלכע האט צוגעזעהן די גאנצע סצענע, שטעהענדיג ביי דער טהיר פון זיין צימער, האט צוריקגערופען פאשקא׳ן. דיזער האט נאכגעדיינקט א ווייל, עפעס אזוי ווי ער וואלט זיך וועלען מישב זיין, צו זאל ער צוגעהן צו איליא׳ן. דערנאך איז ער דאך אריינגעגאנגען צו איהם, און זיך אומקוקענדיג מיט מיסטרויאישע בליקען אין חדר׳ל, האט ער געפרעגט:

„וואס ווילסט דו פון מיר?“

„גאר ניט. גוט־מארגען האב איך דיר געוואלט זאגען...“

„נא, גוט־מארגען, גוט־יאהר!“

„זעץ זיך א ווייל!“

„נאך וואס?“

„אזוי! מיר וועלען אביסעל פלוידערן...“

גראטשעוו׳ס אבגעריסענע, בייזע פראגען און זיין הייזעריגע, רויהע שטימע האבען אויף איליא׳ן געמאכט א שמערצליכען איינ־דרוק. ער האט שטארק חשק געהאט אויסצופרעגען פאשקא׳ן, וואו ער האט פערבראכט דעם גאנצען זומער און וואס ער האט זיך אזוינס אנגעזעהן אויפ׳ן וועג. אבער פאשקא, וועלכער האט זיך געזעצט אויף א שטוהל און האט מיט אפעטיט געקייט דאס שטיק ברויט, האט איהם גענומען שטעלען פראגען:

„האָסט שוין געענדיגט די שולע?"

„פריהלינג־צייט קום איך ארויס..."

„און איך האָב שוין אויסגעלערנט, זעהסט!.."

„ווי אזוי דען?" האָט זיך איליא אָנגערופען, ניט גלויבענדיג וואָס ער הערט.

„ס'איז צוגעגאַנגען שנעל ביי מיר, ניין?"

„וואו האָסט דו דען געלערנט?"

„אין טורמע, ביי די אַרעסטאַנטען!.."

איליא איז צוגעגאַנגען נעהנטער צו איהם, און קוקענדיג עפּעס מיט א מין דרך ארץ פּאשקאַ'ן אין מאָגערן פּנים אריין, האָט ער גע־פרעגט:

„ווי לאַנג ביסט דו געזעסען? ס'איז געווען שלעכט דאָרט, וואָס?"

„גאָרניט שלעכט!... פיער חדשים... בין איך געזעסען, כ'בין געווען אין פיעל אָסטראָגען און אין פערשידענע שטעדט. מיט פיינע לייט, הערסט דו, האָב איך זיך דאָרט בעקענט. אויך דאַמען זיינען געווען צווישען זיי!... טאַקי אמת'ע פּריצים! ריידען פערשיעדענע שפּראַכען און וויסען אַלצדינג... כ'פלעג זיי שטענדיג אויפראַמען די קעמערלאַך. זעהר אַנגענעהמע מענשען זיינען'ס געווען, כאָטש זיי זיינען געווען אַרעסטאַנטען..."

„וואָס זשע, זיי זיינען געווען ראָזבאָיניקעס, איינפאַכע רויבער?"

„ניין, נור ריכטיגע גנבים," האָט פּאשקאַ געענטפערט מיט שטאָלץ.

איליא האָט געפינטעלט מיט די אויגען, און זיין רעספּעקט פאַר פּאשקאַ'ן איז וואָס ווייטער אַלץ מעהר געוואַקסען.

„דאָס זיינען, הייסט עס, געווען רוסען?"

„אַ פּאָר אידען זיינען אויך געווען דאָרט... אויסגעצייכענטע לייט!... הערסטו דו, ברודער, די חברה־לייט האָבען זיך אויסגע־טויגט! יעדען איינעם האָבען זיי בעראַבעוועט, וועמען זיי האָבען נור אין דער האַנד געקראָגען, אָבער אזוי ווי ס'דאַרף צו זיין!... נאָ ענדליך האָט מען זיי געפּאַקט, און איצט — קאַטיי קיין סיביר!..."

„ווי אזוי פּאָרט האָסט דו דאָרט געלערנט?"

„אזוי... כ'האב איינפאך געזאגט: לערנט מיר אויס לעזען — און זיי האבען מיר אויסגעלערנט..."

„שרייבען האסט דו אויך געלערנט?"

„מיט'ן שרייבען געהט'ס נאך שוואך, אבער לעזען קען איך דיר וויפיעל דו ווילסט נור אליין! כ'האב שוין אריינגעלייענט א גאנצע מאסע ביכער!"

אז עס איז געקומען צו רייד פון ביכער, איז איליא געווארען א לעבעדיגער.

„אויך איך לייען שטענדיג צוזאמען מיט יאשקא'ן," האט ער געזאגט. „און נאך וואס פאר א ביכער!"

עס איז אלזא געווארען א וועטע צווישען די צוויי אינגלעך. ביי־דע האבען גענומען אויסרעכענען מיט די נעמען די ביכער, וואס זיי האבען שוין געלייענט. אבער ענדליך האט פאשקא מיט א זיפץ גע־מוזט צוגעבען:

„כ'זעה, אז איהר האט מעהר געלייענט, טייוואלים וואס איהר זייט! און די ביכער אייערע זיינען אויך שעהנער ווי מיינע. איך האב דאס רוב געלייענט געדיכטע, פערזען. זיי האבען דארט געהאט א גאנצע מאסע ביכער, אבער שעהן זיינען געווען נור די מיט פער־זען!..."

באלד איז אויך יאקאוו אריינגעקומען. פערוואונדערט האט ער אויפגעריסען די אויגען און האט זיך צולאכט.

„נא, דו בהמה דו, וואס האסט דו זיך אזוי צולאכט?" האט איהם פאשקא מקבל פנים געווען.

„אזוי!... וואו ביסט דו דען געווען?"

„אהין וועסט דו קיינמאל ניט קומען!..."

„הערסט," האט זיך איליא אריינגעמישט אין געשפרעך, „אויך ער האט דארט געלייענט ביכער!..."

„טאקי?" האט יאקאוו געפרעגט, און ער האט זיך גלייך גענו־מען פריינדליכער צורוקען צו פאשקא'ן.

די דריי אינגלאך זיינען אלזא געזעסען און געפיהרט א לעבעדי־גען שמועס, כאטש איין עניין האט זיך ווייניג וואס געקלעפט צום צווייטען.

„נאַ, האָב איך אייך אַזעלכע זאַכען געזעהן — ס'לאָזט זיך גאָר־נישט דערצעהלען!" האָט זיך פּאשקא אַבגערופען גאַנץ שטאָלץ און בעגייסטערט. „איינמאָל האָב איך צוויי טעג נאָכאַנאַנד גאָרנישט געפרעסען... ניט אמאָל א ביסען האָב איך אין מויל געהאַט! אין וואַלד האָב איך גענעכטיגט... איינער אַליין."

„האָסט געמוזט מורא האָבען? ס'איז עפּעס געווען שטאַרק אור־מעטיג?" האָט יאַקאָוו געפרעגט.

„געה, זיי מוחל, אריבער אהין, פערזוך עס אַקאָרשט — דאַן וועסט דו וויסען! און איינמאָל האָבען מיך די הינט כמעט צוביסען אויף טויט... אין דער שטאָדט קאַזאַן בין איך געווען, דאָרט האָבען זיי איינעם, א מאַן, אויפגעשטעלט א מאָנומענט... דערפאַר וואָס ער האָט געמאַכט פערזען. ס'איז געווען א שרעקליך גרויסער מאַן! פּיס, זאָג איך אייך — אַט א זוי דיק. און דער קולאַק אַזוי גרויס ווי דיין קאָפּ, יאשקא! איך וועל אויך מאַכען פערזען, ברידער, אַביסעל האָב איך זיך שוין אויסגעלערענט..."

ער האָט זיך פּלוצלונג אויפגעשטעלט, אויסגעצויגען די פּיס, און קוקענדיג אויף א געוויסען פּונקט אין צימער האָט ער גענומען אויף גיך דעקלאַמירען זיינע פערזען מיט אַן ערנסטען טאָן:

„פיעל מענשען, זאַט און שעהן געקליידט,
געהען לוסטיג אין גאַס אַרום,
און בעט איך אַ שטיקעל ברויט ביי זיי,
דאַן שעלט מען ריידענדיג און שטום."

ער איז געבליבען שטיל, האָט א קוק געטהאָן אויף ביידע אינגע־לעך און אַראָבגעלאָזען דעם קאָפּ. אונגעפעהר א מינוט האָט קיינער פון זיי ניט אויסגערעדט קיין וואָרט. דערנאָך האָט איליא מיט א האַלבען מויל געפרעגט:

„דאָס הייסט פערזען?"

„וואָס, דו הערסט דען ניט?" האָט זיך פּאשקא אויף איהם צור־בייזערט. „נו, געוויס. עס גראַמט זיך דאָך: אַרום—שטום, אַלזאָ הייסט עס פערזען!"

„נאַטירליך זיינען דאָס פערזען," האָט יאַקאָוו אויך אריינגע־וואָרפען א וואָרט. „דו מוזט שטענדיג געפינען א חסרון, איליא!"

„איך האָב נאָך אַנדערע פּערזען געמאַכט,“ האָט זיך פּאַשקאַ מיט פייער געווענדעט צו יאַקאָוו׳ן און פון דאָס ניי האָט ער אַרויס־געפּלאַצט:

גרוי זיינ׳ן די וואָלקען, פייכט די ערד,
אַט באַלד קומט אָן די אָסיען־קעלט,
און איך—כ׳האָב קיין הויז און קיין הויף,
און נאַקעט שטעה איך אויף דער וועלט!...“

„איי, איי,“ האָט יאַקאָוו געזאָגט און האָט אָנגעקוקט פּאַשקאַ׳ן מיט גרויסע אויגען, פול פערוואונדערונג.

„דאָס זיינען טאַקי געווען אמת׳ע פּערזען,“ האָט איליאַ דאָס מאָל צוגעגעבען.

פּאַשקאַ׳ס געזיכט איז אויף אַ ווײַלע רויט געוואָרען און ער האָט צוזאַמענגעדריקט די אויגען, עפּעס אַזוי ווי רויך וואָלט דאָרט אַריינ־געקומען.

„אויך לאַנגע געדיכטע וועל איך נאָך מאַכען,“ האָט ער זיך בע־ריהמט. „ס׳איז גאָר ניט אַזוי שווער. מען גערט זיך אַרויס אונטער׳ן פרייען הימעל און מען קוקט זיך אום: וואַלד, וועלדער — פעלד, פעלדער... אָדער: בהמות—חלומות!... גאָר פון זיך אַליין קומען זיי, די גראַמען...“

„און וואָס וועסט דו איצט טהאָן?“ האָט איהם איליאַ גע־פרעגט.

פּאַשקאַ האָט געוואָרפען אַ בליק אַרום זיך, האָט געשוויגען אַ ווײַלע, דערנאָך האָט ער שטיל און מיט אַן אונזיכערען טאָן גע־ענטפערט:

„וואָס עס איז...“

אָבער גלייך נאָכדעם האָט ער מיט אַ פעסטען ענטשלאָסענעם טאָן צוגעלייגט:

„ווען ס׳וועט מיר ניט געפעלען, וועל איך ווידער אַנטלויפען.“

דערווייל איז ער פונדעסטוועגען געבליבען ביים שוסטער, און יעדען אָבענד פלעגען זיך די קינדער צונויפקומען צו איהם. אין קע־לער איז געווען שטילער און עפּעס היימליכער ווי ביי טערענטי׳ן אין צימער. פּערפישקאַ איז זעלטען ווען געווען אין דערהיים — ער פלעגט

פער׳שכור׳ן אַלץ וואָס איז נור געווען צו פער׳שכור׳ן און געאַרבייט האָט ער נור טאָג־וויַיז אין פרעמדע מאַסטערקאַיעס. און אַז ער האָט קיין אַרבייט ניט געהאַט, איז ער כסדר געזעסען אין שענק. האַלב נאַקעט און באָרוועס איז ער אַרומגעגאַנגען און אונטער׳ן אָרעם האָט ער שטענדיג אַרומגעטראָגען זיין געליעבטע האַרמאָניקאַ. זי איז עפּעס אַזוי ווי צוזאַמענגעוואַקסען געוואָרען מיט זיין קערפּער, אַ טהייל פון זיין פרעהליכען, לוסטיגען געמיטה האָט ער אין איהר אַריינגעלעגט. עפּעס זיינען זיי ביידע געווען אַזוי עהנליך איינער צום אַנדערן, — ביידע אַזוי אויסגעמאָגערט, אַזוי שפּיצעכיג און דערביי פול מיט לוסטיגע ליעדער. אין אַלע פאַבריקען פון דער שטאָדט האָט מען פערפישקא׳ן גוט געקענט. מען האָט געוואוסט, אַז ער איז אַן אונערמיעדליכער זינגער פון אַלערליי שפּאַסיגע, שאַרפע קופּלעטען און טאַנץ־ליעדער. אומעטום, וואו ער האָט זיך נור בעוויזען, האָט מען איהם אויפגענומען פאַר אַ גוטען גאַסט, און אַלע האָבען איהם ליעב געהאַט דערפאַר, ווייל ער האָט פערשטאַנען מיט זיינע קופּלעטען, מעשה׳לעך און וויצען לוסטיג צו מאַכען די אַרבייטער און פער־לייכטערן אביסעל זייער שווער, פערביטערט האַרץ.

אַז ער האָט פערדיענט עטליכע קאָפּיקעס, האָט ער אָוועקגעגע־בען אַ העלפט זיין טאָכטער. אין דעם איז בעשטאַנען די גאַנצע זאָרג, וואָס ער האָט געטראָגען פאַר איהר עקזיסטענץ. ווייטער איז מאַשאַ געווען זעלבסטשטענדיג און האָט אַליין געזאָרגט פאַר איהר לעבען. זי איז שוין געווען אַ היבשע מיידעל, די שוואַרצע צעפּ זיינען איהר אַראָבגעהאַנגען טיעף איבער די שולטערן, די דונקעלע, גרויסע אויגען האָבען געקוקט אַזוי ערנסט, און מיט איהר צאַרט, חן׳עוודיג פּנים׳על האָט זי אויסגעצייכענט געשפּיעלט די ראָלע פון אַ בעל־הבית׳טע אין איהר קעלער־ווינקעל. זי פלעגט ערגעץ־וואו צונויפקלייבען שפּענד־לאַך, אָבקאָכען דערמיט וואָס פאַר עס איז זופּ און ביז ווארעמעס צייט פלעגט זי אַרומגעהן אין אַ קורץ יאַקעל, פערשמייעט און נאַס. אַזוי גיך ווי איהר ווארעמעס איז געווען פאַרטיג, האָט זי אויפגע־ראַמט דאָס צימער, זיך אַרומגעוואַשען, אָנגעטהאָן אַ ריין קלייד און זיך אַנידערגעזעצט ביים טיש לעבען פענסטער, צו פערריכטען איהרע צוריסענע קליידער. בשעת׳ן נעהען פלעגט זי זיך אונטערזינגען עפּעס

א פרעהליך ליעדעל און מיט איהר לעבעדיגקייט און בעקוועמליכ־קייט האט זי אויסגעזעהן אזוי ווי א פויגעלע, וואס שפּרינגט ארום אין א שטייגעל.

אפטמאל פלעגט מאטיצא קומען צו איהר צו גאסט און איהר בריינגען זעמעל־ברויט, טהעע און צוקער און אמאל האט זי איהר זאגאר געשיינקט א בלוי קלייד. מאשא פלעגט אויפנעהמען איהר גאסט אזוי ווי אן ערוואקסענע פערזאן, א ריכטיגע בעל הבית׳טע: זי פלעגט אנידערשטעלען אויפ׳ן טיש א קליינעם בלעכענעם סאמאָ־וואַרעל און האט מכבד געווען מאטיצא׳ן מיט טהעע. טרינקענדיג צו־זאמען די הייסע, ערקוויקענדיגע משקה, האבען זיי צווישען זיך גע־פלוידערט וועגען פערשידענע ענינים און אויסגעגאסען די גאנצע תוכחה אויף פערפּישקא׳ן. מאטיצא פלעגט איינפאך ארויס פון די כלים, ווען עס איז נור געקומען צו רייד פון פערפּישקא׳ן; מאשא אבער, כאטש זי פלעגט איהר גאסט פון העפליכקייט וועגען געבען רעכט, האט פונדעסטוועגען אין הארצען ניט געהאט קיין שום שנאה צו פערפּישקא׳ן. פון אלצדינג וואס זי האט נור געזאגט מכח איהר פאטער, האט זיך ארויסגעהערט א טאן פון מיטלייד, פון איינזעהע־ניש, וואס זי האט מיט איהם.

„פערשטעהט זיך,“ האט זי געזאגט מיט א מיענע פון אן ער־וואקסענער קלוגער פערזאן, „ס׳איז ניט שעהן און ניט פערנינפטיג, אז א מאן שכור׳ט. ער האט ליעב די פרעהליכקייט... טרינקט נור, אום זיך לוסטיג צו מאכען... אז די מאמע האט געלעבט, פלעגט ער ניט שכור׳ען אזוי פיעל...“

„אז די קישקעס מעגען זיך איהם דארט איבערקעהרען אין בויך!“ האט מאטיצא געברומט מיט א טיעפער באס־שטימע, און בשעת מעשה האט זי צוזאמענגעדריקט די ברעמען פון איהרע אוי־גען. „וואס זשע! דער פיאניצע האט אפנים גאר אין גאנצען פערגע־סען, אז ער האט א קליין קינד אין דערהיים? א מיאוס׳ע בריאה! קראפּירען זאל ער ווי א הונד!“

„ער וויים דאך, אז איך בין שוין גרויס און קען אלצדינג טהאן אליין!“ האט מאשא געענטפערט.

„מיין גאט, מיין גאט!“ האט מאטיצא זיך טיעף אבגעזיפצט.

„וואָס טהוט זיך דאָס דאָ אויף גאָט'ס גרויסער וועלט? וואָס וועט זיין דער תכלית פון דער מיידעלע דאָ? אויך איך האָב געהאַט אזא מיידעלע, ווי דו ביסט!... ס'איז דאָרט געבליעבען, אין דער היים... אין דער שטאָדט כּאַראָל... און ס'איז אזוי ווייט, אזוי ווייט אהין, אין דער שטאָדט כּאַראָל, אז ווען איך זאָל אפילו וועלען אריבער־פאָהרען אהין, וואָלט איך גאָר דעם וועג ניט געפונען... אזוי געהט עס שוין דעם מענשען!... ער לעבט, לעבט אויף דער וועלט און פער־געסט, וואו ער איז געבוירען געוואָרען..."

מאשא האָט ליעב געהאַט צו הערען די טיעפע שטימע פון דער דאָ־זיגער פרוי מיט'ן גרויסען געזיכט און די ברוינע אויגען, אזוי ווי פון א קוה. און כאָטש דער ריח פון בראַנפען האָט זיך אזוי שטאַרק גע־הערט פון מאַטיצאַ'ן, פלעגט מאשא פונדעסטוועגען הנאה האָבען זיך אנידערצוזעצען ביי איהר אויפ'ן שויס, זיך פעסט צוטוליען צו איהר שטאַרקען, בערגיגען בוזים און איהר קושען אויף די פולע ליפּען פון איהר שעהנעם מויל. מאַטיצאַ פלעגט געוועהנליך קומען אין דער פריה, און אבענד צייט פלעגען זיך די קינדער פערזאַמלען ביי מאשא'ן. זיי פלעגען פערברייננגען די צייט שפּיעלענדיג אין קאָרטען אָדער זיצענדיג איבער א בוך. מאשא פלעגט אויך מיט גרויס אינ־טערעסע זיך צוהערען צו דעם, וואָס זיי האָבען געלעזען, און אָפּטמאָל, ווען עס פלעגט קומען צו א מורא'דיגען פּאַסאַזש אין בוך, האָט זי זיך ניט געקענט איינהאַלטען און פלעגט ארויסלאָזען א האַלב פערשטיקטען קוויטש פון שרעק.

יאַקאָוו האָט זיך איצט אָבגעגעבען מיט דער קליינער נאָך מעהר ווי פריהער. ער פלעגט איהר כסדר ברייננגען פון דערהיים שטיקער ברויט און פלייש, טהעע, צוקער און קעראָסין און ביער־פלעשער. ער האָט איהר אויך פון צייט צו צייט געגעבען אביסעל געלד, וואָס ער פלעגט אבשפּאָרען פון די ביכער, וואָס ער האָט געקויפט. אזוי צוגעוואוינט איז ער געוואָרען דאָס אלעס צו טהאָן, און ער האָט עס געטהאָן מיט אזא בערייטוויליגקייט, אז קיינער האָט עס גאָר ניט געקענט בעמערקען. מאשא ווידער, פון איהר זייט, האָט אָט די אלע טובות אנגענומען אזוי ווי א גאַנץ געוועהנליכע זאַך, עפּעס אזוי ווי

עס דארף אזוי צו זיין, און זי האט דערפון קיין שום וועזען ניט געמאכט.

„יאשקא!" פלעגט זי זאגען — „שוין ניטא קיין קוילען!"

„אט באלד!"

און אין א ווײלע ארום האט ער איהר געבראכט קוילען, אדער ער פלעגט איהר געבען א פאר קאפיקעס, זאגענדיג:

„געה, קויף אביסעל קוילען!... כ'האב גאר ניט געקענט ארויס־גנב'ענען!"

ער האט מאשא'ן געבראכט א טאפעל און האט איהר אנגעהויבען לערנען לעזען און שרייבען. ס'איז אמת צוגעגאנגען לאנגזאם, אבער אין צוויי מאנאט צייט האט מאשא דאך געקענט איבערלייענען אלע בוכשטאבען און זיי אויפשרייבען אויף'ן טאפעל.

איליא האט זיך אויך צוגעוואוינט צו דעם דאזיגען סארט לע־בען. אפטמאל האט ער אויך ארויסגעלאטכעט וואס ער האט נור געקענט פון קיך אדער פון הינטערן בופעט און האט עס אוועקגע־שלעפט צום שוסטער אין קעלער. איהם איז שטארק געפעלען דאס שטארקע, ברונעטע מיידעל, וואס איז פער'יתום'ט אזוי ווי ער אליין. דער עיקר האט מאשא נושא חן געווען ביי איהם אין די אויגען, ווייל זי האט זיך געוואוסט ווי אזוי דורכצושלאגען אליין אין דער וועלט, און האט אלצדינג געטהאן, פונקט ווי א גרויסע, אן ערוואקסענע פרוי. ער האט ליעב געהאט צו זעהן ווי זי לאכט און האט שטענדיג געזוכט מיט אלערליי מיטלען זי לאכענדיג צו מאכען. און אז עס האט זיך איהם ניט איינגעגעבען, פלעגט ער זיך שטארק נעהמען צום הארצען און זיך קריגען מיט דעם שוסטער'ס מיידעל.

„שווארצע פלעדער־מויז!" פלעגט ער זי רופען.

זי פלעגט א פינטעל טהאן מיט די אויגען און ענטפערן מיט א שפאטישען טאן:

„אויסגעדארטער טייוועל!..."

א ווארט פאר א ווארט, און זיי האבען זיך טאקי גענומען קריי־גען אויף צו'ן אמת'ן. מאשא פלעגט לייכט ארייננקומען אין כעס, זי פלעגט זיך א לאז טהאן אויף איליא'ן מיט דער אבזיכט, איהם צו צוגראבלען די צורה, נאר ער פלעגט זיך אויסדרעהען פון איהרע

הענד און מיט א געלעכטער אנטלויפען, האבענדיג שטאַרק הנאה פון דער גאנצער געשיכטע.

איינמאָל, ווען זיי האָבען געשפּיעלט אין קאָרטען, האָט ער בע־שולדיגט מאַשאַ'ן, אז זי האָט בעגאנגען א שווינדעל, און ארייננקר־מענדיג אין כעס האָט ער אויסגעשריגען:

„דו... יאשקאַ'ס ליובאָווניצע!"

און דערצו האָט זיך איהם נאָך ארויסגעכאַפּט פון מויל א מיאוס וואָרט, וואָס ער האָט שוין געוואוסט דעם טייטש דערפון. יאקאוו איז געווען דערביי. אין אָנהויב האָט ער געלאכט, אבער דערזעהענדיג ווי דאָס געזיכט פון זיין פריינדין האָט זיך פערצויגען פון שמערץ און איהרע אויגען זיינען פול געוואָרען מיט טרעהרען צוליעב דער בעליי־דיגונג, איז ער געוואָרען בלייך ווי קאַלך און ער האָט אויפגעהערט צו לאַכען. און פּלוצלונג איז ער אויפגעשפּרונגען פון שטוהל, האָט זיך א וואָרף געטהאָן אויף איליאַ'ן, איהם דערלאַנגט מיט'ן קולאַק אין נאָז, דערנאָך האָט ער איהם געכאַפּט פאַר די האָר און איהם א וואָרף געטהאָן אָן דער ערד. דאָס אלץ איז געשעהן אזוי גיך, אז איליא האָט גאָר קיין צייט ניט געהאַט זיך צו פערטהיידיגען. ער האָט זיך אָבער אויפגעכאַפּט פון דער ערד און אויסער זיך פאַר צאָרן און שמערץ האָט ער זיך א לאָז געטהאָן מיט'ן קאָפּ פאָראויס אויף יאקאָוו'ן.

„וואָרט אקאָרשט, מיין פריינד! כ'וועל דיר..." האָט ער מיט כעס אויסגערופען.

אבער צוקומענדיג אביסעל נעהנטער האָט ער דערזעהן, ווי יאַ־קאָוו זיצט אנגעשפּאַרט מיט'ן עלענבויגען אויפ'ן טיש און וויינט מיט ביטערע טרעהרען. לעבען איהם שטעהט מאַשאַ און מיט א שטימע, פערשטיקט פון טרעהרען, זאָגט זי צו איהם:

„לאָז איהם לויפען, דעם ווילדען אינדיאַנער... דעם רוצח!... זיי זיינען אלע שלעכט... זיין טאַטע איז פערשיקט אויף קאַטאָרגע... און זיין פעטער האָט א הויקער!... נישקשה, איהם וועט אויך אויסוואַקסען א הויקער! געמיינער בחור דו!" האָט זי אויסגעשריגען, זיך א לאָז טהאָנדיג אָהן א שום מורא אויף איליאַ'ן. „דו פאַרשיווער קאָפּ!... שמאַטעס־קלייבער! נו, וואָס שטעהסט דו? קום נור אקאָרשט אהער!

אהער קום! כ׳וועל דיר די אויגען אויסגראבלען! נו, לאמיר שוין אמאל זעהן דיין גבורה!"

איליא האט זיך ניט געריהרט פון ארט. ס׳איז איהם שווער גע־ווארען אויפ׳ן הארצען, דערזעהענדיג דעם וויינענדיגען יאשקא, ווע־מען ער האט קיין עגמת נפש ניט געוואלט אנטהאן, און ער האט זיך געשעהמט, זיך אריינצולאזען אין א געשלעג מיט א מיידעל. זי איז דאס גאר נישט אויסען, דאס האט ער גאנץ לייכט געקענט דערקענען אויף איהר פנים. שטיל, ניט אויסריידענדיג קיין ווארט, האט ער פערלאזען דעם קעלער און איז א היבשע ווייל ארומגעגאנגען אי־בער׳ן הויף, מיט א שמערצליך, ביטער געפיהל אין הארצען. דערנאך איז ער צוגעגאנגען צום פענסטער פון פערפישקא׳ס וואוינונג און האט שטילערהייט אריינגעקוקט, אום צו זעהן וואס דארט טהוט זיך. יא־קאוו איז שוין ווידער געזעסען און געשפיעלט אין קארטען מיט זיין פריינדין. דער אונטערשטער טהייל פון מאשא׳ס געזיכט איז געווען פערדעקט מיט די ברעגעס פון די קארטען, וואס זי האט געהאלטען אין האנד, און איליא׳ן האט זיך אויסגעדוכט, אז זי לאכט. יאקאוו ווידער איז געווען פערטיעפט אין די קארטען און אונענטשלאסען האט ער אנגעריהרט מיט דער האנד דא איינע און דא די אנדערע, ניט וויסענדיג מיט וועלכער אויסצושפיעלען. איליא׳ן איז געווארען זעהר שווער אויפ׳ן הארצען. ער האט ארומגעשפאצירט נאך א ווייל איבער׳ן הויף, אהין און אהער. דערנאך איז ער מוטהיג אראב צוריק אין קעלער.

„נעהמט מיך צו פון דאס ניי!" האט ער געזאגט, צוקומענדיג צום טיש.

זיין הארץ האט געקלאפט ווי מיט האמערס, זיין געזיכט האט איהם געפלאמט און די אויגען האט ער געהאלטען אראבגעלאזען צו דער ערד. יאקאוו און מאשא זיינען געבליבען שטיל.

„איך וועל זיך שוין מעהר ניט זידלען אזוי!... ביי גאט שווער איך, אז איך וועל עס מעהר ניט טהאן!" האט איליא ווייטער גע־זאגט און האט זיי ביידען אנגעקוקט.

„נו, זעץ זשע זיך אנידער... אך, דו!" האט זיך מאשא אבגע־רופען.

און יאקאוו האט מיט אן ערענסטען טאן צוגעלייגט:

„דומקאפ! ביסט דאך שוין ניט קיין קליין אינגעל!... מוזט דאך וויסען, וואס דו רעדסט!"

„ניין, מיר זיינען נאך אלע קליינע קינדער!" איז מאשא אריינגעפאלען יאקאוו'ן אין די רייד און בשעת מעשה האט זי א זעץ געגעבען מיט'ן פויסט איבער'ן טיש. „נור טאקי דערפאר דארפען מיר ניט ריידען קיין מיאוס'ע ווערטער."

„דו האסט מיך אבער אזוי טיכטיג געשלאגען!" האט איליא מיט א פארוואורף געזאגט צו יאקאוו'ן.

„האסט עס כשר פערדיענט! בעקלאג זיך ניט!..." האט מאשא געענטפערט מיט א שטרייגער מיענע און מיט'ן טאן פון א לעהרערקע.

„נו, גוט... כ'בין ניט בייז אויף דיר... ס'איז מיין שולד געוועז..." האט זיך איליא מודה געווען און האט געקוקט מיט א שמייכעל אויף פעטרוכא'ס זוהן. „מיר וועלען אלזא צוריק זיין גוטע ברידער — וואס?"

„פון מיינעטוועגען, נעהם די קארטען..."

„ווילדער טייוועל דו!" האט זיך מאשא אבגערופען.

דערמיט האט זיך די גאנצע מחלוקה געענדיגט. אין א מינוט ארום איז איליא ווידער געווען שטארק פערטיעפט אין'ם קארטענשפיעל. ער פלעגט זיך אימער זעצען אזוי, אז איהם זאל אויסקומען אויסצושפיעלען געגען מאשא'ן. עס האט זיך איהם מאדנע געוואלט, זי זאל פערשפיעלען, און אין דער גאנצער צייט האט ער נור געהאט דעם געדאנק אין זינען. אבער גראד אויף צו להכעים האט די קליינע געשפיעלט גאנץ געשיקט, און ווי געוועהנליך איז יאקאוו אויך דעם מאל כסדר געווען דער פערשפיעלער.

„אך דו גולם איינער," האט מאשא געזאגט מיט א טאן פון רחמנות — „ביסט שוין ווידער דער נאר!"

„כאפט דער רוח די קארטען!" האט יאקאוו געענטפערט. „ס'איז זעהר סקוטשנע, דאס שפיעלען נאכאנאנד. לאמיר בעסער ווייטער לייענען אין דער „קאמטשאדאלין!"

זיי האבען פון ערגעץ ארויסגענומען א צוריסען און שמוציג בוך

און האבן געגומען לייענען די ליידענס־געשיכטע פון דער פערליעב־טער און אונגליקליכער „קאמאטשאדאלין.“

אז פאשקא גראטשעוו האט געזעהן, ווי די דריי קינדער פער־ברייגגען אזוי גוט און אנגענעהם די צייט, האט ער מיט א טאן פון א קלוגען, וועלט־ערפאהרענעם מאן געזאגט:

„ווייסט איהר? איהר פיהרט גאר א נישקשה'דיג לעבען דא. איהר גנבים וואס איהר זייט!“

דאן האט ער א קוק געטהאן אויף יאקאוו'ן און מאשא'ן און מיט א שמייכעל, אבער אויך ערנסט אין דערזעלבער צייט האט ער צו־געלייגט:

„לעבט נור אזוי ווייטער ווי טייבעלאך! און שפעטער קענסט דו מיט מאשא'ן חתונה האבען, יאקאוו... וואס?“

„דומקאפ!“ האט מאשא געענטפערט מיט א געלעכטער, און ענדליך האבען אלע פיער זיך צולאכט אין כאר.

פאשקא איז דאס רוב געווען מיט זיי צוזאמען. אז זיי פלעגען אויסלייענען א בוך, אדער זיך אברוהען אין מיטען לעזען, דאן פלעגט ער נעהמען דערצעהלען זיינע פאסירונגען, דאס וואס ער האט זיך שוין אנגעזעהן אין לעבען; און זיינע מעשיות זיינען ניט געווען ווע־ניגער אינטערעסאנט פון די ביכער.

„ווי איך האב דערזעהן, ברידער, אז אהן א פאס איז א געמור־טשעטע לעבען, האב איך גענומען פראוועז אלערליי קונצען. דערזעהן א פאליציייסקען, האב איך גלייך גענומען שטעלען פיס, אזוי ווי מען וואלט מיך ערגעץ געשיקט און איך האב קיין צייט נישט... אדער איך האב זיך גאר צוגערוקט צום ערשטען בעסטען פון די פערבייגעהער, אזוי ווי ער וואלט געווען מיין בעל הבית, אדער מיין טאטע, אדער עפעס אזוי אימיצער... דער פאליציי־מאן קוקט מיך אן און לאזט מיך לויפען — ער האט גארנישט בעמערקט... נור שעהן איז געווען אין די דערפער: דארט זיינען גאר קיין פאליצייסקע ניטא, נור אלטע מענער, אלטע ווייבער און קינדער, די בויערן זיינען אויפ'ן פעלד. פרעגט מיך אימיצער, ווער איך בין, זאג איך: א בעטלער... וועמעס איך בין? קיינעם'ס ניט, כ'האב קיין משפחה ניט... פון וואנען איך קום? פון דער שטאדט. דאס איז אלצדינג! זיי גיבען מיר עסען און

טרינקען — אַלעס מיט דער פולער האַנד. און געהן קענסט דו דאָרט, ווי דו ווילסט אַליין: קענסט גאַנץ גיך לויפען, אָדער אויפ'ן בויך קריכען... איבעראַל איז פעלד און וואַלד... די פויגעל זינגען... אַרויפ־פליהען ווילט זיך דיר צו זיי. אז דו ביסט נור זאַט — דאַן האָסט דו שוין גאָר קיין שום וואונש ניט מעהר, וואָלסט געקענט אַזוי כסדר געהן און געהן, ביז'ן עק וועלט. ס'איז עפּעס פּונקט ווי אימיצער וואָלט דיך געצויגען פאָרווערטס... אַזוי ווי אַ מוטער וואָלט געטראָגען איהר קליין קינד. אבער איך האָב אויך אָפּטמאָל נישקשה'דיג צוגע־הונגערט — אַהאַ! די קישקעס אין בויך האָבען זיך מיר געדרעהט און צוזאַמענגעצויגען — אַזוי טרוקען איז מיר געווען אינעווייניג! ערד וואָלט איך געקענט פרעסען. דער קאָפּ פלעגט זיך מיר נעהמען דרעהען... אבער אז איך האָב דעמאָלט אַ שטיק ברויט געקראָגען און עס אַריינגענומען צווישען די צייהן—אַ—אַך, וואָס פאַר אַ תענוג! טאָג און נאַכט וואָלט איך אַזוי געקענט עסען. דאָס איז אַביסעל גע־ווען אַן אַפּעטיט!... און דאָך בין איך געווען צופריעדען, אַז איך בין ענדליך אַריין אין לאַנד... אין אָנהויב האָב איך שטאַרק מורא געהאַט, אבער דערנאָך האָב איך זיך געגומען פיהלען זעהר גוט. איך האָב שטענדיג געציטערט אימת מות פאַר די פּאָליציי־לייט. איך האָב זיך געטראַכט ביי זיך, אז זיי וועלען מיך נור אַריינקריגען אין זייערע הענד און מיר נעהמען ברעכען די ביינער, דאַן וועלען זיי מיך דער־שלאָגען אויף טויט. און ווי איז עס אין דער אמת'ן געווען? גאַנץ שטיל קומט ער פון הינטען און פּאַקט מיך ביים קאָלנער — שוואַפּ! איך בין געשטאַנען ביי אַ זייגער־מאַכער און אָנגעקוקט די זייגערס אין גרויסען פענסטער... אַ ים מיט זייגערס זיינען דאָרט געווען — גיל־דערנע און אַנדערע. מיט אַמאָל: שוואַפּ! איך הויב אָן שרייען. און ער פרעגט מיך גאַנץ פריינדליך: „ווער ביסט דו? פון וואַנען קומסט דו?" נאַ, האָב איך עס נאַטירליך געזאָגט — זיי וועלען זיך דאָך סיי ווי סיי דערוויסען: זיי ווייסען אַלעס... „וואוהין געהסט דו?" פרעג־גען זיי ווייטער... „איך וואַנדער אַזוי איבער'ן לאַנד"... לאַכען זיי... דערנאָך פיהרט מען מיך אָב אין טורמע... דאָרט לאַכען זיי אויך אַלע. און דערנאָך האָבען מיר יענע הערדען צוגענומען צו זיך... דאָס זיינען אַביסעל געווען טייוואָלים, אַהאַ!"

פון די „הערקען" האט פאשקא שטענדיג געדערדט כמעט מיט די געפיהלפאלסטע ווערטער, וואס ער האט נור געקענט געפינען — זיי האבען אויף איהם געמוזט מאכען א טיפען רושם. אין דערזעלבער צייט אבער זיינען זייערע געשטאלטען ביסלאכווייז אזוי ווי פערשוואר־מען אין זיין געדאנק, און זיי זיינען איהם פארגעקומען עפעס אזוי ווי א גרויסער, פינסטערער פלעק. ביים שוסטער איז פאשקא פערבלי־בען א מאנאט צייט, דערנאך איז ער פון דאס ניי פערשוואונדען. שפעטער האט זיך פערפישקא דערוואוסט, אז ער איז אריין אלס לעהרען־אינגעל אין א דרוקעריי און אז ער וואוינט ערגעץ אין א ווייטען, פערווארפענעם ווינקעל פון דער שטאדט. אז איליא האט עס דערהערט, האט ער פאשקא'ן שטארק מקנא געווען, און מיט א זיפץ האט ער זיך אבגערופען צו יאקאוו'ן:

„און מיר ביידע וועלען דא מוזען פערשימעלט ווערן!.."

8.

אין דער ערשטער צייט, נאכדעם ווי פאשקא איז פערשוואונדען האט איליא'ן אזוי ווי עפעס געפעהלט. ער האט זיך אבער באלד אריינ־געלעבט צוריק אין זיין וואונדער־וועלט. ווידער אמאל האט מען גענר־מען לעזען ביכער, און איליא'ס זעלע איז אריינגעפאלען אין א האלב־שלאפעדיגען צושטאנד.

אויפגעוועקט, ארויסגעריסען פון זיין אנגענעהמער, פערטיעפטער לאגע האט מען איהם פלוצלונג, אונגעריכטערהייט, איינמאל, ווען אי־ליא איז נאך געגאנגען אין שולע, רופט זיך דער פעטער אן צו איהם:

„באלד וועסט דו זיין פארטיג מיט'ן לערנען... פערצעהן יאהר ווערסט דו אלט... שוין צייט צו זוכען פאר דיר א שטעלע."

„פערשטעהט זיך," האט פעטרוכא געגעבען זיין הסכמה דערצו.

„מיט דער גרויסער בעקאנטשאפט, וואס מיר האבען, איז דאס איי־גענטליך א גאנץ לייכטער עסק... יאשקא דארף קיין שטעלע ניט; פאר איהם איז אלצדינג אנגעגרייט! זאל ער נאך הוליען א יאהר צייט — דערנאך שטעל איך איהם אוועק הינטער'ן בופעט! און פאר דיר,

טערענטי, וועל איך אויפמאַכען אַ צווייטען שענק ערגעץ וואו ניט ווייט פון דאַנען. דאָרט קענסט דו אַרבייטען אויף פּראָצענטען, און וועסט זיך אייגענטליך זיין, ווי ביי זיך אין דערהיים... האַ—יאָ, גע־לויבט איז זיין ליעבער נאָמען, ער האָט מיך גוט פערזאָרגט!"

איליא האָט זיך צוגעהערט גלייכגילטיג צו די אַלע רעדעס און עס האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אַז דאָס רעדט מען ערגעץ ווייט, ווייט פון איהם. דאָס אַלצדינג האָט קיין שום שייכות ניט געהאַט מיט דעם, וואָס האָט בעשעפטיגט זיין מוח אין יענער צייט, און ער איז געבליבען גאַנץ קאַלט דערצו. נאָר איינמאָל האָט איהם דער פעטער אויפגעוועקט גאַנץ פריה פון שלאָף און האָט געזאָגט:

„שטעה אויף און וואַש זיך אָרום ווי עס דאַרף צו זיין... אָבער אויף גיך!..."

„וואָס איז די איילעניש? וואוהין דאַרף איך דאָס געהן?" האָט איליא געפרעגט פערשלאָפען.

„אויף דיין שטעלע! גאָט זיי דאַנק, ס'האָט זיך וואָס געפונען!... ביי אַ פיש־הענדלער קומסט דו אַן."

עפּעס אַן אונאַנגענעהמעס געפיהל האָט איליא'ן צוזאַמענגעדריקט דאָס האַרץ. דער וואונש צו פערלאָזען דאָס דאָזיגע הויז, וואו ער האָט אַלצדינג געקענט און צו אַלצדינג געוואוינט געווען, איז פּלוצלונג פער־שוואונדען, און פעטער טערענטי'ס חדר'ל, וואָס איז איהם קיינמאָל ניט געפעלען, איז עפּעס מיט אַמאָל אין זיינע אויגען געוואָרען אַזוי ריין, אַזוי ליכטיג. מיט די אויגען צו דער ערד איז ער געזעסען אויף זיין בעט און האָט גאָר קיין חשק ניט געהאַט זיך אָנצוטהאָן... יאַ־קאָוו איז אַריינגעקומען, מיט צושויבערטע האָר און מיט אַ גראָה גע־זיכט, האַלטענדיג דעם קאָפּ אַנגעבויגען אַן אַ זייט. אויף גיך האָט ער געכאַפּט אַ קוק אויף זיין חבר און האָט געזאָגט:

„קום גיכער, דער טאַטע וואַרט... דו וועסט דאָך עפּטער קומען אַהער?"

„געוויס וועל איך קומען..."

„נאַ יאָ... פערגעס נור ניט אַריינגעהן צו מאַשאַ'ן, געזעגען זיך מיט איהר!"

„אָבער איך געה דאָך ניט אַוועק אויף שטענדיג פון דאַנען!" האָט

זיך איליא אבגערופען מיט א בייזער.

מאשא איז דערוויילע אליין ארויפגעקומען. זי איז געבליבען שטעהן ביי דער טהיר, האט געקוקט אויף איליא'ן און מיט א טרויעריגער שטימע האט זי געזאגט:

„נו זיי זשע מיר געזונד און גליקליך, איליא..."

איליא האט פון פערדרוס געשלעפט און געצופט דאס יאקעל, וואס ער האט אקארשט אנגעטהאן, און פאר כעס האט ער געשימפפט גלאט אין דער וועלט אריין. מאשא און יאקאוו האבען זיךביידע מיט אמאל טיעף אבגעזיפצט.

„זאלסט זיך נור קומען זעהן מיט אונז אין גיכען!" האט יאקאוו געזאגט.

„גוט, גו—וט!" האט איליא געענטפערט גראב.

„קוק איהם נור אן, ווי ער נעהמט זיך דאס אביסעל איבער— דער הערר קאמי!" האט מאשא בעמערקט.

„אך דו... דומע גאנז!" האט איהר איליא געענטפערט שטיל, מיט א טאן פון פארוואורף.

אין א פאר מינוטען ארום איז ער געגאנגען איבער דער גאס — לעבען פעטרוכא'ן, וועלכער איז געווען אנגעטהאן מיט א לאנגען פאל־טא און מיט א פאר קנאקעדיגע שטיוועל.

„איך פיהר דיך אצונד צו א זעהר גרויסען, אנגעזעהענעם מאן, וועמען די גאנצע שטאדט וויים צו שעצען," האט דער בופעטשיק איינ־גע'טענה'ט מיט איליא'ן. — „צו קיריל איוואניטש סטראגאני... פאר זיין גוט הארץ און פאר זיינע צדקות האט ער מעדאלען געקראגען, און נאך מעהר! ער האט א דעה אין דער דומע, און ווער וויים? אפשר וועט ער גאר אמאל זיין איינער פון די שטאדט־בעלי בתים! דיען איהם געטריי און עהרליך, און ער וועט שוין דערפאר עפעס מאַ־כען פון דיר!... דו ביסט אן ערנסט אינגעל, ניט דער מאמע'ס גע־פעסטעטער בן יחיד'ל... א מענשען א טובה צו טהאן, איז ביי איהם אקוראט ווי אויסשפייען..."

איליא האט זיך צוגעהערט צו פעטרוכא'ס רייד און האט זיך געזוכט צו מאכען א בילד פון'ם סוחר סטראגאני. ער האט זיך עפעס פארגעשטעלט, אז דער קופעץ דארף אויסזעהן אזוי ווי זיידע יערע־

מעי — אז ער מוז זיין פונקט אזוי אויסגעדאַרט, אזוי גוט־האַרציג און אזוי פראַסט ביי זיך. אז ער איז אבער אריינגעקומען אין פיש־מאַגאזין, האָט ער דאָרט, הינטער׳ן שרייב־טיש, דערזעהן א גרויסען מאַן מיט א געזונדען, אָבגעפּרעסענעם בויך. אויפ׳ן קאָפּ האָט ער שוין קיין איין איינציגע האָר ניט געהאַט, דערפאַר איז כמעט דאָס גאַנצע געזיכט זיינס, פון די אויגען ביז׳ן האַלז, געווען בעדעקט מיט א געדיכטער, רויטער באָרד. אויך די ברעמען זיינע זיינען געווען געדיכט און רויט, און אונטער זיי זיינען ארומגעלאָפען אהין און אהער א פּאָר קליינע, גרינעוואַטע אויגעלעך, וועלכע האָבען געשאָסען מיט פייער פּאַר כעס.

„פּערנייג דיך!" האָט פּעטרוכא שטילערהייט א זאָג געטהאָן צו איליא׳ן, און בשעת מעשה האָט ער מיט די אויגען א וואונק געטהאָן צום מאַן מיט דער רויטער באָרד. ענטטוישט האָט איליא אראָבגעלאָזען דעם קאָפּ איבער דער ברוסט.

„ווי הייסט ער?" האָט אָבגעקלונגען א טיפע באַס־שטימע איבער׳ן גאַנצען מאַגאַזין.

„איליא איז זיין נאָמען!" האָט פּעטרוכא געענטפערט.

„נאַ, איליא, עפען מיר נור אקאַרשט די אויגען און גיב אכטונג! אצונד האָסטו דו מעהר קיינעם ניט, קיינעם ניט אויף דער וועלט! אויסער דיין בעל הבית! ניט קיין קרובים און ניט קיין בעקאַנטע — פערשטעהסט? איך בין דיר טאַטע און מאַמע — ווייטער האָב איך דיר גאָרנישט צו זאָגען..."

איליא האָט בגנבה נעכאַפּט א קוק איבער׳ן סקלאַד. אין קערב מיט אייז זיינען געלעגען אונגעהייער גרויסע פיש: אין פּאַליצעס ביי די ווענד זיינען געווען אָנגעפּאַקט גאַנצע שורות פון קאַרפּען און געטריקענטע סאָרטען פיש און אומעטום, וואו מען האָט נור געוואָרפען אן אויג, האָבען געבלאַנקט בלעכענע פּושקעס. א שטאַרקער, געזאַלצענער ריח האָט אָנגעפילט די לופט, און עס איז געווען שטיקענד, ענג און פייכט אין מאַגאַזין. אין גרויסע בעקענס, וואָס זיינען געשטאַנען אויף דער ערד, האָבען לאַנגזאַם און שטיל ארומגעשוואומען אלע סאָרטען לעבעדיגע פיש. אין איינער פון די כלים האָט זיך א קליינער העכט מיט עזות געפּליושקעט אין וואסער, האָט געשטויסען די אנדערע

פיש, נעקלאפט מיט׳ן עק און פערשפריצט א גאנצע שטיק ערד ארום זיך. איליא האט רחמנות געהאט אויף דעם ארעמען יונג.

איינער פון די קאמים — א קליינער, דיקער מענש מיט קיילעכ־דיגע אויגען און אן איינגעבויגענע נאז ווי א האטשיק, וועלכער איז שטארק עהנליך געווען צו א רויב־פויגעל — האט איליא׳ן געהייסען ארויסנעהמען די אבגעשטארבענע פיש פון בעקען. דער איינגעל האט זיך פערקאשערט די ארבעל און זיך אריינגעלאזען מיט די הענד, עפעס אזוי ווי אויף „קידוש השם״, אין וואסער אריין.

„ביי די קעפ נעהמט מען זיי אן, דו דומקאפ!״ האט דער קאמי געזאגט שטילערהייט. אפטמאל האט זיך געמאכט, אז איליא האט על פי טעות געפאקט א לעבעדיגען פיש, וועלכער איז געלעגען רוהיג אין וואסער. דער פיש האט זיך דאן ארויסגעגליטשט פון איליא׳ס פינגער, האט זיך גענומען פליושקען אין וואסער און ענדליך זיך אנ־געשלאגען מיט׳ן קאפ אן וואנד פון בעקען.

„לעבעדיגער, לעבעדיגער!״ האט דער קאמי געקאמאנדעוועט.

אבער זיך פארענדיג מיט די פיש, האט זיך איליא פערשטאכען א פינגער, און ער האט איהם אריינגעשטעקט אין מויל און גענומען זויגען, אום איינצושטילען דעם ווייטאג.

„ארויס נעהם דעם פינגער פון מויל!״ האט זיך געלאזט הערען דעם בעל הבית׳ באס־שטימע.

דערנאך האט מען דעם איינגעל גענעבען א גרויסע, שווערע האק און מען האט איהם געהייסען אראבגעהן אין קעלער און דארט צוקלא־פען די אונגעהייער גרויסע שטיקער אייז אויף קלענערע שטיקלאך. די אייז שפריצלאך זיינען איהם נעשפרונגען אין פנים, האבען זיך אריינגע׳גנב׳עט ביי איהם אונטער׳ן קאלנער; ס׳איז געווען קאלט און פינסטער אין קעלער און די האק האט זיך אלע ווייל אנגעשלאגען אן דער סטעליע, וואס איז געהאנגען איבער איליא׳ס קאפ. אין א פאר מינוטען ארום איז איליא ארויפגעקומען פון קעלער, פון אויבען ביז אונטען נאס אזוי ווי א האהן.

„איך האב דארט צובראכען עפעס א גלאז...״ האט ער ערקלעהרט דעם בעל הבית.

דער בעל הבית האָט זיך אַ ווײַלע אײַנגעקוקט אין איהם און האָט זיך אָבגערופען:

„דאָס ערשטע מאָל שענק איך דיר — און דערפאַר, ווײַל דו האָסט עס אַליין אויסגעזאָגט... אַ צווייטען מאָל — וועל איך דיר די אויערן אויסרייסען...“

גאַנץ מעכאַניש האָט זיך איליאַ ביסלעכווייז אײַנגעלעבט אין זיין נייער לאַגע — פונקט ווי אַ קליין שרייפעלע פאַסט זיך אַריין אין אַ גרויסער, טומעלדיגער מאַשין. ער פלעגט אויפשטעהן פינף אַזייגער אין דער פריה, פלעגט אָבפוצען די שטיוועל פון זיין בעל הבית, פון דער גאַנצער פאַמיליע און אַפילו פון די קאָמיס אויך. דערנאָך פלעגט ער אוועקגעהן אין קלייט, דאָרט אויסקעהרען, אויפראַמען און אָבוואַ־שען די טישען און די וואַג־שאָלען. אַז עס פלעגען אַרייַנקומען קונים, האָט זיי איליאַ דערלאַנגט די סחורה, וואָס זיי האָבען פערלאַנגט, דער־נאָך פלעגט ער זי אָבטראָגען צו זיי אין די הייזער. דאָס פלעגט גע־וועהנליך נעהמען ביז מיטאָג־צייט, ווען ער פלעגט געהן אַהיים עסען. נאָכמיטאָג איז ניט געווען פיעל וואָס צו טהאָן, און אַז מען האָט איהם ניט געהאַט וואו צו שיקען, פלעגט ער שטעהן ביי דער טהיר פון מאַגאַזין, בעטראַכטען דעם גאַנצען יאַריד, וואָס טהוט זיך אין גאַס, און ביי איהם אין קאָפּ האָבען זיך אַרומגעדרעהט מאָדנע גע־דאַנקען. וויפיעל מענשען עס זיינען דאָס פאַראַן אויף דער וועלט, און וואָס פאַר אַן אונגעהייערע מאַסע פון פיש, פלייש און פרוכט זיי פער־צעהרען עס!... איינמאָל וועגדעט ער זיך צום קאָמי, וואָס האָט גע־האַט אַ פנים ווי אַ רויב־פויגעל:

„מיכאַאיל איגנאַטיטש!...“

„נו—וואָס ווילסט דו?“

„וואָס פאַרט וועלען די מענשען עסען, ווען אַלע פיש וועלען זיין אויסגעפאַנגען און אַלע בהמות אויסגעקוילעט?“

„דומקאָפּ!“ האָט איהם דער קאָמי געענטפערט.

אַן אַנדערס מאָל האָט איליאַ גענומען אַ בלאַט פון טיש, האָט זיך אַנידערגעשטעלט ביי דער טהיר פון קלייט און גענומען לייענען. דער קאָמי אָבער האָט איהם אַרויסגעריסען די צייטונג פון האַנד,

איהם דערלאנגט א רוק איבער דער נאז און מיט א פרעכען טאָן האָט ער געזאָגט:

„ווער האָט עס דיר ערלויבט, הא? עזעל!..“

דער דאָזיגער קאָמי איז איליא'ן כלל ניט געפעלען. אז ער האָט גערעדט מיט'ן בעל הבית, פלעג ער כמעט ביי יעדען וואָרט, וואָס איז איהם ארויס מויל, געבען עפּעס אן אונטערטהעניגען פייף מיט די צייהן, אָבער הינטער'ן רוקען האָט ער דעם קופּיעץ סטראָגאָני שטענדיג גערופען שווינדלער, חונף און רויטער טייוועל. יעדען שבת־צו־נאכט אָדער ערב יום טוב, ווען דער בעל הבית איז געפאָהרען אין קירכע, איז צום קאָמי אלע מאָל געקומען אן אנדער גאסט: זיין פרוי אָדער זיין שוועסטער, און ער האָט זיי דאן דערלאנגט א גאנצען פּעקעל מיט פיש, קאוויאר און מארענירטע זאכען. איבערהויפּט האָט דער קאָמי ליעב געהאט צו מאכען שפּאס און אָבצונארען די בעטלער, צווישען וועלכע עס זיינען געווען אזעלכע אלטע לייט, וואָס האָבען איליא'ן דערמאָנט אָן זיידע יערעמעי'ן. אז אזא אלטיטשקער פלעגט צו־קומען צום טהיר פון קלייט און מיט אן איינגעבויגענעם קאָפּ בעטען עפּעס א נדבה, האָט דער קאָמי אָנגענומען א קליין פישעלביים קאָפּ און עס דערלאנגט דעם אָרעמאַן. אזוי גיך ווי דער בעטלער האָט עס נאָר אָנגענומען אין האנד האָט ער זיך פערקרימט פון שמערץ. די שאַרפע שופּען פון'ם פיש'ס רוקען האָבען זיך איינגעשטאָכען אין זיין האנד און האָבען איהם געמאכט בלוט. דערזעהענדיג די שמערצליכע מיענע, וואָס דער אָרעמער מענש פלעגט מאכען, פלעגט דער קאָמי ארויספּלאצען מיט א ווילדען געלעכטער און מיט צאָרן פלעגט ער זיך צובייזערן:

„וואָס זשע! דו ווילסט ניט? ס'איז צו ווייניג פאר דיר? טראָג זיך שוין אָב פון דאנען!..“

איינמאָל האָט אן אלטע בעטלערין שטילערהייט גענומען א גע־טריקענטען פיש און האָט איהם בעהאלטען אין איהרע שמאטעס. דער קאָמי האָט עס דערזעהן, האָט ער דער אלטער אָנגעכאפּט ביי דער האנד, האָט אָבגענומען ביי איהר דעם גע'גנב'עטען פיש, דערנאָך האָט ער איהר אראָבגעדריקט דעם קאָפּ מיט דער לינקער האנד, און מיט דער רעכטער האָט ער איהר געשלאָגען איבער'ן געזיכט אָהן רחמנות.

זי האָט קיין קוויטש ניט געגעבען, קיין וואָרט האָט מען פון איהר ניט געהערט. שטילערהייט, מיט אן איינגעבויגענעם קאָפּ איז זי זיך ארוים אין דרויסען, און איליא האָט געזעהן, ווי פון איהר צושלאָגענעם נאָז לאָזען זיך אראָב צוויי שטראָמען שוואַרצע בלוט.

„האָסט געהאַט דיין חלק, הא?" האָט זיך נאָך דער קאָמי גע־רייצט מיט איהר.

און זיך ווענדענדיג צום צווייטען קאָמי קאַרפּ, האָט ער געזאָגט:

„איך האָב זיי פיינט, אַט די בעטלער־באַנדע!... איינפּאַכע גנבים זיינען זיי! געהען ארום בעטלען — און זיינען זאַט דערביי! נישקשה, זיי ווייסען שוין גאָר גוט, ווי צו לעבען... קריסטוס'עם ברידער רופט מען זיי. און וואָס בין איך אַזוינס קריסטוס'עם? א פרעמדער אפשר? איך דרעה זיך און קריך מיין לעבען לאַנג ארום אַזוי ווי א וואָרים אין דער זון — און געפין ניט קיין רוה, כ'ווער פון קיינעם ניט רעס־פּעקטירט..."

דער צווייטער קאָמי, קאַרפּ, איז געווען א שטילער, פרומער מענש. גערעדט האָט ער רק פון קירכען, קירכען־זינגער און דעם גאָטעס־דיענסט, און יעדען שבת־צו־נאַכט איז ער געווען זעהר אונרוהיג, וואָס ער קען ניט קומען צו דער צייט אין קירכע, צו דעם אָבענד־געבעט. אויסערדעם האָט ער זיך אינטערעסירט מיט אַלע סאָרטען שוואַרצ־קינסטלעריי, און אַז אין שטאָדט פלעגט נור אראָבקומען עפּעס א „מאַגיקער" אָדער א „צויבער־קינסטלער", איז קאַרפּ געווען פון די סאַמע ערשטע צו לויפען זעהן זיין שוואַרצע גבורה... ער איז געווען הויך, מאָגער און זעהר פלינק. ווען דער מאַגאַזין פלעגט פול ווערען מיט קונים, האָט זיך קאַרפּ געוואָוסט, ווי אַזוי דורכצושפּאַרען אַזוי ווי א שלאַנג צווישען זיי; פאַר יעדען איינעם האָט ער א שמייכעל געהאַט, מיט יעטוועדען האָט ער געפּלוידערט, און בשעת מעשה פלעגט ער וואַרפען אַן אויג אויף דער גרויסער געשטאַלט פון זיין בעל הבית, אַזוי ווי ער וואָלט איהם געוואָלט ווייזען וואָס פאַר א כוואַטס־קער בחור, וואָס פאַר א בריה ער איז. אויף איליא'ן האָט קאַרפּ געקוקט מיט פעראַכטונג, און דער אינגעל האָט איהם ווידער אויך ליעב געהאַט פון וויטען... דערפאַר האָט דער בעל הבית נושא חן געווען ביי איליא'ן אין די אויגען. פון אין דערפריה ביז ביינאַכט איז

ער געשטאַנען הינטער זיין פּערקויף־טיש. אַלע ווײַלע פּלעגט ער עפענען דאָס טישקעסטעל און אַריינוואַרפען אַהין דאָס געלד. איליא האָט בעמערקט, אַז ער טהוט עס גאַנץ קאַלטבלוטיג, אָהן זשעדנעקייט און דאָס האָט איהם פערשאַפט אַ גרויס פערגניגען. עס איז איהם אויך געווען אַנגענעהם וואָס דער בעל הבית האָט מיט איהם עפּטער און פריינדליכער גערעדט ווי מיט די קאָמים. אין די שטילע גע־שעפטס־שטונדען, ווען עס זיינען קיין קונים ניט געווען, פּלעגט דער בעל הבית עפּטערס פערבינדען אַ שטיקעל שמועס מיט איליא׳ן, וועל־כער איז געשטאַנען פערטראַכט ביי דער טהיר פון מאַגאַזין:

„הע, איליא — דו שלאָפסט?“

„ניין...“

„אַזוי, אַזוי... פאַר וואָס זשע ביסט דו שטענדיג אַזוי ערנסט?“

„איך... ווייס אַליין ניט...“

„ס׳איז דיר אַפּנים לאַנגווײַליג דאָ, ווי?“

„יאַ—אַ!..“

„נו, נישקשה — לאַנגווײַליג זיך נור! אויך איך האָב זיך פריהער געננוג געלאַנגווײַלט... פון ניינצעהן ביז צום צוויי־און־דרייסיגסטען יאָהר פון מיין לעבען האָב איך זיך צווישען פרעמדע מענשען געלאַנגווײַלט... און איצט איז שוין דריי און צוואַנציג יאָהר, אַז איך קוק זיך צו, ווי אַנדערע לאַנגווײַלען זיך...“

און דערביי האָט ער געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ, אַזוי ווי ער וואָלט דערמיט געוואָלט זאָגען:

„ס׳איז פערפאַלען, אַנדערש קען עס שוין גאָר ניט זיין!“

נאָך אַזעלכע צוויי, דריי געשפּרעכען, האָט זיך ביי איליא׳ן אין מוח געיאָוועט אַ פראַגע, וואָס האָט איהם ניט אויפגעהערט צו מור־טשען: פאַר וואָס פערברייננגט אָט דער רייכער, אַנגעזעהענער מאַן דעם גאַנצען טאָג אין דעם שמוציגען מאַגאַזין, איינאָטהעמענדיג אין זיך דעם שלעכטען, אונאַנגענעהמען גערוך פון די געזאַלצענע פיש, אַז ער האָט אַזאַ גרויס, ריין הויז? אַ מערקווירדיגעם הויז איז דאָס גע־ווען. אַלצדינג איז דאָרט צוגעגאַנגען עפּעס אַזוי אין אָרדנונג, און שטרענג און גאַנץ שטיל איז דאָרט געווען. און כאָטש אויףביידע עטאַזשען האָבען אַ חוץ דעם בעל הבית, זיין פרוי און זיינע דריי

טעבטער קיין אנדערע מענשען ניט געוואוינט, אויסער א קעבין, וואס האט אויך אין דערזעלבער צייט געדיענט אלס דיענסט־מיידעל, און א משרת, וואס האט אויך פערטרעטען די שטעלע פון א קוטשער—פונדעסטוועגען איז פארט געווען ענג דארט. אלע איינוואוינער פון הויז האבען שטענדיג גערעדט שטיל, און אז זיי פלעגען דארפען אריבער־געהן דעם ברייטען, ריינעם הויף, פלעגען זיי זיך אלע צושפארען צו דער וואנד, געהן אן א זייט, פונקט ווי זיי וואלטען מורא געהאט צו טרעטען אויפ'ן אפענעם ברייטען הויף. אז איליא האט דאס דאזיגע רוהיגע, סאלידע הויז פערגליכען מיט פעטרוכא'ס געביידע, איז ער עפעס גאר ניט ווילענדיג געקומען צום שלום, אז ביי פעטרוכא'ן אין הויז לעבט זיך פארט בעסער, כאטש דארט געהט עס צו אזוי ארעם, אזוי טומעלדיג און אזוי שמוציג. ער האט זיך אליין געוואונדערט, ווי אזוי ער האט געקענט קומען צו אזא שלום און עס האט זיך איהם גאר ניט געגלויבט. אבער וואס ווייטער האט דער דאזיגער געדאנק אלץ מעהר בעשעפטיגט זיין מוח, און דער פאקט, אז דער בעל הבית גופא לעבט אזוי ווייניג ביי זיך אין הויז, האט איהם נאך בעפעסטיגט אין זיין פארשטעלונג. ווי גערן וואלט ער געווען צו פרעגען דעם רייכען סוחר, פאר וואס ער ברייננגט צו דעם גאנצען טאג אין דער אונרוהיג־קייט, אין'ם ליארם און הו־הא פון מארק און ניט אין זיין הויז, וואו עס איז דאך אזוי שטיל, אזוי פריעדליך!

איינמאל, ווען קארפ איז אוועק ערגעץ אויף א שליחות און מי־כאאיל איז געווען אונטען אין קעלער, וואו ער האט צונויפגעקליבען פערפוילטע פיש אויף צדקה פאר ארעמע לייט, האט דער בעל הבית ווידער פערבונדען א שמועס מיט איליא'ן, און ריידענדיג האט זיך דער איינגעל ארויסגעכאפט מיט זיין לאנג־צוגעגרייטער פראגע:

„איהר וואלט דאך שוין געקענט אויפגעבען אייער געשעפט, קי־ריל איוואנאוויטש!... איהר זייט דאך אזוי רייך... ביי אייך אין דערהיים איז אזוי שעהן, אזוי גרויסארטיג, און דא... אזוי סקוטש־נע...“

סטראגאני האט ארויפגעלייגט ביידע עלענבויגענס אויפ'ן פולט, האט אנגעשפארט זיין שטערן דערויף און מיט אויפמערקזאמע בלי־קען האט ער בעטראכט זיין לעהרען־איינגעל. — דעם סוחר'ס רויטע

באַרד האָט בשעת מעשה מאָדנע געציטערט און זיך בעוועגט אַרויף און אַראָב.

„נו?“ האָט ער געפרעגט, ווען איליא איז שטיל געבליבען. „איז דאָס אַלץ, וואָס דו האָסט געוואָלט זאָגען?“

„יאָ...“ האָט איליא געענטפערט צומישט און מיט אַנגסט אין האַרצען.

„קום נור אַקאָרשט אַהער!...“

איליא איז צוגעגאַנגען נעהנטער צום פּולט. סטראָגאַני האָט איהם אָנגענומען פאַר דער מאָרדע, האָט איהם אויפגעהויבען דעם קאָפּ און מיט האַלב פערמאַכטע, קליינע אויגען האָט ער איהם אַריינגעקוקט גלייך אין געזיכט אַריין. דערנאָך האָט ער געפרעגט:

„האָט עס דיר אימיצער געזאָגט, אָדער דו האָסט פון זיך אַליין אויסגעטראַכט?“

„פון זיך אַליין, ביי גאָט!...“

„אַז—זוי!... ווען דו האָסט עס פון זיך אַליין אויסגעדענקט, דאַן, מאַכט ניט אויס... אָבער איך וועל דיר וואָס זאָגען: ווייטער זאָלסט דו זיך ניט דערוועגען מיט מיר, דיין בעל הבית — פערשטעהסט? דיין בעל הבית — אַזוי צו ריידען! געדיינק זשע וואָס מען זאָגט דיר — און איצט געה צו דיין אַרבייט!...“

און אַז קאָרפּ איז געקומען צוריק פון גאַס, האָט דער בעל הבית פּלוצלונג, סתם אַזוי אין דער וועלט אַריין, אָנגעפאַנגען מיט איהם צו ריידען, און קוקענדיג פון דער זייט אויף איליא׳ן, אַזוי אַז ער זאָל עס בעמערקען, האָט ער געזאָגט:

„דער מענש מוז זיין גאַנץ לעבען לאַנג עפּעס האָבען אַ שטיקעל געשעפט — זיין גאַנץ לעבען לאַנג!... ווער עס בעגרייפט דאָס ניט, איז אַ דומקאָפּ. ווי אַזוי קען מען גאָר לעבען, אַז מען טהוט ניט כאָטש וואָס עס איז? אַ מענש, וואָס איז ניט אַריינגעטהאָן אין זיין געשעפט מיט׳ן גאַנצען האַרצען, מיט דער גאַנצער נשמה זיינער, איז אַ לאָ יוצלח, ער טויג צו גאָר נישט...“

„זעהר ריכטיג, קיריל איוואַנאָוויטש!“ האָט דער קאָמי געענט־פערט, און בשעת מעשה האָט ער זיך אַרומגעקוקט אין סקלאַד, אַזוי ווי ער וואָלט געזוכט עפּעס אַ בעשעפטיגונג, מיט וואָס זיך צו פער־

נעהמען. איליא האָט אָנגעקוקט דעם בעל הבית און איז אריינגעפאַלען אין אַ ים פון מחשבות. אַלץ לאַנגווייליגער איז איהם געוואָרען דאָס לעבען מיט די דאָזיגע מענשען. ווי לאַנגע גראָע פעדים, וואָס וויקלען זיך אָב פון אַ בעהאַלטענעם, אונזיכטבאַרען גרויסען קנויל, אַזוי האָבען זיך געצויגען די טעג, איינער נאָכ'ן צווייטען. און דעם איינגעל האָט זיך אויסגעדוכט, אַז עס וועט גאָר קיין סוף און קיין עק ניט נעהמען צו די טעג, אַז ער וועט אָט אַזוי זיין גאַנץ לעבען לאַנג שטעהן דאָ ביי דער טהיר פון מאַגאַזין און הערען דעם שרעקליכען גערויש פון מאַרק. אָבער זיין נאָכדיינקען, זיין קריטישער בליק, וואָס האָט שוין פריהער ערוואַכט אין איהם דורך די ביכער, וואָס ער האָט געלייענט, איז ניט אָבגעשוואַכט געוואָרען דורך דעם דאָזיגען פערשלעפערנדען, מאָנאָטאָנעם לעבען. נאָר עס האָט זיך אין איהם כסדר אויסגעאַרבייט ווייטער. דעם איינגעל'ס זעעלע האָט אויפגענומען וואָס ווייטער אַלץ נייע איינדריקע, וועלכע האָבען געגעהרט אין איהם און אָנגעפילט זיין קאָפּ מיט אַ טומאַן פון פאַרשטעלונגען וועגען אַלצדינג. וואָס האָט זיך אָבגעטהאָן אַרום איהם. ער האָט ניט געהאַט קיין מענשען, מיט וועמען אויסצוטוישען זיינע געדאַנקען און ער האָט זיי דאַרום פערבאָרגען טיעף ביי זיך אין ברוסט. זיי זיינען געוועזען פיעל, זעהר פיעל, די געדאַנקען זיינע, און געקוועלט, געמוטשעט האָבען זיי איהם. זיי זיינען בעצויגען געוועזען מיט אַ טומאַן, צונויפגעשמאָלצען אין איינעם, און ווי אַ שווערער שטיין זיינען זיי איהם געלעגען אויפ'ן האַרצען. צייטענווייז האָט דאָס ערנסטע, שטילע איינגעל געהאַט אַזאַ האַרצווייטאָג צוצוזעהן די מיאוס'ע מעשים פון די מענשען, אַז עס האָט זיך איהם געוואָלט צומאַכען די אויגען און אוועק ווייט, ווייט— נאָך ווייטער ווי פּאַשקאַ גראַטשעוו איז נעגאַנגען — אום קיינמאָל מעהר ניט צוריקצוקומען אהער, אין דער גרויער לאַנגווייליגקייט.

אין די ימים טובים פלעגט מען איהם שיקען אין קירכע. פון דאָרט איז ער יעדעס מאָל צוריקגעקומען מיט אַ מאָדנעם געפיהל, עפּעס אַזוי ווי זיין האַרץ וואָלט דאָרט, אין גאָט'ס הויז, ריינגעוואַשען געוואָרען אין אַן אַנגענעהמער, וואַרעמער פליסיגקייט. דעם פעטער האָט ער אין אַ משך פון אַ האַלב יאָהר צייט צוויי מאָל בעזוכט. דאָרט איז אַלץ צוגעגאַנגען אויפ'ן אַלטען שטייגער. דער הויקער איז וואָס ווייטער

אלץ מאגערער געווארען, און פעטרוכא האט אלץ שטארקער געפייפט. אין דער צייט וואס זיין פנים, וועלכער האט פריהער געגלאנצט מיט א ראזעווען קאליר, האט אצונד אין גאנצען אויסגעזעהן רויט. יאקאוו האט זיך געקלאגט פאר איליא'ן, אז זיין פאטער דערגעהט איהם די יאהרען.

„רק ער ברומט: „מוזט אמאל זיך נעהמען צו עפעס רעכטס... א ביכער־ווארים דארף איך אויף כפרות...“ אבער וואס זאל איך טהאן. אז עס ווערט מיר נמאס ומאוס צו שטעהן הינטער'ן בופעט? קיין אנדער זאך ניט, נור ליארם, קריגערייי און קולות ביז'ן הימעל... די אייגענע ווערטער, וואס מען ברייננט ארויס פון מויל, פערשטעהט מען ניט!... איך זאג איהם: גיב מיר אוועק ערגעץ־וואו אין דער לעהרע... פיליכט אין א מאגאזין פון הייליגע בילדער... דארט איז ניטא פיעל צו טהאן, און איך האב זיי ליעב, די הייליגע בילדער...“

יאקאוו'ס אויגען האבען געהאט א טרויעריגען גלאנץ, די הויט אויף זיין שטערן איז געווען מאדנע געל און האט געגלאנצט ווי דער פליך ביי זיין טאטען אויפ'ן קאפ.

„איהר לייענט נאך אלץ ביכער?“ האט איליא געפרעגט.

„נו, געוויס... דאס איז נאך מיין איינציג שטיקעל פרייד... כל זמן איך לייען, קומט מיר פאר, עפעס אזוי ווי איך וואלט געווען אין אן אנדער שטאדט... און אז דאס בוך איז צו ענד — דעמאלט פיהל איך, עפעס אזוי ווי מען וואלט מיך ארונטערגעשליידערט פון א קירוב־טהורם...“

איליא האט איהם אנגעקוקט און געזאגט:

„ווי אלט דו ביסט געווארען... און וואו איז ערגעץ מאשוטקא?“

„אין דער פאלקס־קיך איז זי געגאנגען, א נדבה בעטען. איצט קען איך איהר קיין סך ניט העלפען, דער טאטע גיט צו פיעל אכ־טונג... און פערפישקא איז כסדר קראנק... דערפאר האט מאשקא גע־מוזט געהן אין דער פאלקס־קיך... בארשטש וועט מען איהר דארט געבען און נאך עפעס... מאטיצא העלפט איהר אויך אביסעל... מוז זיך געבען זעהר קווענ, די ארעמע מאשא...“

„ס'איפ, הייסט עס, דא ביי אייך אויך סקוטשנע?“ האט איליא געזאגט פערטראכט.

„וואָס זשע! ביי דיר איז געשעפט איז דען סקוטשנע?“

„שרעקליך!... איהר האָט כאָטש ביכער... און ביי אונז אין גאַנצען הויז איז פאַראַן נאָר איין איינציג בוך: „דער נייעסטער צוי־בערער און שוואַרץ־קינסטלער.“ ליגט ער שטענדיג ביים קאָמי אין קופערט. אָבער דו מיינסט אפשר, ער אַנטלייהט מיר איהם. דער זשור־ליק?... ס'הויבט זיך גאָר ניט אָן... אָט אַפּנים, ס'געהט אונזביידען ניט אָם בעסטען, ליעבער פריינד...“

„אַזוי ווייזט עס ווירקליך אויס, ברודער...“

זיי האָבען נאָך געפּלוידערט אַ ווײַלע און זיך דערנאָך אָבגעזע־גענט איינער מיט'ן צווייטען — ביידע פערטראַכט און טרויעריג. אויף אַזאַ אופן זיינען אַריבער נאָך אַ פּאָר וואָכען. מיט אַמאָל האָט פּאַסירט עטוואָס, וואָס האָט געמאַכט אַ פּלעצליכע ענדערונג אין איליא'ס לעבען. איינמאָל, אין אַ דער פריה, ווען די קלייט איז געווען פול מיט קונים, האָט דער בעל הבית מיט אַמאָל אָנגעהויבען זוכען עפּעס אויף זיין אַרבייטס־טיש. דער שטערן איז איהם געווען רויט ווי פייער פון צאָרן און די אָדערן אויף זיין האַלז זיינען איהם אויפגע־שוואָלען געוואָרען.

„איליא!“ האָט ער געשריגען — „דערלאַנג נור אַ קוק אויף דער ערד... אויב עס ליגט ניט דאָרט אַ צעהן־רובעלדיגער...“

איליא האָט פריהער אַ קוק געגעבען אויפ'ן סוחר, דערנאָך האָט ער אויף גיך אַראָבגעלאָזען די אויגען אויף דער ערד און האָט רוהיג געזאָגט:

„ניין, עס ליגט גאָרנישט דאָ...“

„איך זאָג דיר, זוך ווי ס'געהער צו זיין!“ האָט זיך דער בעל הבית געבייזערט אויף איהם מיט זיין באַס־שטימע.

„איך האָב דאָך שוין געזוכט...“

„המ... וואָרט אָקאָרשט, דו איינגעשפּאַרטער יונג דו!“ האָט איהם דער סוחר געסטראַשעט.

אַז די קונים זיינען אַרויס פון מאַגאַזין, האָט ער צוגערופען איליא'ן צו זיך, האָט אָנגענומען מיט זיינע קרעפטיגע, דיקע פינ־גער דעם איינגעל'ס אויער און האָט עס געדרעהט אהין און אהער, לערנענדיג מיט איהם דרך ארץ:

„אז מען הייסט זוכען — זוכט מען, אז מען הייסט זוכען—זוכט מען...“

איליא האָט זיך מיט אַלע כחות אָנגעשפּאַרט מיט ביידע הענד אַן דעם בעל הבית בויך, האָט ארויסגעצויגען זיין אויער פון צווישען זיינע פינגער און ציטערנדיג פאר אויפרעגונג האָט ער אויסגעשריגען אין דער הויך:

„פאַרוואָס שלאָגט איהר מיך? דאָס געלד האָט מיכאאיל איגנאַטיש אין געהיים צוגענומען — נו יאָ! עס ליגט דאָרט ביי איהם אין דער לינקער קעשענע פון זיין וועסטעל...“

דעם קאָמי׳ס רויב־פויגעל־געזיכט האָט זיך פּלוצלונג אויסגעצויגען, עס האָט אָנגענומען א דערשלאָגענעם אויסדרוק און אָנגעפאַנגען צו ציטערן. און מיט אמאָל האָט ער אויסגעשטרעקט זיין רעכטען אָרעם און דערלאַנגט איליא׳ן א זעץ איבער׳ן אויער. דאָס אינגעל האָט דערלאַנגט א קוויטש, איז אַנידערגעפאַלען אויף דער ערד און וויינענדיג, אויף אַלע פיער, איז ער פערקראָכען אין א ווינקעל פון קלייט. אזוי ווי אין חלום האָט ער געהערט דעם בעל הבית מורא׳דיגע שטימע:

„שטעה! וואוהין? דאָס געלד גיב אהער!...“

„אבער ער לייגט—ס׳א ליגען!...“ האָט זיך געהערט דעם קאָמי׳ס קוויטשיגער קול.

„קום אקאָרשט אהער...“

„ביי גאָט.. איך...“

„כ׳ווארף דיר די געוויכטען אין קאָפּ!...“

„קיריל איוואַניטש... ס׳איז מיין געלד!... דער שלאָג זאָל מיך טרעפען...“

„האַלט ס׳מויל!...“

דאן איז געוואָרען שטיל. דער בעל הבית איז אריין צו זיך אין צימער, און גלייך נאָכדעם האָט מען פון דאָרט געהערט דעם גערויש פון די קוילען ביים רעכענברעט. איליא איז געזעסען אויף דער ערד, האָט זיך געהאַלטען מיט די הענד פאר׳ן קאָפּ און געקוקט מיט אויגען פול האס אויף׳ן קאָמי, וועלכער איז געשטאַנען אין א צווייטען

ווינקעל פון מאַגאַזין און האָט פון זיין זייט געוואָרפען בייזע בליקען אויפ'ן אינגעל.

„נו, דו לומפּ איינער — האָסט נישקשה'דיג געקראַגען פון מיר, הא?" האָט ער געפרעגט אין דער שטיל און האָט בשעת מעשה אויס־געטשירעט די צייהן.

איליא האָט געצויגען מיט די אַקסלען און געשוויגען.

„וואַרט, איך וועל דיר נאָך באַלד... געבען א גרוזשניע אויך!"

דער קאָמי האָט זיך לאַנגזאַם צוגעלאָזט צום אינגעל. און האָט איהם אַריינגעקוקט מיט זיינע קיילעכדיגע, רשעות'דיגע אויגען גלייך אין געזיכט אַריין. איליא אבער האָט זיך אויפגעהויבען פון דער ערד, האָט שנעל א כאַפּ געטהאָן פון טיש א לאַנגען, שמאָלען מעסער און געזאָגט:

„קום אַקאָרשט אַהער!"

דאָ איז דער קאָמי געבליבען שטעהן, מיט זיינע אויסגעגלאָצטע אויגען האָט ער אָבגעמאָסטען איליא'ס הויכע, קרעפטיגע געשטאַלט מיט די לאַנגע אָרעמס און מיט דעם מעסער אין איין האַנד, און מיט פעראַכטונג האָט ער געמורמעלט:

„פאה, דו... אַרעסטאַנטעל!..."

„נו, קום זשע שוין אַהער, אַהער קום!" האָט דאָס אינגעל ווי־דערהאָלט און איז איהם אַנטקעגען געגאַנגען א טריט. פאַר איליא'ס אויגען האָט זיך אַלצדינג געדרעהט אַזוי ווי אַ ראָד, נאָר אין זיין ברוסט האָט ער געפיהלט א גרויסע קראַפט, וואָס האָט איהם געטריבען און געשטופּט פאָראויס.

„לייג אוועק דאָס מעסער!" האָט זיך געלאָזט הערען דעם בעל־הבית קול.

איליא האָט זיך שטאַרק דערשראָקען, דערזעהענדיג די רויטע באָרד און דאָס בלוט־אַנגעלאָפענע געזיכט פון'ם רייכען סוחר, דאָך האָט ער זיך ניט גערירט פון אָרט.

„דאָס מעסער זאָלסט דו שוין אוועקלייגען, זאָג איך!" האָט סטראָגאַני ווידערהאָלט שטילער ווי פריהער.

איליא, וועלכער האָט אַזוי ווי געשוואומען אין א געדיכטען טו־מאַן, האָט אוועקגעלייגט דאָס מעסער צוריק אויפ'ן טיש. דערנאָך

האט ער זיך צוכליפּעט אויפ׳ן קול און האט זיך ווידער אנידערגעזעצט אויף דער ערד. עס האט איהם אנגעהויבען שווינדלען פאר די אויגען, ער האט דערפיהלט א מורא׳דיגען שמערץ אין קאפּ, אחוץ דעם ווייטאג פון זיין פערוואונדעטען אויער, וועלכער האט איהם שטארק דערקוטשעט. א שווערער דרוק, אזוי ווי א שטיין, וואס איז איהם געלעגען אויף דער ברוסט, האט איהם פערשטיקט דעם אטהעם, פערהאלטען זיין פּולס און איז איהם ארויף לאנגזאם אין האלז, אבנעהמענדיג זיין לשון. עפּעס אזוי פון ערגעץ וואו גאנץ ווייט פון מאגאזין האט אין זיינע אויערען אבגעקלונגען דעם בעל הבית׳ שטימע:

„אט האסט דו דיין חשבון, מישקא...“

„אבער ערלויבט...“ האט דער קאמי געזוכט זיך צו פערענטפערן.

„טראג זיך שוין אב פון דאנען! אניט רוף איך די פּאליציי...“

„גוט, איך געה שוין... אבער אויפ׳ן אינגעל דא זאלט איהר גוט אכטונג געבען, דאס זאג איך אייך... ער ווארפט זיך מיט׳ן מעסערל אויף לייטען... הע הע! זיין טאטעלע איז אין סיביר אויף קאטארגע... הע הע!“

„ארויס!“

ס׳איז ווידער אמאל שטיל געווארען אין מאגאזין. איליא האט געפיהלט, אזוי ווי עפּעס וואלט איהם ארומגעלאפען איבער׳ן גענזיכט. מיט דער האנד האט ער זיך אבגעווישט די טרעהרען פון די באקען, האט זיך ארומגעקוקט ארום זיך און האט בעמערקט, אז דער בעל הבית קוקט פון הינטער זיין פּולט אויף איהם מיט א שארפען, בייסענדען בליק. דאן האט ער זיך אויפגעהויבען פון דער ערד און מיט אונזיכערע טריט האט ער זיך געלאזט געהן צו דער טהיר, אויף זיין געוועהנליכען פּלאץ.

„שטעה!ווארט אקארשט!“ האט זיך דער בעל הבית אנגערופען. „וואלסט דו ווירקליך געהאט די קראפט איהם צו שטעכען מיט׳ן מעסער?“

„איך וואלט איהם געשטאכען,“ האט דאס אינגעל געענטפערט אין דער שטיל, דאך אבער מיט בעשטימטהייט.

„אזוי, אזוי... פארוואס איז דיין פאטער פערשיקט געווארען קיין סיביר? פאר מארד?"

„ניין — פאר אונטערצינדען..."

„אויך גאנץ שעהן..."

קארפ, דער צווייטער קאמי, איז נור וואס אריין צוריק פון א גאנג, וואס ער האט ערגעץ געמאכט. ער האט זיך אוועקגעזעצט אויף א ביינקעל לעבען טהיר און ארויסגעקוקט אין גאס.

„הער נור, קארפושקא," האט דער בעל הבית אנגעפאנגען, קוקענדיג אויף איהם מיט א שמייכעל — איך האב נור וואס ארויסגעטריבען מישקא'ן..."

„איהר זייט דאך בעל הבית, איהר קענט טהאן וואס איהר ווילט, קיריל איוואנאוויטש!"

„דיינק דיר נור: ער האט מיך בע'גנב'עט!"

„ניט מעגליך!" האט קארפ אויסגערופען אין דער שטיל, אבער דאך מיט א צושראקענער שטימע. „איז עס ווירקליך וואהר? דער זשוליק!"

דער בעל הבית האט זיך אזוי שטארק צולאכט הינטער זיין פולט, אז ער האט זיך געמוזט האלטען ביים בויך און זיין רויטע בארד האט זיך געשאקעלט אהין און אהער.

„הא הא הא!" האט ער זיך אנגערופען. „אך, קארפושקא... דו קושעניק איינער... כשר'ע נשמה דו!..."

נור פלוצלונג האט ער אויפגעהערט צו לאכען, האט זיך טיעף אבגעזיפצט און מיט א שטרייענגע פערטראכטע מיענע האט ער געזאגט:

„אך חברה, חברה! מענשען־קינדער... אלע ווילט איהר לעבען, אלע מוזט איהר פרעסען, און יעטוועדער, פערשטעהט זיך, אזוי גוט ווי מעגליך..."

ער האט צוגעשאקעלט מיט'ן קאפ און איז געבליבען שטיל.

איליא, וועלכער איז געשטאנען לעבען פולט, האט זיך געפיהלט בעליידיגט וואס דער בעל הבית קוקט זיך שוין גאר ניט אום אויף איהם.

„נא, איליא," האט זיך סטראגאני ענדליך אבגערופען — „לא־

מיר נאָך אביסעל פּלוידערן... זאָג מיר ראשית כל — האסט דו שוין פריהער אמאָל בעמערקט, אז מיכאאילאָ גנב'עט?"

„פערשטעהט זיך, אז איך האָב עס בעמערקט... ער האָט תמיד גע'גנב'עט... פיש און אַלע אנדערע זאכען..."

„און פאר וואָס האסט דו מיר גאָרנישט געזאָגט דערפון?"

„אָט אזוי..." האָט איליא געענטפערט, נאָכדעם ווי ער האָט זיך א ווײַלע איבערלעגט.

„האסט אפנים מורא געהאט פאר איהם, ווי?"

„ניין, כ'האָב גאָר קיין מורא ניט געהאט..."

„אזוי, אזוי... פאַרוואָס זשע האָסט דו מיר ניט געזאָגט: בעל הבית, מען בע'גנב'עט דיך?..."

„ווייס איך? כ'האָב עס ניט געוואָלט..."

„המ... האָסט מיר עס אצונד, הייסט עס, נור פון כעס און ער־גערניש דערצעהלט?"

„יא", האָט איליא געענטפערט מיט א טאָן פון אן עקשן.

„זעהט נור, זעהט... וואָס פאר א בחור'ל דאָס איז!" האָט דער סוחר געזאָגט. דערנאָך האָט ער זיך א היבשע ווײַלע געגלעט די רויטע באָרד זיינע, און שטיל, מיט אן ערנסטער מיענע האָט ער געקוקט אויף איליא'ן.

„און דו אליין, איליא — האסט אויך גע'גנב'עט?"

„ניין..."

„איך גלויב'ס דיר... דו — האסט ניט גע'גנב'עט... נו, און קאַרפּ — אָט דער קארפּ, וואָס שטעהט דאָ—ע ר גנב'עט?"

„געוויס גנב'עט ער!" האָט איליא געענטפערט אין א בע־שטימטען טאָן.

קארפּ האָט איהם אָנגעקוקט פערוואונדערט, האָט א פּינטעל געטהאָן מיט די אויגען און זיך רוהיג אָבגעקעהרט אָן א זייט, פּונקט ווי די גאַנצע געשיכטע וואָלט איהם גאָר ניט אָנגעגאַנגען. דער בעל הבית האָט צוזאמענגעדריקט די ברעמען פון זיינע אויגען און האָט פון דאָס ניי גענומען גלעטען זיין באָרד. איליא האָט גאַנץ גוט גע־פיהלט, אז עטוואָס בעזאָנדערעס קומט דאָ פאָר און מיט נייגיריג־קייט האָט ער געוואַרט אויפ'ן סוף פון דער סצענע. אין דער שאַר־

פער, געזאַלצענער לופט פון מאַגאַזין זיינען די פליגען אַרומגעפלוי־גען אַהין און אַהער און געזשומזשעט, און אין בעקען האָט זיך גע־הערט דאָס פּליושקען פון די לעבעדיגע פיש אין וואַסער.

„קאַרפּושקאַ!“ האָט דער בעל הבית אַ געשריי געטאָן צום קאַמי, וועלכער איז געשטאַנען ווי אַ סטאַטוע לעבען טהיר און אַרויס־געקוקט אין גאַס אַריין.

„וואָס זשע, מיין הערר?“ האָט זיך קאַרפּ אַ כאַפּ געטאָן, צו־לויפענדיג אויף גיך צום בעל הבית און אַריינקוקענדיג איהם גלייך אין געזיכט אַריין מיט זיינע אונטערטהעניג־פריינדליכע אויגען.

„האָסט געהערט, וואָס מען האָט געזאָגט וועגען דיר?“ האָט סטראַגאַני געפרעגט מיט אַ שמייכעל.

„כ'האָב עס געהערט...“

„נו — און וואָס ווייטער?“

„גאָרנישט...“ האָט קאַרפּ געזאָגט און פערצויגען מיט די אַקס־לען.

„גאָרנישט? וואָס הייסט דאָס?“

„גאַנץ איינפאַך, קיריל איוואַנאָוויטש. איך בין אַ מענש, וואָס האָט זעלבסטאַכטונג, קיריל איוואַנאָוויטש — און דערפאַר שטעהט מיר גאָר ניט אָן זיך צו פיהלען בעליידיגט פון אַ אינגעל. איהר זעהט דאָך אַליין, אַז דער יונג איז מורא'דיג דום און האָט קיין שום בע־גריעף ניט פון קיין זאַך... דערפאַר קען איך איהם אויך מיט אַ לייכט הארץ מוחל זיין אויף זיין חוצפה, זיין פרעכהייט...“

„שטעה, מיין פריינד! דערצעהל מיר נור קיין פּוסטע מעשיות ניט. זאָג מיר בעסער: האָט ער דעם אמת געזאָגט?“

„וואָס הייסט „דעם אמת“, קיריל איוואַנאָוויטש?“ האָט קאַרפּ געענטפערט אין דער שטיל, ציהענדיג מיט די אַקסלען און אָנבוי־געענדיג דעם קאָפּ אָן אַ זייט. „יעטוועדער פערשטעהט דעם אמת אויף זיין שטייגער... אַז איהר ווילט ניט אַנדערש, קענט איהר זיינע ווער־טער אָננעהמען פאַר אַן אמת, אָבער אַז איהר ווילט ניט... דאָס געוועגדט זיך נור אָן אייך...“

דערביי האָט קאַרפּ אַ זיפץ געטאָן. דערנאָך האָט ער זיך פער־נייגט פאַר'ן בעל הבית און אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנד. דאָס איז

געווען א צייכען, ווי טיעף די גאנצע מעשה קרענקט איהם.

„המ—יא—דאס געווענדט זיך, פערשטעהט זיך, אן מיר...“ האט סטראגאני אזוי ווי געגעבען א הסכמה אויף קארפ'ס רייד. „נאך דיין מיינונג נאך איז דער אינגעל דום, הא?“

„מורא'דיג דום!“ האט קארפ געענטפערט מיט איבערצייגונג.

„ניין, מיין פריינד — דאס איז מחילה א ליגען...“ האט זיך סטראגאני אבגערופען און זיך צולאכט אויפ'ן קול. „ווי ער איז דאס דיר פריהער ארויסגעשפרונגען מיט דער וואהרהייט גלייך אין געזיכט אריין! הא הא! און קארפ — ער גנב'עט? — געווים גנב'עט ער! הא הא הא!“

איליא האט זיך אבגערוקט פון'ם פערקויף־טיש צו דער טהיר. דארט איז ער געבליבען שטעהן און האט זיך צוגעהערט צו דעם געשפרעך, וואס איז הינטער איהם פארגעגאנגען און וועלכער האט אין אנפאנג איהם אביסעל געקריינקט. אז ער האט אבער דערהערט, ווי דער בעל הבית לאכט, האט זיך ביי איהם אין הארצען דערוועקט א פרעהליכעס געפיהל פון נקמה, און מיט א טריאומפירענדען בליק האט ער אלע ווייל׳ע א קוק געטהאן אויף קארפ'ן און אויפ'ן בעל הבית האט ער געקוקט מיט אן אויסדרוק פון דאנקבארקייט. סטראגאני האט פערמאכט די אויגען און איז שיער ניט צופלאצט געווארען פון געלעכטער, און הערענדיג ווי דער בעל הבית לאכט אזוי שטארק, האט קארפ אויך ארויסגעלאזען א טרוקענעם, פארזיכטיגען געלעכטער פון האלז:

„הע הע עע!“

אבער אזוי גיך ווי סטראגאני האט דערהערט דעם קאמי'ס דינעם, קוויטשיגען געלעכטער, האט ער א קאמאנדעווע געטהאן:

„פערשלים די קלייט!...“

אויפ'ן וועג צום רייכען סוחר אין הויז, איז קארפ געגאנגען לעבען איליא'ן, און שאקלענדיג דעם קאפ האט ער געזאגט:

„א דומקאפ ביסט דו נאך אלעמען, אן אמת'ע בהמה! צו וואס האט דיר געטויגט אנצופאנגען אט די גאנצע לאנגווייליגע געשיכטע? זאג מיר, איך בעט דיך! אט אזוי לעקט מען זיך דאס אונטער דעם בעל הבית? גולם דו! מיינסט אפשר, ער האט ניט געוואוסט, אז מיר

ביידע, מישקא און איך, בע׳גנב׳ענען איהם? ער האָט דאָך אמאָל פונקט אזוי אָנגעהויבען ווי מיר... הע הע! דערפאר וואס ער האָט ארויסגעטריבען מישקא׳ן, קומט דיר, דעם אמת זאָגענדיג, א דאנק פון מיר. אָבער דאָס וואָס דו האָסט מיך אויך פער׳מסר׳ט — דאָס וועל איך דיר קיינמאָל ניט מוחל זיין!... כ׳זאָג דיר עס פאראויס! דאָס הייסט אי דום, אי פרעך געוועזען. אזא זאך אויף מיר צו זאָגען, און נאָך דערצו מיר אין די אויגען! ניין, דאָס וועל איך דיר קיינמאָל ניט פערגעסען... דו האָסט דערמיט בעוויזען, אז דו האָסט פאר מיר קיין שום רעספּעקט ניט..."

שטיל האָט זיך איליא צוגעהערט צו די דאָזיגע טענות, אבער ער האָט זיי ניט פערשטאַנען ווי עס דארף צו זיין. נאָך זיין איבערצייגונג נאָך, האָט קארפּ גאָר אויף אַן אנדער אופן געדארפט אויסלאָזען צו איהם דעם כעס: ער האָט בעשטימט גערעכענט, אז דער קאַמי וועט איהם אויפ׳ן וועג דורכברעכען די ביינער, און ער האָט זאָגאר מורא געהאט צו געהן צוזאמען מיט איהם אהיים. פון קארפּ׳ס ווערטער אבער האָט זיך ארויסגעהערט ניט קיין כעס, נאָר אַן איינפאכער שפּאָט, און איליא האָט בשום אופן ניט געקענט פערשטעהן וואָס עס בעטייט. נאָר דעמזעלבען טאָג איז איהם אלצדינג קלאָהר געוואָרען און ער האָט בעגריפען דעם ריכטיגען זינען פון קארפּ׳ס ווערטער. אין אָבענד האָט דער בעל הבית ארויפגערופען איליא׳ן אויבען, צו זיך אין וואוינונג.

„אהאָ! זעהסט! געה נור געה!" האָט זיך קארפּ אָבגערופען מיט א טאָן, וואָס האָט איליא׳ן אָנגעזאָגט, אז עס ערוואַרטעט איהם גאָר קיין גוטס ניט פון דער דאָזיגער איינלאָדונג.

אז איליא איז ארויפגעקומען אויבען, איז ער געבליבען שטעהן ביי דער טהיר פון א גרויסען צימער, וואו עס איז געהאנגען א שווערער לאָמפּ און אונטער איהם איז געשטאַנען א גרויסער טיש, און אויפ׳ן טיש א גרויסער סאמאָוואר. ארום טיש איז געזעסען דער בעל הבית מיט זיין פרוי און זיינע טעכטער, דריי מיידלעך מיט רויטע האָר און מיט זומער־שפּריינקלעך אויף די פּנים׳ער, יעדע איינע מיט א קאָפּ נידעריגער פון דער צווייטער. בשעת איליא איז אריין, האָבען זיי זיך אַלע דריי צוזאמענגעשפּארט איינע צו די אנדערע און

האבען איהם מאדנע אנגעקוקט מיט זייערע דריי פאר בלויע אויגען, אזוי ווי זיי וואלטען זיך דערשראקען פאר איהם.

„אט איז ער!“ האט דער בעל הבית געזאגט.

„וואס איך זעה — אזא אינגעלע!“ האט זיך די בעל הבית'טע אנגערופען מיט א שרעקעדיגען טאן און האט אנגעקוקט איליא'ן מיט אזא מאדנעם בליק, פונקט ווי זי וואלט איהם נאך קיינמאל פריהער ניט געזעהן. סטראגאני האט געשמייכעלט, געגלעט די בארד, צוגעפויקט מיט די פינגער אויפ'ן טיש און ענדליך האט ער מיט אן ערנסטען טאן געזאגט:

„איך האב געשיקט נאך דיר, איליא, כדי דיר צו לאזען וויסען, אז איך דארף דיך מעהר ניט האבען — נעהם דיר אלזא דיינע זיבען זאכען און געה געזונדערהייט...“

איליא איז פערציטערט געווארען און פון ערשטוינונג האט ער געעפענט דעם מויל, אבער ער האט קיין ווארט ניט געקענט ארויס־ברייננגען, ער האט זיך אויסגעדרעהט און זיך געלאזט ארויסגעהן פון צימער.

„שטעה!“ האט סטראגאני א געשריי געטהאן, אויסשטרעקענדיג דעם ארעם הינטער איליא'ן, און א קלאפ געבענדיג מיט דער פלאַ־כער האנד אן טיש, האט ער נאך אמאל אויסגעשריגען:

„שטעה!“

דערנאך האט ער אויפגעהויבען דעם פינגער און לאנגזאם און געלאסען האט ער געזאגט:

„ניט צוליעב דעם אליין האב איך דיך געשיקט רופען... ניין... אויך א לעקציאן וואלט איך דיר געוואלט מיטגעבען אויפ'ן וועג... איך האב דיר געוואלט ערקלעהרען, פארוואס איך קען דיך מעהר ניט האלטען ביי מיר. דו האסט מיר חלילה קיין שלעכטס ניט געטהאן... ביסט א אינגעל, וואס האט עפעס געלערענט... ביסט פלייסיג, עהרליך און קרעפטיג... וואס אמת איז אמת! אט די אלע מעלות, די אלע גוטע קארטען האסט דו — און דאך טויגסט דו ניט פאר מיר... פאסט זיך ניט פאר מיין געשעפט... ווי קומט עס — פרעגסט דו?... המ— יא...“

איליא האט נור בעגריפען איין זאך, אז אין דערזעלבער צייט

וואָס מען לויבט איהם אזוי, טרייבט מען איהם פונדעסטוועגען דורך. דאָס האָט זיך איהם בשום אופן ניט געקענט לייגען אויפ'ן שכל, און אין איהם האָט זיך געיאָוועט א געדאַנק: אפשר וויס דער בעל הבית אליין אויך ניט וואָס ער טהוט... און סטראַגאַני'ס געזיכט האָט ווי עס איז בעשטעטיגט דעם אינגעל'ס געדאַנק. עפּעס איז דערויף געלעגען א מאָדנער אויסדרוק, אזוי ווי דער רייכער געשעפטס־מאַן וואָלט געהאַט אין קאָפּ א מחשבה, א מערקווירדיגען געדאַנק, וועלכען ער קען מיט ווערטער ניט ארויסברייינגען. ענדליך איז איליא צוגע־גאַנגען נעהנטער צו איהם, און רוהיג, מיט א טאָן פון רעספּעקט האָט ער זיך אַנגערופען:

„איהר טרייבט מיך דורך, ווייל איך האָב זיך געוואָרפען אויף יענעם מיט'ן מעסער?...“

„אום גאָטעס ווילען!“ האָט דעם בעל הבית' פרוי דערשראָקען א געשריי געטהאָן. „ווי פרעך ער איז דאָס! אָה גאָט!...“

„אָט דאָס איז דאָס טאַקי!“ האָט דער בעל הבית מיט א צו־פרידענער מיענע געזאָגט און בשעת מעשה האָט ער געשמייכעלט צו איליא'ן און געטייטעלט צו איהם מיט'ן פינגער. „דו ביסט — פרעך! דאָס איז דאָס ריכטיגע וואָרט: פרעך ביסט דו... א יונג איני־בעל אבער, וואָס דיענט אין דער פרעמד, מוז זיין ביי זיך אראָבגעפאַ־לען... אראָבגעפאַלען, אונטערטהעניג און בעשיידען, אזוי ווי עס שטעהט אין דער הייליגער ביבעל... ער האָט נור צו טראַכטען, וואָס איז גוט פאַר זיין בעל הבית... און דו האָסט דיין אייגענעם קאָפּ אויף דיר... דאָס געהט אויף קיין פאַל ניט, פערשטעהסט?... און דערי־בער ביסט דו פרעך... דו זאָגסט, למשל, א מענשען אין די אויגען — ער איז א גנב! דאָס איז ניט שעהן, דאָס איז פרעך... ווען דו ביסט שוין אפילו אזוי עהרליך, קענסט דו דאָך מיר דערצעהלען, וואָס מיט דעם מענשען טהוט זיך — אבער אין דער שטיל, בסוד... איך וואָלט שוין געוואוסט, וואָס איך האָב צו טהאָן, דערויף בין איך דאָך עפּעס — דער בעל הבית!.. און דו זאָגסט עס גאַנץ הויך, אלע זאָלען הערען: ער גנב'עט!... ניין, וואָרט אקאָרשט, הער זיך צו!... ווען פון דריי איז בלויז איינער עהרליך, טויג עס פאַר מיר גאָרנישט... דאָ מוז מען מאַכען א גאַנץ אַנדערן חשבון... איז צווישען צעהן מענ־

שען פאַראַן איין עהרליכער אויף ניין גנבים, דאַן האָט קיינער גאָר־ נישט דערפון... העכסטענס, קען דער איינער צו גרונד געהן. ווען ס'זאָלען אָבער זיין זיבען עהרליכע אויף דריי גנבים — דאַן האָסט דו רעכט... אַחער אַז עס איז נור פאַראַן איין עהרליכער — צו וואָס טויג ער? אזוי האלט עס מיט דער עהרליכקייט, מיין פריינד! ווארף זיך אלזא ניט אָן אויף די מענשען מיט דיין עהרליכקייט, נאָר פרעג זיי אפריהער, צי זיי דארפען זי האָבען!"

סטראַגאַני האָט זיך מיט דער האנד אָבגעווישט דעם שוויים פון שטערן און האָט א זיפף געטהאָן. דערנאָך האָט ער מיט אַן אויס־ דרוק פון שמערץ און זעלבסטצופרידענהייט צוזאמען ווייטער געזאָגט:

„אחוץ דעם כאַפּסט דו זיך גלייך צום מעסער..."

„אַה, יעזוס קריסטוס!" האָט די בעל הבית'טע דערשראָקען א געשריי געטהאָן און די דריי מיידלאַך האָבען זיך בשעת מעשה נאָך ענגער צוגעטוליעט איינע צו די אנדערע.

„ס'שטעהט אין דער ביבעל: ווער עס נעהמט זיך צום שווערד, דער וועט דורך'ן שווערד שטארבען... המ—יאַ... אַט צוליעב דעם טאַקי טויגסט דו ניט פאַר מיר... אזוי איז דאָס... נאַ, נעהם אַט דעם האלבען רובעל — און געה!... געה דיר דיין וועג... האָסט ניט וואָס בייז צו זיין אויף מיר — פונקט ווי איך ניט אויף דיר... זעה, איך שיינק דיר זאָגאַר אַט דעם האלבען רובעל דאָ — נעהם איהם... און גערעדט האָב איך מיט דיר, ווי מען רעדט געוועהנליך ניט מיט א איינגעל — גאַנץ ערנסט, אַז דו זאָלסט עס אריינגעהמען שטארק אין זינען... און אזוי ווייטער... כ'האָב זאָגאַר רחמנות אויף דיר... נאָר דו פאַסט זיך גאָר נישט פאַר מיר! פאַסט דער טשוואָק ניט אריין אין אקס פון ראַד, דאַן איז דאָס בעסטע איהם אוועקצוואַרפען איידער מען פאָהרט ארויס פון אָרט... נאַ, אַצונד קענסט דו געהן!..."

„זייט געזונד!" האָט איליא געזאָגט. ער האָט דעם בעל הבית' רעדע אויסגעהערט מיט אויפמערקזאַמקייט, און פערטייטשט האָט ער זי גאַנץ איינפאַך: סטראַגאַני טרייבט איהם ארויס, מחמת ער קען ניט ארויסטרייבען קאַרפּ'ן, וואָרים אָהן איהם וואָלט ער געבליבען גאָר אָהן א קאָמי אין געשעפט. דער דאָזיגער געדאַנק האָט איהם אזוי ווי אראָבגענומען א שטיין פון הארצען. ער האָט זיך געפיהלט גאַנץ

פּרעהליך ביי זיך, און דער בעל הבית האָט עפּעס ביי איהם אין די אויגען אויסגעקוקט אזוי מערקווירדיג — אזוי ליעב און איינפאַך.

„האַלט נור פעסט דאָס געלד!“ האָט סטראַגאַני איהם נאָכגע־שריגען.

„זייט געזונד,“ האָט איליא נאָך אמאָל געזאָגט, צוזאמענדריקענ־דיג בשעת מעשה די זילבערנע מטבעות פעסט אין זיין האנד. „אַ שעהנעם דאנק אייך דערפאר!“

„איי, איי! קיין איין טרעהר אפילו האָט ער ניט פערגאָסען!“ האָט דער איינגעל הינטער זיין רוקען געהערט די שטימע פון דער בעל הבית'טע.

אז איליא איז מיט'ן פּעקעל אויפ'ן רוקען ארויס פון'ם שווע־רען טהויער פון סטראַגאַני'ס הויז, האָט ער געפיהלט, אזוי ווי ער וואָלט געקומען פון אַ ווייט, גרוי און וויסט לאַנד, מכח וועלכען ער האָט געלעזען ערגעץ אין אַ בוך. און וואו עס איז קיין זאַך ניט געווען, ניט קיין מענשען, ניט קיין דערפער, נאָר שטיינער — און אין מי־טען, צווישען די דאָזיגע שטיינער, האָט געלעבט אַ גוטער, אַלטער צוי־בערער, וועלכער האָט יעדען איינעם, וואָס האָט פערבלאָנדזשעט אהין, געוויזען דעם וועג ארויסצוגעהן.

ס'איז געווען אָבענד־צייט פון אַ קלאָהרען טאָג אין פריהלינג. די זון האָט געהאַלטען ביים אונטערגעהן און אין די פענסטער פון די הייזער האָט געפלאַמט איהר רויטער פייערדיגער שיין. דאָס האָט ביי איליא'ן אין מוח ארויסגערופען די ערינערונג אָן יענעם טאָג, ווען ער האָט צום ערשטען מאָל, ביים ברעג טייך, די שטאָדט דער־זעהן. דאָס שווערע בינטעל מיט זיינע שמאַטעס האָט איהם אָבגע־ריסען דעם רוקען; ער האָט גענומען געהן לאַנגזאַמער. אויפ'ן טראָ־טואר האָבען זיך די מענשען געיאָגט, און אין איילעניש האָבען זיי זיך אָנגעשלאָגען אָן זיין פּעקעל. די עקיפּאַזשען זיינען מיט ליארם דורכגעפאָהרען פערביי איהם. אין די משופּע'דיגע שטראַהלען פון דער אונטערגעהענדער זון האָט ארומגעטאַנצט דער שטויב, און אומע־טום האָט געהערשט אַ מונטערקייט, אַ לעבעדיגקייט. ביים איינגעל אין זכרון האָט גענומען פריש אָבלעבען דאָס אַלץ, וואָס ער האָט דורכגעמאַכט זינט ער געפינט זיך דאָ אין שטאָדט. ער האָט גע־

פיהלט ביי זיך, אז ער איז שוין א גרויסער, אן ערוואקסענער מענש. זיין הארץ האט זיך געהויבען פריי און שטאלץ, און אין זיינע אויערן האבען געקלונגען דעם סוחר׳ס ווערטער:

„דו ביסט א אינגעל וואס האט עפעס געלערנט, ביסט ניט דום, ביסט געזונד און ניט פויל... דאס זיינען דיינע מעלות, דיינע גוטע קארטען...“

„מיר וועלען איינשטעלען אין קאן!“ האט זיך איליא געטראכט ביי זיך און האט גענומען געהן גיכער. א ברוישענדעס געפיהל פון פרייד האט אנגעפילט זיין הארץ, און ניט ווילענדיג האט ער געשמייכעלט ביי דעם געדאנק, אז ער וועט אויף מארגען אין דער פריה שוין ניט דארפען געהן מעהר אין פיש־קראם...

9.

אז איליא איז צוריקגעקומען צו פעטרוכא פילימאנאוו אין הויז אריין, האט ער זיך מיט צופרידענהייט איבערצייגט, אז ער איז ווירקליך היבשלעך אונטערגעוואקסען פאר דער צייט, וואס ער האט פערבראכט אין פיש־געשעפט. אלע איינוואוינער פון הויז האבען איהם מקבל פנים געווען מיט אויפמערקזאמקייט און עפעס מיט א מאדנער נייגיריגקייט, און פערפישקא האט איהם זאגאר געגעבען די האנד.

„מיין רעספעקט פאר דעם הערר קאמי!“ האט איהם דער שוסטער בעגריסט. „נו, ברודער, האסט אבגעדיענט דיין צייט, הא? איך האב געהערט וואס פאר א פיין שטיקעל דו האסט אבגעטהאן — הא הא! זיי האבען חשק, ברודער, אז מען זאל זיי מיט דער צונג די פיאטעס לעקען, אבער ניט וואהרהייט שטעקען...“

אז מאשא האט דערזעהן איליא׳ן, האט זי מיט שמחה אויסגערופען:

„אהא! ביסט דו עס אביסעל אויסגעוואקסען!“

אויך יאקאוו האט זיך געפרעהט דערמיט, וואס ער זעהט זיך צוריק מיט זיין חבר.

„דאס איז שעהן,“ האט ער געזאגט. „אצונד װעלען מיר װידער קענען לעבען צוזאמען, װי פריהער... דו װײסט? כ׳האב א בוך, „די אלביגענזער“ הײסט עס — א געשיכטע, זאג איך דיר! דארט קומט פאר אײנער, סימאן מאנפאר הײסט ער — אן אמת׳ער שד!“

און יאקאװ האט זיך געסטארעט אויף גיך און מיט א פולען מויל, װי זײן שטײגער איז געװען, איבערצוגעבען דעם אינהאלט פון בוך. איליא האט איהם אנגעקוקט און בײ זיך אין הארצען האט ער אמת הנאה געהאט דערפון, װאס זײן גרויס־קעפיגער קאמעראד איז געבליבען דערזעלבער װאס געװען. אין איליא׳ס האנדלונג געגען דעם סוחר סטראגאני האט יאקאװ ניט געזעהן קײן שום בעזאנדערעס. ער האט אויסגעהערט איליא׳ס געשיכטע און האט גאנץ אײנפאך געזאגט:

„גאנץ גוט אזוי...“

די דאזיגע קיהלע בעמערקונג איז עפעס ניט געװען נאך איליא׳ס געשמאק. אן אײנפאכע הסכמה אויף זײן האנדלונג האט דאך איליא געקראגען אפילו פון פעטרוכא׳ן אלײן, װעלכער האט גוטגעהײסען דעם אינגעל׳ס אויפפיהרונג און האט איהם געלויבט פאר זײן מוטה.

„גאנץ געשיקט האסט דו׳ס זײ דערלאנגט, מײן טהײערער! זעהר געשיקט!... נו, פערשטעהט זיך, אז קיריל איװאנאװיטש האט דיר צו־ליעב זײן קארפ ניט געקענט ארויסטרײבען... קארפ קען דאס געשעפט און ס׳איז שװער צו קריגען אן אנדערן אויף זײן ארט. דו אבער האסט נאך אזא געשיכטע ניט געקענט בלײבען מיט איהם אין אײנעם... דו האסט דעם אמת געזאגט, מיט אפענע קארטען האסט דו געשפּיעלט... נו, האט דער אנדערער, פערשטעהט זיך, געמוזט געװינען...“

אין א טאג ארום אבער רופט זיך פעטער טערענטי אין דער שטיל אן צו זײן פלימעניק:

„הערסט דו... זײ נור ניט אפענהערציג מיט פעטרוכא׳ן... גיב נור גוט אכטונג... ער האט דיך ניט ליעב... האלט אין אײן זידלען... זעהט נור, זאגט ער, װי ליעב ער האט עס דעם אמת! און פארװאס, מײנט איהר, האט ער אזוי שטארק ליעב דעם אמת? װײל ער איז א דומקאפ, פערשטעהט זיך! המ—יא... אט אזוי רעדט ער!...“

איליא האָט אויסגעהערט דעם פעטער׳ס ווערטער און האָט גע־לאכט.

„און נעכטען האָט ער מיך געלויבט — כ׳האָב עס זעהר גע־שיקט געמאכט.“ האָט ער געזאָגט. „אָט אזוי זיינען זיי שוין, די מענ־שען: אין די אויגען לויבען זיי אייך, און הינטערן רוקען ריידען זיי דער שווארץ יאָהר ווייס וואָס...“

פעטרוכא׳ס צוויי פנים׳דיגקייט האָט בשום אופן ניט געקענט אָבשוואכען איליא׳ס שטאָלץ, וועלכער איז געוואקסען פון טאָג צו טאָג. ער האָט זיך געפיהלט אזוי ווי א העלד און איז געווען איבערצייגט, אז ער האָט זיך זעהר גוט אויפגעפיהרט ביי סטראָגאַני׳ן אין געשעפט — בעסער ווי יעטוועדער אנדערער וואָלט זיך אונטער דיזעלבע אומשטענדען אויפגעפיהרט.

אין צוויי מאָנאט ארום, נאָכדעם ווי מען האָט אומזיסט געזוכט א שטעלע פאר איליא׳ן און גאָר נישט געפונען, האָט זיך צווישען איהם און פעטער טערענטי געמאכט אזא שמועס:

„יא, ס׳איז גאנץ ביטער,“ האָט דער הויקער געזאָגט טרויריג. „מ׳קען בשום אופן ניט געפינען פאר דיר קיין שטעלע... אומעטום קריגט מען דיזעלבע תשובה: ער איז צו גרויס!... וואָס הויבט מען אָן צו טהאָן, מיין ליעבינקער? וואָס דענקסט דו?“

מיט א געזעצטען טאָן, פול איבערצייגונג, האָט איליא געענט־פערט:

„מיר איז אצונד געוואָרען פופצעהן יאָהר.. כ׳קען לעזען און שרייבען, כ׳בין ניט דום... און ווי באלד איך בין פרעך, וועט מען מיר דאָך אויך פון יעדער אנדער שטעלע ארויסטרייבען... ווער קען דען האלטען א פרעכען מענשען ביי זיך?“

„וואָס זשע הויבט מען פאָרט אָן צו טהאָן, מיין קינד?“ האָט טערענטי געפרעגט פערזאָרגט, זיצענדיג אויפ׳ן בעט און זיך אָנ־שפאַרענדיג דערויף מיט זיינע אָרעמס.

„ווייסט וואָס איך וועל דיר זאָגען? מאך מיר א קאסטען און קויף מיר אביסעל סחורה: זייף, פארפיום, נאָדלען, ביכער... אלערליי קליינינגקייטען... איך וועל דאן דערמיט ארומגעהן און מאכען גע־שעפטען אויף מיין אייגענעם חשבון...“

„וואָס? ווי אַזוי מיינסט דו דאָס, איליושאַ? איך פערשטעה עס ניט ווי ס'דאַרף צו זיין... אין שיינק דאָ... אין'ם ליאַרם האָלט עס אין איין הוזשען: טוק, טוק, טוק!... דאָ איז מיר דער קאָפּ עפּעס שוואַך געוואָרען... און אַ חוץ דעם מוטשעט מיך כסדר אַ געשיכ־טע... אַלץ די אייגענע געשיכטע... קיין שום אנדער זאַך קריכט מיר ניט אין מוח..."

ביים הויקער אין די אויגען איז ווירקליך געלעגען אַ מערק־ווירדיג שמערצליכער אויסדרוק — עפּעס אַזוי ווי ער וואָלט בע־דאַרפט עפּעס בערעכענען אַ שווערען חשבון און ער האָט דערפון ניט געקענט אַרויסקריכען.

„פּרוביר עס נור, פּעטער, לאָמיך אַרויסגעהן דערמיט!" האָט זיך איליאַ געבעטען. ער איז געווען שטאַרק בעגייסטערט פון זיין גע־דאַנק, וועלכער האָט איהם פערשפּראָכען די פריידהייט.

„נו, זאָל דיר גאָט העלפען! מיר קענען דאָך מאַכען אַ פּראָבע..."

„אָט אַזוי איז גוט! וועסט זעהן, אַז ס'וועט געהן," האָט איליאַ אויסגערופען מיט שמחה.

„אַ—אַך," האָט טערענטי טיעף אָבגעזיפצט, און דערנאָך האָט ער מיט אַ שמערצליכען טאָן ווייטער געזאָגט:

„ווען דו וואָלסט גאָר אין גיכען געוואָרען אַ מענש פאַר זיך! אַ—אַך! דאַן וואָלט איך מיר געקענט געהן... אַזוי אָבער ביסט דו ווי אַן אנקער, וואָס האָלט מיך צו פעסט... נור פון דיינעטוועגען שטעה איך דאָ אין דער דאָזיגער בלאָטיגער לוזשע... און געה צו גרונד! צו די הייליגע העלפער אין דער נויטה וואָלט איך געגאַנגען... כ'וואָלט זיי געזאָגט: איהר גאָט'ס דיענער! צדיקים און גוטע מליצים! כ'האָב געזינדיגט, איך רשע וואָס איך בין! שווער איז מיר אויפ'ן האַר־צען... ראַטעוועט מיך! בעט אויס גנאָד און לייטזעליגקייט פאַר מיר ביי מיין פאָטער!"

און דער הויקער האָט פּלוצלונג אָנגעהויבען וויינען אין דער שטיל. איליאַ האָט פערשטאַנען פון וועלכער זינד דער פּעטער רעדט, און ער האָט זיך אַליין דערמאָנט אָן דער זינד. זיין האַרץ האָט אַ ציטער געטהאָן. ער האָט רחמנות געהאַט אויפ'ן פּעטער, אָבער ער האָט קיין ווערטער ניט געפונען איהם צו טרייסטען און ער איז דאַ־רום געבליבען שטיל. און ערשט ווען ער האָט געזעהן, אַז די טרעהרען

פליסען אלץ מעהר און מעהר פון דעם הויקער'ס איינגעפאלענע, פינס־טערע אויגען, האט ער זיך אבגערופען:

„נו, הער שוין אויף צו ווײנען! ס'וועט רעכט ווערען — וועל איך נור אויפטהאן עפעס אין געשעפט, דאן וועסט דו געהן צו זיי..."

ער האט געשוויגען און זיך פערטראכט א ווײלע, דערנאך האט ער דעם פעטער ווייטער געטרייסט:

„נישקשה, זיי וועלען דיר מוחל זיין..."

„דיינקסט ווירקליך אזוי?" האט טערענטי געפרעגט אין דער שטיל, און דאס אינגעל האט ווידערהאלט נאך אין אן איבערצייג־טערן טאן:

„גאנץ געוויס וועלען זיי דיר מוחל זיין! פיעל אנדערע זאכען האבען זיי שוין מוחל געווען... איך וויים עס דאך!.."

אט אזוי האט זיך איליא אריינגעווארפען אין'ם הויזירער־האנ־דעל. פון אין דער פריה ביז'ן אבענד איז ער ארומגעגאנגען אין די גאסען פון דער שטאדט, מיט'ן קאסטען אויף דער ברוסט און מיט די צוגעהעריגע סטענדערס אין די הענד. די שווארצע אויגען זיינע האט ער כסדר געהאלטען צוזאמענגעדריקט און מיט דער נאז אין דער הויך האט ער שטאלץ און זעלבסטבעוואוסט געקוקט אויף די מענ־שען. דאס היטעל איז ער געגאנגען ארויבגערוקט איבער'ן שטערן, און אויסשטרעקענדיג דעם האלז פאראוים האט ער מיט זיין יונגען קול געשריגען:

„זייף! שוה־וואקס! פאמאדע! שפיזלען, שפילקעס, נאדלען און פאדים! ביכער... זעהר שעהנע ביכער!"

ווי א רוישיגער טייך, אזוי האט דאס לעבען געשטראמט ארום איהם, און ער האט אין דעם דאזיגען טייך געשוואומען פריי און לייכט און האט עפעס געפיהלט, אז ער איז א מענש מיט אלע מענ־שען צוגלייך. ער איז ארומגעגאנגען אויף די באזארען, איז אפט אריינגעקומען אין די רעסטאראנען. מיט אן ערנסטער מיענע פלעגט ער זיך בעשטעלען א פארציע טהעע און פלעגט עם טרינקען לאנגזאם, צובייסענדיג דערביי א שטיק וויים־ברויט, פונקט ווי א מענש, וואס פאלט ביי זיך ניט אראב און ווייסט, אז ער איז דאך עפעס ווערטה

אויף דער וועלט. דאָס לעבען האָט איהם אויסגעזעהן זעהר איינ־פאַך, לייכט און אנגענעהם.

אויך זיינע פאַנטאַזיעס, זיינע טרוימעריייען זיינען געוואָרען קלעה־דער און איינפאַכער. ער האָט זיך פאָרגעשטעלט, ווי אזוי ער וועט אין א פּאָר יאָהר ארום זיצען אין זיין אייגען, קליין און ריין קליי־טעל, ערגעץ וואו אין א בעסערער, שטילערער גאַס — און דאָרט, אין קלייטעל, וועט ער האָבען צו פערקויפען אלערליי פיינע, ריינע זאַכען, וואָס לאָזען ניט איבער קיין שמוציגע פלעקען און מאַכען ניט קיין תל פון די קליידער. און ער גופא וועט אויך אויסזעהן ריין, געזונד און שעהן. אלע מענשען פון דער גאַס וועלען איהם רעספּעק־טירען און די מיידלעך וועלען קוקען אויף איהם מיט א פריינדליכען בליק. נאָכדעם ווי ער וועט פערמאַכען דעם מאַגאַזין זיינעם, וועט ער זיך זיצען אין זיין ריינעם, ליכטיגען צימערל, ניט ווייט פון קלייט, וועט טרינקען טהעע און לייענען ביכער. ריינקייט אין אלצדינג איז ביי איהם אין די אויגען געוועזן דאָס נייטיגסטע, דער עיקר פון א רעגעלמעסיגען, איינגעאָרדענטען לעבען.

אזוי האָט ער געטרוימט, ווען זיין הויזירעריי איז איהם געגאַנ־גען כשורה און קיינער האָט איהם גראָב ניט אָנגעטראָטען. פון דער צייט אָן, וואָס ער האָט זיך אָנגעהויבען פיהלען פאַר א זעלבסט־שטענדיגען מענשען, איז ער געוואָרען זעהר פיהלענד; דאָס מינדעס־טע וואָרט האָט איהם אויפגעבראַכט. אז עס האָט זיך געמאַכט א טאָג, ווען ער פלעגט גאָר גישט לייזען און ער פלעגט זיצען א פער־מאַטערטער אין שיינק אָדער ערגעץ וואו אין גאַס, דאַן האָט ער זיך גלייך דערמאָנט אָן די גראָבהייטען פון די פּאָליציילייט, אָן זיי־ערע שטויסערייען, אָן די בעליידיגענדע ווערטער פון די קונים, אָן די קללות און זלזולים פון זיינע קאָנקורענטען, די אנדערע הויזירער, און ביי איהם אין הארצען האָט זיך ערוועקט א געפיהל פון שמערץ און אונרוהיגקייט. זיינע אויגען האָבען זיך דאַן געעפענט און ער האָט אריינגעקוקט טיעפער אויפ'ן גרונד פון לעבען. ער האָט געזעהן גאַנץ קלאָהר און דייטליך, אז אלע מענשען שטרעבען צו דעמזעלבען ציעל וואָס ער, אז זיי זוכען דאָסזעלביגע רוהיגע, זאַטע און ריינע לעבען, צו וואָס ער גלוסט. און קיינער מאַכט קיין שום וועזען ניט דערפון,

אבצושטויסען אַז א זייט יעדען איינעם, וואָס שטעהט איהם אין וועג. אלע זיינען אזוי עגאָאיסטיש, אזוי זשעדנע, אזוי אונערבארמליך, און זיי שעדיגען זיך איינער דעם צווייטען זאָגאר דאָן, ווען ס'איז גאָר ניט נייטיג, גאָר אָהן א שום גרונד, אָהן א שום אייגענעם נוצען, סתם אזוי פון פערגניגען וועגען, אוים פערגניגען יענעם שלעכטס צו טהאָן. אָפטמאָל פלעגען זיי זאָגאר לאכען, ווען זיי האָט זיך איינגעגעבען אימיצען אָנצוטהאָן עגמת נפש, און זעלטען האָט געטראָפען, אז אימיצער האָט רחמנות געהאט מיט דעם ליידענדען, מיט דעם נעקרענקטען...

אַט אזעלכע פאַרשטעלונגען האבען איהם פער'נמאס'ט זיין בעשעפטיגונג. דער חלום, די פאנטאַזיע פון דעם קליינעם, ריינעם מאַגאזינדעל איז צורונען, איז געוואָרען צו נישט, און ער האָט דערפיהלט א שווערקייט, א דריקעניש אויפ'ן הארצען. איהם האָט זיך אויסגעדוכט, אז ער וועט קיינמאָל דורך זיין האנדעל ניט קענען אָבשפאָרען גענוג געלד אויפצועפענען א קליין קלייטעל, און אז ער וועט ביז'ן טויט זיך דארפען אזוי ארומשלעפען איבער די הייסע, שטויביגע גאסען פון דער שטאָדט, מיט'ן קאסטען אויף דער ברוסט און מיט'ן ווייטאָג, וואָס דער רימען מאכט איהם אין די שולטערן. אָבער יעדעם שטיקעל ערפאָלג אין זיין געשעפט פלעגט פון דאָס נייערוועקען אין איהם זיין מוטה און אויפלעבען זיינע טרוימען, זיינע פאנטאַזיעס...

איינמאָל האָט איליא אונערווארטעט אָנגעטראָפען פאשקא גראַטשעוו אין א גרויסער, לעבעדיגער גאס. מיט די הענד אין די קעשענעס פון זיינע צוריסענע הויזען, אָנגעטהאָן אין א בלויער, צוריסענער און שמוציגער בלוזע, וואָס האָט געהאנגען אויף איהם ווי א זאַק, איז זיך דעם שמיעד'ס זוהן געמיטליך געגאנגען איבער דער גאָס, פונקט ווי איינער, וואָס נעהמט זיך זיין שפאציר־גאנג נאָך א גוטער, פעטער מאָהל־צייט. די קנאפּעל פון זיינע גרויסע, אויסגעטרעטענע שטיוועל האָבען געקלאפּט און אָנגעמאכט א ליארם ביי יעדען טריט, וואָס ער האָט געמאכט אויף די אויסגעפלאסטערטע שטיינער. דאָס קאסקעטעל מיט'ן צוריסענעם ראנד איז געזעסען חוצפה'דיג ביי איהם אויפ'ן לינקען אויער און א האלבער קאָפּ זיינער איז געבליבען אונבע־

רעקט און אונבעשיצט געגען די הייסע זונען־שטראַהלען. דער פּנים און דער האַלז זיינען געווען פערוואַקסען מיט בלאָטע. שוין פון דער־ווייטען האָט ער איליא'ן דערקענט און האָט איהם צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ, זיך געהענדיג זיין וועג מיט דיזעלבע טריט וואָס פריהער.

„זיי געגריסט!" האָט איליא געזאָגט. „קוים אמאָל מען זעהט דיך פּאַרט פאר די אויגען!..."

פּאַשקאַ האָט אָנגענומען זיין האַנד, האָט זי געדריקט פעסט און געלאַכט. די צייהן און די אויגען האָבען געבלישטעט מונטער און העל, אונטער דער שמוציגער מאַסקע, וואָס ער האָט געטראָגען.

„ווי געהט עס דיר פּאַרט?" האָט איליא געפרעגט.

„אַזוי ווי מען טרייבט אָן, אַזוי געהט עס. איז דאַ וואָס צו פּי־קען, פּיקט מען, און אַז ס'איז ניטאָ, קריצט מען מיט די צייהן און מען קייט די ערד... האַ האַ! עס פרעהט מיך אבער, וואָס איך האָב דיך געטראָפען, צו'ן אַלדע שוואַרצע יאָהר!"

„פאַרוואָס ביסט דו שוין מעהר קיינמאָל ניט געקומען צו אונז?" האָט איליא געפרעגט מיט אַ שמייכעל.

ער האָט שטאַרק הנאה געהאַט צו זעהן, ווי זיין אַלטער חבר פאַלט ניט אַראָב ביי זיך און איז פרעהליך, כאָטש ער געהט אַזוי אָב־געריסען. ער האָט אַ קוק געטהאָן אויף פּאַשקאַ'ס צוריסענע שיך און דערנאָך אויף זיינע נייע, גלאַנציגע שטיוועל, וועלכע האָבען גע־קאָסט ניין רובעל, און ער האָט געשמייכעלט, צופריעדען מיט זיך אַליין.

„וואָס זשע! כ'וויים דען וואו דו וואוינסט?" האָט זיך פּאַשקאַ אָנגערופען.

„נאָך אַלץ ביי פּילימאָנאָוו..."

„אַזוי—און יאַשקאַ האָט דאָך געזאָגט, אַז דו ביסט ערגעץ אין אַ פּיש־קראָם..."

מיט שטאָלץ האָט איליא אַלזאָ דערצעהלט דעם אַלטען קאַמעראַד וואָס ער האָט דורכגעלעבט ביים סוחר סטראָגאַני אין געשעפט, און ווי אַזוי ער איז איצט געוואָרען זעלבסטשטענדיג.

„נאַ, דאָס איז גאָר ניט שלעכט!" האָט פּאַשקאַ אויסגעררו־פען מיט שמחה. „און מיך האָבען זיי אויך אַרויסגעטריבען — פון

דער דרוקעריי, הייסט עס, צוליעב מיין פרעכהייט... ביז איך דער־
נאך געווען ביי א מאלער, כ'האב דארט די פארבען געמישט און דער־
גלייבען.. ביז וואנען איך האב זיך אמאל ארויפגעזעצט אויף א נאר
וואס אבגעפארבטען שולד, נו, האט דער עסק, פערשטעהט זיך, גע־
פלאצט! געשלאגען האבען זיי מיך, די באנדע — דער בעל הבית,
די בעל הבית'טע און דער לעהרען־יונג.. מיט אלע כוחות האבען זיי
מיך ארויסגעיאגט צום טייוועל... אצונד בין איך ביי א ברונען־מא־
כער... זעקס רובל א חודש האב איך.. כ'קום אקארשט פון וואַ־
רעמעס, און אט מוז מען צוריקגעהן צו דער ארבייט..."

„אפנים דו יאגסט זיך ניט אזוי שטארק צו דער ארבייט?"

„אך, דער רוח זאל זי כאפען! ווער עס וויים וואס ארבייט
איז, דער יאגט זיך ניט נאך דעם... איך מוז נאך אמאל אריבערקו־
מען צו אייך..."

„נו געווים, קום נור!" האט איהם איליא איינגעלאדען מיט
פריינדשאפט.

„איהר לייענט נאך אלץ ביכער?"
„געווים — און דו?"
„נא, אזוי, ווען ניט ווען..."
„און דו מאכסט נאך פערזען אויך אמאל?"
„יא, אויך פערזען מאך איך..."

פאשקא האט זיך פון דאס ניי צולאכט און מען האט געקענט
זעהן, אז ער קוועלט גאר אן פון נחת.

„וועסט אלזא קומען, ניט וואהר? און פערגעס ניט די פער־
זען?"

„געווים וועל איך קומען... כ'וועל אויך מיטברייינגען אביסעל
שנאפס מיט מיר..."

„דו טרינקסט, הייסט עס?"

„נא, אזוי, אביסעל גיסט מען אריין... אבער זיי מיר געזונד!"

„זיי געזונד!" האט איליא געענטפערט.

ער איז זיך אוועק זיין וועג, פערזונקען אין א ים פון מחשבות
וועגען פאשקא'ן. עס איז איהם עפעס פארגעקומען אזוי זאנדערבאר

וואָס אַט דער אָרימער איינגעל, אַנגעטהאָן אין טראַנטעס, האָט איהם גאָר ניט מקנא געווען פאַר זיינע שעהנע שטיוועל און פאַר זיינע ריינע קליידער; ער האָט ניט אַמאָל אַ קוק געטהאָן אויף זיי. און אַז איליא האָט דערציילט, ווי זעלבסטשטענדיג פריי ער לעבט, האָט זיך פּאשקא פון גאַנצען הארצען געפרעהט. דאָס האָט איליא'ן בעאונ־רוהיגט, כאָטש ער האָט אליין ניט געוואוסט פאַר וואָס, און ער האָט זיך געטראַכט ביי זיך אין הארצען: וואָס זשע! אָט דער דאָזיגער פּאשקא וויל אפּנים ניט דאָסזעלבע וואָס אַלע אַנדערע?... וואָס קען מען נאָך בעסערס ווינשען אין לעבען ווי אַ ריין, רוהיג און אונאָב־הענגיג לעבען?...

דער עיקר האָט איליא געפיהלט אָט די טרויעריגקייט און אונ־רוהיגקייט, ווען ער פלעגט אריינקומען אין קירכע. ער האָט זעלטען ווען דורכגעלאָזען אַ גאָטעסדיענסט. ער פלעגט ניט זאָגען דאָס געבעט גלייך מיט די אַנדערע, נאָר ער פלעגט איינפאַך שטעהן ערגעץ אין אַ ווינקעל, קוקען אויפן' פרומען, בעטענדען עולם און זיך צוהערען צום געזאַנג פון דער קירכע. שטיל און אונבעוועגליך זיינען די מענשען געשטאַנען, און אין זייער שטילקייט איז עפּעס געלעגען אַ מין איינ־הייטליכער געפיהל, פונקט ווי יעדער איינער וואָלט זיך געסטאַרעט דאָסזעלבע צו דענקען וואָס די אַנדערע האָבען געדענקט. די כוואַ־ליעס פון'ם קירכען־געזאַנג האָבען געשוועבט איבער'ן גאַנצען גאָטעס־הויז און האָבען זיך אויסגעמישט מיט די וואָלקענס פון ווייררוך אין דער לופטען. אין דער ערנסטער, יום טוב'דיגער שטימונג, וואָס האָט געהערשט אין קירכע, איז געלעגען אַ מין זיסקייט, אַ געפיהל פון פריידען און רוה, וואָס האָט געגלעט די נשמה און דערקוויקט דאָס הארץ און האָט קיין שום שייכות ניט געהאַט מיט דעם טומעל און גערויש פון לעבען. אין אַנהויב איז דער דאָזיגער איינדרוק געבליבען אָבגעזונדערט אין איליא'ס זעעלע, האָט זיך ניט געמישט מיט די אַלטעגליכע איינדריקע זיינע און האָט איהם כלל ניט בעאונרוהיגט. אָבער דערנאָך האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אַזוי ווי אינעווייניג ביי איהם אין הארצען לעבט עטוואָס, וואָס קוקט איהם שטענדיג נאָך און גיט אויף איהם אכטונג. בשעת ער האָט זיך אָבגעגעבען מיט זיינע געוועהנליכע געשעפטען, איז דער „עטוואָס" געלעגען בעהאַל־

טען אין א ווינקעלע ביי איהם אין הארצען און האט איהם געלאזען צורוה, נאר אזוי גיך ווי ער פלעגט אריינקומען אין קירכע, פלעגט עס אנהויבען וואקסען אין זיין נשמה און ארויסרופען א מערקווירדי־גען, אונרוהיגען געדאנק, וואס האט אין גאנצען פערניכטעט זיינע חלומות וועגען א בעקוועמען, ריינעם לעבען. אין אזעלכע מאמענטען פלעגט ער זיך דערמאנען אן די ערצעהלונגען וועגען דעם גאטספורכ־טיגען מאן אנטיפא און אן די פרומע רייד פון'ם אלטען שמאטעס־קלייבער וועגען דעם ליעבען גאט:

„גאט דער האר איז איינער, א חוץ איהם איז ניטא קיינער. ער זעהט אלעס, ווייסט אלעס וואס עס טהוט זיך אויף דער וועלט!"

אונרוהיג און צומישט פלעגט איליא קומען אהיים. ער האט געפיהלט, אז זיין צוקונפטס־טרוים פערשווינדעט וואס ווייטער אלץ מעהר, און אז אין איהם גופא שטעקט עפעס אן „אימיצער", וואס וויל ניט וויסען פון דעם קליינעם קרעמעל, נאך וועלכען ער בייגקט אזוי שטארק. אבער דאס לעבען האט זיך געטהאן זיינס און האט בע־זיעגט אט דעם מערקווירדיגען געפיהל ביי איליא'ן אין הארצען...

מיט יאקאוו'ן, ווען איליא פלעגט פערטרויען אלצדינג וואס ער האט געהאט אויף'ן הארצען, האט ער פונדעסטוועגען מכח די נייעס, וואס איז פארגעקומען ביי איהם אין דער זעעלע, קיין ווארט ניט אויסגערעדט. ער אליין פאר זיך אפילו האט קיינמאל קיין חשק ניט געהאט דערפון צו דיינקען.

זיינע אבענדען האט ער פערבראכט זעהר אנגענעהם. יעדען טאג, אז ער איז געקומען אהיים פון זיין האנדעל, איז ער אראב אין קעלער צו מאשא'ן און עפעס אזוי ווי ער וואלט געווען דער בעל הבית האט ער זיך געווענדעט צו איהר מיט דער פראגע:

„נו, מאשוטקא — דער סאמאוואר איז פארטיג?"

און דער סאמאוואר איז שוין געווען פארטיג און איז געשטאנען און געזונגען אויף'ן טיש. איליא האט שטענדיג מיטגעבראכט עפעס צו פערבייסען: בייגעל, אדער פלעצלעך, אדער גאר איינגעמאכטס, און מאשא האט איהם דערפאר מכבד געווען מיט טהעע. דאס יונגע מיידעל האט אויך אנגעהויבען צו פערדיענען געלד: מאטיצא האט איהר אויסגעלערנט צו מאכען בלומען פון פאפיר, און מאשא פלעגט

קלייבען נחת צוזאַמענצושטעלען רויטע רויזען פון די פּייִנקע, רוי־שענדע בלעטלעך. זי פלעגט פערדיענען ביז צעהן קאָפּיקעס א טאָג. איהר פאָטער איז געווען קראַנק אויף טיפוס. איבער צוויי חדשים איז ער געלעגען אין שפּיטאָל און דערנאָך איז ער צוריקגעקומען אהיים א מאָגערער, אַן אויסגעדאַרטער מיט שעהנע שוואַרצע לאָקען אויפ׳ן קאָפּ. ער האָט זיך גלייך געלאָזט אבגאָלען זיין צוקודעלטע באָרד, און כאָטש די באַקען זיינען איהם געווען געל און איינגעפאַלען האָט ער איצט פונדעסטוועגען אויסגעזעהן מיט פינף יאָהר אינגער ווי פריהער. געאַרבייט האָט ער ביי יענעם, אין פרעמדע ווערקשטעלען און שלאָפען זאָגאַר פלעגט ער זעלטען קומען אהיים. זיין טאָכטער איז אַל־זאָ געווען די גאַנצע בעל הבית׳טע אין שטוב און האָט געקענט טהאָן דאָרט וואָס זי האָט געוואָלט. זי פלעגט איהם פעררינכטען די קליידער און האָט איהם גערופען, פונקט ווי אלע אנדערע, ביי זיין איינפאַכען נאָמען: פערפּישקא. דער שוסטער האָט גאָר אַנגעקוואָלען דערפון. זיין טאָכטער׳ס בענעהמען זיך געגען איהם האָט איהם פערשאַפט שפּאַס און ער האָט איהר זאָגאַר רעספּעקטירט דערפאַר וואָס זי האָט געקענט לאַכען מיט אזא מונטערקייט און מיט אזוי פיעל הארץ, פונקט ווי ער אליין.

די טהעע־אבענדען ביי מאשא׳ן זיינען געוואָרען א גאַנץ גע־וועהנליכע זאַך פאַר איליא׳ן און יאַקאָוו׳ן. די קינדער פלעגען זיצען שטונדען־לאַנג ביים טיש און טרינקען. און פּלוידערען פערשוויצטער־הייט איבער אַלערליי זאַכען, וואָס האָבען זיי אינטערעסירט. איליא האָט יעדען אבענד אבגעגעבען א בעריכט פון דעם, וואָס ער האָט זיך אַנגעזעהן א גאַנצען טאָג אין גאַס, און יאַקאָוו, וועלכער איז א גאַנ־צען טאָג געלעגען איבער זיינע ביכער, האָט דערצעהלט וואָס ער האָט געלייענט, און וואָס פאַר מעשים עס האָט זיך דעם גאַנצען טאָג אָב־געטהאָן אין שיינק. ער האָט זיך אויך שטענדיג בעקלאָגט אויף זיין פאָטער, און אָפטמאָל פלעגט ער אזוי פּלוידערן, אז איליא און מאשא האָבען ניט געקענט פערשטעהן וואָס ער רעדט.

מאשא איז פון אין דער פריה ביז אין אבענד געזעסען אין איהר קעלער־שטוב, געאַרבייט און געזונגען ליעדער. זי פלעגט זיך צוהע־רען צו דעם געשפּרעך פון די אינגלעך. אליין האָט זי זעהר ווייניג

גערעדט, נאָר אַז עס איז געווען פון וואָס צו לאַכען האָט זי שטענדיג געלאַכט מיט אַלעמען. דער טהעע האָט זיי אַלעמען גוט געשמעקט, און דער סאַמאָוואַר, וועלכער איז געווען ווי בעצויגען מיט אַ גרינליכע הויט, האָט זיי דורך זיין הויכען אַלטען קוימען פריינדליך צוגעזונ־גען. יעדעס מאָל כמעט, ווען די קינדער האָבען ערשט ריכטיג חשק געקראָגען צום טרינקען, פלעגט ער אָנפאַנגען מיט אַ גוטמוטהיגער בייזקייט צו זשומען און צו זשורען, און עס האָט זיך אַרויסגעצייגט, דאָס עס איז מעהר קיין וואַסער ניטאָ. מאַשאַ פלעגט איהם אַ כאַפּ טהאָן און אַוועקלויפען צוגיסען פרישע וואַסער — און דיזע אַרבייט האָט זי מעהרערע מאָל דורכ'ן אָבענד געדאַרפט ווידערהאָלען.

אויך די לבנה האָט מיט איהר שיין אַנטהייל גענומען אין די פריינדליכע אונטערהאַלטונגען פון די קינדער. אַלע מאָל מיט אַ גלייכע געשטאַלט, ווי אַ גרויסער שימערענדער פלעק, פלעגט זי אַריינקוקען דורך דעם פענסטער פון שטיבעל.

אין דיזער קליינער גרוב, איינגעפּרעסט צווישען האַלב פער־פוילטע ווענד און דעם שווערען דיקען באַלקען, האָט כמעט שטענ־דיג געהערשט אַ מאַנגעל אין לופט, ליכט, וואַסער, ברויט, צוקער און פיעלע אַנדערע זאַכען; דערפאַר אָבער איז דאָרט שטענדיג געווען פרייליך און לוסטיג, און יעדען אָבענד פלעגען דאָרט געבוירען ווערען פיעלע עדעלע געפיהלען און יונגע, אונשולדיגע געדאַנקען.

צייטענווייז פלעגט אויך פערפישקאַ פערברייינגען צוזאַמען מיט זיי ביים טהעע. געוועהנליך פלעגט ער זיצען אין אַ טונקלען ווינקעל פון צימער, לעבען דעם נידעריגען, האַלב אין דער ערד איינגעזונקע־נעם אויוועז, אָדער ער פלעגט גאָר אַרויפקלעטערן אויפ'ן אויווען און זיצען מיט'ן קאָפּ אַראָבגעהאָנגען צו דער ערד, אַזוי אַז זיינע ווייסע קליינע צייהן האָבען געבלישטשעט אין דער דונקעלהייט דאָ, ווען ער פלעגט עפענען דאָס מויל צוריידען. זיין טאָכטער פלעגט איהם, ווי דער שטיינער איז, דערלאַנגען אַ גרויסע קאַן טהעע, אַ שטיקעל צוקער און ברויט. לאַכענדיג פלעגט ער עס צונעהמען און זאָגען:

„אַ שעהנעם דאַנק, מאַריאַ פערפיליעוונאַ. כ'בין טיעף געריהרט פון אייער גוט האַרץ...“

אָפטמאָל פלעגט ער מיט אַ זיפץ פון קנאה זיך אָברופען:

„איהר לעבט ווירקליך גרויסאַרטיג, קינדער — אַז דער גוטער יאָהר זאָל אייך וויסען! זעהר שעהן — גאָר ווי מענשען, בנאמנות!“

און מיט אַ שמייכעל און אַ זיפץ צוזאַמען האָט ער ווייטער געזאָגט:

„דאָס לעבען פון די מענשען ווערט אַלץ שעהנער... אַלץ אַנגע־נעהמער ווערט עס פון יאָהר צו יאָהר! אין אייערע יאָהרען האָב איך מיך נור אונטערהאַלטען מיט'ן רימען. געפּאַסעוועט האָט מען מיין רוקען מיט איהם — און איך האָב פון פערגניגען געוואויעט און געשריגען, אַזוי הויך ווי איך האָב נור געקענט. אַז דער רימען האָט זיך אָבגעשטעלט — דאַן איז מיין רוקען געוואָרען בייז, האָט גענומען בורטשען און זיך קנייטשען, געביינקט האָט ער נאָך זיין ליעבען פריינד. נאַ, לאַנג האָט ער אויף זיך ניט געלאָזט וואַרטען — ס'איז, פערשטעהט איהר מיך, געווען אַ זעהר גוטער, ליעבהאַרציגער רימען. דאָס איז געווען מיין גאַנצער נחת, מיין גאַנצע אונטערהאַלטונג אין דער צייט, וואָס איך האָב זיך די מלאכה געלערנט! אַט ווערט איהר באַלד גרעסער, גערן וועט איהר זיך תמיד דערמאָנען... אַז די גע־שפּרעכען, אַז די פערשיעדענע פּאַסירונגען און דאָס גאַנצע אַנגענעה־מע לעבען, וואָס איהר האָט דאָ פערבראַכט. און איך בין גרויס און אַלט געוואָרען — כ'צעהל שוין, מישטיינס געזאָגט, זעקס און דריי־סיג יאָהר — און איך האָב גאַרנישט, אַז וואָס איך וואָלט זיך געקענט דערמאָנען! ניט אַמאָל אַ פּונק! גאַרנישט, לחלוטין גאַרנישט איז אין מיין זכרון געבליבען. אַקוראַט ווי איך וואָלט געווען טויב און בלינד אין מיינע יונגע יאָהרען... נור אין דעם דערמאָן איך זיך יאָ, אַז עס האָט מיך געוואָרפען אַ צאָהן אַן אַ צאָהן פּאַר הונגער און קעלט, און אַז דאָס געזיכט איז מיר געווען ברויז און בלאָה... ווי אַזוי מיינע ביינער, מיינע אויערן און מיינע האָר האָבען געקענט בלייבען גאַנץ — דאָס קען איך בשום אופן ניט פערשטעהן. געשלאָגען, גע־ממית'ט האָבען זיי מיך, אַז די שמאַטעס, כ'בעט איבער אייער כבוד, זיינען שטיקער־ווייז פון מיין לייב געפלויגען אין דער לופ־טען. אך יאָ, דאָס איז אַביסעל געווען אַ צייט... ווי אַ שטריק האָבען זיי מיך צונויפגעדרעהט... אָבער כאָטש זיי האָבען מיך געשלאָגען, מיין בלוט ווי וואַסער געזויגען און די פעל מיר איבער די אויערן

אריבערגעצויגען — דער רוס אין מיר איז פונדעסטוועגען לעבען גע־בליבען! אן עם קשה עורף, א געדולדיגע, אויסדויערענדע ראסע זיי־נען זיי, אָט די רוסען! אין א שטויסעל קען מען זיי צושטויסען — זיי וועלען שטענדיג זיין צוריק אויף זייער פלאַץ. אָט נעהמט מיך למשל: אין מעהל האָבען זיי מיך צומאַלען, אין דינע שפּענער צושפּאַלטען— און איך לעב פונדעסטוועגען אזוי פרעהליך, אזוי נחת'דיג, ווי דער רוח אין וואלד, פלאַטער ארום לוסטיג פון איין שענק אין צווייטען און כ'בין צופריעדען מיט דער גאנצער וועלט! גאָט דער האר, פער־שטעהט איהר מיך, האָט מיך גאַרנישט פיינט... איינמאָל האָט ער מיך דערזעהן, האָט ער זיך געמוזט צולאכען... „אה, דו ביסט עס!“ האָט ער זיך אָבגערופען — און האָט מיך געלאָזט לויפען...“

די יונגע חברה־לייט האָבען אויסגעהערט דעם שוסטער'ס וויצי־גע רעדעס און האָבען געלאכט. אויך איליא האָט געלאכט, דאָך אבער האָט פערפּישקא'ס זינגענדיגער קול ארויסגערופען אין איהם א גע־דאנק, וועלכער האָט בשום אופן ניט געוואָלט אָבטרעטען פון איהם און האָט איהם כסדר געעגבערט דעם מוח. איינמאָל האָט ער ביי זיך בעשלאָסען דעם דאָזיגען געדאנק ארויסצוגעבען און זוכען אן ער־קלעהרונג צו איהם. מיט א שמייכעל האָט ער אלזאָ דעם שוסטער געפרעגט:

„וואָס זשע, דו האָסט טאקי אין דער אמת'ן קיין שום וואונש ניט אויף דער וועלט? בעגעהרסט גאַרנישט, פערפּישקא?“

„ווער זאָגט עס דען? א שנעפּסעל, למשל, האָב איך נאָך קיינ־מאָל ניט אויפגעהערט צו וועלען...“

„ניין, זאָג אקאָרשט דעם ריינעם אמת! דו מוזט דאָך וואָס עס איז וועלען אויף דער וועלט?“ האָט זיך איליא איינגע'עקשן'ט.

„דעם אמת ווילסט דו וויסען? נאָ, אלזאָ... א נייע האַרמאָניקאַ וויל איך... א היבשע, שעהנע האַרמאָניקא — דערצו האָב איך חשק... אזוי, פאר פינף און צוואנציג רובל! הא—דאָן וואָלט איך אייך שוין וואָס פאַרגעשפּיעלט!“

ער האָט געשוויגען און צופריעדען געלאכט אין זיך. מיט אמאָל איז איהם דורכגעלאָפען א געדאנק אין קאָפּ. ער איז געוואָרען ערנסט, און מיט אן איבערצייגטען טאָן האָט ער זיך אָנגערופען צו איליא'ן:

„נ—ניין, ברודער — אויך קיין נייע האַרמאָניקאַ וויל איך ניט... ווייל ערשטענס: אויב זי איז אַ טהייערע כלי, דאַן וועל איך זי גאַנץ בעשטימט פערקויפען. און צווייטענס: ווען עס אַקאַזעוועט זיך, אַז זי איז ערגער ווי מיין איצטיגע — וואָס וועט דאַן זיין? מיין איצטיגע האַרמאָניקאַ, פערשטעהסט דו מיך, איז אַן אמת'ע טשאַטשקע! גאָרניט צו בעצאָהלען איז זי! אין איהר האָט זיך מיין נשמה בעזעצט! זי פערשטעהט מיך אַזוי גוט: כ'דאַרף נאָר צולייגען די פינגער צו די טאַסטען — און זי זינגט שוין! אַן אמת'ע זעלטענהייט איז מיין האַרמאָניקאַ — ניטאָ פיליכט קיין צווייטעס פון דעם סאָרט אויף דער וועלט... אַ האַרמאָניקאַ — איז פונקט ווי אַ פרוי... אויך אַ פרוי האָב איך געהאַט — זי איז געווען אַ מלאך און ניט קיין מענש! און אַז איך זאָל אַ שטייגער איצט וועלען איבער אַ נייעם חתונה האָבען — ווי אַזוי קען איך עס דען? אַ צווייטע אַזאַ, ווי מיין זעליגע איז געווען, וועל איך שוין מעהר ניט געפינען... פון אַ נייער פרוי פערלאַנגסט דו, צי דו ווילסט צי ניט, דאָס וואָס דו האָסט פריהער געהאַט פון דער ערשטער — און אַז זי איז ניט גענוג פאַר דיר, קען עס ווערן ביטער אי פאַר מיר, אי פאַר איהר! אַזוי איז דאָס... אַך, ברודער, ניט דאָס איז גוט, וואָס גוט איז, נאָר דאָס, וואָס איינעם געפעלט..."

אַז פערפישקאַ'ס האַרמאָניקאַ איז ווירקליך ווערטה געלויבט צו ווערן — דערמיט איז איליאַ געווען איינשטימיג. דעם שוסטער'ס אינסטרומענט האָט ביי יעדען איינעם, וואָס האָט עס געהערט, ארויסגערופען דיזעלבע בעוואונדערונג, דורך זיין פיין־קלינגענדען, צאַרטען טאָן. אָבער איליאַ'ן האָט אויף קיין פאַל ניט געקענט רעכט ווערן, אַז פערפישקאַ זאָל גאָר קיין ווינשע ניט האָבען אין לעבען. די פראַגע האָט זיך איהם געשטעלט גאַנץ קלאָהר און שאַרף: קען אַ מענש אָבלעבען זיין לעבען לאַנג אין שמוץ, ארומגעהן אָבגעריסען און אָבגעשליסען, אין טראַנטעס, טרינקען בראַנפען, שפּיעלען אויף דער האַרמאָניקאַ און ווייטער קיין שום אנדער זאַך, קיין שום בעסערע זאַך ניט בעגעהרען? עס האָט זיך ביי איהם געיאַוועט אַ געדאַנק, אַז דער וואונשלאָזער פערפישקאַ מוז נאָך אַלעמען זיין אַביסעל געריהרט פון זינען. דאָך האָט ער דעם דאָזיגען לוסטיגען און זאָרגלאָזען מענ־

שען כסדר בעטראכט מיט גרויס אינטערעסע און ער האט געפיהלט, אז דעם שוסטער איז אסך גרינגער אויפ׳ן הארצען ווי די איבעריגע לייט פון הויז, כאטש ער איז א שכור און א טויגעניכטס.

ציימענווייז האבען עס די יונגע חברה אויך געוואגט זיך אריינ־צולאזען אין אזעלכע פראגען, וועלכע עפענען זיך ווי טיעפע אבגרונ־דען פאר׳ן מענשען און ציהען אראב מיט מאכט זיין דורסטיגען גייסט און זיין הארץ אין זייער געהיימניספולע טיעפעניש. יאקאוו האט עס שטענדיג בעריהרט אט די פראגען. ער האט געקראגען א מאדנע טבע: איבעראל, וואו ער איז געשטאנען אדער געזעסען, האט ער זיך אן עפעס געמוזט אנהאלטען, פונקט ווי ער וואלט זיך עפעס ניט גע־פיהלט זיכער אויף זיינע פיס. אז ער איז געזעסען, האט ער זיך אימער אנגעשפארט מיט די שולטערן אן עפעס, אדער ער האט זיך גאר אנגעהאלטען דערין מיט זיינע הענד. אז ער איז געגאנגען מיט זיינע שנעלע טריט אין גאס, האט ער תמיד געמוזט בעריהרען מיט דער האנד די שטיינער פון די ווענד, אזוי ווי ער וואלט זיי גע־צעהלט. אז ער איז געוועזען ביי מאשא׳ן צום טהעע, איז ער שטענדיג געזעסען ביים פענסטער, מיט׳ן רוקען אנגעשפארט צו דער וואנד און די לאנגע פינגער פון זיינע הענד האט ער אימער געהאלטען, ענט־וועדער אויפ׳ן שטוהל אדער אויפ׳ן ראנד פון טיש. זיין גרויסען קאפ, מיט פיינע, גלאטע, בלאנדע האר, אן א זייט, האט ער געקוקט אויף די, וואס האבען גערעדט צו איהם, און די בלויע אויגען אין זיין בלייך געזיכט זיינען ענטוועדער געוועזען האלב צוגעמאכט אדער גאר אויפגעריסען, אין גאנצען אפען. ער האט אלץ ליעב געהאט צו דער־צעהלען זיינע חלומות, און ער האט קיינמאל ניט געקענט איבערגע־בען דעם אינהאלט פון א בוך, וואס ער האט געלייענט, ניט מוסיף זייענדיג עפעס פון זיך אליין, עפעס וואס איז געוועזען אונפערשטענד־ליך און דונקעל פאר זיינע צוהערער. איליא פלעגט איהם כסדר אויס־ריידען דערפאר, אבער יאקאוו האט זיך דערפון ווייניג וואס געמאכט און האט איינפאך געזאגט:

„אזוי ווי איך דערצעהל עס, איז׳ס בעסער. נור די הייליגע ביבעל טהאר מען ניט ענדערן, ווי מען וויל — מיט אנדערע ביכער אבער איז עס ערלויבט. זיי זיינען געשריבען געווארען פון מענשען — און

איך בין דאָך אויך אַ מענש! כ'קען זיי אויסבעסערן, ווען זיי געפֿעלען מיר ניט... אבער זאָג מיר אָפּאַרשט עפּעס אַן אַנדער זאַך: אַז דו שלאָפֿסט — וואו איז דעמאָלט דיין נשמה?"

„פון וואַנען זאָל איך עס וויסען?" האָט געענטפערט איליא, וועלכער האָט ניט ליעב געהאַט אַזעלכע פראַגען, ווייל זיי פלעגען אין איהם אַרויסרופען אַ שמערצליכען געפיהל, וואָס האָט איהם בעאונרוהיגט.

„איך מיין גאַנץ בעשטימט — זי פליהט אַוועק!" האָט יאַקאָוו ערקלעהרט.

„פערשטעהט זיך, אַז זי פליהט אַוועק," האָט איהם מאַשאַ געגעבען איהר הסכמה מיט אַן איבערצייגטען טאָן.

„פון וואַנען ווייסט דו'ס דען?" האָט איהר איליא געפרעגט שטרענג.

„אַזוי... כ'מיין, עס מוז אַזוי זיין..."

„נו, געוויס פליהט זי אַוועק," האָט יאַקאָוו ווידערהאָלט מיט אַ שמייכעל. „זי מוז זיך דאָך אויך אויסרוהען... דערפון נעהמען זיך די חלומות..."

איליא האָט ניט געוואוסט וואָס צו ענטפערן אויף דער דאָזיגער בעמערקונג און ער האָט געשוויגען, כאָטש ס'האָט זיך איהם זעהר שטאַרק געוואָלט עפּעס ענטפערן זיין פריינד. אַ ווײַלע זיינען זיי אַלע דריי געבליבען שטיל. אין דעם טונקעלען קעלער־שטיבעל איז דערווייל געוואָרען נאָך דונקעלער. דער קנויט פון לאָמפּ האָט זיך געהויבען און אַראָבגעלאָזען און עס האָט זיך אין שטוב געהערט דער שטיקענדער ריח פון די קוילען אונטערן סאַמאָוואַר. פון דערווייטען איז אַריבערגעקומען אהער אַ מאָדנער טומעל: דער ליאַרם פון שענק, וואו עס האָט געררוישט און געטומעלט, טויב צו ווערן, און ווידער אַמאָל האָט זיך געלאָזט הערען יאַקאָוו'ס פיינע שטימע:

„אַט ליאַרעמען די מענשען... און אַרבייטען... און אַזוי ווייטער. דאָס רופט מען—לעבען! און דאַן, מיט אַמאָל—קלאַפּ! איז דער מענש טויט. וואָס הייסט דאָס? וואָס דענקסט דו דעריבער, איליא?"

„דאָס בעדייטעט גאַרנישט... זיי זיינען איינפאַך אַלט געוואָרען, מוזען זיי שטאַרבען..."

„דאָס שטימט ניט... עס שטאַרבען דאָך אויך יונגע מענשען און קינדער... אויך געזונדע מענשען שטאַרבען."

„אז זיי שטאַרבען, זיינען זיי אודאי ניט געווען געזונד..."

„און פאַרוואָס לעבען די מענשען איבערהויפּט?"

„דאָס איז מיר יאָ כיטרע געפרעגט!" האָט זיך איליא אַבגערו־פען מיט א שפּאָטישען טאָן, מחמת ער האָט זיך געפיהלט שטאַרק געגנוג די דאָזיגע פראַגע צו פערענטפערן. „זיי לעבען, כדי צו לעבען! זיי אַרבייטען און ווילען מאַכען זייער גליק. יעדער מענש וויל לעבען גוט, זוכט א געלעגענהייט זיך אַרויפצואַרבייטען. אלע זוכען אזעלכע געלעגענהייטען, רייך צו ווערען און צו לעבען אין פערגניגען..."

„דאָס טהוען די אָרעמע. אבער די רייכע? זיי האָבען דאָך שוין אַלצדינג... וואָס האָבען זיי נאָך צו זוכען?"

„אוי, ביסט דו א קלוגער קאָפּ! די רייכע! אז זיי וואָלטען ניט געווען — פאַר וועמען זשע וואָלטען די אָרעמע געאַרבייט?"

יאַקאָוו האָט נאָכגעדיינקט א ווייַלע און האָט געפרעגט:

„וואָס זשע! דו מיינסט אַלזאָ, אז אַלע לעבען נור פון דער אַרבייט וועגען?"

„נאָ, פערשטעהט זיך... ס'הייסט, ניט גראָד אלע... א טהייל אַר־בייטען, און די אַנדערע — לעבען פּשוט אזוי. זיי האָבען שוין פריה־ער געאַרבייט, האָבען אָנגעשפּאַרט געלד... און געניסען איינפאַך דאָס לעבען."

„און צו וואָס לעבט מען איבערהויפּט?"

„אַך, צום טייפעל! ווייל ס'ווילט זיך לעבען! ווילט זיך דיר אפשר ניט לעבען?" האָט איליא אויסגערופען, אויפגעבראַכט אויף זיין פריינד. ער האָט זיך פונדעסטוועגען כמעט אליין ניט געקענט אָבגעבען קיין רעכנונג, פאַרוואָס אייגענטליך ער איז אין כעס — צי דערפאַר ווייל יאַקאָוו פרעגט איבערהויפּט אזעלכע קשיות, אָדער מחמת ער פרעגט זיי אזוי אומגעלומפּערט. ער האָט געפיהלט, אז יאַ־קאָוו'ס פראַגען האָבען אין איהם ערוועקט געוויסע ספקות, צווייפלען, וועלכע ער האָט זיך ניט געקענט פערענטפערן.

„פאַרוואָס לעבסט דו אליין אלזאָ? זאָג פּאַרט פאַרוואָס?" האָט זיך איליא צושריען אויף יאַקאָוו'ן.

„אַט דאָס ווייס איך טאַקי אַליין ניט," האָט זיך יאַקאָוו אונטער־געגעבען. „פון מיינעטוועגען וואָלט איך אויך געקענט שטאַרבען. ס'מוז אַפילו זיין שרעקליך... אָבער ס'ווילט זיך דאָך וויסען, ווי אַזוי עס איז."

און דערנאָך האָט ער פּלוצלונג אָנגעפאַנגען מיט אַ טאָן פון אַ פריינדשאַפטליכען אויסרייד:

„דו ווערסט אין כעס גאָר אָהן אַ שום אורזאַכע. דיינק נור אָקאָרשט נאָך: די מענשען לעבען צוליעב דער אַרבייט, און די אַר־בייט ווידער עקזיסטירט די מענשען צוליעב... דאָס איז אַקוראַט ווי ווען מען דרעהט אַ ראָד... אַלץ אויף איין און דעמזעלבען אָרט, און פאַרוואָס עס דרעהט זיך, קען מען ניט בעגרייפען... וואו בלייבט אָבער גאָט? ער איז דאָך דער אַקס, דער שטאַנג אויף וואָס אַלץ דרעהט זיך! ער האָט געזאָגט צו אדם און חוה'ן: זייט פרוכטבאַר, מעהרט זיך און פילט אָן די ערד מיט מענשען — אָבער צו וואָס?"

און זיך צובויגענדיג צו איליא'ן, האָט ער איהם, מיט אַן אויס־דרוק פון שרעק אין די בלויע אויגען זיינע, שטילערהייט געזאָגט:

„ווייסט וואָס? איך גלויב, אַז דער ליעבער גאָט האָט זיי טאַקי געזאָגט צו וואָס... איז אָבער אימיצער געקומען און האָט די ער־קלעהרונג אַוועקגערויבט... אַוועקגעגנב'עט האָט ער זי און ערגעץ פערשטעקט.... און דאָס איז געוועזען דער שטן! ווער דען זשע האָט עס געזאָלט זיין, אַז ניט ער? און דעריבער ווייס טאַקי קיין מענש ניט, צו וואָס ער לעבט אויף דער וועלט..."

איליא האָט זיך צוגעהערט צו זיין פריינד'ס אָבגעריסענע רייד, וועלכע האָבען זיך ניט געבונדען איינע אָן די אַנדערע: ער האָט גע־פיהלט ווי זיי קריכען איהם טיעף אין דער נשמה אריין, און ער האָט געשוויגען.

יאַקאָוו אָבער האָט וואָס ווייטער אַלץ האַסטיגער גערעדט, און אַלץ שטילער איז געוואָרען זיין שטימע. זיינע אויגען האָבען אַרויס־געסטאַרטשעט, זיין בלאַס געזיכט האָט געציטערט פון שרעק און זיי־נע ווערטער זיינען וואָס ווייטער אַלץ אונפערשטענדליכער געוואָ־רען.

„וואָס וויל גאָט אייגענטליך פון דיר — ווייסט דו עס? אַהאַ?"

האָט ער מיט אמאָל אויסגעשריען, פּיהלענדיג, אז ער האָט בעזיעגט זיין שווייגענדען חבר. און פון דאס ניי האָבען זיך פון זיין מויל גע־נומען שיטען האלבע ווערטער, אָהן א שום צוזאמענהאנג. מאשא האָט ערשטוינט, מיט אן אָפענעם מויל, געקוקט אויף איהר פריינד און בעשיצער. איליא איז געווען שטארק געערגערט, און פאר פער־דרוס האָט ער צונויפגעצויגען דעם שטערן. עס האָט איהם פערדראָסען וואָס ער פערשטעהט ניט יאקאָוו'ס רייד. ער האָט זיך געהאלטען פאר קליגער פון יאקאָוו'ן. וועלכער האָט איהם אבער שטענדיג איבער־ראשט מיט זיין וואונדערבארען זכרון און מיט דער געשיקטקייט, מיט וועלכער ער פלעגט ריידען איבער אלערליי העכערע פראגען. אז עס איז איהם ענדליך געוואָרען איבערדריסיג זיך צוצוהערען צו זיין חבר'ס אונפערשטענדליכע ווערטער, וועלכע האָבען איהם ארומגע־נומען און געדריקט, אזוי ווי א געדיכטער טומאן, דאן האָט ער איינפאך איבערגעשלאָגען דעם רעדנער און מיט כעס געזאָגט:

„אָבער הער שוין אמאָל אויף, צו'ן אלדע שווארצע יאָהר! וואס ער האָט עס דאָ אזוינס צונויפגעפּלאפּעלט! האָסט צופיעל געלייענט, דאָס איז די צרה... פערשטעהסט אליין ניט, וואָס דו רעדסט!...“

„הערסטו! אָט טאקי דערפון רעד איך דאָך, אז איך פערשטעה גאָרנישט,“ האָט יאקאָוו געענטפערט ניט ווילענדיג און פערוואונ־דערט.

„טו זאָג זשע עס גאָר פּשוט ארויס: „איך פערשטעה גאָרנישט“ — אָנשטאָט כסדר צו פּלוידערן ווי א פערריקטער... און איך זאָל דאָ זיצען און דיך אויסהערען!...“

„ניין, ווארט אקארשט!“ האָט יאקאָוו ווייטער גערעדט. „איי־גענטליך איז דאָך אונז אלצדינג אונבעגרייפליך. אָט למשל... לאָ־מיר נעהמען דעם לאָמפּ. איך זעה, אז ס'איז פאראן פייער אין איהם, אָבער פון וואנען נעהמט זיך דאָס פייער? מיט איין מאָל איז'ם דאָ — און דערנאָך איז עס ווידער מיט אמאָל ניטאָ, פערשוואונדען! רייבסט אָן א שוועבעלע... עס ברענט... דאָס פייער האָט אלזאָ שטענדיג גע־מוזט זיין דעריין... אפשר פליהט עס גאָר ארום אין דער לופט, נאָר מיר זעהען עס ניט?“

אָט די נייע פראגע האָט איליא'ן שטארק פעראינטערעסירט. דער

פערדריסליכער, פערקרימטער אויסדרוק איז איהם פערשוואונדען פון געזיכט, און בעטראכטענדיג דעם לאָמפּ האָט ער געזאָגט:

„אז ס'וואָלט געווען אין דער לופט — דאן וואָלט דאָ תמיד געווען ווארים. דאָס שוועבעלע אבער ברענט דאָך אויך, ווען ס'איז א פראָסט.. אלזאָ איז עס ניט אין דער לופט...“

„און וואו זשע דען איז עס?“ האָט יאקאָוו געפרעגט. קוקענדיג מיט אָפענע אויגען אויף זיין קאמעראד.

„אין'ם שוועבעלע איז עס!“ האָט זיך געלאָזט הערען מאשא'ס פיין קול'כעל. אבער אין די ערנסטע, וויכטיגע ויכוחים פון די צוויי פריינד זיינען דעם מיידעל'ס בעמערקונגען שטענדיג געבליבען אונבע־מערקט; איליא און יאקאָוו האָבען זיך גאָרניט צוגעהערט צו זיי. מאָ־שאָ האָט זיך שוין צוגעוואוינט דערצו און האָט זיך ניט געפיהלט בעליידיגט דערפון.

„וואו זשע דען איז עס?“ האָט איליא א געשריי געגעבען מיט אויפרעגונג. „דאָס וויים איך ניט, און איך וויל עס גאָר ניט וויסען! איך וויים נור, אז מען דארף די האנד אהין ניט ארייגשטעקען, און אז עס וואָרמט, ווען מען שטעהט לעבען דעם. דאָס איז גענוג פאר מיר...“

„קוק איהם נור אָן, דעם חכם מיינעם!“ האָט זיך יאקאָוו אָנ־גערופען אין א לעבעדיגען טאָן. „איך וויל עס ניט וויסען! דאָס קען איך אויך זאָגען — און יעדער דומקאָפּ קען עס... ניין, דו ערקלעהר מיר נור — פון וואנען נעהמט זיך דאָס פייער? ווענגען ברויט וויל איך גאָרנישט פרעגען; דאָ איז מיר אלץ קלאָהר. פון'ם קאָרן ווערן קע־רענדלעך, פון די קערענדלעך מעהל, פון מעהל טייג — און דאָס ברויט איז פאַרטיג. אבער ווי אזוי ווערט דער מענש געבוירען?“

מיט בעוואונדערונג און קנאה האָט איליא בעטראכט זיין פריינד'ס מעכטיגען קאָפּ. צייטענווייז, אז יאקאָוו פלעגט איהם צושפּארען צו דער וואנד מיט זיינע פראגען, פלעגט ער אויפשפּרינגען פון זיין פלאַץ און ארויספלאַצען מיט א מבול פון גראָבע שימפּף־ווערטער. גע־וועהנליך פלעגט ער זיך דערנאָך ווידער אוועקזעצען לעבען אויווען, פלעגט אָנשפּארען זיין ברייטע, הויכע געשטאַלט, און שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ פלעגט ער זאָגען:

„דו צוטומעלסט מיר גאר דעם קאפ... מיט דיינע פוסטע זאכען! ביסט ווירקליך עפעס ניט ביים ריינעם זינען. דאס קומט דערפון, וואס דו האסט גארנישט וואס צו טהאן. מישטיינס געזאגט, וואס פאר א לעבען דו פיהרסט! שטעהן הינטערן בופעט — דאס איז אויך מיר א גרויסער קונץ! דאס גאנצע לעבען לאנג וועסט דו דארט שטעהן, ווי א גולם... דו וואלסט געדארפט ארומוואנדערן איבער דער שטאדט. אזוי ווי איך, פון אין דער פריה ביז אויף דער נאכט, טאג איין טאג אוים, און אליין פערדיענען דיין שטיקעל ברויט — דאן וואלט דיר אין זינען ניט געלעגען אזעלכע נארישע, פוסטע זאכען! דו וואלסט דאן נור איין זאך געהאט אין זינען ווי זיך ארויפצוארבייטען, ווי אזוי צו מאכען דיין גליק. קיין וואונדער ניט וואס דיין קאפ איז אזוי גרויס, אז דו פאקסט איהם אן מיט אזוי פיעל דומע געשיכטען. קלוגע געדאנקען זיינען קליין — פון זיי ווערט דער קאפ ניט אזוי אנגע־בלאזען..."

איינגעבויגען איבער'ן שטוהל, מיט די הענד אנגעשפארט אן טיש, איז יאקאוו אין דער גאנצער צייט געזעסען און האט קיין ווארט ניט אויסגערעדט. צייטענווייז נור האבען זיך זיינע ליפען שטילער־הייט בעוועגט און זיינע אויגען האבען געבלישטשעט. און אז איליא האט געענדיגט און האט זיך צוריק אנידערגעזעצט אויפ'ן שטוהל, האט יאקאוו פון דאס ניי אנגעפאנגען צו פילאזאפירען:

„מען זאגט, אז עס איז פאראן א בוך, א וויסענשאפט —„שווארץ קינסטלעריי" הייסט עס. דארט איז אלצדינג ערקלעהרט... ווי אזוי, און פאר־וואס און נאך־וואס... דאס דאזיגע בוך וואלט איך נאך אמאל געוואלט געפינען און עס דורכלייענען... וואלסט דו חשק געהאט עס צו לעזען... שרעקליך מוז עס זיין..."

בשעת די צוויי פריינדע האבען אזוי גערעדט, האט זיך מאשא צוגעזעצט אויף איהר בעט און מיט איהרע שווארצע אויגען האט זי פון דאנען געקוקט דא אויף איינעם און דא אויפ'ן צווייטען. באלד האט זי אנגעפאנגען צו גענעצען, דערנאך האט זי זיך צוגעשפארט, און ענדליך האט זי זיך אין גאנצען אויסגעשטרעקט אויף איהר גע־לעגער.

„נא, ס'איז צייט צו געהן שלאפען," האט זיך איליא אבגערופען.

„וואַרט... כ׳וועל נור זאָגן מאַשאַ׳ן אַ גוטע נאַכט און וועל פּערלעשען דעם לאַמפּ.“

אַז ער האָט דערזעהן, ווי איליא שטרעקט שוין אויס די האַנד צו עפענען די טהיר האָט ער מיט אַ וויינענדיגען טאָן געזאָגט:

„נו וואַ—אַרט זשע! כ׳שרעק זיך אַליין... אין דער פינסטער...“

„אוי, ביסט דו מיר אַ העלד! האָט לונעוו געזאָגט מיט שפּאָט. „זעכצעהן יאָהר איז דיר געוואָרען און דו ביסט נאָך אַלץ אַזוי ווי אַ קליין קינד. איך האָב גאָר קיין מורא ניט — און אַז דער טייוועל אַליין זאָל מיר אפילו אין וועג קומען! קיין האָר וועל איך מיר ניט לאָזען צונעהמען. און דו...“

ער האָט אַ מאַך געטהאָן צו יאַקאָוו׳ן מיט דער האַנד, אַזוי ווי ער וואָלט זיך פון איהם אין גאַנצען מיאש געווען. דיזער האָט נאָך אַמאָל, פּונקט ווי אַ געטרייער וועכטער, אַ קוק געטהאָן אויף מאַשאַ׳ן און האָט אויסגעבלאָזען דעם לאַמפּ. דער פלאַם האָט אַ צוק געטהאָן און האָט זיך פערלאָשען. אין צימער האָט זיך שטילינקערהייט אריינגע־גנב׳עט די פינסטערנים פון דער נאַכט און האָט זיך גלייך צושפּרייט אין אַלע ווינקעלאַך. און אַז די לבנה פלעגט שטעהן אין דרויסען, אויפ׳ן הימעל, דאַן פלעגט איהר מילדע, בלויע שיין אריין דורכ׳ן פענסטער און זיך אָבשלאָגען אויף דער פּאָדלאָגע פון צימער.

10.

איינמאָל, ס׳איז געווען אַ יום טוב, איז איליא לונעוו געקומען אַהיים גאַנץ בלאַס, מיט אַ פערביסענעם אויסדרוק אויפ׳ן געזיכט. ווי ער איז געשטאַנען און געגאַנגען, אין די קליידער האָט ער זיך אָני־דערגעוואָרפען אין זיין בעט. אַזוי ווי אַ שטיק האָלץ איז דער צאָרן געלעגען אין זיין ברוסט. דער רוקען האָט איהם אַזוי שטאַרק וועה געטהאָן, אַז ער האָט ניט געקענט דעם קאָפּ אויסדרעהען, און ס׳האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אַז דער גאַנצער קערפּער טהוט איהם וועה פון דעם ביטערן עגמת נפש, וואָס ער האָט אין יענעם טאָג געהאַט.

יענעם טאָג, אין דער פריה, האָט איהם אַ פּאָליציסט ערלויבט

צו שטעהן מיט זיין סחורה ביים צירק, וואו מען האט דאן געגעבען א פארשטעלונג ביי טאג. דערפאר האט ער פון איליא'ן געקראגען א שטיק זייף און א דוצענד האטשיקעס. דער אינגעל האט זיך אוועקגעשטעלט ביים סאמע אריינגאנג פון צירק און האט זיך דארט צולייגט מיט זיין וואארע, אזוי ווי ביי זיך אין דערהיים. מיט אמאל איז אנגעקומען דער משרת פון'ם צירק־אויפזעהער, האט איליא'ן דערלאנגט א זעץ איבער'ן רוקען, האט אומגעווארפען דעם געשטעל, אויף וואס זיין קאסטען איז געשטאנען — און דאס גאנצע ביסעל סחורה איז גע־לעגען אויף דער ערד. עטליכע זאכען זיינען אריינגעפאלען אין בלאטע און זיינען קאליע געווארען, אנדערע זיינען גלאט פערשוואונדען. בשעת איליא האט אויפגעהויבען זיין וואארע פון דער ערד, האט ער צום משרת געזאגט:

„דאס איז אונגעזעצליך, גנעדיגער העדר...“

„וואַ—אס?...“ האט דער בעליידיגער געפרעגט, דרעהענדיג די רויטע וואנצעס זיינע.

„איהר האט קיין רעכט ניט צו שלאגען...“

„טאקי? — פיהר איהם אב אין אוטשאסטאק!“ האט דער משרת רוהיג געזאגט.

און דערזעלבער פאליציי־מאן, וועלכער האט ערלויבט איליא'ן צו שטעהן לעבען צירקוס, האט איהם אבגעפיהרט אין אוטשאסטאק, וואו איליא איז פערהאלטען געווארען ביז אבענד.

מיט דער פאליציי האט איליא שוין פריהער געהאט קליינע סכסוכים, אבער אין אוטשאסטאק האט מען איהם ביז אהער ניט גע־פיהרט. ס'איז געוועזען דאס ערשטע מאל וואס איהם איז אויסגעקומען דארט צו זיצען, און צום ערשטען מאל האט ער דערפיהלט ביי זיך אין הארצען דעם ביטערן געפיהל פון שאנדע און פון האס.

מיט צוזאמענגעלייגטע ארעמס איז ער אלזא געלעגען אויף זיין בעט און האט זיך פערטיעפט אין דעם שמערצליכען געפיהל, וואס האט אזוי שטארק געדריקט זיין ברוסט. הינטער דער וואנד, וואס האט אבגעטהיילט זיין צימער פון שענק, האט ער געהערט א מורא'־דיגען טומעל און א מיש־מאש פון קולות, עפעס אזוי ווי גאנצע שטראמען וואסער וואלטען אראב מיט שטורם פון א בארג; מען האט

געהערט דאָס קלאַפּען פון די בלעכענע טעלער, די קלינגעריי פון די גלעזער, די קולות פון די געסט, וועלכע האָבען זיך געהייסען דער־לאַנגען בראַנפען, טהעע אָדער ביער... די קעלנער האָבען געשריגען:

„גל—לייך, גלייך! איין מאָמענט!...“

און דעם דאַזיגען ליארם האָט דורכגעשניטען אזוי ווי א שטאָלע־נע סטרונע, א הויכע האַלז־שטימע, וועלכע האָט געזונגען טרויעריג:

„כ'האָב ניט געהאָפּט צו פערליערען דיך...“

א צווייטע שטימע, א פולער באַס, וועלכער איז צוגאַנגען אין'ם מורא'דיגען טומעל פון שענק, האָט געזונגען שטיל און האַרמאָניש ווייטער:

„אָה יוגענד, און אָט ביסטו אוועק!“

דערנאָך האָבען זיךביידע שטימען צונויפגעגאָסען אין איינעם און האָבען זיך פעראייניגט אין א ריינעם, פליסענדען שטראָם פון טענער, וועלכע האָבען פאר א פּאָר סעקונדען צייט אריבערגעשטיגען דעם גאַנצען ליארם:

„ניט רייכטהום ז'מיר געווען בעשעהרט,“

„גאַנץ איינזאַם וואַנדער איך מיט שרעק.“

דאָ האָט אימיצער א געשריי געטהאָן מיט א שטימע, וואָס איז אַרויס עפּעס פון א טרוקענעם, הילצערנעם און איבערגעריסענעם האַלז:

„רייד ניט קיין נאַרישקייטען! מחמת עס שטעהט געשריבען: „האָב בטחון אין מיר, און איך וועל דיך שטאַרקען אין אן עת־צרה...“

„רעדסט אליין דומהייטען,“ איז אריינגעפאַלען אין די רייד א גווייטע לעבעדיגע און שאַרפע שטימע. „ווייל ס'שטעהט טאַקי דאָרט געשריבען: „מחמת דעם וואָס דו ביסט ניט קאַלט און ניט וואַרם, וועל איך דיך אויסשפּייען פון מיין מויל...“ זעהסט שוין! וואָס זשע האָסט דו דאָ אויפגעטהאָן?...“

דער עולם האָט זיך צולאַכט אויפ'ן קול, און גלייך נאָכדעם האָט זיך דערהערט א קוויטשיגע שטימע:

„און איך האָב איהר גלייך דערלאַנגט איינס אין איהר פּיין־נים'ל, און אין אויער, און אין די צייהן — קנאַק, קנאַק, קנאַק!“

„הא הא הא! דו טייוועל איינער! און וואס ווייטער?"

די קוויטשיגע שטימע האט געשריגען נאך העכער און שטאר־קער:

„פאלט זי — הינטערוויילעכס! אויף דער ערד, און איך שלאג זי ווייטער אין איהר שעהנער צורה אריין — נא, אט האסט דו דיר! האב איך דיך פריהער געקושט, מעג איך דיר אויך ברעכען די ביי־נער..."

„היידא, דו—תורה־זאגער! האט זיך אימיצער אבגערופען מיט שפאס.

„ניין, כ'קען מיך ניט איינהאלטען: איך בין צו היציג! א מענש טהאר ניט אריינקומען אין כעס!"

„כ'ליעב, כ'קלאג אז און כ'שטראף"... האסט פערגעסען?... און נאך וואס: „ניט משפט, כדי דו זאלסט ניט גע'משפט ווערן"... און דוד המלך'ס ווערטער — האסט דו גאר פערגעסען?"

א היבשע צייט נאכאנאנד האט איליא געהערט די קריגעריי, דאס ליעד און דאס געלעכטער, אבער דאס אלצדינג האט אויף איהם ניט געמאכט קיין רושם און האט ניט ערוועקט אין איהם קיין שום פארשטעלונג. פאר איהם, אין דער פינסטער, האט געשוועבט דאס מאגער געזיכט פון'ם פאליציסט, וואס האט איהם אזוי טיעף בעליי־דיגט — דער פאליציי־בעאמטער מיט דער גרויסער אויסגעקרימטער נאז, מיט די בייזע, בליצענדע, גרינליכע אויגען און מיט די רויטע וואנציעס. ער האט געקוקט אין דעם דאזיגען פנים אריין און וואס ווייטער האט ער אלץ שטארקער פערביסען מיט די צייהן. אבער דאס ליעד הינטער דער וואנד האט זיך וואס ווייטער אלץ העכער געלאזט הערען. די זינגער זיינען געוועזן זעהר בעגייסטערט און זייערע שטי־מען האבען וואס ווייטער אלץ פרייער און העכער געקלונגען. די וואר־רעמע, טרויעריגע טענער האבען געפונען א וועג אין איליא'ס ברוסט און האבען צושמאלצען דעם צארן און די ביטערקייט, וואס זיינען געלעגען דארט פערוואלפען און פערהארטעוועט ווי א שטיק אייז.

„געוואנדערט האב איך וואוילער בחור..." האט די הויכע שטי־מע געזונגען.

„פון הויכען בארג צום ברעג פון'ם ים..." האט געענטפערט די

צווייטע שטימע. און דערנאָך האָבן זיך בײדע פעראייניגט אין דעם קלאָג־ליעד:

„כ'האָב גאַנץ סיביר דורכגערייזט,
„דעם וועג אהיים האָב איך געזוכט..."

איליא האָט א זיפץ געטהאָן און האָט זיך גענומען בעסער צוהער־רען צו די ווערטער פון ליעד. אין דעם שרעקליכען ליארם פון שענק האָבען זיי אויסגעזעהן אזוי ווי קלײנינקע שטערנדלאַך אויף א פער־במארעטען הימעל, און די שטערען בעוויזען זיך אלע ווײלע און פערשווינדען און קומען ווידער ארויס, אום באלד צו פערשווינדען...

„דער הונגער האָט מיין צונג פערברענט,
„דער פראָסט מיין קערפער שטײף געמאכט..." האָט דאָס ליעד קלאָהר און דייטליך מיטגעטהײלט.

„זינגט נור, זינגט, איהר סאָלאָווײטשיקלעך!" האָט אימיצער פריינדליך אויסגערופען.

„אט זינגען זיי, דוכט זיך, אזוי שעהן," האָט זיך איליא גע־טראכט ביי זיך, „אז דאָס ליעד נעהמט פשוט אן ביים הארצען... און דערנאָך שכור'ן זיי זיך אן און צושלאָגען זיך אפשר נאָך אויך דער־צו... ניט לאַנג האַלט אן דעם מענשען'ס גוטסקייט..."

„אך דו מיין הארטער, שווערער מזל," האָט די הויכע שטימע געקלאָגט.

און דער באַס האָט בעגלייט טיעף און קרעפטיג:

„ביסט מיר א לאַסט פון שטאָהל..."

ביי איליא'ן איז זכרון איז מיט אמאָל ארויפגעשוואומען דעם זיידע יערעמעי'ס בילד. ער האָט זיך דערמאָנט, ווי דער אַלטער פלעגט שאָקלען מיט'ן קאָפּ, און בשעת די טרעהרען האָבען זיך איהם געגאָ־סען פון די אויגען, פלעגט ער זאָגען:

„געקוקט האָב איך, געקוקט — און כ'האָב דאָך קיינמאָל די וואהרהייט ניט דערזעהן..."

איליא האָט געטראכט דערפון, אז אפילו יערעמעי, וועלכער האָט ליעב געהאט גאָט פון גאַנצען הארצען, האָט אַנגעקליבען געלד בסוד. און פעטער טערענטי האָט, דוכט זיך, אזוי מורא פאר גאָט און דאָך האָט ער דאָס געלד גע'גנב'עט. און אלע מענשען זיינען פונקט אזוי צושפאָלטען אין זיך. א וואָג־שאָל איז דא ביי זיי אין ברוסט, און דאָס

האריץ שאקעלט זיך אזוי ווי דאס צינגעל פון דער וואג; אט בויגט עס זיך אויף דער זייט און באלד אויף דער אנדערער זייט, און אזוי וועגט עס אב דאס גוטע און שלעכטע פון'ם מענשען.

„אהא־א!" האט זיך דערהערט א מורא'דיגער געשריי אין שענק. און גלייך נאכדעם איז עפעס אראבגעפאלען אויף דער ערד מיט אזא מין קראך, אז זאגאר דאס בעט אונטער איליא'ן האט זיך א טרייסעל געטהאן.

„שטעה!.. אום געטעסווילען..."

„האלט איהם!... א־אה!"

„צו הילף! פאליציי!..."

דער ליארם איז מיט אמאל שטארקער און קאכעדיגער געווארען. נייע קללות האבען זיך געלאזט הערען, און אזוי ווי דאס וואויען פון א וויסטען שטורם ווינד האבען זיי אבגעקלונגען אין דער לופט; פונקט ווי דאס בילען פון א מחנה בייזע, הונגעריגע הינט, וואס זייגען פעסט צוזאמענגעשמידט איינע צו די אנדערע. די איינצעלנע שטימען זיינען דערטרונקען געווארען אין דעם מיש־מאש פון'ם ווילדען טו־מעל.

מיט א געפיהל פון צופרידענהייט האט זיך איליא צוגעהערט צום מורא'דיגען ליארם: ס'האט איהם הנאה געטהאן צו הערען, אז גראד דאס וואס ער האט פריהער געדיינקט איז מקוים געווארען. עס איז געווען א מין בעשטעטיגונג אויף זיין אורטהייל, וואס ער האט וועגען די מענשען אבגעגעבען. ער האט זיך אומגעדרעהט אויפ'ן בעט, האט ארונטערגעלייגט די הענט אונטער'ן קאפ און איז ווידער אריינ־געפאלען אין ים פון זיינע אייגענע מחשבות.

„...מיין זיידע אנטיפא האט אפנים געמוזט בעגעהן א גרויסען חטא, ווען ער האט אכט יאהר נאכאנאנד שטומערהייט דערויף תשובה געטהאן.. און אלע האבען איהם מוחל געווען אויף זיינע זינד, האבען גערעדט מיט רעספעקט פון איהם און צדיק האבען זיי איהם גערופען... נאר די קינדער זיינע האבען זיי גע'רודפ'ט עד חרמה. איין זוהן האבען זיי קיין סיביר פערשיקט און דעם אנדערן האבען זיי פערטריבען פון דארף..."

„דא מוז מען מאכען א גאנץ אנדער חשבון" — אט די ווערטער

פון'ם פיש־הענדלער סטראַגאַני זיינען איליאַ'ן מיט אמאָל אויפגעקור־מען אויפ'ן זינען. „איז צווישען צעהן מענשען פאַראַן איין עהרליכער אויף ניין גנבים, דאַן האָט קיינער גאַרנישט דערפון... העכסטענס, קען דער איינער צו גרונד געהן... דאָרט וואו די מעהרצאָהל איז דאָ, דאָרט איז אויך דאָס רעכט..."

איליאַ האָט א שמייכעל געטהאָן. א קאַלט, בייז געפיהל געגען די מענשען איז איהם דורך ווי א שלאַנג דורך דער ברוסט. די גרויסע, שווערע מאַטיצאַ האָט זיך אַנידערגעוואַליעט אין מיטען הויף אין בלאָטע און האָט געקרעכצט:

„א—אַך, מאַמוניו מיינע!... מיין טהייער מאַמעלע! אז דו זאָלסט מיר כאָטש מוחל זיין!"

דער שכור'ער פערפישקאַ איז געשטאַנען דערביי, האָט זיך קוים געהאַלטען אויף די פיס, זיך געוואָרפען אהין און אהער און האָט מיט א פאַרוואורף געזאָגט:

„ווי זי האָט זיך דאָס אביסעל אָנגעטרונקען! דער חזיר..."

און אויף די טרעפ פון שענק, צום הויף צו, איז געשטאַנען פע־טרוכאַ און געקוקט אויף זיי, א געזונדער, מיט רויטע באַקען און מיט א שפּאָטישען שמייכעל אויף די ליפען...

איליאַ האָט נאָכגעדיינקט וועגען אָט די אלע זאַכען און זיין האַרץ האָט זיך צוזאַמענגעדריקט און איז וואָס ווייטער געוואָרען אלץ ניכטערער, אלץ האַרטער...

דער סקאַנדאַל אין שענק איז אריבער. דריי שטימען — צוויי ווייבערשע און איין מאַנסבילישע — האָבען פּרובירט זינגען א ליעד, ס'איז זיי אבער ניט געגאַנגען. אימיצער האָט אריינגעטראַגען א האַרמאָניקאַ — ער האָט א ווײַלע געשפּיעלט דערויף, זעהר שלעכט געשפּיעלט און דערנאָך איז ער אנשוויגען געוואָרען. ביי דער וואַנד, וואו איליאַ'ס בעט איז געשטאַנען, זיינען געזעסען צוויי מענשען און גערעדט אין דער שטיל. פון צייט צו צייט האָט מען געקענט הערען זייערע טיעפע, שווערע זיפצען. מיט א מערקווירדיג פיינדליכען גע־פיהל האָט זיך איליאַ צוגעהערט צו זייער געשפּרעך.

„אָט לעבט מען אויף דער וועלט... און מ'ארבייט... מ'מוטשעט זיך אָב דאָס גאַנצע לעבען לאַנג... און ס'האָט קיין שום זינן ניט... אלע

אנדערע לעבען פונדעסטוועגען ווי מענשען — און אונזער איינער הונגערט... מיר שטעהן גארניט פעסט, ברודער־לעבען, כאטש די פיס הויבען זיך ביי אונז...“

„ריכטיג, בנאמנות...“

„און מען זעהט גארניט, ווי אזוי ס׳קען בעסער ווערן... מיט עהרליכער ארבייט מאכט מען ווייניג וואס... מ׳בויט זיך דערפון קיין שטיינערנע הייזער ניט.. ווי לאנג, מיינסט דו, קען מען עס אויסהאל־טען, אט דאס הינטישע לעבען? איידער מען קוקט זיך נאך ארום, זיינען די ביסעל כוחות פערביי — דאן, ברודער, איז ניטא קיין אנ־דער ברירה נור: קראפירען...“

„אך, יא, יא! וואס איז דא וואס צו ריידען?“

„און צו אונעהרליכע ארבייט איז מען ניט סמיעלע, ניט גע־שיקט גענוג. זי וואלט שוין ווי עס איז געוואלט פערזוכען די נוס, די זשאבע — האט זי אבער קיין צייהנער ניט...“

„אה, האר און פאטער אין הימעל!...“

ניט ווילענדיג האט איליא אויך א זיפץ געטהאן. פלוצלונג האט זיך אין שענק דערהערט פערפישקא׳ס העלע שטימע, וועלכע האט אבגעקלונגען גאנץ דייטליך, זאגאר אין רעכטען מיטען פון׳ם ליארם און גערויש. הויך, מיט א זינגענדיגען, שנעלען טאן האט דער שוסטער געזאגט:

„איי, טו גיס אריין אין גלעזעל גיס, גיס אריין!
ס׳איז דעם בעל הבית׳, זאגסט דו — פ׳קען זיך זיין!
נו זעהסט דו — בין איך בדלות
פונקט ווי איהם קומט אלעס
לאמיר זשע טרינקען און לוסטיג לעבען
און נעמען פון דער וועלט וואס זי קען געבען
און ווען עס שטייט דער משא ומתן ניט אן,
דער קען זיך מיט א שטריק א מעשה אנטהאן
און טאמער געפעלט איהם ניט דער שטריק
טו מעג ער ברעכען האלז און געניק...“

געלעכטער און געשרייען פון פרייד האבען זיך געלאזט הערען נאך פערפישקא׳ס גראמען. דערנאך האט די שטילע שטימע לעבען

וואנד פון דאָס ניי אָנגעהויבען צו ריידען:

„אָט אזוי ארבייט איך פון קליינווייז אויף... שוין באלד פערציג יאָהר בין איך אַלט. און אויף קיין ברויט צומאָל סטייעט עס מיר ניט. שוויים, זעהסט דו, דאָס איז דאָ אלע טאָג — אבער ניט קיין באַרשטש, און אין דערהיים איז יאָמער און נויטה. די קינדער וויינען, דאָס ווייב קלאָגט... ס'א צער צו קוקען אויף זיי. נו, פּלאצט ביי איינעם די גע־דולד, מען געהט ארוים פון די כלים און מען שכור'ט זיך אָן. און אז מען ניכטערט זיך אוים, דערזעהט מען ערשט, אז די צרות זיינען דערווייל נאָך גרעסער געוואָרען ווי פריהער...“

„יא, אָט אזוי איז עס ווירקליך, ניט אנדערש...“

„נו, שטעלט מען זיך אוועק פאר גאָט און מ'איז מתפלל צו איהם: טאַטע אין הימעל! בארמהערציגער פאָטער! צו וואָס מוטשעסט דו אונז אזוי?... אבער אָט אפּנים, ער הערט עס ניט...“

„נ—ניין... ער הערט עס ניט, ווייזט אוים...“

איליאַ'ן איז נמאס געוואָרען צו הערען דאָס דאָזיגע טרייסטלאָ־זע קלאָג־ליעד פון דעם איינעם און די מאָנאָטאָנע צושטימונג פון צוויי־טען, וועלכע האָט נאָך געקלונגען אומעטיגער ווי יענעם'ס קלאָג־ליעד. ער האָט זיך ארומגעוואָרפען אויף זיין בעט, האָט מיט א כיוון א קלאַפּ געגעבען מיט'ן עלענבויגען אָן וואנד, און די צוויי שטימען זיינען אנשוויגען געוואָרען.

ער האָט שוין אבער מעהר ניט געקענט איינשליגען אויף אַן אָרט; א מוטשענדעס געפיהל פון אונרוהיגקייט האָט איהם ארויסגעריסען פון בעט. ער האָט זיך אויפגעהויבען און איז ארוים אין הויף. אויף די פאָדערשטע טרעפּ איז ער געבליבען שטעהן און א ביינקעניש האָט אָנגעפילט זי'ן הארץ, א טיעפער וואונש ערגעץ וואו צו אנטלויפען— וואוהין, האָט ער אליין ניט געוואוסט. ס'איז שוין געווען שפּעט; מאָ־שאַ איז געשלאָפען; מיט דעם טשודאק יאַקאָוו איז ניט געווען וואָס צו ריידען, און א חוץ דעם איז ער שוין מן הסתם אויך געלעגען אין בעט ביי זיך אין דערהיים. איליא האָט איבערהויפּט ניט געהאַט קיין חשק איהם צו בעזוכען, מחמת יעדעס מאָל וואָס ער פלעגט ארייגקו־מען צו יאַקאָוו'ן, פלעגט פּעטרוכא מאַכען א פערקרימטע מיענע און פלעגט פערקנייטשען דעם שטערן. א קאַלטער הערבסט־ווינד האָט

געבלאָזען. אין הויף איז געווען פינסטער, חושך, אז מען האָט אַזש דעם הימעל ניט געקענט ארויסזעהן. די פערשיעדענע בנינים אין הויף האָבען אויסגעזעהן ווי גרויסע שטיקער פינסטערניס. אין דער פייכטער לופט האָט מען געקענט הערען אלערליי מאָדנע קללות — א הוזשעריי, א גערויש און שטילע געשפּרעכען, וואָס האָט צוזאַמען דער־מאָנט אָן דעם מענשען׳ס קלאָגען און וויינען איבער דעם יאָמער פון לעבען. דער ווינד האָט איליא׳ן געשניטען אין דער ברוסט, געפּאטשט אין פנים, איהם געבלאָזען מיט זיין קאַלטען, פייכטען אָטהעם הינטער׳ן קאָלנער... א פראָסט האָט דורכגענומען איליא׳ן, אָבער ער האָט זיך דאָך פון אָרט ניט גערירט. אונמעגליך ס׳זאָל אזוי געהן ווייטער, האָט ער ביי זיך געטראַכט, אבסאָלוט אונמעגליך! אנטלויפען מוז ער פון דעם גאַנצען שמוץ, פון דער דאָזיגער אונרוהיגקייט, פון דעם דאָזיגען תוהו ובוהו! איינזאַם, פאַר זיך וויל ער לעבען, ריין און שטיל...

„ווער שטעהט עס דאָ?“ האָט זיך מיט אַמאָל געלאָזט הערען א האַלב פערשטיקטע שטימע.

„איך... איליא... און ווער רעדט עס דאָ?“

„איך... מאַטיצא...“

„וואו ביסט דו דען אייגענטליך?“

„אָט דאָ זיץ איך, אויף די קלעצער...“

„פאַרוואָס?“

„אזוי...“

און ביידע זיינען געבליבען שטיל.

„היינט איז מיין מאַמע׳ס יאָהר־צייט“, האָט זיך אין א ווײַלע ארום דערהערט מאַטיצאַ׳ס שטימע.

„שוין לאַנג, אז זי איז טויט?“ האָט איליא געפרעגט פון יוצא וועגען, כדי וואָס עס איז צו זאָגען.

„שוין זעהר לאַנג... אָן ערך פופצעהן יאָהר... אָדער נאָך מעהר... און דיין מאַמע לעבט נאָך?“

„ניין.. זי איז שוין אויך טויט... ווי אַלט ביסט דו שוין?“

„אזוי, ארום דרייסיג,“ האָט מאַטיצא געענטפערט אין א ווײַלע ארום... „כ׳בין שוין אַלט... דער פּוס טהוט מיר וועה... אַנגעשוואָ־

לען איז ער, ווי א דיניע, און טהוט אזוי וועה... כ'האָב שוין איינ־גערייבען, איינגעריבען מיט אלערליי זאכען. ס'וועט ניט בעסער."

„פארוואָס געהסט דו ניט אין שפּיטאָל?"

„ס'איז צו ווייט... כ'קען אזוי ווייט נישט געהן..."

„נעהמט מען א דראָשקע!"

„ניטאָ קיין גראָשען..."

אימיצער האָט געעפענט די טהיר פון שענק: א ים פון משונה־דיעג קולות האָט זיך ארויסגעשפּארט אין הויף. דער ווינד האָט זיי אויפגעכאַפּט און האָט זיי פערזייט און פערשפּרייט ארום און ארום אין דער פינסטערניס.

„און דו... פארוואָס שטעהסט דו דאָ?" האָט מאַטיצא געפרעגט.

„אזוי... כ'האָב זיך געלאנגווייליגט..."

„פונקט ווי איך... ביי מיר אויבען איז'ס אזוי ווי אין א טויטען־קאסטען..."

איליא האָט דערהערט א שווערען זיפץ. דערנאָך האָט מאַטיצא ווייטער געזאָגט:

„ווילען מיר אפשר ארויפגעהן צו מיר?"

איליא האָט זיך אומגעקוקט אין דער זייט, פון וואנען די פרויען־שטימע איז געקומען, און האָט גלייכגילטיג געענטפערט:

„לאָמיר געהן..."

פאַראויס, פאר איליא'ן האָט זיך מאַטיצא געלאָזט ארויפגעהן די טרעפּ צו איהר אין דאכשטיבעל. זי האָט אלץ געשטעלט דעם רעכטען פוס אויף די טרעפּ און דערנאָך האָט זי לאנגזאם, קרעכצענדיג, נאָכגעשלעפּט דעם לינקען. איליא איז איהר נאָכגעגאנגען, אויך לאנג־זאם, עפּעס אזוי ווי עס וואָלט איהם, דורך זיין אינערליכע אומעטיג־קייט, אויך שווער געווען ארויפצוגעהן די טרעפּ, פונקט ווי מאַטיצא'ן דורך איהר קראנקען פוס.

מאַטיצא'ס שטיבעל איז געווען שמאָל און לאנג, און די סטעליע האָט ווירקליך געהאַט א פּנים ווי דער דעק פון אן ארון. לעבען טהיר איז געשטאנען א האָלענדישער אויווען, און ביי דער וואנד מיט'ן צוקאָפּענס צום אויווען־צו האָט זיך געפונען א ברייט בעט; אנטקעגען בעט — א טיש און צוויי שטוהלען ביי ביידע זייטען. א דריטער

דיענט... ווייל איך קען דאך גאר אין גאס ניט ארויסגעהן... וואס איך האב געהאט, האב איך אויפגעצעהרט.. שוין דעם פינפטען טאג, אז איך זיץ אין דערהיים, וואס פאר א וואונדער איז עס?... נעכטען נאך איז שוין געווען קנאפ וואס... און היינט האב איך איבערהויפט גאר־נישט געגעסען... ביי גאט, ס'איז אמת!"

איצט ערשט איז איליא'ן איינגעפאלען, אז מאטיצא איז א גאַ־סען־פרוי. ער האט א שארפען קוק געטהאן אין איהר גרויסען פנים און האט געזעהן, אז איהרע אויגען שמייכלען עפעס אזוי בעהאלטען, קוים וואס מען קען עס בעמערקען, און איהרע ליפען שאקלען זיך, פונקט ווי זי וואלט געזויגען עפעס, וואס מען קען ניט זעהן מיט די אויגען... מיט אמאל האט ער דערפיהלט עפעס א מין רחמנות און אין דערזעלבער צייט אויך א סארט אונבעקאנטע אינטערעסע אין איהר.

„כ'ברייננ דיר גלייך עפעס... אויך ביער וועל איך ארויפטראַ־גען!..."

ער האט זיך שנעל אויפגעהויבען פון ארט. האסטיג איז ער אראבגעלאפען די טרעפ און איז געבליבען שטעהן לעבען שענק, ביי דער טהיר פון קיך. פלוצלונג האט ער דערפיהלט אן עקעל צוריק ארויפצוגעהן אויבען אויף'ן בוידים. אבער דיזער אבשטויסענדער גע־פיהל איז בלויז דורך אזוי ווי א קליינער פונק אין דער פינסטערניס פון זיין ארעמער זעעלע און האט זיך גלייך פערלאשען. ער איז אריין אין קיך, האט ביים קעכער געקויפט פאר צעהן קאפיקעס עטליכע שטיקער פלייש, א פאר רייפטלאך ברויט און נאך עפעס צו עסען. דער קעכער האט אלצדינג אריינגעלייגט אין א שמוציגע זיפ. איליא האט עס גענומען אזוי ווי א שיסעל איןביידע הענד, איז ארויס אין הויף און דארט האט ער זיך אבגעשטעלט אויף א ווייליע, זיך פערטראַכט וועגען דעם, ווי אזוי מען קריגט ארויס דאס ביער פון שענק. ער אליין האט ניט געקענט געהן צום בופעט עס נעהמען. טערענטי וואלט איהם גלייך גענומען אויספרעגען פאר וועמען דאס איז. ער האט אלזא ארויס־גערופען דעם געפעס־וואשער פון קיך און האט איהם געבעטען, ער זאל איהם ברייננען דאס ביער. יענער איז געלאפען צום בופעט און אין א ווייליע ארום איז ער געקומען צוריק, דערלאנגט איליא'ן די פלעשער און האט זיך געלאזט צוריק אין קיך אריין.

שטוהל איז געשטאַנען ביים פענסטער, וואָס האָט איינפאַך אויסגע־זעהן, ווי א דונקעלער פלעק אויף דער גראָער וואַנד. גאַנץ דייטליך האָט מען דאָ אויבען געהערט דאָס וואויען און דעם גערויש פון ווינד. איליא האָט זיך אנידערגעזעצט אויפ'ן שטוהל, וואָס איז געשטאַנען לעבען פענסטער, האָט בעטראַכט די וועגד און אנצייגענדיג מיט די פינגער אויף א קליין בילד, וואָס איז געהאַנגען אין א ווינקעל, האָט ער געפרעגט:

„וואָס פאַר א בילד איז דאָס?"

„די הייליגע אננאַ..." האָט מאַטיצא געענטפערט שטיל און מיט א פרומער מיענע.

„און ווי הייסט דו אייגענטליך?"

„אויך אננאַ... האָסט עס ניט געוואוסט, וואָס?"

„ניין..."

„קיינער ווייס עס ניט!" האָט מאַטיצא געזאָגט. א וואָרף טהאָנ־דיג זיך אויפ'ן בעט. איליא האָט זי אַנגעקוקט, אבער ער האָט קיין שום חשק ניט געהאַט מיט איהר צו ריידען. אויך מאַטיצא האָט גע־שוויגען. אזוי זיינען זיי ביידע געזעסען ווי שטומע א היבשע ווייל־ע, אַן ערך דריי מינוט, און עס האָט אויסגעזעהן, אזוי ווי קיינער פון זיי וואָלט גאַרניט בעמערקט די אנוועזענהייט פון צווייטען. ענדליך האָט מאַטיצא געפרעגט:

„נו, וואָס ווע‍לען מיר עפּעס טהאָן?"

„כ'ווייס וואָס?..." האָט איליא אונענטשלאָסען געענטפערט.

„א שעהנע זאַך, כ'לעבען!" האָט זיך די פרוי אבגערופען און האָט א ביטרען שמייכעל געטהאָן.

„וואָס זשע?"

„קענסט מיר פריהער פון אלצדינג בעדיענען אביסעל. געה, ברענג א קריגעל ביער... אָדער ניין: קויף מיר ליבערשט עפּעס צו עסען! ווייטער גאַרנישט, נור עפּעס עסען..."

דער הוסט האָט איהר איבערגעשלאָגען די רייד, און דערנאָך, עפּעס אזוי ווי זי וואָלט זיך געוואָלט פערענטפערן פאַר איליא'ן, האָט זי געזאָגט:

„זינט דער פוס טהוט מיר וועה, זעהסט, האָב איך גאַרנישט פער־

„הער נור," האָט זיך איליא אָבגערופען — „דאָס איז ניט פאַר מיר... א פריינד איז ביי מיר צו גאַסט... פאַר איהם איז עס..."

„ווי ?" האָט דער געפעס־וואַשער געפּרעגט.

„א פריינד בעדיען איך דאָס..."

„אזוי... נו, וואָס מאַכט עס אויס ?"

איליא האָט געפיהלט, אז קיינער צווינגט איהם גאָר ניט צו זאָגען ליגען, און ס'האָט איהם פערדראָסען פאַרוואָס ער האָט עס דאָך געטהאָן. די טרעפּ איז ער ארויפגעגאַנגען לאַנגזאַם, אָהן א שום איילעניש. ער האָט זיך צוגעהערט, צי אימיצער רופט איהם ניט. אָבער אחוץ דאָס וואויען פון שטורם האָט זיך קיין הויך ניט געהערט. קיינער האָט ניט צוריקגעהאַלטען דעם אינגעל אויף זיין וועג, און מיט א פאַלשטענדיג קלאָהרען, כאָטש ציטערנדען געפיהל פון ליידענשאַפט איז ער ארויף צוריק אויפ'ן בוידעם, צו דער פרוי.

מאַטיצא האָט אוועקגעשטעלט די זיפּ אויפ'ן שוים. מיט איהרע גרויסע פינגער האָט זי פון דאָרט ארויסגענומען די גרויע שטיקער פלייש, זיי אריינגעשטעקט אין מויל און גענומען עסען מיט אַפּעטיט, צוקנאַקענדיג מיט דער צונג און מיט די ליפען אויף וואָס די וועלט שטעהט. איהרע צייהן זיינען געווען גרויס און שאַרף, און איידער זי האָט אריינגענומען א ביסען אין מויל האָט זי איהם ארומגעקוקט און בעטראַכט פון אַלע זייטען, עפּעס אזוי ווי זי וואָלט געוואָלט אויסזוכען דעם געשמאַקסטען פלאַץ אין איהם.

איליא האָט אויף איהר געקוקט מיט ביסטרע אויגען. ער האָט זיך גענומען פאַרשטעלען, ווי אזוי ער וועט זי ארומנעהמען און קושען, און ער האָט מורא געהאַט, אז ער וועט ניט וויסען ווי אזוי אָנצוגעהן דערביי און זי וועט איהם נאָך אויך אויסלאַכען. ביי דעם דאָזיגען געדאַנק איז איהם געוואָרען אי הייס, אי קאַלט; ער האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן מיט זיך פאַר אויפרעגונג.

אויפ'ן דאַך פון הויז האָט דער ווינד אָנגעגעבען מעשים. ער האָט זיך אריינגעריסען דורכ'ן דאַך־פענסטער אין שטיבעל ארייין אָדער ער האָט גאָר געטרייסעלט די טהיר; און יעדעס מאָל וואָס די טהיר האָט זיך א טרייסעל געטהאָן, איז איליא געבליבען א פערציטערטער

פון שרעק. ער האָט מורא געהאַט, אימיצער זאָל ניט אַריינקומען פּלוצ־לונג און איהם דאָ דערטאַפּען.

„זאָל איך ניט אָקאָרשט פערריגלען די טהיר?" האָט ער זיך אָבגערופען.

מאַטיצא האָט אַ שאָקעל געטהאָן מיט׳ן קאָפּ. דערנאָך האָט זי אָוועקגעשטעלט די זיפּ אויפ׳ן אויוועז, האָט זיך איבערגע׳צלם׳ט פאר׳ן בילד פון דער הייליגער אַננאַ און מיט אַ פרומער מיענע האָט זי געזאָגט:

„געלויבט זאָל זיין דיין נאָמען, אָה הייליגע — נו, איז מען וויי־ניגסטענס זאַט! מישטיינס געזאָגט, וואָס דער מענש דאַרף אין גאַנצען האָבען!"

איליא האָט געשוויגען. די פרוי האָט איהם אָנגעקוקט, האָט אַ זיפץ געטהאָן און ווייטער געזאָגט:

„און ווער ס׳פערלאַנגט אַ סך, פון דעם וועט אויך פיעל פערלאַנגט ווערן..."

„ווער אַ שטייגער וועט עס פון איהם פערלאַנגען?"

„נאַ—גאָט! ווייסט עס גאָרניט, וואָס?"

איליא האָט ווידער ניט געענטפערט. גאָט׳ס נאָמען אויף איהרע ליפּען האָט אַרויסגערופען אין איהם עפּעס אַ מאָדנעם, ניט קלאָהרען געפיהל, אַ געפיהל וואָס קען גאָר ניט ערקלעהרט ווערען אין ווער־טער. און דאָס דאָזיגע געפיהל האָט אָבגעקיהלט אביסעל זיין ליידענ־שאַפט, זיין לוסט צו דער פרוי. מאַטיצא האָט זיך אָנגעשפּאַרט מיט ביידע הענד אָן בעט, האָט אויפגעהויבען איהר גרויסען קערפּער און האָט איהם אַ רוק געטהאָן צו דער וואַנד. דערנאָך האָט זי מיט אַ גלייכגילטיגען טאָן געזאָגט:

„כ׳האָב נור וואָס, בשעת׳ן עסען, געטראַכט וועגען פּערפּישקאַ׳ס טאָכטער... שוין לאַנג, אַז איך טראַכט וועגען איהר... זי לעבט דאָ מיט אייך צוזאַמען — מיט דיר און מיט יאַקאָוו׳ן... קיין גוטס וועט דערפון ניט אַרויסקומען, דוכט מיר... איהר וועט דאָס מיידעל פער־דאַרבען נאָך פאַר דער צייט — דאַן וועט זי זיך אַוועקלאָזען אויפ׳ן זעלבען וועג וואָס איך געה... און מיין וועג — איז אַ שמוציגער, אַ פערפלוכטער וועג... און די ווייבער און די מיידלעך, וואָס לאָזען זיך

אוועק אויף איהם, געהען ניט גלייך ווי מענשען, נאר זיי קריכען, ווי די ווערים קריכען זיי אויף איהם...״

זי איז אנשווייגען געוואָרען אויף א ווײלע, האָט בעטראכט איהרע הענד, וועלכע זיינען געלעגען ביי איהר אויף די קניע, און דערנאָך האָט זי פון דאָס ניי אנגעהויבען:

„דאָס מיידעל איז באלד גרויס. כ׳האָב זיך שוין נאכגעפרעגט ביי מיינע בעקאנטע, קעכינס און אנדערע ווייבער, צי איז ניט פאראן ערגעץ־וואו א שטעלע פאר׳ן מיידעל. ניין, ניטאָ קיין שטעלע, האָבען זיי געזאָגט... דו פערקויף זי ליבערשט! ס׳וועט זיין בעסער פאר איהר, האָבען זיי געזאָגט... זי וועט קריגען געלד, וועט האָבען קליידער און א קווארטיר... ס׳קומט אפילו פאָר, דאָס איז ריכטיג... ס׳מאכט — זיך אָפט א רייכער מאן, מיט א שוואכען, האלב־צופאלענעם קערפער און מיט א שמוציגע ליידענשאפט דערצו... קויפט ער זיך דאָן, ווען די ווייבער ווילען שוין פון איהם ניט וויסען, א יונג מיידעל... און פערדארבט עס, דער לומפ... ס׳קען זיין, אז דעם מיידעל איז גאָר ניט שלעכט, זאָגאר גוט ביי איהם... נאָר ס׳איז דאָך פראָטיוונע, אין גרונד גענומען.. און ס׳איז שוין כ׳לעבען בעסער אָהן דעם... בעסער, זי זאָל לעבען הונגעריג און אין עהרע, איידער...״

זי האָט גענומען הוסטען, עפעס אזוי ווי א וואָרט וואָלט איהר געבליבען שטעקען אין האלז, און מיט אנשטריינגונג, אבער דאָך מיט דעמזעלבען גלייכגילטיגען טאָן האָט זי געענדיגט איהר רעדע:

„...איידער אין שאנדע און אויך הונגעריג... ווי איך צום ביי־שפיעל...״

דער ווינד האָט נאָך אלץ ניט אויפגעהערט צו פייפען דורך די שפאלטען פון דער פאָדלאָגע און מיט עזות האָט ער געריסען די טהיר. אויבען, אויפ׳ן בלעכענעם דאך, האָט געקלאפט א פיין רעגענדעל און פון דרויסען האָט זיך געלאָזט הערען א שטילע פייפעריי:

„אי—אי—אי...״

דער גלייכגילטיגער טאָן, מיט וועלכען מאטיצא האָט גערעדט, און איהר אנגעבלאָזענע, גולם׳דיגע געשטאלט האָט געהאט א מאָדנע ווירקונג אויף איליא׳ן, וועלכער האָט פריהער געברענט פאר לוסט צו דער פרוי. דאָס האָט ביי איהם צוגענומען דעם גאנצען מוטה אויסצו־

פיהרען זיין וואונש. וואָס ווייטער האָט איהם מאַטיצאַ אַלץ מעהר אָב־געשטויסען, און ער האָט עס בעמערקט און איז געוואָרען בייז אויף איהר...

„גאָט, מיין גאָט!“ האָט זי אין דער שטיל געזיפצט. „הייליגע מוטער...“

איליאַ האָט זיך פאַר פערדרוס ארומגעקוקט אויפ׳ן שטוהל אהין און אהער, און מיט אַ בייזען טאָן האָט ער געזאָגט:

„זאָגסט אַליין, אַז דו ביסט אַן אונריינע — און דערביי האָלסט דו אַלץ אין איין דערמאַנען: גאָט,! גאָט! מיינסט אין דער אמת׳ן, ער האָט דיך שטאַרק אין זינען, וואָס דו לאָזט איהם ניט ארויס פון מויל?“

מאַטיצאַ האָט איהם אָנגעקוקט און געשוויגען.

„כ׳פערשטעה ניט וואָס דו רעדסט,“ האָט זי זיך אין אַ ווײלע ארום אָבגערופען, שאָקלענדיג דערביי מיט׳ן קאָפּ.

„וואָס איז דאָ פאַראַן וואָס צו פערשטעהן?“ האָט איליאַ ווייטער גערעדט, זיך אויפהויבענדיג פון שטוהל. „אָט אזוי זייט איהר אַלע! פריהער מאַכט איהר אַלערליי פּאַסקודסטוואָ — און דערנאָך שרייט איהר: אַה גאָט! אַז דו האָסט שוין יאָ צו טהאָן מיט גאָט— טו וואַרף אוועק די שמוץ!...“

„וואָס הייסט?“ האָט זיך מאַטיצאַ מיט אַ רוהיגען טאָן אָבגערופען. „וואָס הייסט, איך בעט דיך! ווער דען זאָל האָבען גאָט אין הארצען, אַז ניט די זינדיגע? ווער דען זשע?“

„כ׳ווייס ניט, ווער דען,“ האָט איליאַ געענטפערט, און בשעת מעשה האָט ער דערשפּירט אין זיך אַ ברענענדען חשק צו בעליידיגען, טיעף און ביטער בעליידיגען ניט נור די דאָזיגע פרוי אַליין, נור אַי־בערהויפּט אַלע מענשען. „כ׳ווייס נור איין זאַך, אַז ס׳פּאַסט פאַר אייך גאַר ניט צו ריידען פון גאָט. פאַר אייך אודאי און אודאי ניט. איהר נעהמט איהם נור פאַר אַ מאַנטעל צו פערדעקען אייערע זינד... כ׳זעה דען ניט, וואָס? כ׳בין דאָך שוין ניט קיין קינד מעהר... כ׳האַלט די אויגען אָפען!... אַלע יאָמערען, אַלע קלאָגען... אבער פאַרוואָס זיינען זיי אזוי געמיין? פאַרוואָס בעשווינדלען זיי און בעראַבעווען איינע די אַנדערע, און דעם ליעבען גאָט דערצו...“

מיט אַן אויפגעריסענעם מויל און אַן אויסגעשטרעקטען האַלז האָט איהם מאַטיצאַ אָנגעקוקט און אין איהרע אויגען איז געלעגען אַן אויסדרוק פון ערשטוינונג. איליאַ איז צוגעגאַנגען צו דער טהיר. מיט כח האָט ער ארויסגעצויגען דעם ריגעל און איז ארויס, פערקלאַפענדיג די טהיר הינטער זיך. ער האָט געפיהלט, אַז ער האָט מאַטיצאַ׳ן שטאַרק בעליידיגט, און דאָס האָט איהם הנאה געטהאָן — ס׳איז איהם דערפון געוואָרען לייכטער אויפ׳ן הארצען און קלאָהרער אין קאָפּ. מיט פעסטע טריט איז ער אראָפּ פון די טרעפּ, צופּייפענדיג דערביי דורך די צייהן. אָבער זיין צאָרן האָט זיך נאָך ניט איינגעשטילט, און אַלע נייע ווערטער זיינען איהם ארויף אויפ׳ן זינען, בעליידיגענדע, הארטע ווערטער ווי שטיין. עס האָט זיך איהם געדוכט, אַז אַט די דאָזיגע ווערטער גליהען אַזוי ווי פלאַמען און בעלייכטען די פינסטערניס פון זיין זעעלע, און אַז זיי צייגען איהם אויף דעם וועג, וואָס פיהרט איהם ערגעץ אַנדערש, ניט דאָרט, וואו די מענשען געהען. און זיינע ווערטער האָט ער איצט געשליידערט ניט נור אויף יענער מאַטיצאַ׳ן אַליין, נור אויך אויפ׳ן פעטער טערענטי און אויך אויף פעטרוכאַ׳ן, און אויף דעם סוחר סטראַגאַני — הקיצור, אויף אַלע מענשען.

„אַט אַזוי איז דאָס!״ האָט ער זיך געטראַכט, ווען ער איז אַראָבגעקומען אין הויף. נור נישט קיין גרויסען פּאַראַד געמאַכט פאַר אייך... באַנדרע!...״

דער ווינד האָט געוואויעט און געפייפט איבער׳ן הויף. פון ערגעץ וואו האָט זיך געהערט אַ קלאַפּעריי און האָט אָנגעפילט די לופט מיט קורצע, אָבגעריסענע טענער, וועלכע האָבען אויסגעוויזען אַזוי ווי אַ קאַלטער געלעכטער.

באַלד נאָכ׳ן בעזוך ביי מאַטיצאַ׳ן האָט איליאַ אָנגעהויבען צו האָבען צו טהאָן מיט פרויען. דאָס ערשטע מאָל איז עס געשעהן אויף אַזאַ אופן: איינמאָל, אין אָבענד, בשעת ער איז געגאַנגען אַהיים, האָט איהם אַ מיידעל אָבגעשטעלט און געפרעגט:

„געהסט מיט מיר?...״

ער האָט זי אָנגעקוקט און קיין וואָרט ניט געענטפערט. שטיל איז ער געגאַנגען ווייטער לעבען איהר. אָבער גהעענדיג האָט ער אראָבגע־

לאָזען דעם קאָפּ, און אַלע ווײַלע האָט ער זיך אומגעקוקט, מורא האָ־בענדיג, אימיצער א בעקאַנטער זאָל איהם ניט דערזעהן. אז זיי זיינען אָבגעגאַנגען א פּאָר טריט איינע לעבען די אַנדערע, רופט זיך דאָס מיידעל אָב צו איהם מיט א וואָרנענדיגען טאָן:

„דו מוזט אָבער בעצאָהלען א רובל!...“

„גוט, גוט!“ האָט איילא געזאָגט. „נאָר לאָמיר געהן אַביסעל גיכער...“

און ביז דעם מיידעל'ס קוואַרטיר האָבען זיי מעהר קיין וואָרט ניט אויסגערעדט איינע צו די אַנדערע. דאָס איז געווען אַלעס...

די בעקאַנטשאַפט מיט די פּרויען האָט אָבער מיט אמאָל אַריינ־געטריבען איליא'ן אין צו גרויסע הוצאות, און אַלץ עפּטער איז ער געקומען אויפ'ן געדאַנק, אז זיין הויזיר־האַנדעל איז אַן אַרויסגעוואָר־פענע אַרבייט; עס פערצעהרט נור אומזיסט און אומנישט זיין צייט און זיין קראַפט, און אַרויפאַרבייטען וועט ער זיך דורכדעם קיינמאָל ניט. דאָס וועט איהם ניט געבען די מעגליכקייט צו פיהרען א בע־קוועמען לעבען, נאָך זיין וואונש נאָך. א היבשע צייט האָט ער זיך אַרומגעטראָגען מיט א געדאַנק נאָכצוטהאָן די אַנדערע הויזירער: מאַ־כען לאָטערייען און אָבנאַרען דעם עולם, פּונקט ווי די איבעריגע. אָבער אז ער האָט זיך איבערלייגט וועגען דעם, האָט ער געפונען, אז דער עסק איז געווען צו קליינליך און איז נאָך דערצו פערבונדען מיט גרוי־סע שוועריגקייטען. ער וואָלט זיך ענטוועדער געמוזט בעהאַלטען פאַר דער פּאָליציי אָדער איהר צואוואַרפען „לאַ יחרץ געלד.“ אוןביידע זאַכען זיינען געווען איליא'ן דערווידער. ער האָט ליעב געהאַט צו קוקען אַלע מענשען גלייך אין די אויגען און האָט זיך געפיהלט צו־פרידען דערפון, וואָס ער איז שטענדיג געגאַנגען אָנגעטהאָן ריינער און בעסער ווי די איבעריגע הויזירער, דערפון וואָס ער האָט ניט געטרונקען קיין בראַנפען און ניט געמאַכט קיין שווינדלערייען, ווי אַלע אַנדערע. געלאַסען און מוטהיג איז ער אַרומגעגאַנגען איבער די גאַ־סען פון דער שטאָדט, און זיין שאַרף געזיכט, מיט די שטאַרקע באַ־קען־ביינער, האָט אימער געהאַט אַן ערענסטען, ניכטערן אויסדרוק. אז ער האָט גערעדט ריידען, פלעגט ער צוזאַמענדריקען די דונקעלע אויגען זיינע, אָבער ער האָט איבערהויפּט גערעדט ווייניג און שטענ־

דיג מיט איבערלעגונג. אפט האט ער געטרוימט דערפון, ווי שעהן עס וואלט פונדעסטוועגן געווען, ווען ער געפינט אמאל א טויזענד רובעל אדער נאך מעהר. אלע מעשיות וועגן גנבים האבען אין איהם ער־וועקט א ברענענדע אינטערעסע. ער פלעגט כסדר קויפען צייטונגען און פלעגט מיט אויפמערקזאמקייט לייענען אלע איינצעלהייטען ווע־גען די גנבות, וואס האבען זיך געמאכט אין שטאדט, און דערנאך פלעגט ער זוכען אין די נאטיצען און די נייעס, צי האט מען שוין געפונען די גנבים אדער ניט. האט זיך געמאכט, אז מען האט זיי דערטאפט, דאן פלעגט איליא ווערן שרעקליך בייז און פלעגט זיי שעלטען מיט טויטע קללות, ריידענדיג וועגען דעם מיט יאקאוו'ן:

„אזעלכע עזלען! האבען זיך געלאזט פאקען! זיי האבען בעסער געהאט דורכגעגאנגען, אז זיי פערשטעהן ניט ווי אזוי אנ־צוגעהן... די בהמות!"

איינמאל, ווען ער איז געזעסען מיט יאקאוו'ן צוזאמען אין זיין צימער, רופט ער זיך אב צו איהם:

„די זשוליקעס לעבען פארט א בעסערן טאג ווי די עהרליכע לייט..."

יאקאוו'ס געזיכט האט אנגענומען א געהיימניספאלען אויסדרוק. זיינע אויגען האבען געבלישטשעט, און מיט דעם זעלבען האלב אונ־טערדריקטען טאן, מיט וועלכען ער פלעגט שטענדיג ריידען איבער אויסערגעוועהנליכע זאכען, האט ער געזאגט:

„אייער ־ נעכטען איז דיין פעטער געזעסען אין שענק און גע־טרונקען טהעע צוזאמען מיט אן אלטען מאן... א ביבעל־קענער האט עס מן הסתם געמוזט זיין. און דער דאזיגער אלטער מאן האט גע־זאגט, אז אין דער ביבעל שטעהט געשריבען: „פריעדליך זיינען די געצעלטען פון די רויבער און גראם און בעקוועם די הייזער פון די, וואס דערצארענען גאט אין דער שטיל און טראגען איהם ארום אויף די הענד אין דער עפענטליכקייט, פאר אלעמען אין די אויגען..."

„וואס זשע! דו פאנטאזירסט שוין ווידער?" האט איליא א פרעג געטהאן, קוקענדיג אויפמערקזאם אויף יאקאוו'ן.

„דאס זיינען עפעס מיינע ווערטער, וואס?" האט יאקאוו גע־ענטפערט, אויסשטרעקענדיג די ארעמס אין דער הויך, עפעס אזוי

ווי ער וואָלט געוואָלט עפּעס פּאַקען אין דער לופטען. „איך גלויב עס דאָך אויך ניט, אז ס'שטעהט טאַקי אַזוי אין דער ביבעל... אפשר האָט ער עס גאָר אויסגעקלעהרט... דער אַלטער פוקס... כ'האָב איהם אי־בערגעפרעגט איינמאָל, צווייטמאָל.. און יעדעס מאָל האָט ער איבער־געח'זר'ט דיזעלבע ווערטער, פּונקט ווי פריהער. און עס ליעגט עט־וואָס ריכטיגעס אין די דאָזיגע ווערטער! מען מוז אמאָל נאָכזוכען אין דער ביבעל, צי ס'שטעהט טאַקי ווירקליך דאָרט..."

און זיך אָנבויגענדיג צו איליא'ן האָט ער אין דער שטיל גע־זאָגט:

„אַט לאָמיר למשל נעהמען מיין טאַטען... ווי רוהיג ער לעבט עם אביסעל — און דאָך דערצאָרנט ער גאָט און טהוט איהם אויף להכעים..."

„און נאָך ווי אַזוי!" האָט איליא אויסגעשריגען.

„אַט האָבען זיי איהם איצט גאָר אויסגעקליבען פאַר א שטאָדט־טאַטע..."

יאַקאָוו האָט אראָבגעלאָזט דעם קאָפּ איבער דער ברוסט, האָט א שווערען זיפץ געטהאָן און ווייטער גערעדט:

„יעדע זאַך, יעדע מענשליכע אנגעלעגענהייט האָט געדאַרפט זיין אַזוי קלאָהר פאַר'ן געוויסען פּונקט ווי קוואַל־וואַסער! און דאָ... אך, עס עקעלט מיך אָב!... כ'ווייס גאָר ניט וואָס מען הויבט אָן צו טראַכ־טען אפילו... איך קען מיך גאָר ניט צופּאַסען צום דאָזיגען לעבען. כ'האָב גאָר קיין שום חשק ניט דערצו... דער טאַטע הערט ניט אויף מיר צו האַקען אין מוח: „ס'איז שוין צייט אמאָל", זאָגט ער, „דו זאָלסט אוועקוואַרפען דיינע שפּילערייען און ווערן פערנינפטיגער און זיך מאַכען ניצליך..." אָבער ווי אזוי מאַכט מען זיך ניצליך? אָפטמאָל שטעה איך הינטערן בופעט, ווען טערענטי איז ניטאָ... און כאָטש עס איז מיר אזוי דערווידער, פונדעסטוועגען טהו איך עס דאָך פאַרט... אָבער אָנפאַנגען עפּעס פון זיך אַליין — דאָס קען איך בשום אופן ניט..."

„דאָס מוזטו טאַקע אויסלעהרנען," האָט איליא געזאָגט מיט א געזעצטען טאָן.

„דאָס לעבען איז אַזוי שווער," האָט זיך יאַקאָוו אָנגערופען אין דער שטיל.

„שווער? פאַר דיר... רייד ניט קיין נאַרישקייטען!" האָט זיך איליא אָבגערופען, און בשעת מעשה איז ער אויפגעשפרונגען פון בעט און איז צוגעגאַנגען צו זיין פריינד, וועלכער איז געזעסען ביים פענס־טער. „זעהסט דו, מ י י ן לעבען איז טאַקע שווער — אבער דיינס? וואָס גערהט דיר אַשטייגער אָב? ווערט דיין פאָטער אַלט, אָדער ער שטאַרבט — דאַן נעהמסט דו איבער ס'געשעפט און ביסט זיך דיין אייגענער בעל הבית... און איך? איך דרעה מיך דעם גאַנצען טאָג אַרום אין גאַס, אין די גרויסע פענסטער זעה איך הויזען, וועסט־לאַך, זייגערס און נאָך אַזעלכע זאַכען... כ'קוק זיי אָן און טראַכט זיך: „איך קען זיך ניט קויפען אַזא זייגער..." פערשטעהסט? און וועלען וואָלט איך עס גאָר גערן געוואָלט... פאַר אַלעמען אבער וואָלט איך וועלען, אַז די מענשען זאָלען מיך רעספּעקטירען. מיט וואָס בין איך דען ערגער ווי די אַנדערע? כ'בין בעסער פון זיי! בין איך אפשר אַ זשוליק, אַ גנב? כ'קען מענשען, וואָס ווייזען זיך אַרויס פאַר ווער וויים וואָס, און אין דער אמת'ן זיינען זיי גנבים... און אָט די דאָזיגע קלייבט מען דערנאָך אויס פאַר שטאָדט־טאַטעס. זיי האָבען הייזער... שיינקען... פאַרוואָס האָבען גראָד אַזעלכע שווינדלער גליק, און פאַר־וואָס האָב איך קיין גליק ניט? אויך איך וויל גערהן פּאַרוועדטס, כ'וויל אָניאָגען מיין גליק..."

יאַקאָוו האָט אָנגעקוקט זיין פריינד, און שטילערהייט אבער דאָך מיט אַ שאַרפען טאָן האָט ער געזאָגט:

„הלואי זאָל גאָט געבען, זאָלסט קיין גליק ניט האָבען!"

„וואָס? פאַרוואָס דען ניט!" האָט איליא אַ געשריי געטהאָן, און בעת מעשה איז ער געבליבען שטעהן אין מיטען צימער און האָט מיט אויפגערעגטע בליקען געקוקט אויף יאַקאָוו'ן.

„ביסט צו זשאַדנע, צו גייציג... וועסט קיינמאָל ניט האָבען גע־נוג," האָט יאַקאָוו ערקלעהרט.

„איך וועל קיינמאָל ניט האָבען גענוג? זאָג נור אַקאָרשט דעם טאַטען דיינעם, ער זאָל מיר נור אָבגעבען אַ העלפט פון'ם געלד, וואָס ער האָט צוזאַמען מיט מיין פעטער אַרויסגע'גנב'עט ביי זיידע יערע־

מעי — דאַן וואָלט איך שוין געהאַט גענוג! יאַ!... איך בין גייציג! און דיין טאַטע...“

יאַקאָוו האָט זיך אויפגעהויבען פון שטוהל און שטיל, מיט אַן אַראָבגעלאָזטען קאָפּ איז ער צוגעגאַנגען צו דער טהיר. איליא האָט געזעהן, ווי די אַקסלען האָבען זיך איהם געצויגען און ווי דער האַלז זיינער האָט זיך אויסגעבויגען, אַקוראַט ווי אימיצער וואָלט איהם דערלאַנגט אַ מורא'דיגען זעץ אין האַלז און נאַקען אַריין.

„וואָס אַנטלויפסט דו?“ האָט זיך איליא אָנגערופען אַ צומישטער, אָננעהמענדיג דעם פריינד זיינעם ביי דער האַנד. „וואוהין ווילסט דו געהן?“

„לאָז מיך, ברודער!“ האָט יאַקאָוו געשעפּטשעט. ער איז פונ־דעסטוועגען געבליבען שטעהן און האָט געקוקט אויף איליא'ן. זיין געזיכט איז געוועזן בלייך, די ליפּען צוזאַמענגעפּרעסט איינע אויף די אַנדערע, און די געשטאַלט זיינע האָט אויסגעזעהן געבראָכען, אַזוי ווי פון אַ שווערער, ערדריקענדער לאַסט.

„נאַ, זיי ניט בייז אויף מיר... בלייב דאָ,“ האָט איליא געזאָגט מיט אַ טאָן פון חרטה, זיך פיהלענדיג שולדיג, און ער האָט אַוועקגע־נומען יאַקאָוו'ן פון דער טהיר און איהם צוריק אַנידערגעזעצט אויף זיין שטוהל. „האָב קיין פּאַראיבעל ניט אויף מיר. נאָך אַלעמען איז עס דאָך אמת...“

„כ'ווייס עס,“ האָט יאַקאָוו געזאָגט.

„דו ווייסט עס? ווער האָט'ס דיר געזאָגט?“

„אַלע זאָגען עס...“

„הם—יאַ... אָבער די וואָס זאָגען עס, זיינען אַליין אויך גנבים...“

יאַקאָוו האָט איהם אָנגעקוקט מיט טרויעריגע אויגען און האָט אַ זיפץ געטהאָן.

„כ'האָב עס אַלץ ניט געוואָלט גלויבען... כ'האָב אַלץ געטראַכט, זיי זאָגען עס נור פון רשעות, פון שלעכטסקייט; די קנאה רעדט אין זיי. דערנאָך אָבער האָב איך עס אָנגעהויבען גלויבען, און אַז דו זאָגסט עס שוין אויך — דאַן...“

ער האָט אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד, עפּעס אַזוי ווי ער וואָלט געוואָלט אויסדריקען דערמיט דעם גאַנצען יאוש, די גאַנצע

פערצווייפלונג, וועלכע האָט איהם געדריקט דאָס הארץ. דערנאָך האָט ער זיך אָבגעקעהרט פון איליא'ן און איז געבליבען שטעהן שטיל, זיך אָנשפארענדיג מיט די אָרעמס אויפ'ן שטוהל און אראָבלאָזענדיג דעם קאָפּ איבער דער ברוסט.

איליא האָט זיך אנידערגעזעצט אויף זיין בעט אין דערזעלבער פּאָזע ווי יאקאָוו. ער האָט געשוויגען, ניט וויסענדיג מיט וואָס דעם פריינד זיינעם צו טרייסטען.

הינטער דער וואנד האָבען זיי געשריגען און געליארעמט, אז די גלעזער האָבען זיך אָנגעקלאַפּט איינע אָן די אנדערע, און א פער־שכור'טע פרויען־שטימע האָט געזונגען א ליעדעל:

„איך קען ניט שלאָפען, כ'קען ניט רוהען,
„דער שלאָף כסדר אנטלויפט פון מיר...“

„און אָט דאָ דארף מען דאָס לעבען!“ האָט זיך יאקאָוו אָבגערו־פען אין דער שטיל.

„אָך, יא—אַ,“ האָט איליא געענטפערט אין'ם זעלבען טאָן. „כ'קען גאנץ גוט פערשטעהן, ברודער, אז דו פיהלסט זיך ניט גוט דאָ. די איינציגע טרייסט איז נאָר, וואָס ס'איז אומעטום אזוי ווי דאָ. די מענשען האָבען נאָך אלעמען איין פּנים.“

„דו ווייסט עס טאקע אזוי ריכטיג — אָט דאָס וועגען מיין פאָטער און יערעמעי?“ האָט יאקאָוו געפרעגט מיט א צושראָקע־נעם טאָן, ניט קוקענדיג אין איליא'ס זייט אריין.

„איך? כ'האָב עס דאָך אליין מיט מיינע אייגענע אויגען גע־זעהן!... געדיינקסט ניט ווי איך בין ארויסגעלאָפען? דורך א שפּאלט האָב איך געזעהן ווי אזוי זיי האָבען צונויפגענעהט דעם קישען... דער אלטער האָט נאָך גע'גוסס'עט...“

יאקאָוו האָט געצויגען מיט די אקסלען און האָט קיין וואָרט ניט געזאָגט. א היבשע ווייל'ע זיינען זיי אזוי געזעסען שטיל, ביידע אין דערזעלבער האלטונג, איינער אויפ'ן בעט, דער צווייטער אויפ'ן שטוהל. מיט אמאָל האָט זיך יאקאָוו אויפגעהויבען, איז צוגעגאנ־גען צו דער טהיר און האָט געזאָגט צו איליא'ן:

„זיי געזונד!“

„געה געזונטערהייט, ברודער!... ניט נעהם זיך צום הארצען

דערפון! וואָס קענסטו דו נאָך אַלעמען העלפען דערצו?"

„איך? ליידער גאַרנישט..." האָט יאַקאָוו געענטפערט, אויפּעפ־נענדיג די טהיר.

איליא האָט איהם בעגלייט מיט די אויגען. דערנאָך איז ער אַני־דערגעפאַלען ווי אַ גע'הרג'עטער אויפ'ן בעט. ער האָט רחמנות געהאַט אויף יאַקאָוו'ן, און פון דאָס ניי האָט אויסגעבראָכען אין איהם דער האַס געגען זיין פעטער, געגען פּעטרוכאַ'ן, געגען אַלע מענשען. ער האָט איינגעזעהן, אַז אַזאַ שוואַכע בריאה ווי יאַקאָוו קען צווישען זיי ניט לעבען — אַט דער יאַקאָוו, וואָס איז אַזאַ גוט, שטיל און ריין מענשען־קינד. איליא האָט זיך פערטיעפט אין אַ ים מחשבות איבער די מענשען, און אין זיין מח האָבען גענומען ארויפשווימען פערשיע־דענע זכרונות, עראינערונגען, וועלכע האָבען איהם וואָס ווייטער אַלץ דייטליכער געצייגט, וואָס פאַר רשעות'דיגע, גרויזאַמע, ליגנערישע ברואים די מענשען זיינען. ער האָט געהאַט אַ סך ביישפּיעלע, פיעלע געלעגענהייטען זיי אַזוי צו זעהן, און ס'איז איהם עפּעס לייכטער גע־וואָרען אויף דער נשמה, דאָ אין דער שטיל אויסצולאָזען צו זיי זיין ביטער הארץ. און וואָס שווארצער די מענשען זיינען איהם פאַרגעקור־מען, אַלץ שווערער האָט איהם פון דער אַנדער זייט געדריקט אַ מאָד־נעם געפיהל, אַ מין מורא, ער זאָל ניט בלייבען אַזוי איינזאַם דאָ, אין מיטען פון'ם דאָזיגען פינסטערן, טרויעריגען לעבען, וואָס קאָכט און זידט אַזוי ווי אַ ווילדער צווישעטער ים ארום איהם.

ענדליך האָט ער פערלאָרען די געדולד צו ליגען אַליין אין'ם קליי־נעם צימער און הערען דעם וויסטען ליאַרם, וואָס דרינגט אריין דורך דער וואַנד פון שענק. ער האָט זיך אַלזאָ אויפגעהויבען און איז ארויס אין גאַס. לאַנג איז ער אין דער נאַכט ארומגעלאָפען איינזאַם אין די גאַסען פון דער שטאָדט, מיטטראַגענדיג מיט זיך די שווערע לאַסט פון זיינע פינסטערע, מוטשענדע געדאַנקען. איהם האָט זיך עפּעס גע־פיהלט, אַזוי ווי אימיצער, זיינער אַ שונא, געהט איהם נאָך אין דער פינסטער און שטויסט איהם און טרייבט איהם אַלץ אהין, וואו עס איז אומעטיג און לאַנגווייליג. אַט דער דאָזיגער אונזיכטבארער פיינד זיינער צייגט איהם אַלץ דוקא אַזעלכע זאַכען, וואָס רופען ארויס פערדרוס און ביטערקייט אין זיין נשמה. ס'איז דאָך אויך פאַראַן

גוטס אויף דער וועלט — גוטע מענשען, און פרעהליכע פּאסירונגען און א לוסטיגעס לעבען — פאַרוואָס זשע זעהט ער דאָס אלעס ניט? פאַרוואָס קומט ער אלץ אין בעריהרונג מיט פינסטערע און שלעכטע זאַכען? ווער טרייבט דאָס איהם אלץ ארום אויף די שמוציגע, טרייסטלאָזע און רשעות'דיגע זייטען פון לעבען?

פערזונקען אין אזעלכע מחשבות האָט ער מאַרשירט איבער די פעלדער און איז פערבייגעגאַנגען א שטיינערנע מויער פון א קלויסטער, וואָס איז געשטאַנען הינטער דער שטאָדט. ער איז געגאַנגען און געקוקט פאַראויס. אנטקעגען איהם פון ערגעץ ווייט, ווייט, האָבען זיך געצויגען די וואָלקענס, שווער און לאַנגזאַם. דאָ און דאָרט האָט זיך פון צווישען די וואָלקענס ארויס בעוויזען דער הימעל, און קלייניננקע שטערנדלעך האָבען מיט א ציטער געבלישטשעט אין איליא'ס אויגען. אין דער שטילקייט פון דער נאַכט האָט זיך פון צייט צו צייט נור געהערט דער מעטאַלענער קלונג פון דעם וועכטער־גלאָק אויפ'ן טהורם פון קלויסטער — ס'איז געווען דער איינציגער קלאַנג אין דער טויטען־שטילקייט, וועלכע האָט אזוי ווי ארומגענומען די גאַנצע ערד. זאַגאר פון דעם פינסטערען הויפען פון הייזער, וואָס איז געלעגען הינטער איליא'ן, האָט זיך ניט געהערט קיין שום ליאַרם, כאָטש עס איז נאָך גאָר ניט געווען אזוי שפּעט. ס'איז געווען א קאַלטע, פראָסטיגע נאַכט. געהענדיג האָט זיך איליא אָנגעשטויסען אָן דער האַרטער פערפראָרענער בלאָטע. א מאָדנע געפיהל פון איינזאַמקייט און די מורא, וואָס זיינע געדאַנקען האָבען אין איהם ארויסגערופען, האָבען איהם אָבגעהאַלטען; ער האָט קיין חשק ניט געהאַט צו געהן ווייטער. ער האָט זיך אָנגעשפּאַרט מיט'ן רוקען אָן דער שטיינערנער וואַנד פון קלויסטער און האָט זיך פון דאָס ניי פערטיעפט אין'ם זעלבען געדאַנק: ווער קען עס פאַרט זיין דער, וואָס פיהרט איהם דורכ'ן לעבען און שיקט אויף איהם אָן, אזוי ווי אויף להכעיס, אל די בייזע און מיאוס'ע זאַכען...

א קאַלטער שוידער איז איהם אריבער איבער'ן לייב, און עפּעס אזוי ווי ער וואָלט פאַראויס געפיהלט, אז עטוואָס שרעקליכעס שטעהט איהם פאָר, האָט ער זיך א ריס געטהאָן פון דער וואַנד און האָט גענו־מען געהן מיט האסטיגע טריט צוריק אין שטאָדט אריין. מיט די

אַרעמס פעסט צוגעדריקט צום קערפּער איז ער געלאָפן אין איין אָטהעם, און פאַר מורא האָט ער ניט געוואָגט אפילו איין איינציגעס מאָל א קוק צו טהאָן הינטער זיך...

11.

א פּאָר טעג שפּעטער האָט זיך איליא צונויפגעטראָפען מיט פּאַשקא גראַטשעוו. ס'איז געווען אָבענד־צייט. אין דער לופט האָבען ארומגעטאַנצט קליינע שטיקלעך שנעע, וועלכע האָבען זיך אָבגעשלאָגען אין'ם שיין פון די אָנגעצונדענע לאַמטערנעס. כאָטש עס איז געווען אַזוי קאַלט, איז פּאַוועל געגאַנגען אָנגעטהאָן נור מיט א באַנוועלנע העמד אָהן א גאַרטעל. לאַנגזאַם איז ער זיך געגאַנגען, מיט'ן קאָפּ אַראָבגעלאָזען איבער דער ברוסט, די הענד אין די קעשענעס, דעם רוקען אויסגעקרימט, פּונקט ווי ער וואָלט עפּעס געזוכט אויפ'ן וועג. אַז איליא האָט אָנגעיאָגט דעם אַלטען קאַמעראַד זיינעם און האָט איהם אָנגערופען ביים נאָמען, האָט פּאַשקא אויפגעהויבען דעם קאָפּ, האָט אַריינגעקוקט איליא'ן גלייך אין געזיכט אריין און גלייכגילטיג געזאָגט:

„אה, דו ביסט עס!“

„ווי געהט'ס דיר?“ האָט איליא געפרעגט, צוגעהענדיג נעהנטער צו איהם.

„ס'האָט נאָך געקענט ערגער געהן, ווען ס'וואָלט איבערהויפּט מעגליך געווען... און וואָס מאַכסט דו עפּעס?“

„אָט אַזוי, ניש־קשה'דיג...“

„אויך ניט געהויבען, ווייזט אויס...“

זיי זיינען געגאַנגען שטילערהייט אַזוי נאָהנט איינער לעבען דעם אַנדערן, אַז זייערע עלענבויגענס האָבען זיך אָנגעריהרט.

„פאַרוואָס ביסט דו ניט געקומען צו אונז?“ האָט איילא געפרעגט. „איך האַלט דיך אַלץ אין איין איינלאַדען...“

„כ'האָב קיינמאָל ניט די געלעגנהייט, ברודער... ווייסט דאָך, אַז מען לאָזט אונזער איינעם ניט איבער קיין סך צייט פאַר זיך...“

„נישקשה, וואָלסט שוין געקענט קומען, ווען דו וואָלסט נור גע־

וואָלט!" האָט איליא געזאָגט מיט א פאַרוואַרפענדען טאָן.

„גלייך ווערט ער אין כעס... טענה'סט אימער, איך זאָל קומען — און דערביי האָסט דו נאָך קיין איינציג מאָל ניט געפרעגט, וואו איך וואוין, און דו האָסט גאָרניט אין זינען אפילו, מיך צו בעזוכען..."

„כ'לעבען, דו האָסט רעכט," האָט זיך איליא אבגערופען מיט א שמייכעל. „זאָג מיר טאַקע, וואו דו וואוינסט!"

פּאַוועל האָט איהם אָנגעקוקט, האָט אויך א שמייכעל געטהאָן און ווידער אָנגעפאַנגען נאָך לעבעדיגער ווי פריהער:

„איך לעב פאַר זיך, כ'האָב ניט קיין פריינד — כ'געפין ניט אזעלכע, וואָס פּאַסען זיך צו מיר. קראַנק בין איך געווען, דריי חדשים כמעט בין איך געלעגען אין שפּיטאָל... קיין מענש איז אין דער גאַנצער צייט ניט געקומען, געוואָהר ווערן וואָס איך מאַך..."

„וואָס איז דיר אזוינס געווען?"

„פערקיהלט האָב איך זיך, איינמאָל, בשעת איך האָב זיך אָנגעשכור'ט... מאַגען־טיפוס איז עס געווען... און אז ס'איז מיר בעסער געוואָרען, האָט זיך ערשט פאַר מיר געעפענט א ריכטיגער גיהנום! איינינקער אליין בין איך געלעגען דעם גאַנצען טאָג און די גאַנצע נאַכט... ס'דוכט זיך אויס, אז מען איז שטום און בלינד... עפּעס קומט מען זיך פאַר אזוי ווי א יונג הינטעל, וואָס מען האָט אריינגעוואָרפען אין לאָך. א דאַנק דעם דאָקטאָר האָב איך כאָטש געהאַט ביכער צום לעזען... אניט וואָלט איך אראָב פון זינען פאַר לאַנגווייליגקייט..."

„דאָס זיינען עפּעס געווען שעהנע ביכער?" האָט לונעוו געפרעגט.

„יאָ — אָ, זעהר שעהן זיינען זיי געווען! ס'רוב האָב איך געלייענט געדיכטע — לערמאָנטאָוו, נעקראַסאָוו, פּושקין... אָפּטמאָל, בשעת איך האָב געלעזען, האָט זיך מיר אויסגעדוכט, אזוי ווי איך וואָלט געטרונקען מילך. הערסט דו, פאַראַן אזעלכע פערזען, ברודער — אז דו לייענסט זיי, פיהלסט דו עפּעס אזוי ווי די געליעבטע וואָלט דיך געקושט. אָפּטמאָל גיט דיך א פערז א פּאַק ביים הארצען, אז פונקען שפּריצען: פלאַם־פייער ווערסט דו..."

„און איך האָב אויפגעהערט לעזען ביכער," האָט איליא געזאָגט מיט א זיפץ.

„פאַרוואָס?“

„אַזוי... וואָס שטעהט דען נאָך אַלעמען דאָרט? לייענסט דו אין בוך — קוקען דיר די זאַכען אויס אַזוי, און זעהסט דו זיי אין דער ווירקליכקייט — זיינען זיי גאַנץ אַנדערש.“

„ביסט כ׳לעבען געֶרעכט... מיר וועלען אפשר אַריינגעהן ערגעץ וואו? מיר קענען דאָרט ווייטער פּלוידערן... איך מוז נאָך געהן ער־געץ, אָבער ס׳האָט נאָך צייט... אפשר קענסט דו דערנאָך גאָר מיטגעהן מיט מיר אַהין...“

איליא איז צופרידען געוועזן מיט פּאשקאַ׳ס פאָרשלאַג און האָט איהם גענומען אונטער׳ן אָרעם. פּאַוועל האָט איהם ווידער אַמאָל אַריינגעקוקט אין געזיכט און מיט אַ שמייכעל האָט ער געזאָגט:

„מיר זיינען אייגענטליך קיינמאָל ניט געוועזען שטאַרק בעפריינ־דעט, אָבער ס׳פרעהט מיך אימער, ווען איך טרעף דיך.“

„דאָס איז דיין געשעפט,“ האָט איליא געזאָגט אויף שפּאַס...

„פון מיינעטוועגען זאָל עס דיך ניט פרעהען!“

„אַך ברודער,“ האָט איהם פּאַוועל איבערגעשלאָגען די רייד. „דיר לאַכט זיך אַפּנים! איך האָב נור וואָס געהאַט עטוואָס אַנדערש אין זינען, ווען דו האָסט מיך אָנגעזאָגט. אָבער לאָז זייז...“

זיי זיינען אַריין אין דעם ערשטען בעסטען שענק, וואָס זיי האָ־בען געטראָפען, האָבען זיך דאָרט אַוועקגעזעצט אין אַ ווינקעל און זיך בעשטעלט ביער. ביים שיין פון לאָמפּ האָט איליא דערזעהן, אַז פּאַ־וועל׳ס געזיכט איז מאָגער און איינגעפאַלען. — זיינע אויגען האָבען געהאַט אין זיך עטוואָס אונרוהיגעס, און די ליפּען זיינע, וועלכע פלעגען פריהער כסדר זיין האַלב אָפען, גרייט צו לאַכען, זיינען אַצונד געוועזן פעסט צוגעמאַכט.

„וואו אַרבייטסט דו דען?“ האָט איליא געפרעגט.

„ווידער אין אַ דרוקעריי,“ האָט פּאַוועל געענטפערט מיט אַן אומ־מעטיגען טאָן.

„ס׳איז שווער דאָרט?“

„ניין, דאָס ניט... מעהר זיך געשפּיעלט ווי געאַרבייט...“

איליא האָט עפּעס געפיהלט אַן אונבעשטימטע צופרידענהייט, זעהענדיג דעם אַמאָליגען לוסטיגען און פרעכען פּאשקאַ אַזוי אומעט־

טיג און פער׳דאגה׳ט. עס האט זיך איהם געוואלט דערגעהן, וואס האט פאוועל׳ן אזוי פערענדערט, און אנגיסענדיג פאשקא׳ס גלאז, האט ער איהם אנגעהויבען אויספרעגען:

„נא — און ווי האלט עס מיט דיינע פערזען?“

„דאס האב איך איצט אוועקגעווארפען... אבער פריהער האב איך געמאכט א סך געדיכטע. כ׳האב זיי געצייגט דעם דאקטאר — האט ער זיי געלויבט. איינס האט ער זאגאר געלאזט אבדרוקען אין א צייטונג. ניין און דרייסיג קאפיקעס האב איך געקראגען דערפאר...“

„אהא!“ האט זיך איליא אבגערופען. „דאס איז גאר ניט מיאוס, כ׳לעבען! וואס זיינען דאס געווען פאר פערזען? זאג זיי אקארשט איבער!“

איליא׳ס ברענענדיגע נייגירינקייט און א פאר גלעזער האבען אויפגעמונטערט גראטשעוו׳ן. זיינע אויגען האבען געפונקעלט און די געלע באקען זיינע האבען גענומען רויט ווערן.

„וואס זאל איך דיר איבערזאגען?“ האט ער זיך אנגערופען, זיך רייבענדיג דעם שטערן. „איך האב אלץ פערגעסען! ווארט אקארשט, אפשר וועל איך זיך פארט דערמאנען... איך האב שטענדיג אזוי פיעל פון די פערזען אין קאפ — אזוי ווי די ביהנען שווערמען זיי דארט ארום... זשומען און זשימזשען דארט! אפטמאל, אז איך הויב אן צו דיכטען, ווערט מיר היים ווי פייער... ווי א קעסעל קאכט עס אין מיין זעעלע, און די טרעהרען קומען מיר אין די אויגען...“

„וואס דו זאגסט? ווי קומט עס?“ האט איליא געפרעגט ערשטוינט.

„אזוי.. ס׳ברענט און פלאקערט עפעס אין דיר, דו ווילסט עס אויסדריקען ווי ס׳דארף צו זיין און דו געפינסט ניט קיין ווערטער דערצו... נא, ווערסט דו מלא רציחה אויף זיך אליין...“ דערביי האט ער זיך אבגעזיפצט, א שאקעל געטהאן מיט׳ן קאפ און ווייטער געזאגט:

„איידער דו האסט עס ארויסגעבראכט, האט עס אויסגעוויזען אזוי גוט און געשמאק, און אז דו שרייבסט עס אויף, איז עס ניט ווערטה קיין פיטאק...“

„לאמיך פארט הערען א פאר פון דיינע פערזען,“ האט זיך איליא ביי איהם געבעטען.

וואָס געניוער ער האָט אָנגעקוקט פּאווע׳ל׳ן, אַלץ שטאַרקער איז געוואַקסען זיין נייגיריגקייט, און וואָס ווייטער איז צו דער דאָזיגער נייגיריגקייט אויך צוגעקומען אַן אַנדער געפיהל, א גוט, ווארם און וועהמוטהיג געפיהל.

„כ׳מאַך דאָס רוב אַלץ אַזעלכע קאָמישע פּערזען... וועגען מיין אייגענעם לעבען,“ האָט זיך גראַטשעוו אָבגערופען און א שמייכעל האָט זיך אויסגעגאָסען איבער זיין געזיכט.

„גוט, לאָמיך זיי אקאָרשט הערען, אָט די קאָמישע פּערזען דיי־נע!“ האָט איליא זיך איינגע׳עקשן׳ט.

דאַ האָט זיך גראַטשעוו אומגעקוקט, האָט זיך אויסגעהוסט, זיך א ריב געטהאָן ביי דער ברוסט, און מיט א פערדריקטער שטימע האָט ער שנעל אָנגעהויבען דעקלאַמירען, זיך גאָר ניט אומקוקענדיג אויף זיין פריינד:

„ס׳איז נאַכט... און טרויריג! דורך׳ן פענסטער אריין
ווארפט די לבנה מיר אין חדר׳ל איהר שיין,
זי שמייכעלט און ווינקט מיר גאָר פריינדליך צו,
און מאָלט בלויאינקע בלימלעך וואו ניט וואו.
אַן דער שטיינערנער וואַנד, אזוי נאַס און קאַלט,
אויף די אביצעס צוריסענע און אַלט,
כ׳זיץ אין פינסטערע געדאַנקען פערטראַכט —
און קיין שלאָף נעהמט מיך ניט אַ גאַנצע נאַכט...“

פּאוועל האָט זיך אָבגערוהט א ווײַלע, האָט געגעבען א טיפען זיפץ און דערנאָך ווידער אָנגעפאַנגען לאַנגזאַמער און שטילער צו דעקלאַמירען:

„אזוי גרויזאַם האָט מיך ס׳מזל געפּאַקט,
ס׳הארץ מיר צוריסען, דעם קאָפּ מיר צוהאַקט,
אַוועקגערויבט מיין לעבט — מיין זיס לעבען,
און צום טרייסט מיר נור די פלאַש געגעבען...
אָט שטעהט זי, מיט בראַנפען געפילט, און שיקט
דער לבנה אַ גרוס, און שמייכעלט און ווינקט...
איך הייל מיט בראַנפען מיין האַרץ, אַזוי קראַנק,
מיין מוח פערדולט דער פייעריגער טראַנק —

ס'פליהען די געדאנקען, ס'קומט אָן דער שלומער...
אפשר נאָך אַ גלעזעל... פאר'ן קומער?...
און כ'טרינק נאָך איינס... ווער ס'שלאָפט, קען זיך בעגעהן—
איך אָבער קען די שמערצען ניט אויסשטעהן..."

אז גראטשעוו האָט געענדיגט זיין גערדיכט, האָט ער מיט א פאָרשענדעט בליק א קוק געטהאָן אויף איליא'ן, דערנאָך האָט ער אראָבגעלאָזען דעם קאָפּ נאָך טיעפער און האָט שטילערהייט געזאָגט:

„פון דעם סאָרט, זעהסט דו, זיינען זיי ס'רוב, מיינע פערזען... אונזיניג זיינען זיי, ניטאָ וואָס צו הערען..."

ער האָט גענומען פּויקען מיט די פינגער אויפ'ן טיש און האָט זיך ארומגערוקט אונרוהיג אויפ'ן שטוהל אהין און אהער.

א פּאָר סעקונדען האָט איליא געקוקט מיט דורכדרינגענדע אויגען אויף גראטשעוו'ן, און אויף זיין געזיכט האָט מען געקענט לעזען דעם אויסדרוק פון אַן אונגלויבליכע ערשטוינונג. אין זיינע אויערן האָבען נאָך געקלונגען ביטערע, גלאַטע גראַמען, און ער האָט זיך גאָרניט געקענט גלויבען, אז דער דאָזיגער מאָגערער אינגעל אָהן א באָרד, מיט די אונרוהיגע אויגען; אז אַט דער אינגעל מיט דעם באַנוועלנעם העמד און מיט די שווערע שטיוועל האָט דאָס ווירקליך פערפאַסט אזעלכע פערזען.

„נאַ, ברודער, אונזיניג איז עס גראָד ניט," האָט ער געזאָגט לאַנגזאם און פערטראַכט און האָט נאָך אַלץ ניט אראָבגענומען די אויגען פון פּאַוועל'ן. „אין געגענטהייל, ס'איז שעהן... ביים הארצען האָט עס מיר פערכאַפּט... ווירקליך! זאָג עס נאָך אמאָל, איך בעט דיך..."

פּאַוועל האָט מיט אמאָל א הויב געטהאָן דעם קאָפּ, האָט מיט א פרעהליכען בליק אַנגעקוקט זיין פריינד, און זיך צורוקענדיג נעהנטער צו איהם, האָט ער גאַנץ שטיל געפרעגט:

„ניין, אָהן א געלעכטער — ס'געפעלט דיר?"

„ביי גאָט! וואָס פאר א מאָדנער מענש דו ביסט... איך וועל דאָך ניט זאָגען קיין ליגען?!"

„נאַ, איך גלויב דיר.. דו ביסט עהרליך... ביסט איבערהויפּט אַן אויסגעצייכענטער מענש!"

„זאָג עס נאָך אמאָל איבער!"

פאַוועל האָט דעקלאַמירט אין דער שטיל, מיט א טרויעריגען, מרה-שחורה'דיגען טאָן. עפּטערס איז ער געבליבען שטעקען אין מי־טען און האָט טיעף אַבגעזיפצט, ווען די שטימע האָט זיך איהם אי־בערגעריסען. אז ער האָט געענדיגט, איז נאָך איליא'ס צווייפעל שטאַר־קער געוואָרען, און ס'האָט זיך איהם נאָך ווייניגער געגלויבט, אז פאַ־וועל איז דער דיכטער פון די דאָזיגע פערזען.

„און די איבעריגע?" האָט איליא געפרעגט.

„אַך, ווייסט וואָס — " האָט פאַוועל געענטפערט, „כ'וועל בע־סער אריבערקומען צו דיר אמאָל מיט מיין העפט... מחמת דאָס רוב פון מיינע געדיכטע זיינען לאַנג... און איך האָב אצונד קיין צייט ניט! איך קען זיי גאָר אויך ניט געדיינקען אויסענווענינ, די אָנהויבען און די סוף'ן פערפּלאָנטערן זיך מיר אימער אויף דער צונג.. איינס, צום ביישפּיעל, ענדיגט זיך אזוי: איך געה אין וואַלד, ס'איז נאכט, און איך האָב פערבלאָנדזשעט און בין מיעד... נאָ, און עס ווערט מיר אזוי קאַלעמוטנע אויפ'ן הארצען... ארום און ארום איז אזוי שטיל, איך בין אליין... נו, זוך איך אן אויסוועג פון מיין נויטה, און איך קלאָג:

„אזוי מאַט די פיס,
ס'הארץ אַזוי מיעד,
כ'זעה ניט קיין שום וועג!
אָה מוטער ערד,
קענסט דו מיר ווייזען,
וואו איז דער ברעג?!
איך לייג זיך אַוועק
אין דיין ווארעמען שויס
מיט אַ קלאַפּענד הערץ —
און פון דער טיעפקייט
הער איך אַ שטימע:
דאָ בעהאַלט דיין שמערץ!..."

„עס איז דאָך ריכטיג, ניין?" האָט פאַוועל ווייטער געזאָגט. „אַט אזוי לעבט זיך דאָס, מען בלאָנדזשעט ארום אזוי ווי אין וואַלד... אין דער פינסטער. מיט אמאָל דערזעהט מען פון ווייטען א ליכט און קיין

וועג צוצוקומען אהין קען מען ניט געפינען!... הער אקארשט, איליא — ווילסט מיטגעהן מיט מיר? קום! איך וואלט זיך נאך ניט וועלען אבגעזעגענען מיט דיר..."

גראטשעוו האט האסטיג זיך אויפגעהויבען פון שטוהל, האט א צופ געטהאן איליא'ן ביים ארבעל און האט איהם ארייגעקוקט פריינדליך אין געזיכט אריין.

„כ'געה מיט," האט איליא געזאגט. „כ'וואלט נאך אויך וועלען פלוידערן מיט דיר אביסעל... דעם אמת זאגענדיג: כ'וויים נאך ניט, צי זאל איך דיר'ס גלויבען, אז דו האסט געמאכט די פערזען..."

„דו גלויבסט מיר ניט? וואס זשע מאכט עס אויס?... וועסט דאך זעהן, אז איך האב זיי געמאכט," האט פאוועל געזאגט, אין דער צייט וואס זיי זיינען ארויסגעקומען פון שענק אין גאס אריין.

„אויב ס'זיינען דיינע פערזען — דאן ביסט דו א גאנצער מענש!" האט זיך איליא אנגערופען מיט אויפריכטיגער בעוואונדערונג. „געה נור פריש און מונטער ווייטער אויף דעם וועג! וויוז זיי, די לייט, ווי ס'זעהט ווירקליך אויס, דאס לעבען פון די מענשען!"

„מעגסט זיך פערלאזען אויף מיר, ברודער — לאמיך זיך אקארשט ריכטיג אויסלערנען — דאן וועל איך שוין שרייבען! ניש־קשה, זיי וועלען קריגען זייער חלק!"...

„גוט אזוי! נעהם זיך נור ווי ס'דארף צו זיין צו זיי! זאלען זיי וויסען..."

„אפטמאל טראכט איך זיך אזוי שטילינקערהייט פאר מיר: „אך, איהר!... איהר זייט זאט און ווארם אנגעטהאן — און איך?"

„דאס איז אונגערעכט!"

„בין איך דען קיין מענש ניט, וואס?"

„מיר זיינען אלע גלייך!"

„ווער ס'געהט אנגעטהאן ווי אן אדון, דער עסט אויך פון בעס־טען פלאדען — און ווער ס'מוז שמאטעס טראגען, דער האט אויך א מכה אין מאגען. אך, ס'א חברה צבוע'אקעס!"

„צי זיי זיינען צבוע'אקעס! אלע מיט אנאנדער!..."

מיט שנעלע טריט זיינען זיי געגאנגען איבער דער גאס און אויפגעכאפט מיט חשק די שנעלע, היציגע ווערטלאך, וואס איינער האט צוגעווארפען דעם צווייטען. און וואס צוקאכטער זיי זיינען

וואַרעו, אַלץ נעהנטער האָבען זיי זיך צוגערוקט איינער צום אַנדערן. יעדער פון זיי האָט זיך פון גאַנצען האַרצען געפרעהט, וואָס דער אַנ־דערער האָט דיזעלבע מיינונגען וואָס ער, און די דאָזיגע פרייד האָט זיי נאָך מעהר צואוואַרעמט. דער שנעע, וואָס איז געפאַלען אין גרויסע שטיקער, איז צוגאַנגען אויף זייערע גליהענדע פּנים'ער, האָט זיך פעסט געלייגט אויף זייערע קליידער און אויף זייערע שטיוועל. אַזוי האָבען זיי געבראַדזשעט אין א בלאָטע, וואָס האָט זיך אויסגעלייגט אויף דער ערד.

„איך זעה די זאַכען גאַנץ דייטליך פאַר מיינע אויגען!" האָט זיך פּאָוועל אַנגערופען פול מיט איבערצייגונג.

„אַזוי קען מען ניט לעבען!" האָט איהם איליאַ אונטערגעהאַל־טען.

„ביסט דו געגאַנגען אין גימנאַזיע — דאַן האַלט מען דיך פאַר א גאַנצען פּריץ, אַפּילו ווען דיין פאָטער איז א קוימענקעהרער גע־וועזן."

„אָט אַזוי איז דאָס טאַקע. און וואָס בין איך שולדיג, אַז איך בין ניט געגאַנגען אין גימנאַזיע? האַ?"

„פאַר יענע איז די סמיעטענע, די ווייסענשאַפט, און פאַר מיר — א ביסעל זויער־מילך!" האָט גראַטשעוו אויסגערופען מיט כעס. „נאַ וואַרט אַקאָרשט!"

„צום טייוועל אויך!" האָט איליאַ א געשריי געטהאָן אַריינטרע־טענדיג אין א געדיכטע בלאָטע.

„האַלט זיך מעהר לינקס..."

„וואוהין געהען מיר דען אייגענטליך, צו'ן אַלדע שוואַרץ יאָהר?"

„צו סידאָריכאַ'ן..."

„וואוהין?"

„צו סידאָריכאַ'ן... דו קענסט זי גאָר ניט?"

„נ—ניין..." האָט איליאַ געענטפערט אין א ווייַלע אַרום, און נאָכדעם ווי ער האָט געמאַכט נאָך א צוויי, דריי טריט האָט ער ווייַ־טער געזאָגט:

„קורץ זיינען זיי יעדענפאַלס ניט, די וועגען, וואו מיר געהען..."

„אַך," האָט זיך פּאָוועל אַנגערופען אין דער שטיל — „איך

מוז אריבערגעהן אהין... כ'האב דארט וואס צו טהאן..."

„איך זאג דיר דען עפעס?... פערשטעהסט זיך, אז איך געה מיט דיר.."

„איך וויל דיר'ס דערצעהלען, איליא... כאטש ס'איז מיר אזוי ביטער דערפון צו ריידען..."

ער האט א שטארקען שפיי געטהאן און איז אנשוויגען געווארען אויף א ווײלע.

„וואס איז דאס אזוינס?" האט לונעוו געפרעגט, אנשטעלענדיג די אויערן צו הערען בעסער.

„זעהסט דו..." האט פאוועל אנגעהויבען מיט א האלבען מויל, „ס'איז א מיידעל... נא, דו ווערסט דאך זי זעהן... דאס הארץ קען זי איינעם אוועקנעהמען... זי איז געווען א דיענסט-מיידעל ביי דעם דאקטאר, וועלכער האט מיך קורירט. איך פלעג נעהמען ביכער ביי איהם... דעמאלט, ווען ס'איז מיר שוין בעסער געווארען... נו, פלעגט מען קומען, זיך אוועקזעצען אין קיך אוןווארטען... און זי פלעגט מיט אמאל אויסוואקסען... פלעגט ארומשפרינגען ווי א האזעל און לאכען. מיר איז געווען אויפ'ן הארצען אזוי ווי דעם האלץ-שפענדעל אויפ'ן פייער... נא — האבען מיר זיך צונויפגערעדט... ס'איז צוגעגאנגען זעהר שנעל, איינס און צוויי, אהן א סך טענות. אך, איז דאס געווען א גליק... עפעס אזוי ווי דער הימעל וואלט צו אונז אראבגעקומען!... אזוי ווי די פעדער אין פייער אריין — אזוי בין איך צו איהר צוגעפלויגען... געקושט האבען מיר זיך, הערסט דו? אז די ליפען האבען אונז געגומען ווער טהאן — אך! אזוי ריין און שעהן איז זי געווען ווי א טשאטשקע, א שפיעלצייג. אז איך פלעג זי ארייננעהמען אין מיינע ארעמס, האט זיך מיר עפעס אויסגעדוכט, אזוי ווי זי וואלט פערשווינדען! ווי א פויגעלע איז זי אריינגעפלויגען צו מיר אין הארצען און געזונגען און געזונגען דארט..."

ער איז אנשוויגען געווארען, און א מאדנער קול, עפעס אזוי ווי א שלוכצען, איז איהם ארויס פון מויל.

„און וואס ווייטער?" האט א פרעג געטהאן איליא, וועלכער איז שטארק פעראינטערעסירט געווארען אין פאוועל'ס ערצעהלונג.

„דעם דאקטאר'ס ווייב האט אונז איינמאל געפאקט... כאפט

איהר דער רוח! זי איז אויך געווען א שעהנעס פּרויענצימער און פלעגט פריהער ריידען אזוי פריינדליך מיט מיר.. נו, איז פערשטעהט זיך, געווען א מיאוס׳ער סקאנדאל. וויערקא׳ן האט מען דורכגעטריבען, און מיך מיט איהר צוזאמען. און אויסגעזידעלט האבען זיי אונז ביידען — שרעקליך, זאג איך דיר!... וויערקא איז געבליבען ביי מיר... איך האב גראד ניט געהאט קיין שטעלע, און מיר האבען געליטען הונגער, פערקויפט אלצדינג ביז׳ן לעצטען פאדים... אבער וויערקא איז א מיידעל מיט א שטארקען כאראקטער... זי איז אנטלאפען, אויסגעבליבען פערצעהן טעג נאכאנאנד און דערנאך איז זי צוריקגעקומען... אויסגעפוצט ווי א רייכע דאמע... אין ארם־בענדער איז זי געגאנגען... און געלד האט זי נאך דערצו געהאט אין קעשענע..."

פאשקא האט געקריצט מיט די צייהנער און מיט א ביטערן טאן האט ער ווייטער געזאגט:

„כ׳האב איהר גוט דורכגעבראכען די ביינער, אזוי ווי ס׳דארף צו זיין..."

„און זי איז ווידער אנטלאפען?" האט איליא געפרעגט.

„נ—ניין!... ווען זי וואלט אוועק פון מיר, וואלט איך זיך אריינגעווארפען אין וואסער... מעגסט מיך דער׳הרג׳ענען אויף טויט, האט זי געזאגט, אבער ניט ריהר מיך אן! כ׳וויים, אז איך פאל דיר צו לאסט... מיין נשמה, האט זי געזאגט, וועט קיינער ניט האבען..."

„און וואס האסט דו אלזא געטהאן?"

„וואס איך האב געטהאן? כ׳האב זי נאכאמאל געשלאגען... און זיך צואויינט. וואס דען האב איך געזאלט טהאן? ערנעהרען האב איך זי דאך ניט געקענט..."

„פארוואס האט זי ניט אנגענומען קיין נייע שטעלע?"

„וויים דער טייוועל פארוואס! זי האט געזאגט — אזוי איז בעסער! אז ס׳וואלטען זיך אונטערגערוקט א פאר קינדער — וואס וואלטען מיר מיט זיי געקענט אנהויבען צו טהאן?... און אזוי..."

איליא לונעוו האט זיך אויף א ווייל פערטראכט און האט געזאגט:

„א פערשטענדיגעס מיידעל...“

פאשקא האט גארנישט געענטפערט דערויף. אזוי איז ער אבגע־גאנגען א פאר טריט פאראויס. דערנאך האט ער זיך פלוצלונג אומ־געדרעהט, איז געבליבען שטעהן לעבען איליא'ן און מיט א פייפענ־דער, האלב־פערדריקטער שטימע האט ער געזאגט:

„אז איך דערמאן זיך, אז אנדערע קושען זי, דאן קומט מיר עפעס פאר, אזוי ווי מען וואלט מיר ארייגעגאסען הייסע בליי אין האלז אריין...“

„פארוואס לאזט דו זי ניט לויפען?“

„זי לאזען לויפען?“ האט פאוועל ווידערהאלט די ווערטער מיט ערשטוינונג.

איליא האט זיין ערשטוינונג פערשטאנען ערשט שפעטער, ווען ער האט דערזעהן דאס מיידעל...

ביים עק שטאדט זיינען זיי צוגעקומען צו אן איין־שטאקיגעס הויז, די זעקס פענסטער זיינען געווען פעסט פערשלאסען מיט גע־דיכטע לאדענס, און דאס האט דעם הויז געגעבען אן אויסזעהן פון א לאנגען, אלטען שפייכלער. דער פייכטער, ווייכער שנעע איז גע־לעגען צוגעקלעפט אויפ'ן דאך און אויף די ווענד, עפעס אזוי ווי ער וואלט געוואלט דאס הויז פערבארגען אדער גאר דערשטיקען.

פאשקא האט אנגעקלאפט אין טויער און געזאגט:

„אט דא האבען זיי זייער בעזונדערע איינריכטונג. די סידאריכא גיט די מיידלעך קוואטיר און קעסט און נעהמט דערפאר פופציג רובעל פון יעדער איינער... אין גאנצען האט זי נור פיער מיידלעך... פער־שטעהט זיך, אז זי האלט אויך דערביי וויין, ביער, קאנפעקטען... און אלעס אנדערע וואס איז נור נויטיג. א חוץ דעם לאזט זי איהרע מייד־לעך טהאן, וואס זיי ווילען: ווילסט דו — געה אויס, און ווילסט דו ניט... בלייב אין דערהיים, נאר צאהל דיין האלבען הונדערט יעדען מאָ־נאט... זיי זיינען אלע אויסגעצייכענטע מיידלעך... זיי פערדיענען זיי־ער געלד גאנץ גרינג... איינע פון זיי, אלימפיאדא, נעהמט קיינמאל ניט ווייניגער ווי פיער רובעל...“

„און וויפיעל נעהמט דען... דיינע?“ האט איליא א פרעג גע־טהאן, אבקלאפענדיג דעם שנעע פון זיינע קליידער.

„וו—ווייס איך ניט... נור ביליג איז זי אויך ניט," האָט גראַט־שעוו געענטפערט אין א ווײַלע אַרום.

הינטער דער טהיר האָט זיך געלאָזט הערען א גערויש. א גאָלדי־גער ליכט - שטראָהל האָט א ציער געטהאָן אין דער לופט.

„ווער איז דאָרט?"

„ס'בין איך, וואַסאַ סידאָרעווגאַ... גראַטשעוו..."

„אה דו!..."

די טהיר האָט זיך געעפענט, און א קליינע, דאַרע אַלטיטשקע מיט א מורא'דיג גרויסער נאָז אין דעם צוקנייטשטען פּנים האָט גע־האַלטען דאָס ליכט פּאַוועל'ן פאַר'ן געזיכט, און זי האָט פריינדליך געזאָגט:

„א גוטען אָבענד דיר, פּאַשאַ!... וויערונקא וואַרט שוין אַזוי לאַנג און איז גאַנץ בייז. ווער איז דאָס דאָ מיט דיר געקומען?"

„א פריינד..."

„ווער איז געקומען?" האָט זיך געהערט אַן אנגענעהמע שטימע פון'ם דונקעלן, לאַנגען קאָרידאָר אַרויס.

„א גאַסט פאַר וויעראַ'ן," האָט די אַלטע געענטפערט.

„וויעראַ, דיין שאַץ איז געקומען," האָט דיזעלבע העל־קלינגענדע שטימע אויסגערופען.

פון'ם אנדער'ן זייט קאָרידאָר האָט זיך אויף גיך געעפענט א טהיר, און אין דער העל־בעלייכטעטער עפנונג האָט זיך געוויזען די שעהנע געשטאַלט פון א מיידעל, פון אויבען ביז אַראָב אין ווייסען אָנגעטהאָן, מיט א קאָפּ בלאָנדע האָר.

„אַזוי בלייבסט דו אויס!" האָט זי זיך אָנגערופען בייזלעך מיט א הויכען קול. דערנאָך האָט זי זיך געשטעלט אויפ'ן שפּיץ פינגער, האָט אַרויפגעלעגט די אָרעמס אויף פּאַוועל'ס אַקסלען און מיט איה־רע זאַנפטע ברוינע אויגען האָט זי געקוקט אויף איליאַ'ן.

„דאָס איז מיין פריינד איליאַ לונעוו... כ'האָב זיך מיט איהם געטראָפען אויפ'ן וועג און דערפאַר בין איך געקומען עטוואָס שפּע־טער..." האָט פּאַוועל געזאָגט.

„איהר זייט ווילקאָמען!" האָט זי זיך אָנגערופען, אויסשטרע־קענדיג איליאַ'ן די האַנד, און בשעת מעשה האָט זיך דער ברייטער

ארבעל פון איהר ווייסען יאקעל ארויפגערוקט כמעט ביז'ן אקסעל. איליא האט מיט רעספעקט געדריקט איהר טרוקען, הייס הענטעל און האט דערביי קיין ווארט ניט אויסגערעדט. ער האט געקוקט אויף פאוועל'ס פריינדין מיט יענעם געפיהל פון פרעהליכער איבערראשונג, מיט וועלכען מען בעגריסט א שלאנקען, שמעקעדיגען ברעזאווא בוים, וואס מען געפינט אונערווארטעט אין א געדיכטען וואלד, אין רעכטען מיטען פון זומפיגע, פערפוילטע שטיקער קלעצער. אז זי האט אבגעטראטען אן א זייט, אום איהם צו לאזען געהן פאראוים, איז ער אויך אבגעגאנגען אן א זייט, האט זיך פערנייגט פאר איהר און העפליך געזאגט:

„ביטע, נאך אייך!"

„וואס פאר א קאוואליער!" האט זי געלאכט.

איהר געלעכטער איז געווען אנגענעהם, מונטער און העל. פאוועל האט אויך געלאכט און דערביי געזאגט:

„האסט איהם שוין פערדרעהט דעם קאפ, וויערקא... זעה נור, זעה, ווי ער שטעהט דאס... אזוי ווי דער בער לעבען טאפ האניג!"

„ס'איז אמת?" האט דאס מיידעל מיט א ביטרען בליק א פרעג געטהאן איליא'ן.

„געוויס!" האט ער געענטפערט מיט א שמייכעל. „איך בין גאר אויסער זיך פון אייער שעהנקייט..."

„דו, הער אקארשט — מעהר פעהלט דיר ניט זאלסט זיך פערליבען אין איהר! כ'וועל דיך דערשטעכען אויף טויט," האט פאוועל אויף קאטאוועס געסטראשעט. ער האט אמת הנאה געהאט דערפון וואס די שעהנקייט פון זיין געליעבטע האט געמאכט אזא איינדרוק אויף איליא'ן, און זיינע אויגען האבען געבליצט פאר שטאלץ, בשעת ער האט געקוקט אויף איהר. אויך זי האט נאאיוו קאקעטירט מיט איהר רייצענדער שעהנקייט. זי האט מעהר ניט געטראגען ווי א ברייט לייבעל איבער'ן העמד און א בלאנק-וויים אונטער-קלייד. דאס לייבעל איז געווען אפען און מען האט געקענט ארויסזעהן איהר געזונדען שנעע-ווייסען קערפער. ארום די קארשען-פארביגע ליפען פון איהר קליין מיילכעל האט געשוועבט א קינדיש זעלבסט-צופריעדענער שמייכעל. עס האט אויסגעזעהן, אז זי פרעהט זיך מיט זיך אליין, פונקט

ווי א קינד מיט א שפּיעלכעל, וואָס איז איהם נאָך גיט מיאוס געד וואָרען. איליא האָט ניט געקענט אראָבנעהמען די אויגען פון איהר. ער האָט געזעהן, ווי גראַציעז, ווי חן'עוודיג זי געהט ארום אהין און אהער איבער'ן צימער, ווי זי דרעהט מיט'ן נעזעל איהרען, ווי זי לאַכט און פּלוידערט און קוקט דערביי אזוי צערטליך אויף פּאַוועל'ן. און עס האָט איהר אָנגעהויבען וועה טהאָן דאָס הארץ פאַרוואָס ער האָט אויך ניט אזא פריינדין; שוויינענדיג איז ער אזוי געזעסען און האָט בעטראַכט אלצדינג ארום זיך.

אין מיטען אין קליינעם, העל־בעלייכטעטען צימערל, וואָס איז געווען אויפגערוימט ווי ס'דאַרף צו זיין, איז געשטאַנען א ווייס־געד דעקטער טיש; אויפ'ן טיש האָט לוסטיג געזאָטען א סאמאָוואר, און אלץ ארום איז געווען פּריש און מונטער. די גלעזער, די פלאַש וויין, די טעלער מיט וואורשט און ברויט — אלץ האָט געמאַכט אזא זוּיבערן, גוטען איינדרוק. איליא'ן איז דאָס זעהר שטאַרק געפעלען און ער האָט מקנא געווען פּאַוועל'ן, וועלכער איז זיך געזעסען גאַנץ גליקליך און האָט מיט אמאָל, ווי זיין שטייגער איז געווען, אָנגעהויבען צו מאַכען גראַמען:

„דערזעה איך דיך — פיהל איך אזוי ווי זונען־שיין וואָלט אריינ־ געשטראַהלט מיר אין הארצען אריין! אָבגעווישט ווערט יעדער פער־ דרוס און שמערץ, או זאויף גליק האָפּט ווידער מיין הערץ... א שעהן מיידעל אן אייגענס צו פערמאָגען — וואָס דאַרף מען נאָך אנדערע גליקען אויף קלאָגען?“

„מיין ליעבער פּאַשקאַ, ווי שעהן ס'איז דאָ!“ האָט וויערא אויסגערופען גאַנץ ענטציקט.

„אך, ווי היים דאָ איז!... הע, דו — איליא! וועסט אמאָל אויפ־ הערען? קענסט זיך גאָר ניט זאַט אָנקוקען אויף איהר? ! קריג זיך אליין איינע פאַר דיר!“

„אָבער שעהן מוז זי זיין,“ האָט וויערא געזאָגט, אריינקוקענדיג בעת מעשה איליא'ן גלייך אין די אויגען אריין.

„א שעהנערע פון אייך איז גאָר ניטאָ,“ האָט זיך איליא אָבגע־ זיפצט און דערביי אויך א שמייכעל געטהאָן.

„רערט ניט, כ׳בעט אייך, פון זאכען, וואס איהר פערשטעהט ניט!" האט וויערא געזאגט אין דער שטיל.

„נישקשה, ער איז א גוטער מבין," האט פאשקא אריינגעווארפען אווארט, און זיך ווענדענדיג צו איליא׳ן האט ער ווייטער געזאגט: „דוכט זיך, אלצדינג איז דא אזוי פיין און אנגענעהם... און דאך פאלט איינעם מיט אמאל איין יענער געדאנק!... אין הארצען שניידט עס..."

„נו, דיינקט מען ניט דערפון," האט זיך וויערא אבגערופען און האט ארויבגעבויגען דעם קאפ איבער׳ן טיש. איליא האט איהר אנגע־קוקט און האט געזעהן, ווי איהרע אויערען זיינען רויט געווארען.

„אט וואס דו דארפסט זיך טראכטען," האט דאס מיידעל וויי־טער גערעדט שטיל, אבער דאך מיט א פעסטען טאן. — „ווען ס׳זאל אפילו מעהר ניט זיין ווי איין איינציגער טאג, געהערט ער דאך צו מיר! מיר אליין איז עס דאך אויך ניט לייכט... אבער איך קען ניט אויסמישען שמערץ און פרייד אין איינעם!... כ׳וויל עס מאכען אזוי ווי ס׳הייסט אין ליעד: „דעם שמערץ וועל טראגען איך אליין, די פרייד אבער זאל בשותפות זיין!"

פאוועל האט זיך צוגעהערט צו איהרע ווערטער, אבער ער איז דאך געבליבען אומעטיג.

איליא׳ן האט זיך זעהר געוואלט זאגען עפעס, וואס זאל זיי טרייסטען און ערמוטהיגען, און ער האט זיך אין א ווייל ארום אנגערופען:

„וואס קען מען טהאן, אז דער קנופ לאזט זיך בשום אופן ניט אויפבינדען? ווען איך וואלט געהאט אזוי א היבש ביסעל געלד, א טויזענדער אדער גאר צעהן טויזענד רובעל — וואלט איך זיי אייך אוועקגעגעבען. נאט אייך! נעהמט עס נור און לעבט דערמיט אין ליעבע און צופריעדענהייט... מחמת איך זעה דאך און פיהל גאנץ גוט, אז איהר מיינט עס מיט׳ן גאנצען הארצען און אייער געוויסען איז ריין... אויף אלעם איבעריגע קענט איהר שפייען."

א היים געפיהל האט אויפגעפלאמט אין איהם און האט איהם דורכגענומען דורך און דורך. ער האט זיך זאגאר אויפגעהויבען פון שטוהל. דא האט ער דערזעהן, ווי דאס מיידעל האט אויפגעהויבען דעם קאפ און האט איהם אנגעקוקט מיט דאנקבארע אויגען, און פאוועל

האָט איהם צוגעשמייכעלט, עפּעס אזוי ווי ער וואָלט ערוואַרטעט, אז איליא וועט נאָך ווייטער ריידען אזעלכע אנגענעהמע, טרייסטענדע ווערטער.

„צום ערשטען מאָל אין לעבען זעה איך אזא שעהנהייט,“ האָט איליא פאַרטגעזעצט זיין רעדע... „און צום ערשטען מאָל זעה איך, ווי מענשען ליעבען זיך איינע די אנדערע... און דיך, פּאַוועל, האָב איך היינט ערשט אויף ריכטיג דערקענט... כ'האָב דיר אין דער נשמה אריינגעקוקט... אָט זיץ איך דאָ און זאָג דיר גאַנץ אָפען: כ'בין דיך מקנא... אומעטיג בין איך און אין דערזעלבער צייט אויך פרעהליך... זאָל גאָט געבען, אלץ זאָל זיך ביי אייך אויסלאָזען צום גוטען! און וואָס... דאָס וואָס איז שייך צו יענעם טרויעריגען געדאנק, לאָמיך אייך וואָס זאָגען: די טשוואוואשען און די מאָרדווינען האָב איך גאָר נישט ליעב, זיי זיינען מיר דערווידער. ס'טריפט זיי שטענדיג פון די אויגען און זיי זיינען דערצו קויטיגע ברואים. אבער איך באָד זיך פונדעסט־וועגען אין איין טייך מיט זיי אין איינעם... און כ'טרינק דאָסזעלבע וואסער ווי זיי. זאָל איך, דערפאַר וואָס זיי זיינען היידען, זיך מיאוס'ן מאַר'ן טייך? פאַרוואָס? גאָט רייניגט איהם ווידער...“

„גאַנץ ריכטיג, איליא! ביסט אן אויסגעצייכענטער מענש!“ האָט פּאַוועל אויסגערופען מיט פייער.

„און טרינקען טרינקט איהר דען אויך פון טייך?“... האָט זיך געלאַזט הערען ווייראַ'ס שטימע אין דער שטיל.

„לאָמיך איהם נור אקאָרשט געפינען!“ האָט איליא געלאַכט. דערווייל גיסט מיר אָן א גלאָז טהעע, ווייראַ!“

„איהר זייט אן אויסגעצייכענטער יונג!“ האָט דאָס מיידעל געזאָגט.

„א שעהנעם דאַנק אייך“, האָט זיך איליא אבגערופען ערנסט. האָט איהר געמאַכט א קאָמפּלימענט און האָט זיך צוריק אנידערגע־זעצט.

אויף פּאַוועל'ן האָבען זיינע ווערטער און איבערהויפּט די גאַנצע סצענקע געווירקט אזוי ווי א טרונק וויין. זיין לעבעדיג געזיכט איז רויט געוואָרען, די אויגען האָבען גענומען בליצען פון בעגייסטערונג און ער איז אויפגעשפּרונגען פון שטוהל און אנגעהויבען לוסטיג ארומ־

לויפען איבער'ן צימער.

„אך, זאל מיך דער טייוועל כאפען!" האט ער געזאגט. „ווי גוט ס'לעבט זיך אויף דער וועלט, ווען די מענשען זיינען ווי קינדער! אן אמת'ע פרייד האב איך מיר פערשאפט, דיך מיטברייענגענדיג אהער. איליא! לאמיר טרינקען, ברודער! גיס אן, וויערונקא!"

„נא, אצונד איז ער שוין ארויס פון די כלים," האט דאס מיידעל געזאגט מיט א צערטליכען שמייכעל. דערנאך האט זי זיך געווענדעט צו איליא'ן מיט די ווערטער: „אט אזוי איז ער שטענדיג — ענט־וועדער לייכטענדיג און פערשידענפארביג ווי א רעגענבויגען, אדער גרוי, לאנגווייליג און בייז..."

„דאס איז ניט גוט," האט לונעוו געזאגט מיט א געזעצטען טאן. און אלע דריי האבען גענומען פלוידערן לעבעדיג און מונטער און אלע ווילע האבען זיי זיך פאנאנדערגעלאכט אזוי ווי קליינע קינדער.

מיט אמאל האט מען אנגעקלאפט אין טהיר, און א שטימע האט געפרעגט:

„וויערא! קען איך אריינקומען?"

„קום, קום אריין!... איליא יאקאוולעוויטש, דאס איז מיין פריינדין ליפא..."

איליא איז אויפגעשטאנען פון שטוהל און האט זיך אומגע־דרעהט צו דער טהיר צו: אנטקעגען איהם איז געשטאנען א הויכע, שעהנע פרוי און האט איהם געקוקט מיט איהרע בלויע אויגען גלייך אין געזיכט אריין. פון איהרע קליידער האט זיך ארויסגעהערט א שטארקער ריח פון פארפיום, איהרע באקען זיינען געווען פריש און רויט, און די האר אויף איהר קאפ זיינען געווען וואונדערבאר פער־קעמט, אזוי ווי א קרוין, וואס דורכדעם האט זי נאך אויסגעזעהן העכער ווי זי איז געווען.

„כ'זיץ אליין ביי מיר אין צימער און לאנגווייליג מיך... און מיט אמאל דערהער איך, ווי מען פלוידערט און מען לאכט אזוי לוסטיג ביי דיר — נו, בין איך אהער געקומען... ס'מאכט דאך גאר ניט אויס, וואס? אט איז דאך פאראן א קאוואליער אהן א דאמע... כ'וועל איהם אונטערהאלטען — אויב איהר ווילט."

מיט א חן'עוודיגער בעוועגונג האט זי אוועקגעשטעלט איהר

שטוהל לעבען איליא'ס, האָט זיך אנידערגעזעצט אין איהם געפרעגט:

„איהר לאַנגווײלט זיך דאָ מיט זײ — ניט דאָס זאָגט איהר? זײ קושען און האַלזען זיך אײנע די אַנדערע און איהר זײט זײ מקנא, ניט אמת?"

„איך לאַנגווײליג זיך גאָרניט מיט זײ," האָט איליא געענטפערט, װערענדיג צוטומעלט פון איהר.

„אַ שאָד!" האָט זי געזאָגט רוהיג, האָט זיך אָבגעקעהרט פון איליא'ן און זיך װענדענדיג צו װיערא'ן האָט זי װײטער גערעדט:

„הערסט דו — כ'בין נעכטען געװען בײם גאָטעס־דיענסט אין דעם יונג־פרױען־קלױסטער, האָב איך דאָרט אַ שעהנע כאָריסטקע געזעהן... הערסט דו? אַ װאונדערבאַרעס מײדעל... כ'האָב גאָר די אױגען ניט געקענט פון איהר אָברײסען, און אין דער שטיל, בײ זיך אין האַרצען, האָב איך זיך געטראַכט: נאָך װאָס איז זי אַרײן אין קלױסטער? װירקליך, זי האָט מיר לײד געטהאָן..."

„פאַרװאָס? איך װאָלט זי גאָרניט בעדױערט," האָט װיערא גע־זאָגט.

„אַך — װער ס'גלױבט דיר שױן!..."

איליא האָט אײנגעאָטהעמט אין זיך דעם פײנשמעקענדען ריח, װעלכער האָט געשװעבט אַזױ װי אַ װאָלקען אַרום דער דאָזיגער פרױ. ער האָט זי בעטראַכט פון אַ זײט און זיך צוגעהערט צו איהר קול. זי האָט גערעדט געלאַסען מיט אַ מערקװירדיגער רוהיגקײט. אין איהר שטימע איז געלעגען עפּעס װאָס האָט געקענט פערשלעפערן דעם צו־הערער, און ס'האָט זיך אױסגעדוכט, אַזױ װי פון איהרע װערטער אַפילו װאָלט זיך אַרױסגעהערט אַן אַנגענעהמער, שטאַרקער גערוך...

„װײסט דו, װיערא — איך שלאָג זיך נאָך אַלץ מיט דער דעה, צו זאָל איך געהן צו פּאָלװעקטאָװ'ן אָדער ניט..."

„איך קען דיר אין דעם קײן עצה ניט געבען..."

„אפשר װעל איך פאָרט געהן... ער איז אַלט... און רײך — דאָס זײנען צװײ װיכטיגע פּונקטען... אָבער קאַרג איז ער... איך װיל, אַז ער זאָל אַװעקלײגען אין באַנק פאַר מיר פינף טױזענד רובעל, און הונדערט פּופציג רובעל אַ מאָנאַט זאָל ער מיר געבען צום לעבען — און ער באַט נור דרײ טױזענד און הונדערט..."

„רעד איצט ניט דערפון, ליפּאַטשקאַ!“ האָט איהר וויערא גע־בעטען.

„גוט, ווי דו ווילסט זיך,“ האָט ליפּא געזאָגט און האָט זיך פון דאָס ניי געווענדעט צו איליא'ן: „נו, יונגער מאַן, לאָמיר פּלוידערן אביסעל... איהר געפעלט מיר.. איהר האָט א שעהן געזיכט און ערנס־טע אויגען... וואָס וועט איהר מיר ענטפערן דערויף?“

„איך גאָר נישט וועל איך ענטפערן...“ האָט ער געזאָגט מיט פער־לעגענהייט, א שמייכעל טהאָנדיג דערביי. ער האָט פונדעסטוועגען גע־פיהלט, אז די דאָזיגע פרוי האָט איהם געפאַנגען מיט איהר צויבער.

„גאָרנישט? אַה, זייט איהר לאַנגווייליג!... וואָס זייט איהר פאַרט?“

„הויזירער...“

„ווי—ירקליך? אבי איך האָב געמיינט, איהר זייט א קאָמי אין א באַנק... אָדער אין א פיינעם מאַגאַזין. איהר זעהט אויס זעהר אַנ־שטענדיג...“

„כ'האָב ליעב די ריינקייט? דאָס איז פיין... קענט איהר עפּעס טרעפען?...“

„וואָס מיינט איהר דערמיט?“

„איז אייך שוין ארויף אויפ'ן געדאַנק, אַז איהר זייט אייער פריינד דאָ אין וועג — אָדער ניט?“ האָט זי געזאָגט, איהם דורכ־געהמענדיג מיט איהרע בלויע אויגען.

„אה דאָס... נאַ, כ'געה שוין!...“ האָט איליא געזאָגט צוטומעלט.

„וואַרט א ווייַלע! וויערא, מעג איך דיר אוועקנעהמען אָט דעם בחור'ל דאָ?“

„פון מיינעטוועגען — ווען ער וועט נור געהן מיט דיר...“ האָט וויערא געענטפערט מיט א געלעכטער.

„וואוהין דען?“ האָט איליא געפרעגט מיט אן אויפגערעגטער שטימע.

„געה, וואָס אַרט דיך, אז דו וועסט מיטגעהן, דו נאַריש אינ־געל דו?!“ האָט זיך פּאַשקאַ אַנגערופען.

איליא איז געשטאַנען ווי א נעכטיגער און האָט געשמייכעלט. אָבער די שעהנע פרוי האָט איהם אַנגענומען ביי דער האַנד, האָט

איהם מיטגעצויגען מיט זיך און מיט איהר געוועהנליך רוהיגען טאן האט זי געזאגט:

„איהר זייט נאך גאר אונגעהובעלט — און איך בין אן איינגע־שפארטע. אז איך זאל מיר פארנעהמען צו פערלעשען די זונן, דאן געה איך ארויף אויפ׳ן דאך און וועל אזוי לאנג בלאזען און בלאזען, ביז וואנען איך וועל דעם לעצטען אטהעם־צוג מיינעם אויסבלאזען... אצונד ווייסט איהר שוין, וואס איך בין?...“

איליא איז געגאנגען האנד אין האנד מיט איהר. קיין ווארט האט ער ניט פערשטאנען וואס זי רעדט; ער האט אפילו ניט געהערט וואס זי זאגט. ער האט נור געפיהלט, אז זי איז אזוי ווארם, אזוי וויך און אזוי אנגענעהם זיס...

12.

די ערשטע צייט איז איליא געוועזן שטארק צופרידען פון זיין פערהעלטנים צו אלימפיאדא׳ן, וואס איז געקומען אזוי אומגעריכט, איינפאך דורך א וויבערשען קאפריז. עס האט אין איהם דערוועקט א שטאלצעס געפיהל און איז אויך אין דערזעלבער צייט געוועזן א מין באלזאם פאר די קליינע וואונדען פון זיין הארצען, וואס דאס לעבען האט איהם פערשאפט. דער געדאנק, אז א שעהנע, פיין־געקליידעטע פרוי באט איהם פרייוויליג אן איהרע טייערע קושען און פערלאנגט ביי איהם גארנישט דערפאר, האט איהם נאכמעהר אויפגעהויבען אין זיינע אייגענע אויגען, און ער האט געפיהלט, עפעס אזוי ווי ער וואלט געשוואומען אין א ברייטען שטראם, אזוי ווי א רוהיגע כוואליע וואלט איהם געטראגען, מיט צערטליכקייט איהם געלאסטשעט און אריינגע־געבען קראפט און מוטה אין זיינע גליעדער.

„טייערער עקשן מיינער!“ האט אלימפיאדא זיך אבגערופען צו איהם, זיך שפיעלענדיג מיט זיינע לאקען אדער אריבערגעהענדיג מיט׳ן פינגער איבער די דונקעלע האר, וואס האט בעדעקט זיין אויבערשטע ליפ. „וואס א טאג ווייטער געפעלסט דו מיר אלץ בעסער... האסט א מוטהיג, שטארק הארץ, און איך זעה ארויס, אז ווען דו ווילסט נור עפעס, וועסט דו עס זיכער דערגרייכען... דאס איז גאנץ גוט אזוי...

איך בין אויך פון דעם סארט... ווען איך וואלט נור געווען יונגער — וואלט איך מיט דיר חתונה געהאט, דאן וואלטען מירביידע געפיהרט א לעבען ווי ס'דארף צו זיין..."

איליא פלעגט איהר בעגעגענען מיט גרויס רעספעקט. זי האט אויסגעזעהן אזוי פערשטענדיג אין זיינע אויגען, און ס'איז איהם געפעלען, וואס ניט קוקענדיג אויף איהר אויסגעלאסענעם לעבען, האט זי זיך דאך געהאלטען אויף די פיס און איז ניט געזונקען אין גאנצען אין שמוץ. זי פלעגט זיך ניט אנ'שכור'ן און האט קיינמאל ניט גע־רעדט קיין מיאוס'ע, אויסגעלאסענע רייד, ווי אנדערע ווייבער, וועל־כע ער האט געקענט. איהר קערפער איז געווען אזוי גלאט און קרעפ־טיג, פונקט ווי איהר שטימע און הארט אזוי ווי איהר כאראקטער. אויך איהר שארפזאמקייט, מיט וועלכע זי פלעגט ריידען מכח אלצ־דינג און די שטאלצע האלטונג איהרע אנטקעגען יעדען איינעם — דאס אלעס איז איהם זעהר געפעלען. אפטמאל אבער, אז ער פלעגט קומען צו איהר און זי טרעפען מיט א בלייכען, פערוויאנעטען פנים און מיט צושויבערטע האר אין בעט, פלעגט זיך אין איהם דערוועקען א געפיהל פון עקעל. און אז ער פלעגט דאן מיט הארטער, פינסטערער מיענע אריינקוקען אין איהרע אומעטיגע, עפעס אויך אזוי ווי אויס־געבלייכטע אויגען, האט זיך איהם קיין ווארט ניט געלייגט אויף די ליפען: ניט אמאל בעגריסען האט ער זי דאן געקענט.

זי האט אפנים געמוזט בעגרייפען וואס ביי איהם אין הארצען קומט פאר, מחמת זי פלעגט זיך דאן יעדעם מאל איינדרעהען אין איהר קאלדרע און זאגען צו איהם:

„נו, געה שוין, געה אריין צו וויערא'ן!... זאג דער אלטער, זי זאל מיר אריינברייגען אביסעל שנעע־וואסער!..."

ער פלעגט אריינגעהן אין'ם זייבערן צימערל, וואו פאוועל'ס פריינדין האט געוואוינט, און וויערא, עפעס אזוי ווי זי וואלט זיך געפיהלט שולדיג, פלעגט א שמייכעל טהאן, דערזעהענדיג זיין פינס־טער, אונצופריעדען געזיכט. איין טאג האט זי איהם א פרעג גע־טהאן:

„נא, איליא יאקאוולעוויטש, ווי געהט'ס? ווי געפעלען מיר אייך דא?"

„אַך, וויעראַטשקאַ, אויף אייך קען די זינד קיין שליטה ניט האָבען!... אז איהר גיט נור א שמייכעל, צוגעהט זי אזוי ווי דער שנעע..."

„ס'א רחמנות אויף אייך ביידען, אָרעמע אינגלעך וואָס איהר זייט!" האָט זי געזאָגט מיט א טאָן פון מיטלייד.

איליא האָט גאַנץ האָלט געהאַט וויעראַ'ן. ער האָט זי בעדויערט ווי א קליין קינד, פלעגט זיך שטארק נעהמען צום האַרצען, ווען זי פלעגט זיך צוקריגען מיט פּאַוועל'ן, און ער האָט זיך יעדעסמאָל אריינגעמישט און געמאַכט שלום צווישען זיי. עס האָט איהם פערשאַפט פערגניגען צו זיצען ביי איהר אין צימער און קוקען, ווי זי קעמט זיך די גאָלדענע האָר איהרע, אָדער ווי זי נעהט עפּעס פאר זיך און זינגט זיך דערביי צו א ליעדעל אין דער שטיל. עפּעטערם האָט ער אין איהרע אויגען בעמערקט אַן אומעט, און צייטענווייז איז איבער איהר געזיכט אריבער א שמערצליכער שמייכעל, פול מיט פערצווייפלונג. אין אזעלכע מאָמענטען האָט זי ביי איהם אין די אויגען נאָך מעהר אויסגענומען, ער האָט נאָך טיעפער געפיהלט דעם מיידעל'ס אונגליק און ער פלעגט זוכען צו טרייסטען וויעראַ'ן אזוי גוט ווי ער האָט געקענט. זי אבער פלעגט ענטפערן דערויף:

„ניין, ניין, איליא יאקאָוולעוויטש — אזוי קען מען ניט לעבען!... אונמעגליך, גאַנץ אונמעגליך איז עס... בארעכענט פּאַרט!... איך... מילא איך מוז שוין אזוי ווייטער לעבען אין דעם שמוץ... אבער פּאַוועל... צו וואָס דאַרף ער נאָך זיין ביי מיר?..."

„ס'איז דאָך זיין ווילען אזוי..." האָט זיך איליא אָבגערופען.

„זיין ווילען?" האָט אזוי ווי א ווידער־קול צוריק אָבגעקלונגען פון איהרע ליפּען.

זייער געשפּרעך איז איבערגעשלאָגען געוואָרען פון אָלימפּיאַדאַ'ן, וועלכע האָט זיך שטיל, אזוי ווי א קאַלטער שטראַהל פון דער לבנה, אריינגע'גנב'עט אין צימער. זי איז געווען איינגעהילט אין א ברייטען מאַנטעל.

„קום טהעע טרינקען, עקשן מייגער! און שפּעטער א ווייל־קענסט דו אויך אריבערקומען, וויעראַטשקאַ..."

זי איז געווען פריש און רויזיג פון די קאַלטע וואַסער, מיט וועלכע

זי האָט זיך נור וואָס אַרומגעוואַשען. גאַנץ רוהיג, אָהן אָסך טענות האָט זי אָנגענומען איליא׳ן ביי דער האַנד און האָט איהם אַריינגע־פיהרט צו זיך אין צימער. און ער איז נאָכגעגאַנגען נאָך איהר און האָט געטראַכט, צי איז דאָס ווירקליך דיזעלבע אָלימפּיאַדאָ, וועלכע ער האָט מיט אַ ווײַלע פריהער געזעהן מיט אַן אָבגעלעבטען, פער־וועלקטען פּנים און מיט פערשמירטע הענד.

בשעת זיי האָבען געטרונקען טהעע, רופט זי זיך אָן צו איהם:

„אַ שאָד, וואָס דו ביסט אַ בויערן־יונג און האָסט ווייניג גע־לערנט... ס׳וועט דיר דעריבער זיין שווער אָנצוגעהן אין לעבען... אָבער יעדענפאַלס מוזט דו אָוועקוואַרפען דיין האַנדעל און זיך נעהמען צו עפּעס אַנדערש... וואַרט אָקאָרשט, איך וועל דיר אויסזוכען עפּעס אַ שטעלע... דו מוזט ערגעץ אָנקומען... לאָמיך נור אָקאָרשט מאַכען אַ לאַד מיט פּאָלועקטאָוו׳ן, וועל איך דאָס קענען אויספיהרען...“

„ווי מיינסט דו? וועט ער דיר געבען די פינף טויזענד?“ האָט איליא געפרעגט.

„אודאי וועט ער זיי געבען,“ האָט זי געענטפערט פעסט איבער־צייגט.

„נאַ, טרעף איך איהם אָבער אַמאָל ביי דיר — דאַן רייס איך איהם איינפאַך אָב דעם קאָפּ,“ האָט זיך איליא אָנגערופען אייפער־זיכטיג.

„פאַר וואָס דען? ער שטעהט דאָך דיר ניט אין וועג!“

„געוויס שטעהט ער מיר אין וועג...“

„אָבער ער איז דאָך אַלט און העסליך!“... האָט אָלימפּיאַדאַ געזאָגט מיט אַ געלעכטער.

„דו מעגסט זיך לאַכען! ס׳אַרט מיך ווייניג וואָס. ס׳איז גאָר ניט אַזאַ גרויסע זינד, אַזאַ שמוציגע בריאה אַראָבצוזדרעהען דעם האַלז...“

„וואַרט ווייניגסטענס אָב דערמיט, ביז וואַנען איך וועל האָבען דאָס געלד אין דער האַנד,“ האָט זי זיך אָבגערופען ווידער מיט אַ גע־לעכטער.

דער סוחר האָט געטהאָן פאַר איהר אַלצדינג, וואָס זי האָט נור פערלאַנגט. באַלד איז איליא געזעסען אין אָלימפּיאַדאַ׳ס נייער וואוי־

בונג, האָט בעטראַכט די דיקע טאַפּעטען, וואָס זייגען געלעגען אויף דער ערד, און די שווערע מעבעל, בעצווינגען מיט טונקעלען פּלאַש. דערביי האָט ער זיך צוגעהערט צו די געזעצטע רייד פון זיין געליעבטער. ער האָט ניט בעמערקט קיין שום פריידר אויף איהר, קיין צופריעדענערע מיענע איבער דער פערענדערונג פון איהר צושטאַנד. רוהיג און געלאַסען איז זי געבליבען אזוי ווי פריהער. ס'האָט אויסגעזעהן, עפּעס אזוי ווי זי וואָלט בלויז איבערגעביטען דאָס קלייד איהרם — ווייטער נישט...

„מיר איז איצט געוואָרען זיעבען און צוואַנציג יאָהר," האָט זי געזאָגט, „אז איך וועל אַלט זיין דרייסיג, וועל איך האָבען צעהן טויזענד רובעל. דאַן גיב איך דעם אַלטען א בריק און בין א פרייער מענש... ביי מיר קענסט דו לערנען, ווי אזוי אַנצוגעהן אין לעבען. מיין איינגעשפּאַרטער עקשן!"

איליא האָט זיך פון איהר אויסגעלערנט צו האָבען יענע געדולד, יענע אויסדויער, וואָס איז נויטיג, ווען מען וויל ערגרייכען א געוויסען ציעל. צייטענווייז אָבער האָט איהם שטאַרק געקריינקט, ווען ער האָט זיך נור דערמאָנט, אז מיט דער ליעבע איהרער, מיט איהר קושען און האַלזען מוז ער זיך טהיילען מיט נאָך איינעם. דאָס איז געווען א שמערצליכעס געפיהל פון קריינקונג און ערנידריגונג. נאָר באַלד האָט זיך פון דאָס ניי אָבגערופען אין איהם דער חלום, אז ער וועט נאָך ווען עס איז האָבען אן אייגענע קראָם, א ריינעם צימער, וואו ער וועט קענען אויפנעהמען דיזע פרוי. ס'האָט זיך איהם אפילו ניט געגלויבט, אז ער האָט ליעב אָלימפּיאַדאַ'ן, דאָך אָבער האָט איהם אויסגעוויזען, אז ער וואָלט אהן איהר ניט געקענט לעבען, אז ער נויטיגט זיך אין איהר אזוי ווי מען נויטיגט זיך אין א גוטען, פערשטענדיגען חבר.

אזוי זיינען אריבער צוויי, דריי מאָנאַטען... איינמאָל, קומענדיג אהיים פון זיין הויזירעריי, איז איליא אראָב צום שוסטער פערפּישקא אין קעלער און איז ערשטוינט געוואָרען צו זעהן, ווי אזוי פערפּישקא מיט יאַקאָוו'ן זיצען איינער אנטקעגען דעם אנדערען ביים טיש פאַר א פלאַש בראַנפען. אויף פערפּישקא'ם פּנים האָט זיך אויסגעצויגען א גליקליכער שמייכעל, און יאַקאָוו איז געזעסען אַנגעשפּאַרט אַן טיש, האָט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ אהין און אהער און

מיט אן אונזיכערער שטימע האט ער געזאגט:

„אויסגעצייכענט! אויב גאט זעהט אלעס און ווייסט אלעס—דאן זעהט ער דאך מיך אויך... זיי האבען מיך אלע אוועקגעווארפען, ברודער... כ'בין איינער אליין! מיין פאטער האט מיך ניט ליעב, ער איז א גנב! א רויבער און א לומפ איז ער... ניט ריכטיג אפשר, פערפישקא?"

„גאנץ ריכטיג, יאשא. שעהן איז עס טאקע ניט, אבער ריכטיג איז עס דאך", האט דער שוסטער געזאגט.

„נו אלזא!... ווי אזוי זאל איך דא לעבען? און וואס בלייבט מיר נאך איבער צו גלויבען? האט יאקאוו געפרעגט, און די צונג האט זיך איהם געפלאנטערט אין מויל. „דעם טאטען — קען איך ניט גלויבען... איליא — געהט זיך זיין וועג... מאשא איז א קינד. וואו זיינען דען נאך פאראן מענשען? פערפישקא, ניטא מעהר קיין מענשען אויף דער וועלט!..."

איליא איז געשטאנען ביי דער טהיר און האט אויסגעהערט זיין פריינד'ס שכור'ע רייד. א געפיהל פון ווייטאג האט דורכגענומען זיין הארץ. ער האט געזעהן, ווי קראפטלאז יאקאוו'ס קאפ ווארפט זיך אהין און אהער אויף דאס דינע העלזעל זיינס, ער האט געזעהן פערפישקא'ס מאגער, געל געזיכט, בעצויגען מיט א צופרידענעם שמייכעל, און עס האט זיך איהם גארניט געקענט גלויבען, אז דאס איז ווירקליך יאקאוו, אז ער זעהט דאס טאקי פאר זיך דעם שטילען, צוריקגעהאלטענעם יאקאוו, וואס ער האט אזוי גוט געקענט.

„וואס פאר מיאוס'ע שטיק מאכסט דו דא?" האט ער געפרעגט מיט א טאן פון פארוואורף, צוקומענדיג נאהנט צו איהם.

יאקאוו איז פערציטערט געווארען. מיט דערשראקענע אויגען האט ער אנגעקוקט איליא'ן אין געזיכט און מיט א פערצווייפעלטען שמייכעל האט ער געזאגט:

אך, איליא... ס'איז גאר נישט! איך האב זיך נור דערמאנט— דער טאטע..."

„וואס הייסט עס אייגענטליך, רייד!" האט איהם איליא איבערגעשלאגען.

„לאז איהם צורוה, איליא יאקאוולעוויטש!" האט זיך פער-

פּישקאַ אַנגערופן און האָט זיך בשעת מעשה קוים אויפגעהויבן פון שטוהל. „ער איז גאַנץ גערעכט... דאַנקען גאָט וועניגסטענס, וואָס דער בראַנפן שמעקט איהם נאָך...“

„איליא,“ האָט יאַקאָוו אַ געשריי געטהאָן פון גאַנצען האַרצען— „מיין פאָטער האָט מיך... געשלאָגען!“

„אַזוי איז עס — איך בין געווען דערביי,“ האָט פּערפּישקאַ ער־קלעהרט, זיך אַ קלאַפּ געבענדיג מיט'ן פויסט אין האַרצען. „איך האָב אַלצדינג געזעהן... שווערען קען איך דערויף. די צייהן האָט ער איהם אויסגעזעצט אין די נאָז צוהאַקט, אַז בלוט האָט זיך געגאָסען...“

יאַקאָוו'ס געזיכט איז ווירקליך געווען געשוואָלען און די אויבערשטע ליפּ זיינע איז געווען פערלאָפען מיט בלוט. ער איז געשטאַנען אַנטקעגען זיין חבר און מיט אַ קלעגליך־לאַכעדיגען קול האָט ער געזאָגט:

„ווי אַזוי מעג מען מיך דען שלאָגען? מיר איז שוין געוואָרען נייגצעהן יאָהר, און איך בין דאָך גאָר ניט שולדיג געווען!“

„פאַר וואָס האָט ער דיך דען געשלאָגען?...“

יאַקאָוו האָט אַ ציה געטהאָן מיט די ליפּען, אַזוי ווי ער וואָלט עפּעס וועלען זאָגען, נאָר ער איז דאָך געבליבען שטיל. אַ שוידער איז איהם אריבער'ן לייב און זיין אויסגעדאַרטער פּנים האָט אָנגעהויבען ציטערן. ער האָט זיך ניט געקענט האַלטען אויף די פיס און איז אַראָבגעזונקען אויפ'ן שטוהל. ער האָט זיך אָנגענומען מיטביידע הענד פאַר'ן קאָפּ און האָט אָנגעפאַנגען הויך צו שלוכצערן, און זיין קערפּער האָט בשעת מעשה געהאַלטען אין איין ציטערן. פּערפּישקאַ, וועלכער האָט איהם געהאָלפען זיך אַנידערזעצען, האָט זיך אָנגעגאָסען אַ גלעזעל בראַנפן און געזאָגט:

„לאָז איהם וויינען!... ס'איז נאָך, כ'לעבען, גוט, אַז אַ מענש קען זיך אויסוויינען... אויך מאַשוטקאַ האָט וואָס געקראַגען... אויסגעווייקט אין טרעהרען איז זי געווען... כ'וועל איהם די אויגען אויסגראַבלען, האָט זי געהאַלטען אין איין שרייען, הע, הע! האָב איך זי אַרויפגעפיהרט צו מאַטיצאַ'ן...“

„וואָס פאַרט האָט פּאַסירט דאָרט?“ האָט איליא געפרעגט.

„כ'קען דאָס דיר גאַנץ גענוי דערצעהלען, אויפ'ן האָר,“ האָט

פערפישקא געענטפערט. „ס'איז איינפאך געקומען דורך א נארניט, א נארישקייט... טערענטי, דער פעטער דיינער, הייסט עס, האט געמאכט דעם אנהויב... מיט אמאל, פון העלער־הויט, רופט ער זיך אן צו פעטרוכאן: „לאז מיך אוועק, כ'וועל גען קיין קיעוו." האט ער געזאגט, „צו די הייליגע צדיקים, די העלפער אין נויטה!"... פעטרוכא איז גאנץ צופרידען געווען דערמיט. שוין לאנג אז טערענטי'ס הויקער שטעהט איהם ווי א ביין אין האלז, און דעם אמת זאגענדיג, איז ער מלא שמחה, וואס טערענטי טראגט זיך אב... ניט שטענדיג איז גוט צו האבען ביי זיך איינעם, וואס ווייסט דיינע סודות, הע, הע! „נא," האט ער געענטפערט, „געה און ווארף פאר מיר אויך אריין א גוט ווארט ביי די העלפער אין נויטה"... און מיט אמאל פאלט יאקאוו אריין: „לאז מיר אויך מיטגעהן," מאכט ער..."

פערפישקא האט גענומען מאכען משונה'דיגע עויות מיט די אויגען און מיט'ן פנים און מיט א גראבען קול, נאכמאכענדיג פעטרוכא'ן, האט ער אויסגעשריגען:

„וואַ—אַ—ם ווילסט דו?... „צו די הייליגע וויל איך געהן מיט'ן פעטער"... „ס'הייסט — אזוי גאר?"... „איך וויל," זאגט יאקאוו, „אויך גאט בעטען פאר דיר"... דא הויבט פעטרוכא אן צו ליארעמען: „כ'וועל דיר געבען א גאט־בעטען!" און יאקאוו האלט זיך אלץ ביי זיינס: לאז מיך געהן! דאס געבעט פון'ם זוהן פאר די זינד פון'ם פאטער איז ביי גאט שטארק אנגעלייגט"... אז פעטרוכא פאהרט איהם ניט אריין מיט'ן קולאק איינס אין מויל אריין... און נאך איינס... און נאך איינס..."

„איך קען ניט לעבען מיט איהם צוזאמען," האט יאקאוו געשריגען. „איך וועל אנטלויפען! כ'וועל זיך אויפהייננגען! פארוואס האט ער מיך געשלאגען? הא, פארוואס? פון הארצען איז עס מיר געקומען, וואס איך האב געזאגט..."

פון'ם געשריי איז איליא'ן געווארען שווער אויפ'ן הארצען, און ציהענדיג מיט די אקסלען, אזוי ווי ער וואלט ניט וויסען וואס פאר אן עצה צו געבען זיין פריינד, איז ער ארויס פון קעלער. די נאכריכט, אז דער פעטער זיינער וויל זיך אוועקלאזען אויף קבר אבות, איז איהם געווען אנגענעהם: געהט דער פעטער אוועק, וועט ער שוין אויך

אמאָל קענען פּטור ווערן פון'ם דאָזיגען הויז; ער וועט זיך נעהמען א קליין צימערל פאר זיך און קיינער וועט איבער איהם קיין בעל הבית ניט זיין...

אז ער איז אריין צו זיך אין צימער, איז גלייך נאָך איהם אריינגעקומען פּעטער טערענטי. אויף זיין געזיכט איז געלעגען א פרעהליכער אויסדרוק, זיינע אויגען האָבען געבלישטשעט, און אונטערטרייסלענדיג מיט'ן הויקער איז ער צוגעקומען צו איליא'ן און געזאָגט:

„נו, איך געה שוין אַלזאָ אוועק פון דאַנען! אַה, גאָט, ווי פרעהליך איך בין דאָס! עפּעס אזוי ווי פון א קעלער, פון א הייהל לאָז איך מיך ארויס אין גאָט'ס וועלט... ער וועט אַלזאָ ניט פערוואַרפען מיין געבעט, ווי באַלד ער לאָזט נור צו, אז איך זאָל אוועק פון דאַנען...“

„ווייסט דו שוין — וואָס האָט געטראָפען מיט יאַקאָוו'ן?“ האָט איליא געפרעגט מיט א טרוקענעם טאָן.

„וואָס פאַרט?“

„ער האָט זיך אָנגעשכורט...“

„וואָס רעדסט דו? דאָס איז, כ'לעבען, ניט שעהן פון איהם! אזא נאַריש אינגעל!... און א חוץ דעם האָט ער נאָך דעם פאָטער געבעטען, ער זאָל איהם לאָזען מיטגעהן מיט מיר...“

„דו ביסט דערביי געווען, ווי דער פאָטער האָט איהם געשלאָגען?“

„פערשטעהט זיך, אז איך בין געווען דערביי... וואָס איז דען?“

„נאָ—פערשטעהסט דען ניט, אז ער האָט זיך טאַקי צוליעב דעם אָנגע'שכור'ט?“

„טאַקי צוליעב דעם? ניט מעגליך!...“

איליא האָט גאַנץ קלאָהר ארויסגעזעהן, אז דער פּעטער קימערט זיך ווענינ וואָס ווענען יאַקאָוו'ן, און דאָס האָט נאָך פערשטאַרקט זיין פיינדליכעם געפיהל צום הויקער. ער האָט נאָך קיינמאָל טערענטי'ן ניט געזעהן אזוי פרעהליך, און דעם פּעטער'ס פרעהליכקייט, גלייך נאָך יאַקאָוו'ס טרעהרען, האָט איהם שטאַרק אויפגערעגט. ער האָט זיך אנידערגעזעצט לעבען פענסטער און א זאָג געטהאָן צום פּעטער:

„נו, פאַרוואָס געהסט דו ניט אריין אין שענק?...“

„דאָרט איז פּעטרוכא אליין... איך מוז מיט דיר ריידען...“

„אזוי? מכח וואס א שטייגער?"

דער הויקער איז צוגעגאנגען נאהנט צו איהם און גאנץ שטיל האט ער געזאגט:

„איך געה באלד אוועק. דו בלייבסט דא איבער אליין און... ס'הייסט... אזוי..."

„נו, מאך עס שנעלער," האט איליא געזאגט.

„גלייך, גלייך... כ'וואלט געוואלט, הייסט עס... ס'איז ניט אזוי לייכט צו זאגען..." האט טערענטי גערעדט מיט א האלב אונטערדריק־טער שטימע, און זיינע אויגען האבען בשעת מעשה געפונקעלט.

„דו ווילסט ריידען פון מיר — ווי?..."

„גאנץ ריכטיג... פון דיר אויך... אבער אפריהער... כ'האב, הייסט עס, אבגעשפארט אביסעל געלד..."

איליא האט א קוק געטהאן אויף איהם און האט ארויסגעשאסען מיט א ווילדען געלעכטער.

„וואס איז דאס? פארוואס לאכסט דו?" האט זיך דער פעטער אנגערופען א דערשראקענער.

„גארנישט... נא, דו האסט, הייסט עס, געלד א ב ג ע־ש פ א ר ט..."

איליא האט שטארק בעטאנט דאס ווארט „אבגעשפארט."

„יא, אזוי איז עס..." האט טערענטי געזאגט, ניט קוקענדיג אויף איליא'ן. „צוויי הונדערט רובעל וועל איך געבען אויפ'ן קלויסטער..."

„אזוי..."

„און הונדערט דיר..."

„הונדערט?" האט איליא א פרעג געטהאן מיט כעס. און מיט איינמאל איז איהם קלאהר געווארען, אז ביי זיך אין הארצען האט ער שוין לאנג געהאפט, אז דער פעטער וועט איהם שענקען ניט נור הונדערט רובעל, נור א סך א גרעסערע סומע. ער איז געוועזען בייז אויף זיך, וואס ער האט גאר געקענט האבען אזא מיאוס'ע האפנונג, ווי אויך אויפ'ן פעטער, וועלכער וויל איהם שענקען אזוי ווייניג. ער איז אויפגעשטאנען פון שטוהל, האט זיך אויסגעצויגען אין דער הויך, און מיט א צו להכעיס'דיגען, שפאטישען טאן האט ער געזאגט:

„איך דארף דיין גע'גנב'עטעס געלד גאר ניט... פערשטעהסט?"

א פערציטערטער האָט דער הויקער אַבגעטראָטען צוריק און איז אַראַבגעזונקען אויף זיין בעט — גאַנץ בלייך און עלענד. די האָר האָבען זיך איהם געשטעלט דובאָם, דאָס מויל האָט ער געהאַלטען אָפען, און שטיל, מיט צושראָקענע, נארישע אויגען, האָט ער געקוקט אויף איליא'ן.

„נאַ — וואָס קוקסט דו מיך אזוי אָן? כ'דאַרף ניט דיין געלד...“

„הערר יעזוס קריסטוס!“ האָט טערענטי מיט א הייזעריגען טאָן געקרעכצט — „פאַרוואָס דען ניט, מיין ליעבינקער... פאַרוואָס ניט?... איליושא!... דו ביסט ביי מיר געווען פאַררעכענט פאַר א זוהן...“ האָט ער אין א קורצער ווייַלע אַרום געשעפּטשעט. „כ'האָב דאָך נור... פון דיינעטוועגען... אוים מורא פאַר דיין שיקזאַל... געגומען אויף מיר די זינד... נעהם דאָס געלד... נעהם'ס, אניט וועט מיר גאָט דער האַר ניט מוחל זיין...“

„אזוי—י—י!“ האָט זיך איליא אַבגערופען שפּאָטיש. „מיט א רעכענ־ברעטעל אין דער האַנד ווילסט דו קומען פאַר גאָט!... אָך, איהר... כ'האָב דיך אָפּנים געבעטען, דו זאָלסט צו'גנב'ענען דאָס געלד ביים אַלטען יערעמעי? וואָס פאַר א גוטער מענש דאָס איז געווען דער, וועמען איהר האָט בע'גנב'עט!“

„איליושא! דו האָסט דאָך אויך ניט געבעטען, אז דו זאָלסט געבוירען ווערן...“ האָט דער פעטער געזאָגט, אויסשטרעקענדיג בשעת מעשה מיט א לעכערליכער מיענע די האַנד נאָך איליא'ן. „ניין, נעהם נור אַקאָרשט דאָס געלד... אום גאָטעס ווילען. צוליעב קריסטוס'ן טהו עס! צוליעב די רעטונג פון מיין נשמה... ווען איך קומען צוריק — דאַן קריגסט דו אַלעס... און דערווייל — נעהם דאָס... מיין טהייערינ־קער! גאָט וועט מיר די זינד ניט פערגעבען, אז דו וועסט ניט נעהמען דאָס געלד...“

ער האָט איינפאַך געבעטעלט. זיינע ליפּען האָבען געציטערט און אין זיינע אויגען איז געלעגען אן אויסדרוק פון שרעק. איליא האָט איהם אַנגעקוקט און ער האָט זיך אַליין ניט געקענט ערקלעהרען, צי האָט ער מיטלייד מיט'ן פעטער אָדער ניט.

„נאַ, זאָל זיין אזוי! כ'וועל עס נעהמען...“ האָט ער ענדליך געזאָגט און איז גלייך אַרויס פון צימער. ס'האָט איהם מורא'דיג פער־

דראַסען, וואָס ער האָט סוף כל סוף נאָכגעגעבען דעם פּעטער — ער האָט זיך עפּעס אַליין, אין זיינע אייגענע אויגען, געפיהלט ערניעדריגט דורך דעם. וואָס ווערען איהם די הונדערט רובעל נאָך אַלעמען העל־פען? וואָס קען ער אַנהויבען צו טהאָן מיט זיי? יאָ. ווען דער פּעטער וואָלט איהם כאָטש אַנגעבאָטען אַזוי, אַ טויזענד רובעל אַנשטאָט הונ־דערט —דאַן וואָלט ער געוועזען אימשטאַנד צו פּערבעסערן זיין עקזיס־טענץ, האָבען אַ רוהיגערעס, גליקליכערעס לעבען, ווייט פון די מענ־שען... ווי וואָלט אַ שטייגער געווען, ווען ער זאָל אַ פרעג טהאָן דעם פּעטער, וויפיעל ער האָט אייגענטליך געהאַט אויף זיין חלק פון'ם שמאַטעס־קלייבער'ס געלד? אָבער דער דאָזיגער געדאַנק איז איהם גאָר געוועזען דערווידער...

פון דער צייט אָן, וואָס איליא איז בעקאַנט געוואָרען מיט אָלימ־פּיאַדאַ'ן, איז איהם פּילימאָנאָוו'ם הויז פאַרגעקומען נאָך שמוציגער און ערגער ווי פריהער. אַט די ענגשאַפט און דער שמוץ האָבען אַרויס־גערופען אין איהם אַן איינפאַכען עקעל, פּונקט ווי אימיצער וואָלט אַרומגעפאָהרען איבער זיין לייב מיט קאַלטע, גליטשיגע הענד. היינט האָט ער דאָס דאָזיגע געפיהל געהאַט נאָך שטאַרקער ווי אַלע מאָל. ער האָט זיך קיין אָרט ניט געקענט געפינען אין דיזען הויז, און אָהן אַ שום בעשטימטען צוועק האָט ער זיך געלאָזט אַרויפגעהן די טרעפּ, צו מאַטיצאַ'ן אויפ'ן בוידים. אויפ'ן וועג איז איהם אויפגעקומען אַ מאָדנער, שמערצליכער געדאַנק: ער האָט געפיהלט, אַזוי ווי דאָס דאָ־זיגע הויז וועט איהם נאָך אַמאָל אַריינוואַרפען אין אַ שרעקליכער, אומגעריכטער צרה...

פערטיעפט אין אַזעלכע מחשבות איז ער אַריין צו מאַטיצאַ'ן אין שטיבעל און האָט זי געטראָפען זיצען אויף אַ שטוהל, לעבען איהר בעט. זי האָט אויפגעהויבען די אויגען צו איהם, אַ מאַך גע־טהאָן מיט'ן פינגער ער זאָל שווייגען, און מיט אַ טיעפער גראָבער שטימע, עפּעס אַזוי ווי אַ שטורמווינד וואָלט ערגעץ רוישען גאַנץ ווייט, האָט זי געזאָגט:

„שטיל! זי שלאָפט!..."

אויפ'ן בעט איז מאַשאַ געלעגען צונויפגעדרעהט ווי אַ קנויל און געשלאָפען.

„וואָס זיינען דאָס פאַר געשיכטען, הא?" האָט מאַטיצא גע־שעפּטשעט און האָט בשעת מעשה צאָרנדיג געפּינטעלט מיט די גרויסע אויגען איהרע. „די קינדער שלאָגען זיי גאָר און מאַכען זיי פאַר קאַ־ליקעס, די פערפלוכטע רשעים! זיך צו טשעפּען מיט קליינע קינדער! איינגעזונקען זאָלען זיי ווערען, די זשוליקעס!..."

איליא איז געשטאַנען ביים אויוועז, האָט אויסגעהערט מאַטיצאַ'ס קללות און האָט בעטראַכט די צאַרטע געשטאַלט פון'ם שוסטער'ס טאָכטער, וועלכע איז געוועזן בעצויגען עפּעס אַזוי ווי מיט אַ גרוי הייטעל.

„וואָס וועט פאַרט ווערן פון דעם אָרים קינד?..." איז איהם דורכגעלאָפען אַ געדאַנק אין מוח.

„ווייסט דו, אַז ער האָט אויך מאַשקאַ'ן געשלאָגען, דער באַנ־דיט?" האָט מאַטיצא ווייטער גערעדט. „ביים צאָפּ האָט ער זי גע־שלעפּט, דער פערפלוכטער גנב, דער אַלטער פּיאַניצע! זיין זוהן האָט ער געשלאָגען, און דאָס מיידעל — און פון הויז וויל ער זיי ביידע דורכטרייבען — ווייסט שוין, הע? וואוהין זאָל זי געהן, די אָרעמע יתומה? ווי?"

„אפשר וועל איך קענען איהר פערשאַפען אַ שטעלע..." האָט זיך אָנגערופען איליא, זיך דערמאָנענדיג, אַז אָלימפּיאַדאַ האָט געזוכט אַ דיענסט־מיידעל.

„דו!" האָט מאַטיצא געשעפּטשעט מיט אַ טאָן פון פאָרוואורף. „דו קומסט דאָך איצט כסדר אַהער גור ווי אַ גרויסער מאַן, ווי אַ פּריץ... דו וואַקסט עפּעס גאָר פאַר זיך, ווי אַ יונגער אייכענבוים... ניט קיין שאָטען גיסט דו און ניט קיין פּרוכט... האָסט שוין לאַנג געקענט עפּעס טהאָן פאַר איהר... וואָס זשע! האָסט גאָר קיין מיטלייד ניט אויפ'ן קינד?..."

„נו, וואַרט זשע אָקאָרשט אָב און פייף ניט אַזוי," האָט זיך איליא אָבגערופען ברוגז'לעך. „ס'איז פאַר איהם געוועזן אַ גאַנץ גוטער אויס־רייד, טאַקי גלייך אַריבערצוגעהן צו אָלימפּיאַדאַ'ן, און ער האָט אַ פרעג געטהאָן מאַטיצאַ'ן:

„וויפיעל איז זי אַלט, מאַשוטקאַ?"

„פופצעהן יאָהר... פאַרוואָס? וואָס מאַכט עס דען אויס ווי אַלט

זי איז? זי זעהט אויס, אזוי ווי זי וואלט נאך קיין צוועלף יאהר ניט געווען — אזוי צארט און איידעל איז זי... אך גאט. יא, א ריין קינד איז זי נאך! צו נישט, צו גארנישט טויג זי, וואס וועט פון איהר ווערן? דאס בעסטע וואלט פאר איהר געווען, ווען זי כאפט זיך שוין גארניט אויף מארגען אין דער פריה..."

איליא'ס קאפ איז געווען אנגעפילט ווי מיט א געדיכטען טומאן. בשעת ער איז ארויס פון דאך־שטיבעל. אין א שטונדע ארום איז ער געשטאנען ביי דער טהיר פון אליאמפיאדא'ס וואוינונג און האט געווארט, מען זאל איהם עפענען. א היבשע ווייליע האט ער געמוזט ווארטען אין דער קעלט. ענדליך האט זיך הינטער דער טהיר געלאזט הערען א דינע, בייזע שטימע:

„ווער איז?"

„איך..." האט געענטפערט לונעוו, ניט וויסענדיג, ווער ס'האט אייגענטליך געפרעגט. אלימפיאדא'ס שטוב־פרוי, א דיקע פערזאן מיט פרישטשיקעס אויף דער צורה, האט געהאט א גראבען, הויכען קול, און א חוץ דעם פלעגט זי תמיד עפענען די טהיר, ניט פרעגענדיג ווער דאס איז.

„צו וועמען דארפט איהר?" האט די שטימע הינטער דער טהיר געפרעגט פון דאס ניי.

„איז אלימפיאדא דאנילאוונא אין דערהיים?"

די טהיר האט זיך מיט אמאל אויפגעמאכט, און אין איליא'ס געזיכט האט א בלישטש געטהאן א העלער ליכט־שיין. דער אינגעל האט געגעבען א שפרונג צוריק, האט צוזאמענגעדריקט די אויגען און האט מיט פערוואונדערטע בליקען געקוקט צו דער טהיר, עפעס אזוי ווי דאס, וואס ער האט געזעהן, וואלט איהם פארגעקומען ווי א חלום.

מיט א לאמפ אין דער האנד איז אנטקעגען איהם געשטאנען א קליינער אלטיטשקער מיט א שווערען, ברייטען, רויטליכען שלאפ־ראק. דעם אלטען'ס קאפ איז כמעט אין גאנצען געווען פליכעוואטע, נאר א שמאלער קראנץ פון גרויע האר איז געווען אויסגעלייגט פון איין אויער צום אנדערן, און אונטען, ביי דער מארדע, האט געציטערט א קורץ, דין בערדעל, וואס איז געווען אויך אזוי גרוי ווי די האר פון

קאָפּ. ער האָט געקוקט איליא'ן גלייך אין פּנים אריין. זיינע שאַרפע, דורכדרינגענדע אויגען האָבען געהאַט א בייזען גלאַנץ, און די אויבערשטע ליפּ, בעצווינגען מיט א דינעם שנירעל פון האָר, האָט זיך בעוועגט ארויף און אראָב. אויך דער לאָמפּ האָט געציטערט אין דער דאַרער, טונקעלער האַנד.

„ווער ביסט דו דען? נאַ, קענסט דאָך אריינקומען!...‟ האָט דער אַלטער געזאָגט. „ווער ביסט דו?‟

איליא האָט פערשטאַנען, ווער ס'איז געשטאַנען פאַר איהם. ער האָט געפיהלט, אז דאָס בלוט קומט איהם ארויף צום קאָפּ, און זיין האַרץ האָט זיך אָנגעפילט מיט א געמישטען געפיהל פון עקעל און צאָרן. אָט דאָס איז אלזאָ זיין קאָנקורענט, וועלכער טהיילט זיך מיט איהם מיט'ן האַלזען און קושען, מיט די לאַסטשעריי פון דער דאָזיגער פיינער, זויבערער פרוי!...

„איך בין — א הויזירער...‟ האָט ער געזאָגט מיט א פינסטערער מיענע, אריבערטרעטענדיג בשעת מעשה די שוועל.

דער אַלטער האָט איהם צוגעפינטעלט מיט'ן לינקען אויג און האָט א שמייכעל געטהאָן. די אויגען זיינען איהם געווען רויט ווי פייער, און פון מויל האָבען אַנשטאַט ציינער ארויסגעשטירעט א פּאָר געלע, שפּיציגע ביינדלאַך.

„אַזוי, אַזוי — א הויזירער! העהע! וואָס פאַר א הויזירער?‟ האָט דער אַלטער געפרעגט מיט א ביטערען שמייכעל, אונטערלייכטענדיג בשעת מעשה מיט'ן לאָמפּ איליא'ן אין פּנים אריין.

„איך האַנדעל מיט אַלערהאַנד קליינינקייטען... מיט פּאַרפום, מיט בענדער... און אַזוי ווייטער,‟ האָט איליא געענטפערט און אראָבגעלאָזען דעם קאָפּ. ס'האָט איהם אָנגעכאַפּט א שווינדעל און רויטע פלעקען האָבען איהם גענומען טאַנצען פאַר די אויגען.

„אַזוי... אַזוי... אַזוי! מיט בענדעלעך און שנירעלעך!.. יאָ, יאָ, יאָ!... בענדעלעך און בשמים'לעך... וואָס לופטערן די שטיבעלעך... וואָס זשע פערלאַנגסט דו א שטייגער דאָ, טהייערער הויזירער מיינער? האַ?‟

„כ'דאַרף האָבען צו אַלימפּיאַדאַ דאַנילאָוונאַ'ן...‟

„וואס—א—אס? צו איהר? נא, נא... וואס זשע דארפסט דו דאס אזוינס צו איהר, הע?“

„איך... ס'קומט מיר נאך אביסעל געלד ביי איהר, פאר סחורה...“ האט איליא קוים מיט מאטערניש ארויסגערעדט.

ער האט עפעס געפיהלט א מאדנע, אונבעגרייפליכע פורכט פאר דעם דאזיגען עקעלהאפטען מאן און ער האט איהם פיינט געהאט ווי דעם טויט. אין דעם אלטען'ס שטילען, דיניטשקען קול, אזוי ווי אין זיינע בייזע אויגען, איז געלעגען עפעס, וואס האט זיך ארייגגעגראבען, איינגעעגבערט אין איליא'ס הארץ, וואס האט איהר טיעף בעליידיגט און ערניעדריגט.

„געלד קומט דיר נאך? א קליינער חוב? שעה—עהן, מיין בחור'ל...“

דער אלטער האט פלוצלונג צוגענומען דעם לאמפ פון איליא'ס געזיכט, האט זיך געשטעלט אויף די שפיץ פיס, זיך אנגעבויגען מיט זיין גאנצען פערקנייטשטען געזיכט גאנץ נאהענט צו איליא'ס אויער, און מיט א כיטרען שמייכעלע האט ער איהם א פרעג געטהאן אין דער שטיל:

„און וואו איז דער חשבון? גיב אקארשט אהער דעם חשבון?“

„וואס פאר א חשבון?“ האט איליא געפרעגט, אבטרעטענדיג א דערשראקענער צוריק.

„נא, פון דיין בעל הבית! דער חשבון פאר אלימפיאדא דאני־לאוונא'ן! האסט איהם דאך מיטגעבראכט? ווי? ווייז אקארשט אהער! כ'וועל איהם אוועקטראגען צו איהר... נא, גיכער, גיכער!„

דער אלטער האט זיך אלץ נעהנטער צוגערוקט צו איליא'ן, עפעס אזוי ווי ער וואלט געוואלט ארויפקריכען אויף איהם, און ער, איליא, האט זיך אבגערוקט הינטערווייכאלכס צו דער טהיר צו. פאר מורא איז איהם געווארען טרוקען אין מויל.

„כ'האב דאך גאר קיין חשבון ניט מיט מיר!“ האט ער געזאגט גאנץ הויך און פול מיט פערצווייפלונג; ס'האט זיך איהם אויסגעדוכט, אזוי ווי עטוואס שרעקליכעס מוז אין א ווייל ארום געשעהן.

אין דער רגע אבער האט זיך הינטער דעם אלטען בעוויזען אלימ־פיאדא'ס הויכע, פיינע געשטאלט. רוהיג, ניט קיין פינטעל טהאנדיג

מיט קיין אויג אפילו, האָט זי אַ קוק געטהאָן איבער'ן אַלטען'ס קאָפּ אויף איליאַ'ן, און אויף איהר געזעצטען, געלאַסענעם שטייגער גע־פרעגט:

„וואָס איז דאָ אַזוינס, וואַסילי גאַווריליאָוויטש?"

„אַ הויזירער איז דאָ... ער זאָגט, ס'קומט איהם נאָך געלד פון אייך. איהר האָט ביי איהם בענדלעך געקויפט? איהם ניט בעצאָהלט, ווי? הע הע! איז ער געקומען איצט... און פערלאַנגט זיין געלד..."

ער האָט ארומגעטאַנצט פאַר אָלימפּיאַדאַ'ן אהין און אהער, און געפינטעלט מיט די אויגען אַ ווייַלע צו איהר און אַ ווייַלע צו איליאַ'ן. מיט אַ שטרענגען מאַך מיט דער רעכטער האַנד האָט זי איהם אָבגע־שטופּט אַן אַ זייט, דערנאָך האָט זי אריינגעלייגט דיזעלבע האַנד אין דער קעשענע פון איהר מאַנטעל און האָט שטרענג אַ זאָג געטהאָן צו איליאַ'ן:

„וואָס איז דאָס פאַר אַ גאַנג? האָסט ניט געקענט קומען אין אַן אַנדער צייט?"

„גאַנץ ריכטיג!" האָט דער אַלטער אַ געשריי געטהאָן מיט זיין קוויטשעדיגער שטימע. „אַזאַ דומקאָפּ, ניט אמת? קומסט, ווען מען דאַרף דיך אַם ווענינגסטען, דו עזעל וואָס דו ביסט!"

איליאַ איז געשטאַנען אַזוי ווי פערשטיינערט.

„שרייט ניט אַזוי, וואַסילי גאַווריליאָוויטש! ס'פּאַסט ניט!" האָט זיך אָלימפּיאַדאַ אָבגערופען. דערנאָך האָט זי זיך אומגעקעהרט צו איליאַ'ן און געזאָגט: „וויפיעל קומט דיר נאָך? דריי רובעל מיט פערציג קאָפּיקעס, ניט וואהר? נאַ, אָט האָסט דו'ס!"

„און טראָג זיך טאַקי שוין אָב פון דאַנען!" האָט דער אַלטער פון דאָס ניי געקוויטשעט. „ערלויבט, איך אַליין וועל צוריגלען... איך אַליין, איך אַליין!"

ער האָט פערלייגט די פּאַלעס פון זיין שלאָפראָק איינע איבער די אַנדערע, האָט געעפענט די טהיר און אַ געשריי געטהאָן צו איליאַ'ן:

„נאַ, טראָג זיך!..."

איליאַ איז געשטאַנען אין פּראָסט לעבען דער פערשלאָסענער טהיר און געקוקט אויף איהר מיט אויסגעגלאָצטע אויגען, אַזוי ווי אַ גולם. ער האָט ניט בעגריפען אויף ריכטיג, צי איז דאָס אַלץ, וואָס ער

האט געזעהן, א מיאוס'ער חלום אדער א ביטערע ווירקליכקייט. אין איין האנד האט ער געהאט זיין היטעל און אין דער אנדערער האט ער געהאלטען פעסט דאס געלד, וואס אלימפיאדא האט איהם געגעבען. אזוי איז ער געשטאנען א היבשע ווייליע, ביז וואנען ער האט דער־פיהלט, אז דער פראסט האט זיך אויסגעלייגט אזוי ווי אן אייזיגער רייף ארום זיין שארבען און אז זיינע ביינער זיינען פערפרארען פון קעלט. דאן האט ער אנגעטהאן זיין היטעל, אריינגעלעגט דאס געלד אין קעשענע, אריינגעשטופט די הענד אין די ארבעל פון פאלטא; דער־נאך האט ער פערצויגען די אקסלען, און מיט אן איינגעבויגענעם קאפ איז ער לאנגזאם ארונטער די גאס. ער האט געפיהלט, עפעס אזוי ווי זיין הארץ וואלט פערגליווערט געווארען ווי א שטיק אייז, און אזוי ווי א פאר שווערע קוילען וואלטען זיך איהם ארומגעקאטשעט אין קאפ אהין און אהער און וואלט איהם געהאקט אין די שלייפען. פאר זיינע אויגען האט געשוועבט דעם אלטען'ס טונקעלע געשטאלט מיט דעם געלען קאפ, בעגאסען מיט דעם קאלטען ליכט פון לאמפ...

און דאס געזיכט פון דיזען אלטען האט געשמייכעלט מיט רשעות, ביטרעקייט און טריאומף...

13.

אויף מארגען נאך דעם צוזאמענטרעפען זיך מיט אלימפיאדא'ם גרייז־גראען ליובאווניק, איז איליא לאנגזאם און שווייגעדיג ארומגע־גאנגען איבער דער גרויסער גאס פון דער שטאדט ארויף און אראב. ער האט ניט אויסגערופען זיין סחורה, ווי זיין שטייגער איז געווען. נאר ער האט מיט א פינסטערען בליק געקוקט אויף זיין קאסטען מיט וואארע, און טיעף אין זיין הארצען איז געלעגען פערבארגען א שווער. ביטער געפיהל. ער האט כסדר געזעהן פאר זיך דעם אלטען'ס שפא־טיש געזיכט, אלימפיאדא'ם רוהיגע בלויע אויגען און די האנד־בעווע־גונג איהרע, בשעת זי האט איהם נעכטען געגעבען דאס געלד. אין דער טרוקענער, פראסטיגער לופט האבען זיך ארומגעיאגט שארפע

קליינע שטיקלעך שנעע, וועלכע האָבן איהם אזוי ווי מיט נאָדלען געשטאָכען אין פּנים...

ער איז נאָר וואָס דורכגעגאַנגען פערביי א קליינעם מאַגאַזינדעל, וואָס איז געשטאַנען אריינגערוקט טיעף אין דער גאַס, צווישען א קירכע און דאָס הויז פון א רייכען סוחר. איבער דער טהיר פון קלייט איז געהאנגען אן אַלטע, פערזשאַווערטע שילד מיט דער אויפשריפט:

„וו. ג. פּאָלעקטאָוו'ס וועקסעל־געשעפט. אויפקויף פון אַלטע גאָלד און זילבער, מעטאַלענע צירונג מיט הייליגע בילדער, אנטיקען פון יעדען סאָרט און אַלטע מטבעות.“

„אז איליא איז פערבייגעגאַנגען פערביי דער טהיר פון קלייט, האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אזוי ווי ער וואָלט פון דער אַנדער זייט, הינטער די גלעזערנע שויבען, געזעהן דאָס געזיכט פון אן אַלטען מאַן, וואָס קוקט אויף איהם מיט שפּאָט און פערנייגט זיך פאר איהם. לונעוו האָט שטאַרק חשק געקראָגען, אנצוקוקען דעם אַלטען פון נאָהענט. אן אויסרייד האָט ער לייכט געפונען: אזוי ווי אַלע הויזירער פלעגט ער בעהאַלטען יעדע אַלטע מטבע, וואָס איז איהם נור געקומען אין דער האַנד און ער פלעגט זי דערנאָך פערקויפען א וועקסלער מיט א געוויסען פערדיענסט. ער האָט אויך איצט געהאַט ביי זיך עטליכע אזעלכע מטבעות. ער האָט זיך אַלזאָ אומגעקעהרט צוריק, האָט מיט אמאָל אן עפען געטהאָן די טהיר, איז אריין מיט זיין קעסטעל אין מאַגאַזין אריין, און אראָבנעהמענדיג דאָס היטעל האָט ער געזאָגט:

„א גוטען טאָג אייך!“

דער אַלטער איז געזעסען הינטער'ן שמאָלען פערקויף־טיש און האָט זיך געפּאָרעט ארום א הייליגען בילד, וואָס איז געווען בעשלאָגען מיט א מעטאַלענעם ראַם; ער האָט עס געוואָלט צונעהמען, און האָט גראַד געהאַלטען אין ארויסציהען מיט א קליין צווייגנגעל די טשוועקלעך, מיט וועלכע דאָס בילד איז געווען אָנגעשלאָגען. ער האָט תחילת א קוק געטהאָן אויף איליא'ן, אבער ער האָט זיך גלייך ווידער גענומען צו דער ארבייט, און ניט קוקענדיג אין זיין זייט אפילו, האָט ער זיך אָבגערופען:

„גוטען טאָג... וואָס דאַרפט איהר גוטס?...“

„איהר האָט מיך דערקענט?“ האָט איליא געפרעגט.

דער אלטער האָט איהם אָנגעקוקט א צווייטען מאָל.

„אפשר האָב איך דיך דערקענט... וואָס זשע ווילסטו דו?"

„איהר קויפט דאָך אלטע מטבעות?"

„וויין אקאָרשט אהער!"

איליא האָט אוועקגערוקט דאָס קעסטעל אויפ'ן רוקען און גענו־מען זוכען די קעשענע, וואו ער האָט געהאַלטען דאָס בייטעלע מיט די מטבעות. ער האָט זי אבער ניט געקענט געפינען. זיין האנד האָט געציטערט, פונקט ווי דאָס הארץ זיינס, וואָס האָט זיך געצאַפּעלט אי פאר האַס צום אלטען, אי אויס מורא פאר איהם און איז געווען דורכ־געדרונגען מיט א מאָדנעם געפיהל, אן אונבעשטימטע לוסט, אָבצו־טהאָן עפּעס אן אקט. בשעת ער האָט אזוי געזוכט אונטער דער פּאָלע פון זיין פּאַלטאָ, האָט ער מיט א האַרטנעקיגען בליק געקוקט אויף דעם אלטען'ס פּליכעוואַטען, קליינעם קאָפּ, און א שוידער איז איהם אריי־בער איבער'ן לייב.

„נאָ, האָסט זיי שוין אמאָל?" האָט זיך דער אלטער מיט א בייזער אָנגערופען צו איהם.

„אָט שוין!" האָט איליא געענטפערט אין דער שטיל.

ענדליך איז איהם געלונגען ארויסצוקריגען זיין געלד־בייטעל פון קעשענע. ער איז צוגעגאַנגען נאָהענט צום טיש און האָט אויסגעשאָ־טען זיינע מטבעות אויף איהם. דער אלטער האָט זיי בעטראַכט מיט א שנעלען בליק.

„ווייטער גאָרנישט?... הם..."

ער האָט גענומען די זילבערנע מטבעות מיט זיינע דינע געלע פינגער און האָט זיי בעקוקט איינציגווייז, צומורמלענדיג פאר זיך:

„קאַטהערינא די צווייטע... אננא... קאַטהערינא... פּאַוועל... נאָך א פּאַוועל... א קרייץ־רובעל... א צוויי און דרייסיגער. הם—ווייס דער טייוועל וואָס דאָס איז פאר א מטבע! נאָ—דאָס דאַרף איך ניט, ס'איז אין גאַנצען אָבגעריבען..."

„אבער מען זעהט דאָך נאָך דער גרויס נאָך, אז עס איז א פערטעל רובעל," האָט איליא גראָב געזאָגט.

„פאר פופצעהן קאָפּיקעס נעהם איך עס... מעהר ניט!"

דער אלטער האָט א שאר געטהאָן די מטבעות אָן א זייט, האָט

ארויסגעצויגען דאָס טיש־קעסטעל מיט'ן געלד און גענומען דאָרט עפּעס זוכען. א ווילדער, שטעכענדער צאָרן האָט דורכגענומען איליא'ן און האָט זיך געגראָבען און געעגבערט אין איהם אזוי ווי א פּראָסטי־גער קאַלטער אייזען. ער האָט אויסגעשטרעקט זיין אָרעם און זיין גע־זונדער קולאק האָט געטראָפען דעם אלטען אין דער שלייף אריין. דער געלד־וועקסלער האָט א פליה געטהאָן צו דער וואַנד און האָט זיך גע־געבען א שטאַרקען קלאַפּ אין קאָפּ. ער האָט זיך אבער גלייך אָנגע־שפּאַרט מיט דער ברוסט אָן טיש, האָט זיך אָנגעהאַלטען אָן איהם פעסט מיטביידע הענד און האָט אויסגעשטרעקט זיין דינעם האַלז צו איליא'ן. לונעוו האָט געזעהן ווי די דערשראָקענע אויגען אין'ם קליינעם דונקעלן געזיכט האָבען זיך געקאַטשעט אהין און אהער, זיי־נען שיער ניט ארויסגעקראָכען, און די ליפּען האָבען געציטערט. ער האָט געהערט דעם אַלטען'ס דורכדרינגענדע, קרעכצענדע און האַלב־דערשטיקטע שטימע.

„אוס גאָטעס־ווילען !... טייבעלע מיינס !...“

„הא, דו לומפּ איינער !“ האָט זיך איליא אָבגערופען אין דער שטיל און האָט מיט עקעל צוזאַמענגעפּרעסט דעם אַלטען'ס האַלז. ער האָט איהם געוואָרגען און געדריקט און האָט איהם גענומען דרעהען און שאָקלען אהין און אהער. דער אַלטער האָט געכאָרכעלט און מיט אַלע כחות געזוכט זיך צו וועהרען אנטקעגען איליא'ן. די אויגען זיינע זיינען פערלאָפען געוואָרען מיט בלוט, דערנאָך זיינען זיי געוואָרען אַלץ גרעסער און האָבען גענומען פליסען מיט טרעהרען. די צונג איז ארויסגעקראָכען פון טונקעלן מויל און האָט זיך גענומען דרעהען אהין און אהער, פּונקט ווי זי וואָלט זיך אויסגעלאַכט פון'ם מערדער. די וואַרעמע שפּייאַכץ האָט זיך ארויפגעשפּריצט אויף אי־ליא'ס האַנד און א הייזעריגע, פּייפענדיגע כאָרכלעריי האָט זיך ארויסגעדרעהט פון'ם אַלטען'ס האַלז. מיט די קאַלטע, אויסגעקרימטע פינגער האָט דער געלד־וועקסלער אָנגעכאַפּט איליא'ן פאַר'ן האַלז—ער, איליא, אבער האָט פערביסען די ליפּען, פערוואָרפען דעם קאָפּ אהינטער און אַלץ שטאַרקער געדריקט און געטרייסעלט דעם אַלטען'ס האַלז. און ער וואָלט איהם ניט ארויסגעלאָזען פון די הענד, זאָגאַר ווען אימיצער וואָלט אין דעם אויגענבליק אריינגעקומען אין מאַגאַזין

און ארויפגעפאלען אויף איהם הינטערוויילאכס. מיט א ברענענדיגע שנאה און א מורא'דיגען שרעק האט ער געזעהן ווי ביי פאלועקטאוו'ן זיינען די אויגען וואס ווייטער אלץ גרעסער געווארען, און אלץ לייי־דענשאפטליכער, אלץ ווילדער האט ער איהם געווארגען. און וואס שווערער עס איז געווארען דעם אלטען'ס קערפער, אלץ לייכטער איז געווארען איליא'ן אויפ'ן הארצען. ענדליך האט ער אבגעלאזען דעם געלד־וועקסלער און האט איהם א שטויס געטהאן פון זיך. דער טויטער קערפער איז אנידערגעפאלען ווי א שטיק האלץ אויף דער ערד, הינ־טער'ן לאנגען טיש.

איצט האט זיך איליא אומגעקוקט ארום זיך: אין קלייט איז געוועזען שטיל און פון דער אנדער זייט טהיר, אויף דער גאס, האט געשאטען א געדיכטער שנעע. אויף דער ערד, לעבען איליא'ס פיס, זיינען געלעגען צוויי שטיקלעך זייף, א בייטעלע און א קניילכעל באנד. ער האט פערשטאנען, אז די דאזיגע זאכען זיינען ארויסגעפאלען פון זיין קעסטעל, ער האט זיי אלזא אויפגעהויבען און אריינגעלעגט זיי צוריק אויף זייער ארט. דערנאך האט ער זיך אריבערגעבויגען אי־בער'ן קלייט־טיש און האט נאך אמאל א קוק געטהאן אויפ'ן אלטען, וועלכער איז געלעגען אויסגעצויגען אין דעם שמאלען שטיקעל פלאץ, צווישען טיש און דער וואנד. דער קאפ זיינער איז אראבגעהאנגען אי־בער דער ברוסט; מען האט גארניט געקענט זעהן דערפון, אויסער די געלע, פליכעוואטע פאטילניצע. מיט אמאל האט לונעוו דערזעהן דאס אפענע טיש־קעסטעל מיט געלד — גאלדענע און זילבערנע מטבעות האבען איהם געבלישטשעט אין די אויגען, וואו ער האט זיך אומ־געקוקט האט ער געזעהן פעקלעך מיט אסיגנאציעס, מיט פאפיר־געלד... ער האט א ציטער געטהאן פון פרייד און האט האסטיג גענו־מען איין פעקעל, א צווייטעס און א דריטעס, האט זיי ארונטער־געלייגט אונטער'ן העמד און האט זיך מיט מורא נאך אמאל אומגע־קוקט ארום זיך...

פארזיכטיג, זיך ניט איילענדיג, איז ער ארויס אין גאס. א דריי טריט פון קלייט איז ער געבליבען שטעהן, האט צוגעדעקט זיין קעס־טעל מיט דער סעראטע און גענומען שפאנען ווייטער אין'ם געדיכ־טען שנעע, וואס איז געפאלען אהן אן אויפהער. א קאלטער, געדיכטער

טומאַן האָט איהם ארומגענומען. איליא האָט אַנגעשטעלט די אויגען און געקוקט מיט אַנשטרענגונג פאַראויס, עפּעס אזוי ווי ער וואָלט וועלען דורכקוקען דורכ'ן טומאַן. פלוצלונג האָט ער דערפיהלט אַ ווייטאָג אין די אויגען — ער האָט זיי אַנגעטאַפּט מיט די פינגער פון זיין רעכטער האנד, און אַ דערשראָקענער איז ער געבליבען שטעהן. עפּעס אזוי ווי די פיס וואָלטען איהם פערפראָרען געוואָרען און וואָלטען זיך ניט געקענט ריהרען פון אָרט. איהם האָט זיך אויסגעדוכט, אז די אויגען זיינע זיינען איהם ארויסגעקראָכען פון די לעכער, אזוי ווי פּאָלועקטאָוו'ס, און אז זיי וועלען אויף תמיד אזוי בלייבען. וועלען זיך שוין קיינמאָל ניט קענען צומאַכען און מען וועט אין זיי גלייך קענען דערקענען, אז ער האָט בעגאַנגען דעם פערברעכען. עס האָט אויסגעזעהן, אזוי ווי די אויגען וואָלטען אין גאַנצען געווען אָב־געשטאָרבען. ער האָט אַ טאַפּ געטהאָן מיט די פינגער די אויבערשטע ברעמען און האָט דערפיהלט אַ שטאַרקען שמערץ אין זיי. אַ היבשע ווייל'ע האָט ער זיך אומזיסט געמאַטערט צו צומאַכען די ברעמען. די מורא האָט איהם אָבגענומען דעם אָטהעם. ענדליך איז איהם געלונ־גען צו פערמאַכען די אויגען. ער האָט זיך געפרעהט מיט דער פינס־טערקייט, וואָס האָט איהם ארומגערינגעלט, און בלינדערהייט, ניט זעהענדיג קיין זאַך ארום זיך, איז ער געשטאַנען אויף אַן אָרט און האָט איינגעאָטהעמט און ארייגעזויגען אין זיך די קאַלטע לופט...

מיט אמאָל האָט זיך אימיצער אַנגעשטויסען אַן איהם. ער האָט זיך שנעל אומגעקוקט און האָט דערזעהן פערבייגעהן אַ הויכ־געוואַק־סענעם מענשען מיט אַ קורצען פּעלץ. איליא האָט אזוי לאַנג נאָכגע־קוקט דעם אונבעקאַנטען, ביז יענער איז פערשוואונדען אין'ם געדיכ־טען שנעע. דערנאָך האָט לונעוו אַנגערוקט דאָס היטעל איבער די אויערן און גענומען שפּאַנען ווייטער אויפ'ן טראָטואר, נאָך אימער פיה־לענדיג אַ ווייטאָג אין די אויגען און אַ שווערקייט אין קאָפּ. ס'האָט איהם געצויגען אין דער פּלייצע, די פינגער פון דער האנד האָבען זיך ניט ווילענדיג צוזאַמענגעדריקט מיט אַ קראַמף און אין הארצען האָט ער דערשפּירט אַ מין געפיהל פון עקשנות, פון איינגעשפּאַרט־קייט, וואָס האָט פערטריבען פון דאָרט די מורא, וואָס האָט איהם ביז אהער געשראָקען.

אזוי איז ער געגאנגען ביז דעם פלאץ, וואו דער וועג ווערט דורכגעקרייצט פון פערשיעדענע גאסען. דארט האט ער דערזעהן די גרויע געשטאלט פון א פאליציסט און איז שטילערהייט, גאנץ שטיל צוגעגאנגען גלייך צו איהם. זיין הארץ האט אויפגעהערט קלאפען, בשעת ער איז צוגעקומען נאהענט צום פאליציי־מאן.

„אט דאס הייסט אביסעל א וועטערל!" האט איליא געזאגט, זיך צולאזענדיג גאנץ נאהענט צום פאליציסט און איהם ארייניקוקענדיג גלייך אין פנים אריין.

„יא—א, ס'שנעעט גארניט שלעכט! נו, וועט עס גאט צו דאנקען אויף ווארעמער ווערן," האט דער פאליציי־מאן געענטפערט מיט א צופרידענעם אויסדרוק אין דעם גרויסען, רויטען, בעבערדעלטען געזיכט.

„וויפיעל זאל איצט זיין דער זייגער?" האט איליא א פרעג געטהאן.

„מיר וועלען באלד זעהן!" דער פאליציסט האט אבגעקלאפט דעם שנעע פון זיינע ארבעל און האט ארונטערגעשטעקט די האנד אונטער זיין מאנטעל.

לונעוו האט זיך תחלת געפיהלט בערוהיגט אביסעל, אבער גלייך איז אויף איהם ווידער אמאל אנגעפאלען א מורא, שטעהענדיג דא לעבען דעם דאזיגען מענשען. ער האט פלוצלונג אויסגעשאסען מיט א טרוקענעם, געצוואונגענעם געלעכטער.

„וואס איז דער געלעכטער מיט דיר?" האט דער פאליציי־מאן געפרעגט, עפענענדיג מיט'ן נאגעל דאס דעקעל פון זייגער.

„ווי דו זעהסט אוים — פערשאטען מיט שנעע פון קאפ ביז די פיס!" האט זיך איליא אבגערופען.

„דאס זאל איינעם ניט פארשיטען — גאנצע עמערס־ווייז שנעעט'ס דאך! ס'איז האלב צוויי א זייגער. ס'הייסט, פינף מינוטען פעהלען נאך דערצו... יא, ברודער, דאס גיט אונז די וועלט צו זעהן, דאס וועטער... דו וועסט זיך אצונד ארייגעהן אין א שענק, אין דער ווארים, און איך מוז דא נאך אבפינסטערן ביז זעקס אזויגער. נא — גיב אקארשט א קוק, אין דיין קאסטען איז פול מיט שנעע!"

דער פּאָליציסט האָט א זיפץ געטהאָן און צוגעמאכט דעם דעקעל פון זייגער.

„יא, כ'געה אצונד אין שענק ארייז," האָט זיך איליא אָבגערופען מיט א געצוואונגענעם שמייכעל, און אזוי ווי ער וואָלט דערביי עפּעס א בעשטימטע כונה געהאט, האָט ער נאָך צוגעלייגט די ווערטער: „אָט דאָ, אנטקעגען, געה איך ארייז."

„הע דו, מאך נור קיין חוזק ניט פון מיר!" האָט דער פּאָליציימאַן אונטערגעבורטשעט.

אין שענק האָט זיך איליא אנידערגעזעצט ביים פענסטער. ער האָט געוואוסט, אז פון דעם דאָזיגען פענסטער קען מען ארויסזעהן די צערקווע, וועלכע איז געשטאַנען לעבען פּאָליועקטאָוו'ס קלייט. איצט אבער איז אלצדינג געווען פערהאנגען אזוי ווי מיט א ווייסען פּאָרהאנג. איליא האָט זיך צוגעקוקט ווי אזוי די שטיקער שנעע פליהען פערביי דעם פענסטער און לייגען זיך אוים אויף דער ערד, צודעקענדיג די פוס-טריט פון די פערבייגעהער אזוי ווי מיט א דיקען, ווייסען טאָפּעט. דאָס הארץ האָט איהם שטארק געקלאַפּט, אבער דאָך ניט שווער. אזוי איז ער געזעסען און געווארט, וואָס וועט ווייטער געשעהן, און ס'האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אז די צייט ציהט זיך עפּעס אזוי לאַנגזאַם, אזוי לאַנגזאַם...

אז דער קעלנער האָט איהם צוגעטראָגען דעם טהעע, האָט ער זיך ניט געקענט איינהאלטען און האָט איהם א פרעג געטהאָן:

„נאָ, וואָס הערט זיך עפּעס אויף דער גאַס? ניטאָ גאָר קיין נייעס?"

„ס'איז ווארעמער געוואָרען, אסך ווארעמער," האָט דער קעלנער געענטפערט און איז גלייך ניט געוואָרען.

איליא האָט אלץ געווארט און געווארט. ער האָט געפיהלט ווי ער איז עפּעס מיעד און שלעפעריג געוואָרען. ער האָט זיך אָנגענאָסען א גלאָז טהעע, אבער ער האָט ניט געטרונקען. פון אָרט האָט ער זיך ניט גערירט און האָט אויך פון קיין זאך ניט געטראכט. דערנאָך איז איהם מיט אמאָל מורא'דיג הייס געוואָרען — ער האָט זיך אויפגעקנעפּעלט דעם קאָלנער פון זיין פּאַלטאָ, און אָנריהרענדיג די מאָרדע זיינע מיט די הענד, איז ער געבליבען א פערציטערטער. ס'האָט זיך

איהם אויסגעוויזען, אז דאס זיינען גאר ניט זיינע הענד, נאר פרעמ־ד׳ע, קאלטע הענד, די הענד פון׳ם שונא האבען עס איהם אנגע־ריהרט. ער האט זיי געהאלטען פאר די אויגען און האט בעטראכט די פינגער זיינע — די הענד זיינען געווען ריין, פונדעסטוועגען איז איהם ארויף א געדאנק אויפ׳ן מוח, אז מען וועט זיי דארפען גוט ארומוואַ־שען מיט זייף...

„פאליועקטאוו איז דער׳הרג׳עט געווארען!" האט פלוצלונג אי־מיצער ארייגעשריגען אין שענק אריין.

איליא האט זיך א כאפ געטהאן פון שטוהל, עפעס אזוי ווי די דאזיגע נייעס וואלט נור איהם אנגעגאנגען. אבער אויך אלע איבעריגע געסט זיינען איבערראשט געווארען און האבען זיך א ווארף געטהאן צו דער טהיר, זיך אנטהאנדיג אונטערוועגס די היטלען זייערע. איליא האט א ווארף געטהאן א צעהן קאפעקעדיגען אויפ׳ן טיש, האט אויפ־געהאנגען זיין קעסטעל מיט סחורה איבער דער פלייצע און איז נאכגעגאנגען די אנדערע געסט מיט דערזעלבער שנעלקייט.

לעבען פאליועקטאוו׳ס מאגאזין האט זיך שוין געהאט אנגעקלי־בען א גרויסער עולם פון מענשען. פאליציי־לייט זיינען ארומגעלאפען אהין און אהער און, ווי דער שטייגער איז, געשריען אויף די פער־זאמעלטע און זיי געטריבען פון איין ארט אויפ׳ן צווייטען. אויך דער בעבערדעלטער, מיט וועמען איליא האט נור וואס גערעדט, איז דארט געווען. ער איז געשטאנען לעבען טהיר, האט אבגעהאלטען דעם עולם, וואס האט זיך אלץ געשפארט נעהנטער צו דער קלייט, און געקוקט אויף יעדען איינעם מיט פינסטערע בליקען, זיך רייבענדיג אלע ווייל־מיט דער האנד אן דער לינקער באק, וועלכע איז איצט נאך רויטער גע־ווען ווי די רעכטע.

איליא האט זיך אנידערגעשטעלט לעבען איהם און האט זיך צו־געהערט וואס דער עולם רעדט. לעבען איהם איז געשטאנען א הויך־געוואקסענער סוחר מיט א שווארצער בארד און מיט א שטרענגען גע־זיכט און האט געקנייטשט מיט׳ן שטערן, זיך צוהערענדיג ווי אן אל־טער מאן מיט א פוקסענעם פעלץ דערצעהלט די געשיכטע:

„דער משרת׳ל קומט אהיים," דערצעהלט דער אלטער, „און מיינט, דער בעל הבית זיינער איז אודאי געפאלען אין חלשות. לויפט

ער אוועק צו פעטער סטעפּאַנאָוויטש... „אַך“, מאַכט ער, „קומט תיכּף אַריבער צו אונז, דער בעל הבית איז קראַנק געוואָרען!“ נאַ, דער דאַזיגער מאַכט, פאַרשטעהט זיך, קיין שהיות ניט, און ווי ער קומט אַריין, דערזעהט ער: דער אַלטער איז טויט! דאָס הייסט אַביסעל אַן אַקט! און אַז מען בערעכענט זיך נור: די חוצפּה, אין מיטען העלען טאָג, אין אַזאַ לעבעדיגער גאַס... ס'איז גאָר נישט צו גלויבען, בנאמנות!“

דער סוחר מיט דער שוואַרצער באָרד האָט אַ הוסט געטהאָן און מיט אַ שטרענגען טאָן האָט ער געזאָגט:

„דאָס איז גאָט'ס פינגער, אַ גאָט'ס זאַך איז דאָס! דער הערר גאָט האָט אפנים זיין תשובה ניט געוואָלט אָננעהמען...“

לונעוו האָט זיך אַ שפּאַר געטהאָן פאַראויס, כדי נאָך אַמאָל אַ קוק צו טהאָן דעם סוחר אין געזיכט; דערביי האָט ער זיך אָנגעשלאָגען מיט זיין קעסטעל אָן איהם. דער סוחר האָט אַ געשריי געטהאָן, אָבגעשטופּט איליאַ'ן מיט'ן עלענבויגען אָן אַ זייט, אויסגעשטעלט אויף איהם אַ פּאָר ביסטרע, בייזע אויגען און געזאָגט:

„וואוהין קריכסט דו פאַרט מיט דיין קאַסטען?“

דערנאָך האָט ער זיך ווידער אַמאָל געווענדעט צום אַלטען:

„ס'שטעהט געשריבען: קיין האָר אפילו ווערט ניט געקרימט פון מענשען'ס קאָפּ אָהן גאָט'ס ווילען...“

„וואָס איז דאָ פאַראַן וואָס צו ריידען?“ האָט זיך דער אַלטער אָבגערופען און האָט צוגעשאָקעלט יענעם מיט'ן קאָפּ. און אַ פינטעל טהאָענדיג מיט די אויגען האָט ער דערנאָך שטילערהייט צוגעלייגט: „ס'איז דאָך בעוואוסט, אַז גאָט רעכענט זיך מיט'ן רשע... זאָל מיר דער האַר אין הימעל מוחל זיין! ס'איז אַ זינד צו ריידען וועגען דעם, אָבער אויך שווייגען איז שווער...“

„און גיב נור אַקאָרשט אַכטונג,“ האָט דער שטרענגער סוחר ווייטער געזאָגט, „מען וועט דעם שולדיגען ניט געפינען, זאָלסט געדיינקען מיינע ווערטער!“

לונעוו האָט זיך צולאַכט. זיך צוהערענדיג צו דעם דאָזיגען געשפּרעך האָט זיך איהם עפּעס אויסגעדוכט, אַזוי ווי ער וואָלט בעקומען נייע כחות און נייעם מוטה. וואָלט איהם אין דער רגע אימיצער

א פרעג געטהאָן: „דו האָסט עס איהם דער׳הרג׳עט?“ — וואָלט ער מיט טראָץ און אָהן א שום מורא געענטפערט:

„יא!...“

מיט דעם דאָזיגען געפיהל אין הארצען האָט ער זיך דורכגע־שפּאַרט דורכ׳ן עולם, נאָהענט לעבען דעם פּאָליציי־מאַן: דיזער האָט איהם אָנגעקוקט, מיט כעס איהם א שטויס געטהאָן אין דער פּלייצע און זיך צושריען אויפ׳ן קול:

„וואוהין פּאַרט? וואָס האָסט דו דען צו טהאָן דאָ?... געה זיך דיר דיין וועג!“

איליא האָט אָבגעטראָטען און האָט זיך אָנגעשלאָגען אין איינעם פון די פּערזאָמעלטע. ער האָט פון דאָס ניי געקראָגען א שטויס, און אימיצער האָט געשריגען:

„דערלאַנגט איהם איינס אין מוח, אזוי, ער זאָל פיהלען!“

דאָ איז לונעוו ארויס פון געדרענג, האָט זיך צוגעזעצט אויף די טרעפּ פון קירכע און געלאַכט אין זיך פון די אַלע מענשען. ער האָט געהערט ווי דער שנעע ווערט צוריבען אונטער זייערע פיס און פון די שטילע געשפּרעכען זייערע האָט ער נור געקענט כאַפּען ווערטער. איינצעלנע אָבגעהאַקטע פראַזען:

„קיין אנדער צייט האָט ער שוין ניט געפונען. דער לומפּ, ווען אָבצוטהאָן די חזיר׳יי, נאַר איצט, בשעת איך בין אויף דיענסט!“

„אין דער גאַנצער שטאָדט האָט ער גענומען די העכסטע פּראַ־צענטען. א בייטעל־שניידער איז ער שטענדיג געוועזן...“

„ס׳וויל נאַר היינט ניט אויפהערען צו שנעען... מען הויבט ניט אָן זעהן וואָס טהוט זיך דאָרט, אין קלייט...“

„די פעל האָט ער זיי אראָבגעשונדען, די בעלי חובות זיינע...“

„ער איז דאָך אבער פאָרט געוועזן א מענש... א רחמנות אויף איהם,“ האָט זיך אַן אנדערער אָבגערופען.

„זיי זיינען אַלע גייציג, קוקען נור ארויס אויף פּראָפיט...“

„אט זעה! זיין פרוי איז אָנגעקומען...“

„א—אך די אונגליקליכע!“ האָט א זיפץ געטהאָן אַן אָבגעריי־סענער פויער.

לונעוו איז אויפגעשטאַנען און האָט געזעהן, ווי א דיקע, עלטע־

רע פרוי איינגעהילט אין א שוואַרצען טוך איז מיט מאַטערניש ארויס פון א ברייטען שליטען, וואָס איז געווען בעדעקט מיט א ברען־פעל. דער עלצטער פון דער פּאָליציי־וואַך און נאָך עפּעס א מאַן האָבען זי אונטערגעהאַלטען ביים ארויסגעהן.

„אַך, מיינע גוטע, מיינע ליעבע!" האָט זיך געהערט איהר ציטערנדע, דערשראָקענע שטימע, און דער גאַנצער עולם ארום איהר האָט געשוויגען שטיל.

איליא האָט אָנגעקוקט די אַלטיטשקע און האָט געטראַכט פון אָלימפּיאַדאַ׳ן.

„דער זוהן זיינער איז גאַר ניטאָ היע, וואָס?" האָט אימיצער א פרעג געטהאָן אין דער שטיל.

„ער איז אין מאָסקווע, זאָגט מען..."

„ס׳פּאַסט זיך מן הסתם אזוי צום רומעל... נאָ, דער ווערט שוין ווייסען ווי אזוי זיך צו טרייסטען!..."

„כ׳מיין עפּעס אזוי!..."

לונעוו האָט אויסגעהערט די דאָזיגע געשפּרעכען און א שוידער איז איהם אריבער איבער׳ן לייב. ס׳איז איהם אפילו געווען אנגענעהם צו הערען, אז קיינער בעדויערט ניט פּאָליועקטאָוו׳ס סוף, דאָך אָבער האָבען אָט די אַלע מענשען, א חוץ דעם סוחר מיט דער שוואַרצער באָרד, אויסגעזעהן אין זיינע אויגען אזוי דום, אזוי אונערטרעגליך. אין׳ם סוחר האָט געשטעקט א געוויסע שטרייכקייט און שטאַרקייט פון גלויבען, אָבער אַלע איבעריגע זיינען דאָ געשטאַנען אזוי ווי די קלעצער און זיך געפּרענגעלט אין זייער נאַרישע, עקעלהאַפטע פּלוידעריי.

ער האָט אויסגעוואַרט ביז וואַנען מען האָט ארויסגעטראָגען פּאָליועקטאָוו׳ס טויטען קערפּער פון קלייט, און דערנאָך איז ער אוועק אַהיים — א דערפראָרענער, א פערמאַטערטער, אָבער דאָך מיט א רוהיג געמיטה. אין דער היים האָט ער זיך פערריגעלט ביי זיך אין צימער און אָנגעהויבען צעהלען דאָס געלד, וואָס ער האָט מיטגעבראַכט: אין צוויי דיקע פּעקלעך זיינען געלעגען צו פינף הונדערט רובעל אין א פּעקעל, און קליינע אסיגנאַציעס; אין דריטען — אכט הונדערט פופציג רובעל. עס איז געווען נאָך א קליין פּעקעלע מיט

קופאנעס, די האט ער ניט איבערגעצעהלט. ער האט איינגעוויקעלט דאס גאנצע געלד אין א פאפיר, און דעם קאפ אנגעשפארט אן די הענד, האט ער גענומען טראכטען, וואו מען פערשטעקט עס ערגעץ. בשעת ער איז אזוי געזעסען און געטראכט האט ער דערפיהלט, אז דער קאפ ווערט איהם מורא'דיג שווער, און אז די אויגען קלעפען זיך איהם פון שלעפעריגקייט. ענדליך האט ער בעשלאסען, צו בעהאלטען דאס געלד אויבען, אויפ'ן בוידים, און מיט'ן פעקעל אפען אין די הענד האט ער זיך גלייך געלאזט געהן ארויף. אין קארידאר האט ער בע־געגענט יאקאוו'ן.

„אה, דו ביסט שוין געקומען!" האט יאקאוו געזאגט.

„יא, איך בין געקומען..."

„ווי בלייך דו ביסט... וואס זשע, ביסט קראנק?"

„גאנץ געזונד בין איך גראד ניט..."

„וואס טראגסט דו דא?"

„וואס איך טראג דא? האט עס אבגעקלונגען פון איליא'ס ליפען. און פלוצלונג איז ער פערציטערט געווארען, אוים מורא, אז ער קען נאך אויספלוידערען זיין סוד, און ער האט גענומעןריידען אויף גיך, האלטענדיג בשעת מעשה דאס פעקעל אין דער לופטען:

„ס'איז בענדלאך... ווייטער גארנישט... פון מיין הויזירער־קעס־טעל..."

„וועסט קומען טרינקען טהעע?" האט יאקאוו געפרעגט.

„איך? גלייך קום איך, די מינוט..."

ער איז אויף גיך דורכגעלאפען דורכ'ן קארידאר. די פיס זיינען איהם געווען אזוי ווי אונטערגעהאקט און דער קאפ שווער, אזוי ווי ער וואלט געווען שכור. די טרעפ צום בוידים איז ער ארויפגעגאנגען לאנגזאם און פארזיכטיג, מורא האבענדיג, ער זאל ניט מאכען קיין גערויש אדער אימיצער זאל איהם ניט בעגעגענען אין מיטען דריינען. אז ער האט שוין געהאט בעגראבען דאס געלד — לעבען קוימען, אין דער פאדלאגע — האט זיך איהם מיט אמאל געדוכט, אז אימיצער האט זיך בעהאלטען דארט אין א ווינקעל, אין דער פינסטער, און איהם נאכגעקוקט וואס ער טהוט. ס'האט זיך איהם שטארק געוואלט א וואַרף טהאן א שטיין אהין, אין יענעם ווינקעל, נור ער האט זיך

אבער באלד בערעבענט, אז דאָס לוינט זיך ניט, און ער איז שטי־לערהייט צוריק ארונטער פון די טרעפּ. ער האָט שוין מעהר קיין מורא ניט געהאַט — ס'האָט אויסגעוויזען, עפּעס אזוי ווי ער וואָלט זי, די מורא, איבערגעלאָזען אויבען, אויפ'ן בוידים, צוזאמען מיט'ן געלד. אבער שווערע צווייפלען האָבען זיך איצט אויפגעכאַפּט אין זיין הארצען.

„פאַר וואָס האָב איך איהם דער'הרג'עט? האָט ער זיך געפרעגט.

אז ער איז אריין אין קעלער, איז איהם מאַשאַ, וועלכע האָט געהאַלטען אין מאכען דעם סאַמאָוואר, אנטקעגען מיט דעם פרעה־ליכען אויסרוף:

„אך, ווי פריה דו ביסט היינט דאָ!"

„דאָס איז צוליעב'ן שנעע," האָט ער געענטפערט. און טאַקי גלייך נאָכדעם האָט ער מיט א גערייצטען טאָן ווייטער געזאָגט: „וואָס הייסט א שטייגער פריה ביי דיר? איך בין געקומען אזוי ווי תמיד... ווען ס'איז די צייט צו קומען... זעהסט דאָך, אז ס'איז שוין פינסטער. דום גענזעל וואָס דו ביסט..."

„דאָ איז אפילו אין מיטען האַלבען טאָג אויך פינסטער... נור וואָס האָסט דו זיך עפּעס אזוי צושריגען?"

„כ'שריי, ווייל איהר רעדט מיר עפּעס אלע, אזוי ווי די שפּיאָ־נען — „ביסט אזוי פריה געקומען — וואוהין געהסט דו? — וואָס טראָגסט דו דאָרט?... וואָס געהט דאָס אייך אלצדינג אָן?"

מאַשאַ האָט איהם אָנגעקוקט מיט דורכדרינגענדע בליקען און מיט א טאָן פון פאַרוואורף האָט זי זיך אָבגערופען:

„איי, איי, איליא — וואָס פאַר א בעל גאוה'ניק דו ביסט עס אביסעל געוואָרען!"

„טו כאַפּט אייך אלעמען דער טייוועל!" האָט לונעוו געשאָלטען. זיך אנידערזעצענדיג ביים טיש. מאַשאַ האָט זיך געפיהלט בעליידיגט. האָט דערלאַנגט אויף איהם א בייזען קוק און האָט זיך אָבגעקעהרט אָן א זייט און גענומען בלאָזען אין קוימען פון סאַמאָוואר. דאָס צאַרטע, קליינע מיידעל האָט אלע ווײַלע א טרייסעל געטהאָן מיט איהרע שוואַרצע לאָקען און זיך צוהוסט, ווען דער רויך איז איהר אריין אין די אויגען. איהר געזיכט איז געווען מאָגער, און די דונקעלע רינגען

ארום איהרע ברעמען האבען נאך איהרע אויגען קענטיגער, גלענצענ־דער געמאכט. זי איז געווען עהנליך צו יענע בלומען, וואס שפראצען אויף אין די פערוואקסענע ווינקלען פון גארטען, צווישען גראז און קראפעווע...

איליא האט געקוקט אויף איהר און געטראכט דערפון, ווי אזוי דאס דאזיגע קינד לעבט זיך דא אליין אין איהר אונטער דר׳ערדיגער גרוב, ווי עס ארבייט אזוי ווי די ערוואקסענע מענשען, ווייסט פון קיין שום פרייד ניט, וועט פיליכט קיינמאל אין לעבען דערפון ניט וויסען און שטענדיג בלייבען אין דער דאזיגער ענגשאפט, אין דעם דאזיגען שמוץ. ער אבער קען אצונד, ווען ער וויל נור, לעבען אזוי, ווי ער האט זיך שטענדיג געוואונשען צו לעבען — אין רוה און אין ריינקייט. ביי דעם געדאנק איז איהם עפעס פרעהליך געווארען אויפ׳ן הארצען, אבער ער האט זיך אין דערזעלבער צייט געפיהלט שולדיג פאר מאשא׳ן אין די אויגען.

„מאשא!" האט ער זיך פלוצלונג אבגערופען.

„נא, וואס איז, דו ווילדער דו?" האט זיך געלאזט הערען מא־שא׳ס דין קול׳כעל.

„דו ווייסט... איך בין זעהר א שלעכטער מענש," האט לונעוו געזאגט און די שטימע זיינע האט געציטערט, בשעת ער האט איי־בערגעוואויגען ביי זיך אין הארצען די פראגע: צי זאל ער איהר׳ס דערצעהלען אדער ניט?

מאשא האט זיך אומגעדרעהט צו איהם און האט איהם אנגעקוקט מיט א שמייכעל.

„ס׳איז ניטא קיינער, ווער ס׳זאל דיר אמאל דורכברעכען די ביי־נער — אט דאס איז עס! דו שרעקליכער מענש וואס דו ביסט!"

„נא, דו האב נור אקארשט געדולד!" האט זיך איליא אבגערו־פען.

„מיט דיר דארף מען גאר קיין געדולד ניט האבען!" האט מאשא געענטפערט, און צוגעהענדיג שנעל צו איהם, האט זי האסטיג און מיט א בעטענדיגען טאן ווייטער געזאגט: „הער אקארשט, איליא, ליעבינקער — בעט דיין פעטער, ער זאל מיך מיטנעהמען מיט זיך — יא? בעט עס איהם! גאנץ טיעף וועל איך זיך פאר דיר פערבויגען

און דיך דאנקען דערפאר!"

„וואוהין ווילסט דו דען געהן?" האָט א פרעג געטהאָן איליא, וועלכער איז געווען שטארק פערנומען מיט זיין געדאנק און האָט זיך ווייניג וואָס צוגעהערט צו איהרע רייד.

„צו די הייליגע ערטער, מיין טהייערער — בעט איהם!"

זי האָט צונויפגעלייגט די הענד און איז געשטאַנען פאר איהם אזוי ווי פאר א הייליגען בילד, און איהרע אויגען זיינען בשעת מעשה פול געוואָרען מיט טרעהרען.

„ווי שעהן דאָס וואָלט געווען!" האָט דאָס מיידעל געזאָגט מיט א זיפץ. „אזוי, אין פריהלינג־צייט... דורך פעלדער און וועלדער... איך וואָלט געגאנגען אלץ ווייטער און ווייטער... יעדען טאָג טראכט איך דערפון, יא, ס'חלום'ט זיך מיר זאָגאר בסדר, אז איך געה און געה... מיין ליעבינקער, ווי גוט ס'וואָלט געווען, ווען איך... זעה, רעד מיט דיין פעטער, זאָג איהם, ער זאָל מיך מיטנעהמען! ער פאָלגט דאך דיר... זיין ברויט וועל איך ניט עסען... כ'וועל אויפ'ן וועג נדבות בעטען... כ'בין אזוי קליין — נישקשה, מען וועט מיר שוין געבען וואָס עס איז. וועסט עס טהאָן, איליושא? די האנד וועל איך דיר דערפאר קושען!..."

און פלוצלונג האָט זי אָנגעכאפּט זיין האנד און האָט זיך אָנגעבויגען איבער איהר. איליא האָט זי אָבגעשטויסען פון זיך און האָט זיך מיט אימפעט אויפגעכאפּט פון שטוהל.

„נאריש מיידעל!" האָט ער גאנץ הויך א געשריי געטהאָן. „וואָס טהוסט דו פאָרט, איך האָב דערוואָרגען א מענשען..."

ער האָט זיך אליין דערשראָקען פאר די ווערטער, וואָס ער האָט ארויסגערעדט און האָט גלייך ווייטער געזאָגט:

„אפשר.. אפשר האָב איך מיט די הענד גאָר א זעהר שלעכטע זאך אָבגעטהאָן... און דו ווילסט זיי קושען?"

„אבער לאָז מיך, איך בעט דיך!" האָט זיך מאשא אָבגערופען און איז פון דאָס ניי צוגעגאנגען גאנץ נאָהענט צו איהם. „וואָס פאר אן אונגליק שטעקט דען דערין? נו, אודאי וועל איך זיי דיר קושען! פעטרוכא איז ערגער פאר דיר, און דאך קוש איך איהם פאר יעדעם שטיקעל ברויט די האנד... מיר איז עס דערווידער, אבער ער וויל

אזוי — נו, גיב איך איהם א קוש אין האנד. און דערצו קנייפט ער מיך און בעטאפט מיך נאך... דער אונפערשעהמטער!"

איליא'ן איז מיט אמאל געווארען לייכט און פרעהליך אויפ'ן הארצען — אפשר דערפון, וואס ער האט ארויסגערעדט יענע שרעקליכע ווערטער, און פיליכט אויך מחמת דעם וואס ער האט ניט אלץ אויסגעזאגט. ער האט א שמייכעל געטהאן, און שטילערהייט, מיט א ווייכען קול האט ער זיך אנגערופען צו מאשא'ן:

„גוט, איך וועל עס פועל'ן ביים פעטער! ביי גאט, איך וועל עס פועל'ן ביי איהם! דו וועסט געהן מיט איהם אויף קבר אבות... כ'וועל דיר אויך מיטגעבען געלד אויפ'ן וועג..."

„דו מיין גוטינקער!" האט מאשא אויסגעשריגען, איז א שפרונג געטהאן צו איהם און איהם ארויפגעפאלען אויפ'ן האלז.

„טו לאז שוין אמאל אב! הער אויף!" האט לונעוו ערנסט געזאגט. „כ'האב דאך דיר געזאגט — דו וועסט מיטגעהן. וועסט בעטען גאט פאר מיר, מאשוטקא!"

„פאר דיר? אה גאט!"...

אין דער טהיר האט זיך בעוויזען יאקאוו און האט פערוואונדערט א פרעג געטהאן מאשא'ן:

„וואס קוויטשעסט דו פארט אזוי? מען הערט עס אויפ'ן הויף אפילו!"

„יאשא!" האט דאס מיידעל פרעהליך א געשריי געטהאן און גענומען האסטיג דערצעהלען: „איך געה אוועק פון דאנען... אויף די הייליגע קברים... זיי געזונד! איליא האט מיר פערשפראכען צו צורעדען דעם הויקער... ער וועט מיך מיטנעהמען!"

און זי האט געלאכט, אויסער זיך פאר גליק.

„און ער וועט עסווירקליך טהאן?" האט יאקאוו פערטראכטערהייט א פרעג געטהאן זיין פריינד.

„פארוואס ניט? זי וועט איהם ניט זיין אין וועג... און פאר איהר איז עס גאנץ גוט. זעה נאטש, ווי זי זעהט אוים — גאנץ פערשימעלט, עפעס גארניט ווי קיין מענש..."

„יא, געווים..." האט יאקאוו געזאגט. ער איז אנשוויגען געווארען אויף א ווייל און דערנאך האט ער אנגעהויבען שטיל צו פייפען.

„וואָס איז דיר אַזוינס?“ האָט איהם איליאַ געפרעגט.

„אַצונד בין איך אין גאַנצען פערלאָרען! כ׳בלייב איינער אַליין דאָ, אַזוי ווי די לבנה אין הימעל...“

„דינג זיך אַ ביאַנקע...“ האָט זיך איליאַ אָבגערופען מיט אַ געלעכטער.

„בראַנפען וועל איך טרינקען,“ האָט יאַקאָוו געזאָגט צושאָקלענדיג מיט׳ן קאָפּ.

מאַשאַ האָט איהם אָנגעקוקט, האָט אַראָבגעלאָזען דעם קאָפּ איבער דער ברוסט און איז צוגעגאַנגען צו דער טהיר. פון דאָרט האָט זי מיט אַ טרויעריגען טאָן יאַקאָוו׳ן געמאַכט אַ פאָרוואורף:

„וואָס פאַר אַ שוואַכער מענש דו ביסט עס אביסעל, יאַקאָוו!“

„און איהר זייט, הייסט עס, שטאַרק! לאָזט איבער אַ פריינד אויף הפקר!... שעהנע מענשען זייט איהר, ניטאָ וואָס צו ריידען! ווי אַזוי זאָל איך אַריבערטראָגען דאָס לעבען — אָהן אייך?“

מיט אַ פינסטערער מינע האָט ער זיך אַנידערגעזעצט ביים טיש, אַנטקעגען איליאַ׳ן, און האָט זיך אָנגערופען:

„זאָל איך אפשר אויך מיטגעהן מיט טערענטי׳ן — אין דער שטיל, קיינער זאָל ניט וויסען, ווי?“

„טהו׳ס... איך וואָלט אַנטלאָפען!...“ האָט איהם איליאַ אַן עצה געגעבען.

„ד ו!... אָבער מ י ר וועט דער טאַטע נאָכשיקען די פּאָליציי!“

זיי זיינען אַלע דריי אַנשוויגען געוואָרען אויף אַ ווייל־ע. און דערנאָך האָט יאַקאָוו אָנגעהויבען מיט אַ געצוואונגענער פרעהליכקייט:

„ס׳איז דאָך אַזוי גוט, שכור צו זיין! מען טראַכט פון גאָרנישט, מען פערשטעהט גאָרנישט... און מען לעבט אַ גוטען טאָג...“

מאַשאַ האָט אַרויפגעשטעלט דעם סאַמאָוואַר אויפ׳ן טיש, און שאָקלענדיג מיט׳ן קאָפּ האָט זי געזאָגט:

„אַך, דו... שעהמסט זיך גאָרניט צו ריידען אַזוי?“

„דו קענסט דערפון ניט ריידען,“ האָט זיך יאַקאָוו אָבגערופען מיט כעס. „דער פאָטער דיינער קוקט זיך ניט אום אויף דיר... לאָזט

דיך טהאן, וואס דו ווילסט... לעבסט זיך נאך דיין אייגענעם ווילען נאך..."

„א שעהן לעבען!" האט מאשא געענטפערט. „אנטלויפען וואלט איך געוואלט, זיך גארניט אומקוקען אפילו אויף אזא מין לעבען..."

„ס'געהט אונז אלעמען שלעכט," האט איליא געזאגט אין דער שטיל און איז ווידער אריינגעפאלען אין א ים פון מחשבות.

יאקאוו האט פערטראכטערהייט ארויסגעקוקט דורכ'ן פענסטער און אזוי ווי צו זיך אליין גערעדט:

„ווען מען וואלט זיך געקענט זוי עס איז ארויסרייסען פון דעם אלעמען, אנטלויפען... ערגעץ וואו!... זיצען אין וואלד, ביי א טייך, און נאכדיינקען איבער אלצדינג..."

„דאס וואלט געווען א נארישער מיטעל, צו אנטלויפען פון לעבען!" האט זיך איליא אבגערופען מיט פערדרוס.

יאקאוו האט מיט א פארשענדען בליק א קוק געטהאן איליא'ן גלייך אין געזיכט אריין און דערנאך האט ער מיט א האלבען מויל געזאגט:

„דו ווייסט — כ'האב געפונען א בוך..."

„וואס פאר א בוך?"

„א גאנץ אלטען... ס'איז אין לעדער געבונדען, ס'זעהט אויס ווי א תהלים, און איז אייגענטליך... אן אפיקורס'ישעס בוך. כ'האב עס געקויפט ביי א טאטער פאר זיבעציג קאפיקעס..."

„ווי הייסט עס?" האט איליא א פרעג געטהאן סתם אזוי אין דער וועלט אריין. ער האט גאר קיין חשק ניט געהאט צו ריידען, נור ער האט געפיהלט, אז דאס שווייגען קען נאך ווערען געפעהרליך פאר איהם, האט ער זיך דעריבער אנגעטהאן א כח, אריינצוגעהן מיט זיין פריינד אין א געשפרעך.

„דאס לעדער-בלעטעל איז אבגעריסען," האט יאקאוו געמעלדעט מיט א נידעריגער שטימע — „אבער ס'רעדט זיך דארט מכח דעם אורשפרונג, דעם סאמע אנפאנג פון אלץ, וואס געפינט זיך אויף דער וועלט. ס'איז שווער צו לייענען... און שוידערליך איז דאס... ס'שטעהט דארט, אז פריהער האט טהאלעס פון מילעט געפארשט נאך דעם אורשפרונג פון דער וועלט: „ער האט געזאגט, אז אלץ שטאמט

אָב פון וואסער, און אז גאָט געפינט זיך אין אלצדינג, ער איז די נשמה, די לעבענס־קראַפט פון יעטוועדער זאַך.“ און דאָן איז געווען נאָך אַן אפיקורס מיט׳ן נאָמען דיאַגאָראַס, וועלכער האָט גערדרונגען, אַז ס׳איז ניטאָ קיין איין איינציגער גאָט“ — ער האָט אַלזאָ ניט גע־גלויבט אין גאָט. און אויך עפיקור ווערט דאָרט דערמאָנט; ער זאָגט, אַז „ס׳איז אַפילו יאָ פאַראַן איין גאָט, אָבער ער זאָרגט זיך פאַר קיינעם ניט און קיינער געהט איהם ניט אָן.“ דאָס הייסט אַלזאָ — ווען ס׳איז אַפילו יאָ פאַראַן אַ גאָט, האָט ער אויך די מענשען גאָר אין זינען ניט... אַזוי פערשטעה איך עס וויינינגסטענס. לעב זיך דיר ווי דו ווילסט — ניטאָ קיינער ווער ס׳זאָל זיך אומקוקען אויף דיר וואָס דו טהוסט...“

איליא האָט זיך אויפגעהויבען פון שטוהל, און פערקנייטשענדיג דעם שטערן האָט ער איבערגעשלאָגען דעם פריינד זיינעם די רייד:

„מען האָט געדאַרפט נעהמען דאָס דאָזיגע בוך און דיר פלעטען דערמיט דעם מוח!“

„פאַרוואָס?“ האָט זיך יאַקאָוו אָנגערופען שטאַרק פערוואונדערט. ער האָט זיך געפיהלט בעליידיגט פון איליא׳ס בעמערקונג.

„בדי דו זאָלסט עס מעהר ניט לייענען — דומקאָפּ וואָס דו ביסט! און יענער, וואָס האָט דעם בוך געשריבען איז אויך אַזאַ דומ־קאָפּ ווי דו!“

לונעוו האָט זיך אַ ווײַלע אַרומגעדרעהט אַרום טיש, דערנאָך האָט ער זיך אָנגעבויגען איבער זיין פריינד און האָט אָנגעהויבען צו שרייען אויפ׳ן קול מיט פייער און צאָרן אויף יאַקאָוו׳ן, פונקט ווי ער וואָלט איהם מיט אַ האַמער געקלאַפּט איבער׳ן גרויסען קאָפּ זיינעם.

„ס׳איז פ א ר א ן אַ גאָט! הערסט דו? ער זעהט אַלץ! ער ווייסט אַלץ! לעבען איהם — איז קיינער ניטאָ! דאָס לעבען איז דיר נעגעבען געוואָרען, כדי דיך צו לייטערן, און די זינד, כדי דיך אויס־צופּרואוועון. וועסט דו ביישטעהן דעם נסיון — אָדער ניט? ביסט דו ניט ביינעשטאַנען — וועט קומען אויף דיר אַ שטראַף... מעגסט זיכער זיין, אַז זי וועט קומען! ניט פון׳ם מענשען קריגסט דו דיין שטראַף — גאָר פון איהם... פערשטעהסט? אָבער זיכער מעגסט דו זיין — זי וועט ניט אויסענבלייבען, די שטראַף!...“

„שא! האלט איין דעם גרים־צארן!" — האט זיך יאקאוו אנגע־רופען. „האב איך דען עפעס געזאגט וועגען דעם?"

„אלץ איינס, צי דו האסט יא געזאגט, צי ניט! מעגסט דו זיין מיין ריכטער, הא?" האט זיך לונעוו צושריגען מיט אן אונבעגרייפ־ליכען צארן, וועלכער איז אויף איהם פלוצלונג אנגעקומען, און ער איז געווארען בלייך פאר אויפרעגונג. „קיין האר פאלט דיר נישט פון קאפ, אהן זיין ווילען. האסט געהערט? און אויב איך האב א זינד בעגאנגען — איז עס געוועזן זיין ווילען! דומקאפ איינער!"

„אט אפנים דו ביסט פון זינען אראב — אדער וואס?" האט יאקאוו געענטפערט שטארק דערשראקען, זיך אנשפארענדיג בשעת מעשה אן וואנד. „וואס פאר א זינד האסט דו דען בעגאנגען?"

דורכ'ן גערויש און טומעל, וואס האט אנגעגעבען מעשים אין זיינע אויערן, האט לונעוו געהערט יאקאוו'ס פראגע, און ס'איז איהם פארגעקומען, אזוי ווי א קאלטער ווינד וואלט אויף איהם א בלאז געטהאן. ער האט געקוקט מיסטרויאיש אויף יאקאוו'ן און אויף מא־שא'ן, וועלכע זיינען אויך אונרוהיג געווארען דורך זיין אויפרעגונג און זיין געשריי.

„איך רעד דאך נאר אזוי, בדרך משל," האט ער געזאגט מיט א האלב פערשטיקטער שטימע און האט זיך צוריק אנידערגעזעצט אויף זיין פלאץ.

„ביסט אפנים ניט געזונד," האט מאשא בעמערקט גאנץ שטיל.

„דיינע אויגען זיינען עפעס אזוי קאלעמוטנע," האט יאקאוו פון זיין זייט געזאגט און האט ניט אראבגענומען קיין אויג פון זיין פריינד.

איליא האט ניט ווילענדיג א מאך געטהאן מיט דער האנד אי־בער די אויגען און געענטפערט גאנץ שטיל:

„ס'איז גארנישט, ס'וועט איבערגעהן."

אין א פאר מינוט ארום האט ער דערפיהלט, אז ער וועט ווייטער ניט קענען אריבערטראגען דאס דאזיגע שמערצליכע, אונאנגענעהמע צוזאמענזיין מיט זיינע פריינד, און ער איז אוועק צו זיך אין צימער, ניט אבווארטענדיג אויפ'ן טהעע אפילו.

ווי ער האט זיך נאר אויסגעצויגען אויפ'ן בעט, איז דער פעטער טערענטי אריינגעקומען אין שטוב. זייט דער הויקער האט ביי זיך

אבגעמאכט, צו געהן אויף די הייליגע ערטער, זוכען א פערגעבונג אויף זיינע זינד, איז אויף זיין פנים געלעגען א קלאָהרער, גליקליכער אויס־דרוק, פונקט ווי ער וואָלט פון איצט אָן שוין געפיהלט דעם טעם פון פרייד, וואס די בעפרייאונג פון זיינע זינד וועט איהם פערשאפען. שטיל, מיט א שמייכעלע אויף די ליפען, איז ער צוגעגאנגען צו זיין פלימעניק'ס בעט, און זיך צופענדיג פאר'ן בערדעל, האט ער מיט א פריינדליכער שטימע געזאגט:

„כ'האָב פריהער געזעהן ווי דו ביסט געקומען אהיים... און איך האָב זיך געטראכט: „געה אקארשט אריין א ווייל'ע צו איהם און שמועס זיך מיט איהם אביסעל דורך!... מיר וועלען דאך שוין ניט לאנג זיין דא אין איינעם!“

„דו געהסט אלזא ווירקליך אוועק?“ האט איליא געפרעגט מיט א טרוקענעם טאָן.

„אזוי, ס'וועט נאָר ווערן אביסעל וואַרעמער, וועל איך ארויס... אויף דער „הייליגער וואך“ וואלט איך שוין געוואלט זיין אין קיעוו.“

„הער נאָר אקארשט! זאג, וואלסט אפשר געוואלט מיטנעהמען די קליינע מאשא'ן מיט זיך?“

„וואס? ניין, דאס געהט ניט,“ האט זיך דער הויקער אבגערופען, א מאך געבענדיג מיט דער האנד.

„טו הער אקארשט אויס,“ האט זיך איליא איינגע'עקשן'ט. „זי איז דא אין גאנצען איבעריג... און איז איצט אין די ריכטיגע יאָהרען... יאקאוו, פעטרוכא... און אזוי ווייטער... דו פערשטעהסט דאך וואס איך מיין? דאס דאָזיגע הויז דא איז פאר אלעמען אזוי ווי אן אב־גרונד... א פערפלוכט הויז! זאל זי געהן... אפשר וועט זי שוין גאר ניט קומען צוריק...“

„אבער ווי אזוי קען איך זי דען מיטנעהמען מיט מיר?“ האט טערענטי געזאגט מיט א וויינענדיגען קול.

„נעהם זי נאָר, נעהם זי מיט,“ האט איליא גע'טענה'ט זיינס. „קענסט פערטהאָן די הונדערט רובעל, וואס דו ווילסט מיר געבען, פאר איהר... איך דארף ניט האבען דיין געלד... און זי וועט פאר דיר בע־טען... איהר געבעט האט פיעל צו בעדייטען!...“

דער הויקער האָט זיך פערטראַכט און אין אַ ווײַלע ארום האָט ער זיך אַבגערופען:

„ס'האָט פיעל צו בעדייטען... דאָס שטימט! דאָס האָסט דו... גאַנץ ריכטיג געזאָגט... דאָס געלד אָבער קען איך פון דיר ניט נעהמען. דערמיט בלייבט עס אזוי ווי מיר האָבען אַבגעמאַכט... און וואָס איז שייך צו מאשקאַ'ן — וועל איך זיך מישב זיין..."

פעטער טערענטי'ס אויגען האָבען גליקליך איופגעשיינט, און זיך צובויגענדיג צו איליאַ'ן האָט ער מיט אַ פרעהליכער בעגייסטערונג גע־שעפּטשעט:

„וואָלסט וויסען מיט וואָס פאַר אַ מענשען איך האָב זיך נעכ־טען בעקענט, מיין ליעבינקער! מיט אַ בעריהמטען מענשען, פּיאָטר וואַסיליטש הייסט ער... האָסט נאָך גאַרנישט געהערט פון דעם ביבעל־קענער סיזאָוו? זעהר אַ קלוגער מענש! נאָר גאָט דער האַר אליין האָט איהם מיר צוגעשיקט... כדי ער זאָל בעפרייען מיין זעעלע פון'ם צווייפעל אין גאָט'ס גנאַד און לייטזעליגקייט צו מיר, זינדיגער מענש וואָס איך בין..."

איליאַ איז זיך געלעגען שטיל אויפ'ן בעט — איין איינציגען וואונש האָט ער געהאָט: דער פעטער זאָל אזוי גיך ווי מעגליך ארויס־געהן פון צימער און איהם לאָזען אליין. מיט האַלב פערמאַכטע אויגען האָט ער ארויסגעקוקט דורכ'ן פענסטער און האָט פאַר זיך געזעהן די הויבע, דונקעלע וואַנד פון שטאַל.

„מיר האָבען גערעדט מכח די זינד און וועגען דער רעטונג פון דער נשמה," האָט טערענטי ווייטער געשעפּטשעט מיט פרומקייט. „ער האָט צו מיר אזוי געזאָגט: „פּונקט ווי די דלאָטע דאַרף האָבען דעם שטיין, כדי ערשט אויף ריכטיג שאַרף צו ווערן, אזוי דאַרף דער מענש אויך האָבען די זינד, כדי זיין נשמה זאָל ווערן צובראָכען און ער זאָל זיך אנידערוואַרפען אין שטויב, גאָט דעם בארמהערציגען צו די פיס..."

איליאַ האָט אַ קוק געטהאָן אויפ'ן פעטער און מיט אַ שפּאָטישען שמייכעל האָט ער זיך אַנגערופען:

„זאָג נאָר — זעהט אָט דער ביבעל־קענער אפשר אזוי אויס ווי דער טייוועל?"

„ווי קען מען זיך גאָר אונטערשטעהן אזוי צו ריידען?" האָט

טערענטי אויסגעשריען, אַבטרעטענדיג אַ שריט צוריק. „דאָס איז דאָך אַ גאָטספּורכטיגער מענש!... אַ סך בעריהמטער איז ער נאָך ווי דיין זיידע אנטיפּא איז געווען... יאַ—אַ, ברודער!"

און מאכענדיג מיט'ן קאָפּ, אזוי ווי ער וואָלט גאָר ניט געקענט מוחל זיין איליאַ'ן פאַר די ווערטער זיינע, האָט ער דערביי צוגעקלאַפּט מיט די ליפּען.

„נאַ, זאָל זיין אזוי!" האָט זיך איליאַ אָבגערופען. „וואָס נאָך האָט ער אַ שטייגער געזאָגט?"

און פּלוצלונג האָט ער ארויסגעלאָזט אַ טרוקענעם, אונאנגענעהמען געלעכטער. דער פעטער איז נשתומם געוואָרען. האָט זיך אָבגערוקט פון איהם און געזאָגט:

„וואָס איז פאַרט מיט דיר?"

„גאָרנישט, גאָרנישט. ס'איז גאַנץ ריכטיג געווען דאָס, וואָס ער האָט געזאָגט, דער דאָזיגער ביבעל־קענער... ס'פּאַסט זיך גאַנץ גוט צו מיר... אַך, דער רוח זאָל עס כאַפּען! כ'בין איינפערשטאַנען מיט איהם... פונקט פאַר פונקט!..."

ער איז אנשוויגען געוואָרען, האָט ארייגעקוקט דעם פעטער גלייך אין די אויגען אריין און דערנאָך האָט ער זיך אויסגעדרעהט מיט'ן פּנים צו דער וואַנד.

„ער האָט אויך געזאָגט," האָט טערענטי פון דאָס ניי אָנגעהויבען, „אַז די זינד גיט דער נשמה פליגלען — פליגלען פון חרטה, אויף וועלכע זי הויבט זיך אויף ביז צו זיין כסא הכבוד, ביז צום טראָהן פון'ם אלמעכטיגען..."

„ווייסט גאָר וואָס?" האָט איהם איליאַ פּלוצלונג איבערגעשלאָגען מיט אַ שמילען געלעכטער — „דו אליין סאַמעוועסט זיך אויף אביסעל אין דעם שטן!"

דער הויקער האָט אויסגעשטרעקט די אָרעמס אַז אַ זייט, אזוי ווי אַ גרויסער פויגעל, וואָס צושפּרייט זיינע פליגלען, און איז געבליבען שטעהן אזוי ווי פערגליווערט פון שרעק און ענטריסטונג. לונעוו אָבער האָט זיך אויפגעזעצט אויפ'ן בעט, האָט מיט דער האַנד אָבגעשטויסען דעם פעטער פון זיך און מיט אַ ביטערען טאָן געזאָגט:

„טראָג זיך אָב פון מיר!"

טערענטי האָט זיך אויף גיך א הויב געטהאָן און איז געבליבען שטעהן אין מיטען שטוב, שאָקלענדיג מיט'ן הויקער זיינעם. מיט אונ־רוהיגע בליקען האָט ער געקוקט אויף זיין פּלימעניק, וועלכער איז געזעסען אויפ'ן בעט, אַנגעשפּאַרט אָןביידע אָרעמס, מיט די אַקסלען אין דער הויך און דעם קאָפּ אַראָבגעזונקען טיעף איבער דער ברוסט.

„אָבער ווי איז, אז איך וויל קיין חרטה ניט האָבען?“ האָט איליא א פרעג געטהאָן מיט א טאָן פון עקשנות. „ווי איז, אז איך טראַכט זיך א שטייגער אָט אזוי: איך האָב דאָך ניט געוואָלט זינדיגען.. אלץ איז דאָך פון זיך אליין געקומען... אלצדינג קומט נור פאַר מחמת גאָט וויל אזוי... היינט נאָך וואָס דאַרף איך זיך קריינקען און אָבעסען דאָס האַרץ דערפון? ער ווייסט אלץ און ער פיהרט אלצדינג... ווען ער וואָלט ניט געוואָלט, וואָלט ער מיך אָבגעהאַלטען... אלא אז ניט, האָב איך געהאַט פאָלקאָמען רעכט אין דעם, וואָס איך האָב געטהאָן! אלע מענשען לעבען אין אונגערעכטיגקייט און זינד, וויפיעל א שטייגער טהוען דען תשובה?... נאַ, וואָס האָסט דו דערויף צו זאָגען?“

„איך פערשטעה גאַר דיינע ווערטער ניט — גאָט איז מיט דיר!“ האָט פעטער טערענטי געענטפערט טרויעריג און האָט דערביי א זיפץ געטהאָן.

„פערשטעהסט מיך ניט,“ האָט זיך איליא אָבגערופען מיט א געלעכטער, „טו רעד בעסער גאַרניט מיט מיר... לאָז מיך צורוה!...“

ער האָט זיך ווידער אויסגעשטרעקט אויפ'ן בעט און אין א ווײַלע אַרום האָט ער זיך אָנגערופען צו טערענטי'ן:

„איך גלויב טאַקי, אז איך בין קראַנק...“

„דאָס ווייזט מיר אויך אויס,“ האָט דער פעטער געזאָגט.

„כ'מוז שלאָפען.. געה, לאָז מיך אליין... איך וויל שלאָפען...“

אז איליא איז געבליבען אליין, האָט ער געפיהלט, אז אין קאָפּ ביי איהם דרעהט עס און רוישט אזוי ווי אין א קאָכיגען קעסעל. דאָס אלעס, וואָס ער האָט איבערגעלעבט אין די עטליכע שטונדען, האָט זיך צונויפגעגאָסען אין איינעם און ס'איז געוואָרען דערפון עפּעס א מין שטיקענדער, הייסער טומאן, וואָס האָט זיך איהם געלייגט שווער אויפ'ן האַרצען. און עס האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אז ער געפינט זיך שוין פון א לאַנגע צייט אָן אין דעם דאָזיגען שמערצליכען צושטאַנד, אז

ניט הײַנט, נאָר עפּעס אַמאָל, שױן לאַנג, לאַנג צוריק האָט ער דערװאָר־גען דעם אַלטען...

ער האָט צוגעמאַכט די אױגען און איז געבליבען ליגען אױפ׳ן בעט, ניט ריהרענדיג זיך פון אָרט. אין זײַנע אױערן האָט אָבגעקלונ־גען דעם אַלטען׳ס קװיטשיגע שטימע:

„נאַ, װײַז אַקאָרשט אַהער די מטבעות דײַנע — אָבער גיכער, גיכער!"

און דערנאָך האָט ער דערהערט זײַן הײזעריגען װעה־געשרײ:

„אום גאָטעס װילען... טײַבעלע מײַנס!"...

די רױהע שטימע פון׳ם סוחר מיט דער שװאַרצער באָרד, מאַשאַ׳ס ריהרענדע בקשה, די װערטער פון׳ם אַלטען אפּיקורס׳ישען בוך און די פרומע רײד פון דעם ביבעל־קענער — דאָס אַלץ האָט זיך איצט גע־פּלאָנטערט און געמישט אין זײַן מוח. איהם האָט זיך עפּעס אױסגע־דוכט, אַז אַלצדינג זינקט אונטער איהם, און זינקענדיג ציהט עס איהם אױך אַראָב טיעף, טיעף אין אָבגרונד. די מורא האָט איהם אָבגעלאָ־זען — ער האָט נאָר געדאַרפט זיך אױסרוהען, שלאָפען, פערגעסען. און ער איז אײַנשלאָפען געװאָרען...

אַז ער האָט זיך אױף מאָרגען אין דער פריה אױפגעכאַפּט, האָט ער פון דער העל־בעלײַכטעטער װאַנד אַנטקעגען פענסטער דערזעהן, אַז ס׳האָט אױסגעבראָכען אַ קלאָהרער, פראָסט־קאַלטער טאָג. דער קאָפּ האָט זיך איהם נאָך געמישט, אָבער אױפ׳ן האַרצען איז איהם לײַכטער, רוהיגער געװאָרען. ער האָט געזוכט זיך צו דערמאָנען װאָס נעכטען האָט פּאַסירט, האָט זיך עפּעס אַזױ װי צוגעהערט צו זיך אַלײן און אין איהם האָט זיך געיאָװעט אַ געפיהל, אַז ער װאָלט שױן איצט געװאָוסט, װי אַזױ זיך צו בענעהן. אין אַ האַלבע שעה אַרום איז ער, מיט זײַן הױזירער־קעסטעל אױף דער ברוסט, אַרױס אין גאַס. העל האָט די זונן אַראָבגעשײַנט און איליאַ איז געגאַנגען רוהיג און האָט געפינ־טעלט מיט די אױגען און בעטראַכט די פערבײַגײַגעהער, װאָס זײַנען איהם געקומען אַנטקעגען. אַז ער איז פערבײַגעגאַנגען אַ קירכע, האָט ער אַרונטערגענומען זײַן היטעל און זיך איבערגע׳צלם׳ט. אױך בײַ דער צערקװע, װאָס איז געשטאַנען לעבען פּאָליועקטאָװ׳ס פערשלאָ־סענעם מאַגאַזין, האָט ער זיך גע׳צלם׳ט און איז פערבײַגעגאַנגען אָהן

א שפור פון מורא אדער בעדויערן. אזוי ווי קיין זאך וואלט גאר ניט געשעהן. ארום מיטאג־צייט איז ער געזעסען אין א שענק און געלייענט וועגען דער ערמארדונג פון דעם געלד־וועקסלער. דער סוף פון ארטיקעל האט געלויטעט:

„די פאליציי נעהמט אן די שטרענגסטע מאסרעגלען צו פאקען דעם מערדער.“ אז איליא האט איבערגעלייענט די דאזיגע ווערטער, האט ער שמייכלענדיג געשאקעלט מיט'ן קאפ: ער איז געווען פעסט איי־בערצייגט ביי זיך, אז מען וועט דעם מערדער קיינמאל אין לעבען ניט כאפען, אויב ער אליין וועט ניט וועלען, מען זאל איהם פאקען...

14.

דעם זעלבען טאג, פארנאכט, האט אלימפיאדא אריבערגעשיקט איהר דיענסט־מיידעל צו איליא'ן מיט א בריעף, אין וועלכען עס זיי־נען געשטאנען פאלגענדע ווערטער:

„קום צו ארום ניין אזייגער צו דעם ברעג פון דער קוזענצקאיא־גאס, אין די בעדער.“

אז איליא האט דורכגעלייענט דיזע ווערטער האט ער געפיהלט אזוי ווי טיעף אין איהם וואלט זיך אלעס צונויפגעצויגען מיט א קראמפף און אזוי ווי די גאנצע נשמה זיינע וואלט אויפגעציטערט פון פראסט. ער האט ווידער אמאל דערזעהן פאר זיך דעם לייכטזיניגען אויסדרוק פון זיין געליעבטער, און אין זיינע אויערן האבען געקלונגען די שארפע, בעליידיגענדע ווערטער:

„קיין אנדער צייט האסט דו שוין גאר ניט געקענט געפינען, ווען צו קומען?“

ער האט ארומגעקוקט דעם בריעף פון אלע זייטען און האט בשום אופן ניט געקענט פערשטעהן צו וואס אלימפיאדא האט איהם איי־נגענטליך בעשטעלט אהין, אויף יענעם פלאץ.

און מיט אמאל האט ער עפעס אזוי ווי מורא געקראגען, עס צו בעגרייפען, און זיין הארץ האט אנגעהויבען שטארק צו קלאפען. ארום ניין אזייגער איז ער פינקטליך געווען אויף יענעם ארט. אז ער האט דערזעהן אלימפיאדא'ס הויכע געשטאלט, צווישען די פערשיעדענע

פרויען, וואָס האָבען ארומגעשפּאַצירט פּאָר־ווייז אָדער איינציג־ווייז לעבען די בעדער, האָט זיך נאָך זיין מורא פערשטארקט. אָלימפּיאַדאַ איז נעגאַנגען אין אַן אַלטען פעלץ און אויפ'ן קאָפּ האָט זי געטראָגען אַ טיכעל וואָס האָט בעדעקט כמעט דאָס גאַנצע געזיכט איהרס און איליאַ האָט מעהר ניט געקענט זעהן נאָר איהרע אויגען. שטיל, ניט אויסריידענדיג קיין וואָרט, איז ער געבליבען שטעהן לעבען איהר...

„קום!“ האָט זי געזאָגט, און גלייך נאָכדעם האָט זי שטילער־הייט צוגעלייגט:

„שטעל אויף דעם קאָלנער...“

זיי זיינען דורכגעגאַנגען דעם קאָרידאָר פון באָד, האָבען אָבגע־קעהרט די פּנים'ער אַן אַ זייט, עפּעס אַזוי ווי זיי וואָלטען זיך געשעהמט צו קוקען איינע אויף די אַנדערע. דערנאָך זיינען זיי אויף גיך אריין אין אַ בעזונדער שטיבעל, וואָס זיי האָבען גענומען פאַר זיך. אָלימפּיאַ־דאַ האָט גלייך אַראָבגעוואָרפען די פּאַטשיילע פון קאָפּ, און אַז איליאַ האָט דערזעהן איהר רוהיג געזיכט, וואָס איז געווען רויזיג און אָנגע־פלאַמט פון פראָסט, האָט ער אויך געקראָגען אַביסעל מוטה. אין דער־זעלבער צייט אָבער האָט ער געפיהלט, אַז עס איז איהם אונאַנגענעהם געווען צו זעהן, ווי זי איז אַזוי רוהיג ביי זיך. זי האָט זיך אַנידערגע־זעצט לעבען איהם אויפ'ן קאַנאַפּע, און ארייננקוקענדיג איהם גלייך אין געזיכט אריין האָט זי זיך אָבגערופען:

„דו, עקשן מיינער! איצט וועלען מיר באַלד ביידע דאַרפען שטעהן פאַר'ן סליעדאַוואַטעל...“

„פאַרוואָס עפּעס?“ האָט איליאַ געפרעגט, זיך אָבווישענדיג די וואָנציעס.

„קוק איהם נור אָן, ווי תמ'עוואַטע ער מאַכט זיך דאָס!.. פּונקט ווי ער וואָלט גאָרניט געוואוסט,“ האָט אָלימפּיאַדאַ געזאָגט שטילער־הייט, מיט אַ שפּאַטישען אויסדרוק.

דערנאָך האָט זי צונויפגעצויגען די ברעמען, און מיט אַן ערנס־טען טאָן האָט זי גאַנץ שטיל געזאָגט צו איליאַ'ן:

„שטעל זיך פאָר, היינט אין דער פריה איז אַ געהיים־פּאָליציסט געווען ביי מיר! וואָס זאָגסט דו דערצו?“

איליא האט א קוק געטהאן אויף איהר און מיט א טרוקענעם טאן האט ער געענטפערט:

„וואס געהט עס מיך אן? לאז מיך צורוה מיט דיינע געהיים־פאליציסטען און איבערהויפט מיט אלצדינג, וואס דו טהוסט. זאג מיר גאנץ איינפאך, נאך וואס האסט דו מיך גערופען אהער און דערצו נאך אזוי בעהאלטען, קיינער זאל ניט בעמערקען?"

אלימפיאדא האט איהם מיט א פארשענדען בליק אריינגעקוקט אין געזיכט אריין און מיט א ביטערן שמייכעל האט זי זיך אבגערופען:

„אה, כ'האב גאר פערגעסען! דו שפיעלסט נאך אלץ דעם בעליידיגטען.. נא, דערפאר האב איך אצונד קיין צייט ניט. הער אקארשט אויס איצט וואס איך האב דיר צו זאגען: אז דער סליעדע־וואטעל וועט דיך פערהערען און וועט דיך פרעגען. ווען דו האסט זיך בעקענט מיט מיר, און צי ביסט דו אפט געוועזען ביי מיר אין הויז, זאלסט דו זאגען דעם אמת, אלעס גאנץ גענוי ווי ס'איז געוועזען, דו הערסט?"

„איך הער," האט איליא געענטפערט און האט געשמייכעלט.

„און טאמער פרעגט ער דערנאך עפעס וועגען דעם אלטען — טו זאג, אז דו האסט איהם קיינמאל ניט געזעהן. קיינמאל ניט. ווייסט גארנישט פון איהם. האסט נישט געהערט, אז איך וועל אויפגעהאל־טען פון עמיצען.. דו פערשטעהסט?"

זי האט איליא'ן דורכגענומען מיט איהרע בליקען. ער האט גע־פיהלט, ווי אין זיין מוח קומט ביסלאכווייז ארויף א בייזער געדאנק, וועלכער האט איהם שטארק דערפרעהט. ס'האט איהם אויסגעוויזען, אז אלימפיאדא האט מורא פאר איהם, און ער האט געקראגען א שטארקען חשק, זי צו ערגערן, צו מוטשען. ער האט צונויפגעדריקט די אויגען, און שמייכלענדיג, ניט אויסריידענדיג קיין ווארט, האט ער איהר גנב'יש אריינגעקוקט גלייך אין געזיכט אריין.

איהר געזיכט האט אנגעהויבען ציטערן, און ווערענדיג בלייך ווי קאלך האט זי געגעבען א טראט צוריק און שטילערהייט, שעפטשענ־דיג געפרעגט:

„וואס איז דיר אזוינס געשעהן? וואס קוקסט דו מיך אזוי אן? איליא! איליא!"

„זאג מיר — פארוואס זאל איך ליגען זאגען?" האט ער געפרעגט

און האָט איהר מיט שפּאָט געוויזען די צייהן. „כ'האָב דאָך געזעהן דעם אַלטען ביי דיר אין שטוב..."

און אָנשפּאַרענדיג די עלענבויגען זיינע אויף דעם מאַרמאָרנעם שטיין פון טיש, האָט ער מיט אַ ביטערן צאָרן, לאַנגזאַם און שטיל, ווייטער געזאָגט:

„כ'האָב איהם דעמאָלט אָנגעקוקט. און האָב מיר געטראַכט: אָט דאָס איז ער אַלזאָ, וואָס שטעהט מיר אין וועג, וואָס האָט מיין לעבען צובראָכען אויף שטיק־שטיקלאַך! און אויב איך האָב איהם דאַמאָלסט ניט דערוואָרגען..."

„זאָג קיין ליגען ניט!" האָט אָלימפּיאַדאַ אַ געשריי געטהאָן, אַ קלאַפּ געבענדיג בעת מעשה מיט דער האַנד אָן טיש... דו לייגסט דאָך — ער איז דיר קיינמאָל ניט געשטאַנען אין וועג!"

„פאַרוואָס עפּעס ניט?" האָט איליאַ אַ פרעג געטהאָן מיט אימפּעט.

„ער האָט דיר גאָרנישט געטהאָן. דו האָסט נור געדאַרפט וועלען, וואָלט איך איהם געגעבען דעם וועג. האָב איך דיר ניט געזאָגט, אַז אויב דו פערלאַנגסט נור, וועל איך איהם גאָר אָהן טענות וויזען די טהיר? דו האָסט געשוויגען דערויף, נאָר געשמייכעלט האָסט דו... דו האָסט מיך אין דער אמת'ן קיינמאָל ניט ליעב געהאַט! דו אַליין האָסט מיט דיין אייגענעם ווילען, זיך געטהיילט מיט איהם... דו גאָרנישט וואָס דו ביסט?"

„שווייג שטיל!" האָט איליאַ אויסגעשריגען. ער האָט זיך אויפגעכאַפּט פון דער קאַנאַפּע, נאָר אין דעמזעלבען אויגענבליק האָט ער זיך צוריק אַנידערגעזעצט, עפּעס אַזוי ווי די פרוי וואָלט איהם מיט איהר טאַדעל אַ וואַרף געטהאָן צו דער ערד.

„איך וויל ניט שווייגען!" האָט זי געשריגען אויפ'ן קול. „כ'האָב דיך געליעבט, ווייל דו ביסט געוועזן אַ שעהנער, געזונדער יונג... און דו, וואָס האָסט דו מיר אָנגעטהאָן? האָסט מיר אַשטייגער געזאָגט: אָלימפּיאַדאַ, קלייב אויס—איהם אָדער מיך? האָסט עס געזאָגט? ניין, דו ביסט נור געוועזן... אַ פערליעבטער קאַטער, ווי אַלע אַנדערע..."

פון דעם בעליידיגענדען פאָרוואורף איז איליאַ געוואָרען מלא רציחה. ס'איז איהם געוואָרען פינסטער אין די אויגען, און מיט אַ

צונויפגעדריקטען קולאק איז ער פון דאָס ניי אויפגעשפרונגען:

„וואַרט אקאַרשט!" ווי דערוועגסט דו זיך?"

„שלאָגען ווילסט דו מיך, האַ? נו, שלאָג נור, שלאָג!" האָט זי געשריגען מיט בליצענדע אויגען און האָט בשעת מעשה געקריצט מיט די ציינער פאַר אויפרעגונג. „נאַ, קענסט שלאָגען! און איך ריים גלייך אויף די טהיר און שריי, אַז דו האָסט איהם דער'הרג'עט, נאָכדעם ווי מיר האָבען זיך ביידע צונויפגערעדט וועגען דעם... נאַ, פאַרוואָס שלאָגסט דו ניט?"

איליא איז תחילת אזוי ווי געלעהמט געוואָרען פון שרעק, אבער דאָס געפיהל פון שרעק האָט איהם נור בעריהרט דאָס האַרץ און איז גלייך פערשוואונדען. ער האָט קוים וואָס געקענט אבכאַפּען דעם אַטהעם, עפּעס אזוי ווי אימיצער וואָלט איהם געהאַלטען פאַר'ן האַלז און איהם געוואָרגען.

ער האָט זיך ווידער אראָבגעלאָזט אויפ'ן קאַנאַפּע. א קורצע וויי־לע איז ער געבליבען שטיל, דערנאָך האָט ער ארויסגעלאָזט א געפּרעס־טען, האַלב פערשטיקטען געלעכטער. ער האָט געזעהן, ווי אָלימפּיאַדא האָט זיך געביסען די ליפּען און זיך אומגעדרעהט, אזוי ווי זי וואָלט געזוכט עפּעס אין דעם שמוציגען קעמערל, דורכגענומען פון פּאַרע און זייף. דערנאָך האָט זי זיך אנידערגעזעצט אויף דער קאַנאַפּע, האַרט לעבען טהיר, האָט אראָבגעלאָזען דעם קאָפּ און געזאָגט:

„לאָז נור, לאָז... דו טייוועל איינער!"

„וואָס דען וועל איך טהאָן?"

„אַז איך האָב דיך דערזעהן, האָב איך זיך געטראַכט: אָט דאָס איז דער ריכטיגער מאַן, דער וועט מיר קומען צו הילף, מיך ראַטע־ווען..."

„ליפּאַ!" האָט זיך איליא אנגערופען אין דער שטיל.

זי האָט זיך פון אָרט ניט געריהרט און קיין וואָרט ניט געענט־פערט.

„ליפּאַ!" האָט זיך איליא איבער א נייעם אָבגערופען, און מיט א געפיהל, עפּעס אזוי ווי ער וואָלט מיט אמאָל אראָבגעפאַלען אין א טיעפען אָבגרונד, האָט ער לאַנגזאַם, וואָרט ביי וואָרט, געזאָגט:

„דאָס האָב איך דעם אַלטען דערשטיקט... ביי גאָט!"

זי איז געבליבען אַ פּערציטערטע, האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ און האָט איהם אָנגעקוקט מיט גרויסע, אָפענע אויגען. דערנאָך האָ־בען איהרע ליפּען אָנגעהויבען ציטערן און מיט אַ פערשטיקטען קול האָט זי קוים מיט צרות ארויסגעבראכט פון מויל:

„נאַריש אינגעל!... זעה, ווי דערשראָקען ער איז!“

איליא האָט פערשטאַנען, אַז זי אַליין האָט זיך אויך דערשראָקען פאַר זיינע ווערטער, נאָר זי האָט דאָך ניט געגלויבט, אַז דאָס, וואָס ער זאָגט, איז אמת. ער האָט זיך אויפגעהויבען, איז צוגעגאַנגען צו איהר, און מיט אַ שמייכעל האָט ער זיך אוועקגעזעצט לעבען איהר. זי אָבער האָט איהם פּלוצלונג אַ כאַפּ געטהאָן פאַר'ן קאָפּ, איהם צוגעדריקט צו איהר ברוסט, און בעדעקענדיג זיינע האָר מיט קושען, האָט זי מיט איהר קלינגענדיגער שטימע געזאָגט:

„איליושקאַ! איליושקאַ! פאַרוואָס דערגעהסט דו מיר אַזוי די יאָהרען? איך בין דאָך געווען אַזוי צופרידען וואָס זיי האָבען איהם דערוואָרגען דעם אַלטען זשוליק...“

„דאָס האָב איך געטהאָן,“ האָט ער געזאָגט, צושאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ.

„טו שווייג זשע!“ האָט זי זיך אָנגערופען אונרוהיג. „איך בין צופרידען וואָס ער איז מעהר ניטאָ. זיי האָבען אַלע געמעגט האָבען אַזאַ סוף! אַלע, וועלכע האָבען מיך אָנגעריהרט!... נור דו אַליין האָסט זיך מיט מיר בעגאַנגען ווי אַ מענש... אין מיין לעבען ביסט דו דער ערשטער, ווען איך האָב בעגעגענט... דו אוצר מיינער!“

איהרע ווערטער האָבען איליא'ן וואָס וויטער אַלץ מעהר צור־געצויגען צו איהר. ער האָט זיך צוגעטוליעט מיט זיין געזיכט כמעט צו איהר ברוסט, און כאָטש ער האָט קוים געקענט אָבכאַפּען דעם אָטהעם, האָט ער פונדעסטוועגען פאַרט ניט געקענט זיך אָברייסען פון איהר, מחמת ער האָט געפיהלט, אַז זי איז דאָס איינציגע וועזען, וואָס שטעהט אַזוי נאָהענט צו איהם אַלס מענש, און אַז ער וועט איצט מעהר ווי שטענדיג זיך נויטיגען אין איהר פריינדשאַפט.

„אַז דו שטעהסט פאַר מיר אַזוי פריש און געזונד ווי אַ יונגער אייכענבוים... און קוקסט מיך אָן מיט צאָרן... דעמאָלט דערפיהל איך

די גאנצע נידעריגקייט פון מיין לעבען. און טאקי מחמת דעם האב איך דיך ליעב... צוליעב דעם שטאלץ דיינעם..."

איהרע שווערע טרעהרען זיינען אראבגעפאלען אויף לונעוו'ס געזיכט, און אז ער האט דערשפירט אויף זיך די ווארעמע טראפענס, האבען זיך איהם אליין גענומען גיסען בעפרייענדע טרעהרען איבער די באקען.

אבער זי האט אריינגענומען זיין קאפ אין די הענד, האט איהם געקושט אין די פייכטע אויגען, אויף די באקען און אויף די ליפען זיינע, און האט געזאגט:

„איך ווייס גאנץ גוט, אז דיך רייצט נור מיין שעהנקייט... אז דו ליעבסט מיך ניט מיט'ן גאנצען הארצען... און דו פעראורטהיילסט מיך... דו קענסט מיר בשום אופן ניט מוחל זיין... פאר מיין לעבען און פאר יענעם אלטען..."

„רעד ניט פון איהם," האט איליא געזאגט. ער האט זיך אבגעווישט דעם פנים מיט איהר פאטשיילע און האט זיך רוהיג אויפגעהויבען פון קאנאפע.

„זאל קומען, וואס עס וויל זיך," האט ער מיט א שטילער, פעסטער שטימע געזאגט. „אז גאט וויל שטראפען דעם מענשען, געפינט ער איהם אומעטום. פאר דיינע ווערטער דאנק איך דיר, ליפא... דאס וואס דו זאגסט, איז ריכטיג — איך בין זיך מודה, אז איך בין שולדיג אנטקעגען דיר. כ'האב געמיינט, דו ביסט... אזא, וויטער גארנישט... און דו... נו, זאל זיין גענוג, פערצייהה מיר, איך בעט דיך..."

ער איז געבליבען שטעקען אין מיטען און האט ניט געקענט ווייטערריידען. זיינע ליפען האבען געציטערט און ס'איז איהם פינסטער געווארען אין די אויגען. לאנגזאם מיט א ציטערנדער האנד, האט ער געגלעט זיינע צופלאנטערטע האר און מיט א פערצווייפעלטען טאן האט ער זיך ווידער אמאל אנגערופען:

„איך בין שולדיג אין אלצדינג, פאר אלעמען... פארוואס מוז דאס אזוי זיין? אה טייפעל..."

אלימפיאדא האט איהם אנגענומען ביי דער האנד. ער האט זיך אראבגעלאזט לעבען איהר אויף דער קאנאפע, און ניט צוהערענדיג זיך צו איהר שעפטשען, האט ער געזאגט:

„דו האָסט דאָך בעגריפען? איך האָב דאָס איהם דערוואָרגען. איך! גלויבסט דו מיר איצט, ווי?...“

„זיי דאָך שטיל!“ האָט זיך אָלימפּיאַדאַ אַנגערופען דערשראָקען, מיט אַ פערשטיקטער שטימע. „וואָס רעדסט דו פאַרט?“

און זי האָט איהם ארומגענומען מיט איהרע אָרעמס, איהם צוגע־דריקט פעסט צו זיך און איהם אריינגעקוקט מיט איהרע צושראָקענע אויגען גלייך אין געזיכט אריין.

„לאָז מיך, לאָז מיך נור אויסריידען! ס'איז... אומגעריכטערהייט איז עס געקומען... גאָט ווייס אַלצדינג... איך האָב עס ניט געוואָלט טהאָן. כ'האָב בלויז געוואָלט נאָך אמאָל זעהן זיין עקעלהאַפטען פּנים... צוליעב דעם בין איך אריין אין קלייט. כ'האָב קיין בעשטימטעס ניט געהאַט אין זינען. און דאָן — איז עס געקומען אַזוי פּלוצלונג... דער טייוועל האָט מיך צוגעטריבען און גאָט האָט איהם ניט אָבגעהאַלטען... דאָס געלד האָב איך ניט געדאַרפט נעהמען, ס'איז געווען נאַריש... אָך!“

ער האָט געגעבען אַ טיפען זיפץ, און עס האָט זיך איהם אָבגע־דוכט, אַזוי ווי אַ שטיק האַרץ וואָלט זיך ביי איהם אָבגעריסען. אָלימ־פּיאַדאַ איז געבליבען אַ פערציטערטע פון זיין ערצעהלונג. אַ שוידער איז איהר אריבער איבער'ן גאַנצען לייב. וואָס ווייטער האָט זי איהם אַלץ פעסטער צוגעדריקט צו זיך און האָט געשעפּטשעט און גערעדט צו איהם מיט אָבגעריסענע ווערטער, אָהן אַ שום צוזאַמענהאַנג. דער־נאָך האָט זי מיט אמאָל אַ זאָג געטהאָן:

„דאָס וואָס דו האָסט גענומען געלד, איז גוט... מען דענקט איצט, אַז ס'איז געווען אַ רויב־מאָרד... אַניט וואָלטען זיי זיך געטראַכט, אַז ס'איז געשעהן צוליעב אייפערזוכט... דאָן וואָלט פאַר אונז פיעל ער־גער געווען!“

„קיין חרטה האָב איך ניט,“ האָט זיך איליאַ אָבגערופען. „כ'וויל גאָר קיין חרטה ניט האָבען! גאָט קען מיך שטראָפען!... מענשען — זיינען ניט קיין ריכטער... וואָס פאַר אַ ריכטער קענען זיי דען זיין? איך קען ניט קיין מענשען, וואָס זיינען אליין ריין פון זינד... קיין איין איינציגען האָב איך ניט געזעהן! איך וועל וואַרטען.“

„אָה גאָט!“ האָט אָלימפּיאַדאַ געזאָגט מיט אַ קרעכץ. „וואָס איז דאָס? וואָס וועט ווערן דערפון? גאָלופּטשיק מיינער. כ'בין אַזוי ווי

אהן א קאפ... כ׳קען ניט ריידען און ניט טראכטען... אבער לאמיר אוועקגעהן פון דאנען... ס׳איז שוין צייט.“

זי איז אויפגעשטאנען און האט זיך געשאקעלט אזוי ווי א פער־שכור׳טע. אז זי האט זיך ארומגעוויקעלט דעם קאפ מיט איהר פאַ־טשיילע, האט זי מיט אמאל גאנץ רוהיג א פרעג געטהאן:

„וואס וועט אלזא ווערען דערפון, איליושא? מאמער געהט אונז שלעכט?...“

איליא האט געשאקעלט מיט׳ן קאפ אלס צייכען, אז עס וועט ניט געהן שלעכט.

„זאג אלזא ביים סליעדאוואטעל אלצדינג אזוי ווי ס׳איז גע־וועזען... ס׳הייסט ניט אלצדינג, נאר...“

„אזוי וועל איך עס זאגען. דו דענקסט ווירקליך, אז איך וועל זיך ניט היטען, וואס? אט אפנים דו מיינסט, אז איך וועל צוליעב דעם אלטען שטיק צרה און צוליעב די צוויי טויזענד רובל געהן קיין סיביר? ביין, איך האב נאך עפעס אנדערעס צו טהאן אין לעבען!“

זיין געזיכט איז רויט געווארען פון אויפרעגונג און זיינע אוי־גען האבען געשאסען מיט פייער. אלימפיאדא איז צוגעגאנגען גאנץ נאהענט צו איהם און האט איהם שטילערהייט געפרעגט:

„האסט דו ווירקליך מעהר ניט גענומען ווי צוויי טויזענד!“

„צוויי טויזענד... און נאך עפעס אריבער... כאפט עס דער קאדיק!“

„ארעמער יונג, אויך אין דעם האסט דו קיין גליק ניט,“ האט זיך אלימפיאדא אבגערופען מיט א טרויעריגען טאן, און אין איהרע אויגען האבען א גלאנץ געטהאן א פאר טרעהרען.

איליא האט איהר אנגעקוקט, האט א שמייכעל געטהאן און מיט א ביטערן טאן געזאגט:

„אך... כ׳האב עס דען געטהאן צוליעב׳ן געלד? פערשטעה מיך דאך ווי עס דארף צו זיין! — ווארט אקארשט! לאז מיך ארוים אפריהער, די מענער געהען דא שטענדיג ארוים די ערשטע...“

„קום נור וואס גיכער אריבער צו מיר... בעהאלטען דארפען מיך זיך ניט... קום אין גיכען, דו הערסט?“ האט אלימפיאדא איהם אנגע־זאגט.

זיי האבען זיך אבגעזעגענט מיט א לאנגען, הייסען קוש. אזוי

גיך ווי לונעוו איז ארויס אין גאַס, האָט ער זיך אריינגעכאַפּט אין א דראָשקע. אונטערוועגנס האָט ער זיך אַלץ אומגעקוקט צוריק, צי פאָהרט איהם אימיצער ניט נאָך. דאָס געשפּרעך מיט אָלימפּיאַדאַ'ן האָט איהם גרינג געמאַכט דאָס האַרץ און האָט ערוועקט אין איהם א וואָרים, צערטליך געפיהל פאַר דער דאָזיגער פרוי. ניט מיט קיין וואָרט, ניט מיט א בליק אפילו האָט זי זיין האַרץ פערוואונדעט, בשעת ער האָט איהר אויסגעזאָגט וואָס ער האָט געטהאָן. ניט אָבגעשטויסען האָט זי איהם פון זיך, נאָר אדרבה, זי האָט נאָך גענומען א טהייל פון דער שולד אויף זיך. מיט א מינוט פריהער, בעת זי האָט נאָך גאָרנישט געוואוסט, איז זי געווען אזוי בייז אויף איהם, אז זי וואָלט איהם געקענט צורייסען אויף שטיקער — ער האָט עס אויף איהר פּנים געזעהן. און דערנאָך איז זי מיט אמאָל געוואָרען אַן אַנדער מענש... א מילדער שמייכעל איז געלעגען אויף זיין געזיכט, ווען ער האָט געדענקט פון איהר.

אויף מאָרגען האָט זיך שוין לונעוו אָנגעהויבען פיהלען אזוי ווי די ווילדע חיה, נאָך וועלכער די יעגער יאָגען זיך נאָך. גאַנץ פריה האָט איהם פּעטרוכא בעגעגענט אין שענק. אַז איליא האָט איהם אָבגעגעבען א גוט מאָרגען, האָט איהם יענער אפילו ניט רעכט גע־ענטפערט, א שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ, ניט מעהר, און דערביי האָט ער איהם דורכגענומען מיט זיינע אויגען. אויך טערענטי האָט רק גע־קוקט אויף איהם, געהאַלטען אין איין זיפצען און קיין וואָרט ניט אויסגערעדט. יאַקאָוו האָט איהם אראָבגערופען צו מאַשאַ'ן אין שטוב און מיט א דערשראָקען געזיכט האָט ער איהם דאָרט געפרעגט:

„נעכטען אָבענד איז דער פּריסטאַוו געווען דאָ, ער האָט זיך שטאַרק נאָכגעפרעגט ביים טאַטען אויף דיר... צוליעב וואָס איז דאָס געשעהן, האַ?"

„וואָס האָט ער זיך אזוינס נאָכגעפרעגט?" האָט זיך איליא אָב־געררופען מיט א רוהיגען טאָן.

„אַלערליי זאַכען... ווי אזוי דו לעבסט... צי דו טרינקסט בראָנ־פען... מכח ווייבער... ער האָט אויך אָנגערופען א געוויסע אָלימ־פּיאַדאַ — „איהר קענט זי ניט?" האָט ער דעם טאַטען געפרעגט. נאָך וואָס האָט ער דאָס אַלץ אויסגעפאָרשט?"

„ווייס דער טייוועל פארוואס," האט איליא געענטפערט און האט יאקאוו'ן געלאזען אליין.

דעם זעלבען טאג, פארנאכט, האט ער ווידער ערהאלטען א נאכ־ריכט פון אלימפיאדא'ן. זי האט געשריבען:

„מען האט מיך פערהערט וועגען דיר, איך האב אלעם געגוי דער־צעהלט. ס'האט אבסאלוט קיין שום וויכטיגקייט גיט און איז ניט געפעהרליך. האב קיין מורא ניט. איך קוש דיך, געליעבטער."

ער האט דעם צעטעל גלייך אריינגעווארפען אין פייער. אין פי־לימאנאוו'ס הויז און אין שענק האט מען פון קיין אנדער זאך ניט גע־רעדט, נאר פון פאליועקטאוו'ס שווארצען סוף. איליא האט אויסגע־הערט די אלע מעשיות און ער האט דערפון געהאט גרויס פערגניגען. ס'האט איהם שטארק הנאה געטהאן, וואס ער קען ארומגעהן צווישען די מענשען, וועלכע אינטערעסירען זיך מיט זיין טהאט, אויספרעגען ביי זיי די אלע איינצעלהייטען, וואס זיי האבען אויסגעטראכט פון קאפ, און ווייסען דערביי, אז ער וואלט זיי אלעמען געקענט שטארק איבערראשען, ווען ער רופט זיך א שטייגער אב צו זיי:

„דאס בין איך דאך דער, וואס האט עס געטהאן!..."

עטליכע פון זיי האבען געריהמט די געשיקטקייט פון דעם, וואס האט בעגאנגען די טהאט; אנדערע האבען געזאגט זייער מיינונג, אז ער האט ניט געקענט אוועקטראגען מיט זיך דאס גאנצע געלד, וואס האט זיך געפונען אין דער קאסע; אנדערע ווידער האבען מורא גע־האט, מען זאל איהם סוף כל סוף פארט ניט כאפען. און קיין איינציגע שטימע האט זיך ניט געפונען, וואס זאל בעדויערן דעם דער'הרג'ע־טען, קיינער, קיינער האט פאר איהם קיין שום פריינדליךווארט ניט געהאט.

דאס וואס איליא האט ביי די מענשען ניט געפונען קיין שום רחמנות פאר'ן ערמארדעטען, האט ארויסגערופען אין איהם א גע־פיהל פון פעראכטונג צו זיי, כאטש ער אליין האט דעם דער'הרג'ע־טען אויך ניט אנגעהויבען צו בעדויערן. ער האט איבערהויפט מעהר ניט געטראכט וועגען פאליועקטאוו'ן, נאר וועגען דעם, אז ער האט אויף זיך גענומען א שווערע שולד, און אז ער דארף זיך ריכטען צו בעקומען זיין פסק אין דער צוקונפט. אט דער דאזיגער געדאנק האט

איהם שוין גאָר ניט געשראָקען: ער האָט זיך דערמיט איינגעוואוינט. ס'איז געוואָרען א טהייל פון זיין נשמה. עס איז געווען פונקט ווי א בייל, וואָס בלייבט איבער פון א שטאַרקען קלאַפּ — ס'טהוט ניט וועה, אז מען ריהרט עס ניט אָן. איליא איז געווען טיעף איבערציינט, אז די שטונדע מוז קומען, ווען גאָט'ס שטראָף וועט איהם טרעפען — די שטראָף פון גאָט, וועלכער ווייסט אַלצדינג און איז ניט מוחל דעם, וואָס טרעט אריבער זיין געבאָט. אָט די רוהיגע, שטענדיגע בערייטוויליגקייט, ערוואַרטענדיג די שטראָף יעדען טאָג און יעדע מינוט, האָט געווירקט אויף איליא'ן, ער זאָל זיך איצט פיהלען כמעט אזוי בערוהיגט ווי פאַרן' מאָרד. נאָר האָט ער איצט נאָך שאַרפער בעטראַכט די מענשען, מיט מעהר חשק נאָכגעשפּירט נאָך זייערע שוואַכע זייטען, זייערע חסרונות. דאָס האָט איהם פערשאַפט א געוויסע צופרידענשטעלונג, כאָטש ער האָט גאַנץ גוט געוואוסט, אז ער קען דערמיט ניט רעכטפערטיגען זיין טהאַט.

ער איז געוואָרען פינסטערער, איינגעהאַלטענער אין זיך, דאָך איז ער ארומגעגאַנגען אזוי ווי פריהער פון אין דער פריה ביז ביינאַכט איבער דער שטאָדט מיט זיין פּעקעל סחורה. ער האָט בעזוכט די שענקען, האָט בעטראַכט די מענשען און זיך אויפמערקזאַם צוגעהערט צו דעם, וואָס זיי ריידען. איינמאָל האָט ער זיך דערמאָנט אָן דעם געלד, וואָס ער האָט בעהאַלטען אויבען אויפ'ן בוידים, און ער האָט געטראַכט דערפון, עס צו פערשטעקען ערגעץ אַנדערש. נאָר ער האָט גלייך חרטה געהאַט.

„ניט נייטיג," האָט ער געזאָגט צו זיך אליין. „זאָל עס דאָרט ליגען... וועט מען זוכען און עס געפינען דאָרט — דאַן וועל איך זיך מודה זיין..."

מען האָט אבער דאָס געלד ניט געזוכט, און אויך צום סליעדאָוואַטעל איז איליא ערשט אויפ'ן זעקסטען טאָג איינגעלאָדען געוואָרען. איידער ער איז געגאַנגען אין געריכטס־הויז, האָט ער געביטען זיינע וועש, האָט זיך אָנגעטהאָן דעם בעסטען רעקעל וואָס ער האָט געהאַט, און אָבגעפּוצט די שטיוועל. דערנאָך איז ער אין א שליטען אוועקגעפאָהרען אהין. דער שליטען איז ארומגעפלויגען אהין און אהער איבער די אונגלייכע גאַסען, אבער איליא האָט זיך געסטאַרעט

צו זיצען גלייך און ניט ריהרען זיך פון אָרט. אינעווייניג ביי איהם איז אַלעם געווען אַזוי שטייף, אַזוי געשפּאַנט, אַז ער האָט מורא געהאַט, ער זאָל מיט אַן אונפאָרזיכטיגען ריהר ניט צוברעכען עפּעס אין איהם. אויך אויף די טרעפּ פון געריכטס־הויז איז ער ארויף לאַנג־זאַם און פאָרזיכטיג, פּונקט ווי ער וואָלט געגאַנגען אָנגעטהאָן אין גלעזערנע קליידער.

דער סליעדאָוואַטעל איז געווען אַ יונגער מאַן מיט געקרייזעלטע האָר און מיט אַ אָדלערשע נאָז, אויף וועלכער ער האָט געטראָגען גילדערנע ברילען. אַז ער האָט דערזעהן איליא׳ן, האָט ער גענומען שטאַרק רייבען די מאָגערע ווייסע הענד זיינע, דערנאָך האָט ער אראָבגענומען די ברילען, האָט זיי אויסגעווישט מיט זיין טאַשען־טיכעל און דערביי געקוקט אויף איליא׳ן מיט זיינע גרויסע, דונקעלע אויגען. איליא האָט זיך פערנייגט פאַר איהם, ניט אויסריידענדיג קיין וואָרט.

„גוטען טאָג! זעצט זיך... דאָרט!...“

ער האָט אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד און אָנגעוויזען אויף אַ שטוהל, וואָס איז געשטאַנען לעבען אַ טיש, בעצויגען מיט אַ רויטען טוך. איליא האָט זיך אַנידערגעזעצט און מיט׳ן עלענבויגען האָט ער פאָרזיכטיג אוועקגעשטופּט אַ פּעקעל פּאַפּירען, וואָס זיינען געלעגען ביים ראַנד פון טיש. דער סליעדאָוואַטעל האָט עס בעמערקט, האָט העפליך צוגענומען די פּאַפּירען און דערנאָך האָט ער זיך אַנידערגע־זעצט ביים טיש, אַנטקעגען איליא׳ן. שטיל, ניט אויסריידענדיג קיין וואָרט, האָט ער גענומען בלעטערן אין אַ בוך און בשעת מעשה האָט ער בעטראַכט איליא׳ן פון דער זייט. דאָס דאָזיגע שווייגען איז איליא׳ן גאָרניט געפעלען. ער האָט זיך אָבגעקעהרט פון סליעדאָוואַטעל און זיך אומגעקוקט אין צימער. צום ערשטען מאָל האָט ער געזעהן אַזאַ זויבע־רע און פיין־געפּוצטע שטוב. איבעראַל אויף די ווענד זיינען געהאַנגען בילדער און פּאָרטרעטען, איינגעפאַסט אין ראַמען. איינס פון זיי האָט פאָרגעשטעלט קריסטוס׳ן. פערזונקען אין אַ ים פון מחשבות, מיט אַן איינגעבויגענעם קאָפּ, געהט ער אַרום טרויעריג און איינזאַם צווישען חורבות. פאַר זיינע פיס ליגען מתים און געוועהר. און אין הינטער־גרונד, אין שאָטען פון בילד געהט אַ שוואַרצער רויך — ברענט עפּעס. אַ היבשע ווײַלע האָט איליא געקוקט אויפ׳ן בילד און געזוכט צו בע־

גרייפֿען, וואָס עס שטעלט אַזוינס פֿאָר. ער האָט זאָגאָר חשק געהאַט זיך נאָכצופֿרעגן וואָס עס בעטייט. מיט אַמאָל האָט דער סליעדאַ־וואַטעל צוגעקלאַפּט דאָס בוך. איליאַ האָט זיך דערשראָקען און האָט איהם אָנגעקוקט. דעם סליעדאַוואַטעל׳ס געזיכט האָט געהאַט אַ טרו־קענעם, גלאַנצווייַלטען אויסדרוק און די ליפּען זיינע זיינען איהם אַראָבגעהאַנגען אויף אַ מאָדנעם, קאָמישען אופֿן, עפּעס אַזוי ווי אַי־מיצער וואָלט איהם בעליידיגט.

„נו“, האָט ער זיך אָבגערופֿען און צוגעקלאַפּט מיט׳ן פֿינגער אָן טיש — „איהר זייט איליאַ יאַקאָוולעוויטש לונעוו, ניט וואהר?“

„יאָ...“

„איהר טרעפֿט נאָך וואָס איך האָב אייך גערופֿען אהער?“

„ניין,“ האָט איליאַ געענטפֿערט און ווידער געכאַפּט אַ קוק אויפֿ׳ן בילד. דערנאָך האָט ער גענומען בעטראַכטען די ריינע, סאָלי־דע איינריכטונג פֿון צימער און האָט איינגעזויגען דעם ריח פֿון׳ם פֿיינעם פּאַרפֿיום, וואָס דער סליעדאַוואַטעל האָט אָבגעגעבען פֿון זיך. דאָס האָט איהם צושטרייט און בערוהיגט און אין זיין האַרץ האָט זיך דערוועקט אַ געפֿיהל פֿון קנאה.

„אָט אַזוי, הייסט עס, לעבען די גרויסאַרטיגע לייט...“ איז איהם דורך אַ געדאַנק אין מוח. „ס׳מוז זיי גאָר היבשלאָך איינטראָגען, אָט די בעשעפֿטיגונג, צו כאַפּען רויבער און מערדער... וואָס פֿאַר אַ גע־האַלט קען ער אַ שטייגער האָבען?...“

„איהר טרעפֿט עס אַלזאָ ניט?“ האָט דער סליעדאַוואַטעל ווידער־האָלט מיט אַ מיענע פֿון ערשטוינונג. „וואָס זשע, אָלימפּיאַדאַ האָט אייך גאָרניט געזאָגט?“

„ניין... כ׳האָב זי שוין לאַנג ניט געזעהן...“

דער סליעדאַוואַטעל האָט זיך אַ וואָרף געטהאָן מיט׳ן רוקען אָן דער פּאַרענטשע פֿון שטוהל און די ליפּען זיינען איהם פֿון דאָס ניי געבליבען הייגען ווי פֿריהער.

„ווי לאַנג אשטייגער?...“ האָט ער געפֿרעגט.

„כ׳ווייס ניט... פֿילייכט אכט, ניין טעג...“

„אהאָ! אַזוי, אַזוי!... און זאָגט אקאָרשט — האָט איהר אָפֿט געטראָפֿען ביי איהר דעם אַלטען פּאָליועקטאָוו?“

„דעם, וואס איז דא ניט לאנג ערמארדעט געווארען?" האט איליא געפרעגט, אריינקוקענדיג בשעת מעשה דעם סליעדראוואטעל אין די אויגען אריין.

„גאנץ ריכטיג, טאקי דעם מיין איך..."

„דעם האב איך דארט קיינמאל ניט געטראפען..."

„קיינמאל ניט? המ..."

„קיינמאל ניט!"

דער סליעדראוואטעל האט געשטעלט זיינע פראגען אויף גיך, מיט א געוויסער נאכלעסיגקייט, און האט געפויקט מיט די פינגער אויפ'ן טיש יעדעס מאל, ווען איליא האט געמאכט שהיות און זיך אבגעהאלטען צו לאנג מיט זיין ענטפער.

„איהר האט געוואוסט, אז אלימפיאדא פעטראוונא איז אויסגעהאלטען געווארען פון פאליועקטאוו'ן?" האט ער פלוצלונג א פרעג געטהאן, ווארפענדיג בעת מעשה דורך זיינעברילען א שארפען בליק אויף איליא'ן.

לונעוו איז רויט געווארען פון דיזען בליק, וועלכער איז געוועזן א מין בעליידיגונג פאר איהם.

„נו יא, זי איז אויסגעהאלטען געווארען פון איהם," האט דער סליעדראוואטעל ווידערהאלט אין א געררייצטען טאן. „נאך מיין מיינונג נאך איז דאס גאר ניט שעהן," האט ער צוגעלייגט, זעהענדיג, אז איליא האט ניט געמאכט קיין שום מיענע, איהם צו ענטפערן.

„וואס איז דא פאראן שעהן צו זיין!" האט זיך איליא ענדליך אבגערופען אין דער שטיל.

„ניט אמת?..."

אבער איליא האט איהם ווידער אמאל געלאזען אהן אן ענטפער.

„און א י ה ר... זייט איהר שוין לאנג מיט איהר בעקאנט?"

„איבער א יאהר..."

„איהר זייט אלזא געוועזן בעפריינדעט מיט איהר, נאך איידער זי איז בעקאנט געווארען מיט פאליועקטאוו'ן?"

„אוי ביסט דו מיר א כיטרער פוקס!" האט זיך איליא געטראכט און דערנאך האט ער רוהיג געזאגט: „ווי אזוי קען איך דאס אייך זאגען, אז איך האב דאך גארניט געוואוסט, אז זי... האט גע-

לעבט צוזאמען מיט דעם פערשטאָרבענעם?"

דער סליעדאָוואטעל האָט א פייף געטהאָן און גענומען בלעטערן אין א פעקעל אקטען. לונעוו האָט ווידער בעטראכט דאָס בילד; ער האָט געפיהלט ווי ער ווערט עפּעס רוהיגער, אזוי גיך ווי ער הויבט זיך נור אָן אינטערעסירען דעריין. פון ערגעץ האָט זיך געלאָזט הערען א פרעהליכער, מונטערער געלעכטער פון א קינד. דערנאָך האָט א לוסטיגע, זאנפטע פרויען־שטימע צערטליך געזונגען:

„פויגעלע מיינס... קינדעלע מיינס... הארצעלע מיינס... אוצר'ל מיינס!..."

„אָט אפנים איהר זייט שטארק פעראינטערעסירט אין דעם בילד דאָ?" האָט זיך געלאָזט הערען דעם סליעדאָוואטעל'ס קול.

„וואוהין געהט ער דען אייגענטליך, קריסטוס?" האָט איליא שטילערהייט געפרעגט.

דער סליעדאָוואטעל האָט איהם אריינגעקוקט גלייך אין געזיכט אריין מיט א געלאנגוויילטען, ענטווישטען אויסדרוק, און אין א וויילע ארום האָט ער געזאָגט:

„איהר זעהט דאָך — ער איז אראָבגעקומען אויף דער ערד, כדי זיך צו איבערצייגען, ווי אזוי די מענשען היטען אָב זיינע געבאָטען. ער געהט פערביי א שלאכטפעלד, ארום און ארום זעהט ער דער־הרג'עטע מענשען, צושטערטע הייזער, שרפות, פלינדערונגען..."

„ער קען עס דען ניט זעהן פון הימעל, וואָס?" האָט איליא געפרעגט.

„המ.. מען רופט אזא מין זאך אן אלעגאָריע... כדי עס זאָל זיך קלעהרער ארויסזעהן, ווערט עס אזוי פאָרגעשטעלט... עה, עה... כדי צו צייגען, ווי ווענינ דאָס ווירקליכע לעבען שטימט איין מיט קריס־טוס'עס לעהרען... דאָס הייסט... נאָ, איך מוז אייך שטעלען נאָך א פּאָר פראגען..."

איליא האָט זיך אבגעקעהרט פון בילד און האָט אריינגעקוקט דעם סליעדאָוואטעל גלייך אין פנים אריין. ס'האָט זיך פון דאָס ניי אנגעהויבען א גאנצע סדרה פון קליינע, נימ־וויכטיגע פראגען, וועלכע זיינען איליא'ן געפאלען צו לאסט און האָבען איהם פערמוטשעט ווי איסען־פליגע. ער איז פערמאטערט געוואָרען פון זיי און האָט

געפיהלט, ווי ז ייפערשלעפערן אין איהם זיין אויפמערקזאמקייט און זיין פארזיכטיגקייט. ער איז בייז געווארען אויפ'ן סליעדראוואַ־טעל, וועלכער האָט בכיוון געשטעלט דיזע פראגען, כדי איהם מיעד צו מאכען.

„איהר קענט מיר אפשר זאָגען,“ האָט זיך דער ריכטער מיט אמאָל אנגערופען — „וואו איהר זייט ערגעץ געוועזן דאָנערסטאָג צווישען צוויי און דריי אזייגער נאָכמיטאָג?“

„אין שענק.. כ'האָב געטרונקען טהעע..“ האָט איליא געענט־פערט.

„אה! אין וואָס פאר א שענק? וואו?“

„אין דער פלעוונא...“

„ווי קומט עס, וואָס איהר ווייסט עפּעס אזוי גענוי... אז איהר זייט גראָד אין יענער צייט געוועזן אין שענק?“

דעם סליעדראוואטעל'ס געזיכט האָט אָנגענומען אַן ערנסטען אויסדרוק. ער האָט זיך אָנגעשפּאַרט מיט דער ברוסט אָן טיש און האָט מיט זיינע פלאַמענדע בליקען אריינגעקוקט לונעוו'ן גלייך אין די אויגען אריין. איליא האָט גלייך ניט געענטפערט. ער האָט געשוויגען א פּאָר סעקונדען, דערנאָך האָט ער א זיפץ געטהאָן און געזאָגט לאנגזאם, ניט איילענדיג זיך:

„איידער איך בין אריין אין שענק האָב איך ביי א פּאָליציי־מאַן געפרעגט ווי שפּעט עס איז.“

דער סליעדראוואטעל האָט זיך ווידער אמאָל אָנגעשפאַרט מיט'ן רוקען אָן דער פּאַרענטשע פון שטוהל, האָט גענומען א בלייפעדער און אָנגעהויבען דערמיט צו קלאַפּען איבער די נעגעל פון זיינע פינ־גער.

„דער פּאָליציסט האָט מיר געזאָגט, אז עס איז באלד צוויי, ארום צוואנציג מינוט פאר צוויי, אָדער אזוי וואָס...“ האָט איליא געזאָגט לאנגזאם.

„ער קען איייך?“

„יאָ...“

„איהר האָט ניט קיין זייגער ביי זיך?“

„ניין...“

„האָט איהר איהם שוין אויך פריהער ווען עס איז געפרעגט ווי שפעט עס איז?“

„ס'איז פאַרגעקומען...“

„דאָס שטאָדט־הויז איז דאָך ניט ווייט... אויפ'ן שטאָדט־הויז איז פאַרהאַן אַ זייגער...“

„מען פערגעסט אַ קוק צו טהאָן... און אַ חוץ דעם האָט עס דאָן געשנעעט...“

„זייט איהר לאַנג געזעסען אין דער „פּלעוונאַ?“

„ביז וואַנען ס'איז געקומען די ידיעה וועגען דעם מאָרד...“

„און וואו זייט איהר דאַן געגאַנגען?“

„איך בין געגאַנגען אַנקוקען דעם ערמאָרדעטען.“

„האָט אייך אימיצער געזעהן... דאָרט''' ביים קלייט?“

„יענער פּאָליציי־מאַן האָט מיך געזעהן... ער האָט מיך זאָגאַר דורכגעטריבען... געשטורכעט האָט ער מיך...“

„זעהר גוט... זעהר וויכטיג פאַר אייך,“ האָט דער סליעדאָוואַטעל געזאָגט, און מיניה וביה, זיך גאָר ניט אומקוקענדיג צו איליאַ'ן אפילו, גיט ער אַ פרעג:

„ווען האָט איהר געפרעגט ביים פּאָליציסט וויפיעל דער זייגער איז, פאַר'ן מאָרד אָדער נאָך'ן מאָרד?“

איליאַ האָט גוט בעגריפען דעם סליעדאָוואַטעל'ס כונה. ער האָט זיך אַ דרעה געטהאָן אויף זיין שטוהל, אויסער זיך פאַר כעס אויף דיזען מענשען מיט דעם ווייסען העמד, מיט די פיינע, לאַנגע פינגער, די אויסגערייניגטע נעגעל און די גאָלדענע ברילען פאַר די שטעכעדיגע, דונקעלע אויגען. אַנשטאָט אַן ענטפער האָט ער גע־שטעלט די פראַגע:

„ווי אַזוי קען איך עס דען וויסען?“

דער סליעדאָוואַטעל האָט געגעבען אַ טרוקענעם הוסט און האָט זיך גענומען רייבען די הענד אַזוי שטאַרק, אַז די פינגער האָבען געקנאַקט.

„אויסגעצייכענט!“ האָט ער געזאָגט מיט אַן אונצופרידענעם טאָן. „גרויס—אַרטיג!... יאַ!...“

און ער האָט זיך אַ רוק געטהאָן אויפ'ן שטוהל, אַזוי ווי ער

וואלט שוין געוועז פערמאטערט זיצענדיג.

„זעהר גוט... נאך א פאר פראגען, און איך לאז אייך אב... ווייסט איהר פיליכט... דעם פאליציסט'ס נאמען?"

„יערעמיז, מאטוויי איוואנאוויטש..."

איצט האט שוין דער ריכטער זיינע פראגען געשטעלט מיט א גלייכגילטיגען, געלאנגווייליטען טאן — אפנים ער האט שוין ניט ערווארטעט צו הערען עפעס אינטערעסאנטעס. איליא האט איהם אויף אלצדינג געענטפערט און איז נאך אלץ געוועזן גרייט צו דערהערען פלוצלונג עפעס א נייע פראגע אזוי ווי יענע מכח דער צייט פון'ם מארד. יעדעסווארט, וואס ער האט ארויסגערעדט, האט אבגעקלונגען אין זיין ברוסט אזוי ווי אין א ליידיגען פלאץ, עפעס אזוי ווי עס וואלט זיך דארט אנגעריהרט אז א שטארק אנגעצויגענער סטרונע. אבער דער סליעדאוואטעל האט איהם שוין מעהר ניט געשטעלט אזעלכע ביטרע פראגען.

„בשעת איהר זייט יענעם טאג פערבייגעגאנגען דארט אויף דער גאס—האט איהר ניט בעגעגענט א הויכען מענשען אין א קורצען פעלץ און א שווארץ היטעל פון שאפען-פעל? איהר געדיינקט ניט?"

„ניין..." האט לונעוו געענטפערט קורץ און שארף.

„נו, הערט אקארשט צו: איך וועל אייך איבערלייענען אייערע ווערטער, און איהר וועט זיך דערנאך אונטערשרייבען..."

ער האט געהאלטען א בעשריבענעם בויגען פאפיר פאר זיין געזיכט און האט אנגעהויבען אויף גיך און מאנאטאן צו לייענען. אז ער איז פארטיג געווארען דערמיט, האט ער לונעוו'ן דערלאנגט א פעדער אין דער האנד. איליא האט זיך אנגעבויגען איבער'ן טיש, האט אונטערגעשריבען זיין נאמען. דערנאך האט ער זיך לאנגזאם אויפגעהויבען פון זיין שטוהל, און א קוק טהוענדיג אויפ'ן סליעדאוואטעל, האט ער מיט א הויכער, זיכערער שטימע געזאגט:

„זייט געזונד!..."

יענער האט איהם אבגעענטפערט מיט א קורצען שאקעל מיט'ן קאפ, פון יוצא וועגען. דערנאך האט ער זיך אנגעבויגען איבער זיין שרייב טיש און געשריבען. איליא איז געבליבען שטעהן פערטראכט—ס'האט זיך איהם זעהר געוואלט נאך עפעס ריידען מיט דעם דאזיגען

מענשען, וועלכער האָט איהם אזוי אָבגעמוטשעט. אין דער שטילקייט פון צימער האָט מען געהערט דאָס קראַצען פון דער פעדער, און באלד האָט זיך ווידער אמאָל געלאָזט הערען די זינגענדע פרויען־שטימע:

„טאנצט לוסטיג, טאנצט לוסטיג, מיינע קליינע פופקעלעך...“

„וואָס ווילט איהר נאָך?“ האָט פּלוצלונג א פרעג געטהאָן דער סליעדאָוואטעל, אויפהויבענדיג דעם קאָפּ צו איליא'ן.

„גאָרנישט...“ האָט לונעוו געענטפערט מיט א כיטרען טאָן.

„כ'האָב דאָך אייך געזאָגט: איהר קענט געהן...“

„כ'גנעה שוין...“

„נאָ, אלזאָ...“

זיי האָבען זיך אָנגעקוקט איינע די אנדערע, און לונעוו האָט גע־פיהלט, אז אין זיין ברוסט האָט עפּעס געגומען וואַקסען — עטוואָס שווערעס, מורא'דיגעס. אויף גיך האָט ער זיך אויסגעדרעהט און איז ארוים אין גאס. א קאלטער ווינד האָט איהם א בלאָז געטהאָן אין פּנים אריין, און ער האָט ערשט איצט בעמערקט, אז דער גאנצער קערפּער זיינער איז דורכגענומען אין גאנצען פון שוויס. אין א האַלבע שעה ארום איז ער געזעסען ביי אָלימפּיאדא'ן. זי האָט איהם אליין געעפענט די טהיר, נאָכדעם ווי זי האָט דורכ'ן פענסטער איהם געזעהן אָנקומענדיג. מיט מוטערליכער פרייד האָט זי איהם אויפ־גענומען. איהר געזיכט איז געווען בלייך, און זי האָט איהם אָנגעקוקט אונרוהיג, מיט גרויסע, אָפענע אויגען.

„מיין קלוגער יונג!“ האָט זי א געשריי געטהאָן, בשעת איליא האָט איהר געזאָגט, אז ער קומט נור וואָס פון סליעדאָוואטעל. „נאָ, טו דערצעהל זשע — ווי אזוי איז דאָס פאָרט צוגעגאנגען דאָרט?“

„דער זשוליק!“ האָט זיך איליא צובייזערט מיט צאָרן. „ער האָט מיר געוואָלט כאַפּען אין פאסטקע...“

„וואָס דען, ווילסט דו, זאָל ער טהאָן?“ האָט אָלימפּיאדא בע־מערקט מיט שכל. „לאָז איהם... דאָס איז דאָך זיין פערדאמטע פּפליכט...“

„פאַרוואָס זאָגט ער בעסער ניט ארוים גאנץ אָפען? „אזוי און אזוי... דאָס און דאָס דענקט מען וועגען אייך...“

„דו האָסט איהם אפּנים אלץ ארויסגעזאָגט אָפען, אָהן קונצען, הא?‟ האָט אָלימפּיאדא געפרעגט מיט א שמייכעל.

„איך?‟ האָט לונעוו זיך אָבגערופען ערשטוינט. „אך יא... ווירקליך... אך, כאָפּט איהם דער טייוועל!...‟

ער האָט אויסגעזעהן אזוי ווי צודולט, און אין א ווײַלע ארום האָט ער געזאָגט:

„און אזוי ווי איך בין געזעסען פאר איהם, האָב איך מיר גע־טראכט: ביי גאָט... איך בין גערעכט!‟

„נו גאָט צו דאנקען... ס'איז גוט אָבגעלאָפען!‟ האָט זיך אָלימ־פּיאדא אָבגערופען מיט שמחה.

איליא האָט זיך אָנגעקוקט מיט א שמייכעל און האָט לאנגזאם געזאָגט:

„כ'האָב גאָר ניט געדארפט פיעל ליגען זאָגען... כ'האָב ווירקליך גליק, ליפּא!...‟

און ער האָט מאָדנע געלאכט ביי דיזע ווערטער.

„און מיר לאָזען די שפּיאָנען ניט ארויס פון אויג,‟ האָט אָלימ־פּידא געזאָגט מיט א פערשטיקטער שטימע, און דיר יעדענפאלס אויך ניט...‟

„פערשטעהט זיך!‟ האָט זיך לונעוו אָנגערופען, פול מיט שפּאָט און גרימצאָרן. זיי קריכען ארום און ווילען מיר פערצאַמען דעם וועג, אזוי ווי דער יעגער דעם וואָלף אין וואלד. אבער ס'וועט זיי ניט גע־לינגען... זיי זיינען ניט ליים די לייט דערצו! און איך בין ניט קיין וואָלף, נאָר איינפאך אן אונגליקליכער מענש... איך האָב קיינעם ניט געוואָלט דערווערגען, מיך אליין ווארגט דאָס שיקזאל... אזוי ווי פּאשקאַ זאָגט אין זיינע פערזען... אויך פּאשקא'ן ווארגט עס, און יאקאָוו'ן... אונז אלעמען!‟

„האָב קיין מורא ניט, איליושא,‟ האָט געזאָגט אָלימפּיאדא, וועלכע האָט גראד אָנגעגאָסען וואסער אין סאמאָוואר — „אלעס וועט נאָך גוט ווערן...‟

לונעוו האָט זיך אויפגעהויבען פון דער קאנאפּע, איז צוגעגאנ־גען צום פענסטער און ארויסקוקענדיג אויף דער גאס, האָט ער מיט א פערשטיקטער, פערצווייפעלטער שטימע געזאָגט:

„מיין גאַנץ לעבן לאַנג האָב איך געראַיעט מיט דער נאָז אין שמוץ... כ'האָב זיך כסדר אַנגעשטויסן דערמיט, וואָס איך האָב ניט ליעב געהאַט, וואָס איך האָב געהאַסט. כ'האָב קיינמאָל ניט געפונען קיין איין מענשען, וועמען איך זאָל קענען מיט אַ פרעהליכען בליק אריינקוקען אין די אויגען... צו איז טאַקע אין דער אמת'ן גאָר ניטאָ קיין ריינעס, קיין עדעלעס אין לעבען? נו, אַצונד האָב איך דער־וואַרגען... דעם דאָ... דיינעם... פאַר וואָס? נור בעשמוצט האָב איך מיך דערמיט, און מיין זעעלע האָב איך פערדאַרבען... געלד האָב איך גענומען... כ'האָב עס ניט געדאַרפט טהאָן..."

„קלאָג ניט אַזוי!" האָט איהם אָלימפּיאַדאַ געזוכט צו טרייסטען.

„ער פערדיענט קיין שום מיטלייד ניט..."

„איך האָב נאָך קיין מיטלייד ניט אויף איהם... נאָר מיך אליין וויל איך פערענטפערן, מיך רעכטפערטיגען. יעדער איינער זוכט זיך צו רעכטפערטיגען — מחמת ער מוז דאָך לעבען!... דער סליעדאָוואַ־טעל — נו יאָ, דער לעבט אַזוי ווי דאָס שטיקעל צוקער אין שאַכטעל... ער וועט קיינעם ניט דערוואַרגען! ער קען בלייבען בראַוו און געזעצ־ליך... אין זיין זויבערן נעסט..."

„אָבער גענוג דיר נעהמען זיך דאָס לעבען, מיר וועלען ביידע אַרויספאָהרען פון דער דאָזיגער שטאָדט..."

„ניין, איך פאָהר אין ערגעץ ניט!" האָט זיך לונעוו אָנגערופען מיט טראָץ, זיך אומקעהרענדיג צו אָלימפּיאַדאַ'ן. און אַזוי ווי ער וואָלט געוואָלט אימיצען סטראַשען, האָט ער גלייך צוגעלייגט די ווערטער:

„ניין, נור געדולד! איך וויל וואַרטען, כ'וויל זעהן, וואָס וועט ווייטער געשעהן..."

אָלימפּיאַדאַ האָט זיך אַ ווייַלע פערטראַכט. זי איז געזעסען ביים טיש, פאַר'ן סאַמאָוואַר, רייצענד און שעהן, אין אַ ווייסען, ברייטען מאַנטעל.

„איך וויל נאָך קעמפּפען!" האָט זיך איליאַ פון דאָס ניי אָבגע־רופען, צושאָקלענדיג דערביי מיט'ן קאָפּ און אַרומגעהענדיג איבער'ן צימער אַהין און צוריק.

„אַה, אַזוי גאָר!" האָט די פרוי אויסגערופען מיט אַ געקרענקטען

טאָן — „דו ווילסט ניט געהן מיט מיר, ווייל דו האָסט מורא פאַר מיר? דו מיינסט אודאי, אַז איך וועל דיך איצט כסדר האַלטען אין מיינע הענד, דענקסט, אַז איך וועל זיך בענוצען דערמיט... וואָס איך וויים דיין סוד? דאָ האָסט דו א טעות, מיין ליעבינקער, יאָ! מיט געוואָלט וועל איך דיך ניט מיטשלעפּען מיט מיר..."

זי האָט גערעדט מיט א רוהיגען טאָן, אבער איהרע ליפּען האָבען געצוקט, פּונקט ווי זיי וואָלטען איהר שטאַרק וועה געטהאָן.

„וואָס רעדסט דו דאָ?" האָט לונעוו געפרעגט גאַנץ פערוואונדערט.

„צווינגען וועל איך דיך צו קיין זאַך נישט... האָב קיין מורא ניט! געה דיר, וואוהין דו ווילסט — קענסט געהן..."

„וואַרט אַקאַרשט!" האָט איליא געזאָגט, זיך אַנידערזעצענדיג לעבען איהר און זי אָנגעהמענדיג פאַר דער האַנד. „איך הויב ניט אָן צו פערשטעהן, וואָס דו זאָגסט..."

„מאַך זיך נור ניט אזוי תם'עוואַטע!" האָט אָלימפּיאַדאַ אויסגעשריגען מיט א שמערצליכען טאָן, אַרויסרייסענדיג בשעת מעשה איהר האַנד פון איהם. „איך וויים — דו ביסט שטאָלץ... און בייז ביסט דו! דעם אַלטען קענסט דו מיר ניט מוחל זיין, און מיין לעבען איז דיר דערווידער... דו דענקסט איצט, אַז אַלצדינג איז נור געשעהן פון מיינעטוועגען..."

„דו רעדסט נאַרישקייטען," האָט איליא געזאָגט מיט א געזעצטען טאָן. „ניט אויף א האָר אפילו האָב איך דיך בעשולדיגט. איך וויים, אַז פאַר אונז זיינען ניטאָ קיין ווייבער, וואָס זיינען זויבער און פיין און דערביי ריין, אָהן זינד... אזעלכע ווייבער זיינען טהייער... אָט די זיינען נור פאַר די רייכע לייט, און אונזער־איינער מוז זיך שוין בענוגענען מיט דעם אָבגענאָגטען און אויסגעזויגענעם... מיט דעם בעשפּיגענעם און אויסגענוצטען..."

„טו טשעפּע זיך אָב פון מיר, די בעשפּיגענע, די אויסגענוצטע!" האָט אָלימפּיאַדאַ אויסגעשריגען, אויפשפּרינגענדיג פון איהר שטוהל. „טראָג זיך אָב פון דאַנען!"

אָבער פּלוצלונג האָבען זיך איהר געשטעלט טרעהרען אין די אויגען, און זי האָט איליא'ן בעשאָטען מיט א ים פון פלאַמענדע ווער־

טער, וואָס האָבן געברענט ווי הייסע קוילן:

„איך אליין בין מיט מיין אייגענעם ווילן אריינגעקראָכן אין דעם דאָזיגן גרוב... ווייל מען קען דאָ קריגן אַ סך געלד... מיט'ן געלד ווידער האָב איך געוואָלט אַזוי ווי אויף אַ לייטער צוריק ארויפ־קלעטערן... כ'האָב אָבגעמאַכט ביי זיך, אַנצופאַנגען אַן אָנשטענדיג לעבן... און דו האָסט מיר דערצו פערהאָלפּען, איך זוּיים עס!... און איך האָב דיך ליעב, און כ'וועל דיך ליעב האָבען, ווען דו וועסט אפילו דערוואָרגען צעהן מענשען... ניט די טוגענד, די גוטע מדות דיינע, האָב איך ליעב, נאָר דעם שטאָלץ דיינעם... און דיין יוגענד, דיין קאָפּ מיט האָאָר, דיין שטאַרקען אָרעם, דיינע פינסטערע אויגען, אויך דיינע ביי־זע ווערטער, די פאָרווירפע דיינע, וועלכע שטעכען מיר ווי שפּיזען אין האַרץ... פאַר דעם אַלעמען וועל איך דיר דאַנקבאַר זיין ביז מיין טויט. די פיס וועל איך דיר קושען—יאָ!"

זי האָט זיך אַנידערגעוואָרפען צו זיינע פיס און גענומען קושען זיינע קניע, זאָגענדיג ווייטער:

„גאָט איז מיין עדות, אַז איך האָב געזינדיגט, כדי צו קענען דער־נאָך ראַטעווען מיין נשמה. עס מוז דאָך איהם אַ סך ליעבער זיין, ווען איך וועל ניט פערברייננגען מיין לעבען לאַנג אין שמוץ, נאָר דורך איהם, דורך דעם שמוץ טאַקי, זיך דורכברעכען אַ וועג און פון דאָס ניי אָנפאַנגען צו פיהרען אַ ריין לעבען... דאַן וועל איך איהם בעטען, ער זאָל מיר מוחל זיין... איך וועל ניט טראָגען די דאָזיגע מאַטער־ניש מיין גאַנצען לעבען לאַנג! זיי האָבען מיך אויסגעשמירט מיט שמוץ... און מיט בלאָטע... אַלע טרעהרען מיינע וועלען ניט זיין גענוג, עס אָבצוואַשען..."

איליא האָט זיך אָין אָנהויב געזוכט ארויסצורייסען פון איהר און זי אויפצוהויבען פון דער ערד, אָבער זי האָט זיך פעסט איינגע־טשעפּעט אין איהם, האָט צוגעדריקט דעם קאָפּ איהרען צו זיינע קניע און געריבען איהרע באַקען אָן זיינע פיס. און דערביי האָט זי ניט אויפגעהערט צו ריידען מיט אַ ליידענשאַפטליכער, האַלב־פערדריקטער, קייכענדער שטימע. דאָ האָט ער זי אָנגעהויבען גלעטען מיט זיין ציטערענדער האַנד, האָט זי אריינגענומען אין זיינע אָרעמס און אַנגעשפּאַרט איהר קאָפּ אָן זיין שולטער. איהר הייסע באַק האָט זיך

פעסט צוגעדריקט צו זיין געזיכט, און בשעת אַלימפּיאַדאַ איז נאָך געלעגען אויף די קניע פאַר איהם, אַרומגענומען פון זיינע שטאַרקע אָרעמס, האָט זי מיט אַ פערשטיקטען קול געשעפּטשעט:

„צי קען עס דען אימיצען נוצען, אַז אַ מענש, וואָס האָט איינ־מאָל געזינדיגט, זאָל כמעט דאָס גאַנצע לעבען זיינס פערברייננגען אין ערנידעריגונג?... בשעת איך בין נאָך אַ יונג מיידעל געוועזן, און מיין שטיף־פאָטער האָט זיך צו מיר צוגעלאָזט מיט אַ שמוציגער אבזיכט — האָב איך איהם מיט אַ מעסער געשטאָכען. ס'איז ניט געשעהן מיט אבזיכט... דערנאָך האָבען זיי מיך אַנגע'שכור'ט מיט וויין און מיין עהרע גערויבט... איך בין געוועזן אַ מיידעל, אַזוי זויבער, אַזוי שעהן, מיט רויטע באַקען ווי די עפּעלעך. כ'האָב געוויינט אויף מיין מזל... כ'האָב מיר אַליין דאָס האַרץ אויסגעיאַדעט... געוויינט האָב איך אויף מיין שעהנקייט... כ'האָב עס ניט געוואָלט, כ'האָב עס ניט געוואָלט! און דערנאָך — האָב איך זיך געטראַכט: ס'איז דאָך שוין אַלץ איינס... צוריק קען מען שוין ניט כאַפּען... גוט, האָב איך זיך גע־טראַכט — דאַן וועל איך וועניגסטענס פערקויפען מיין שאַנדע אַזוי טהייער ווי נור מעגליך... פאַר דיר האָב איך קיינעם פון האַרצען ניט געקושט... כ'האָב שטענדיג נור אַזוי... אין אויסגעלאַסענהייט און לייכטזיניגקייט געלעבט...“

איהרע ווערטער זיינען צולעצט אַריבער אין אַ שטילער שעפּ־טשעריי. מיט אַמאָל האָט זי זיך אַרויסגעריסען פון איליאַ'ס אָרעמס.

„לאָז מיך אָב!“ האָט זי זיך אָנגערופען, איהם אָבשטויסענדיג פון זיך.

ער אָבער האָט זי נאָך פעסטער אַרומגענומען מיט זיינע אָרעמס, און פול מיט ליידענשאַפט און פערצווייפלונג האָט ער אָנגעהויבען קושען איהר געזיכט.

„לאָז מיך אָב — ס'טהוט מיר וועה!“ האָט זי זיך געבעטען נאָך אַמאָל.

„כ'האָב נאַרנישט צו ענטפערן אויף דיינע ווערטער,“ האָט לו־נעוו געזאָגט אַזוי ווי אין אַ פיבער. „נאָר איין זאַך זאָג איך דיר: קיינער האָט אויף אונז קיין רחמנות ניט געהאַט, און מיר דאַרפען צויך אויף קיינעם קיין רחמנות ניט האָבען. דו האָסט אַזוי שעהן

גערעדט... לאָמיך דיך קושען... ווי זאָל איך דיר עס אַנדערש בע־צאָהלען? דו מיין שעהנע... איך ליעב דיך... אַך, כ'ווייס אַליין ניט ווי אַזוי! ניט מיט ווערטער קען איך עס אויסריידען..."

איהרע אומעטיגע רייד האָבען ווירקליך ארויסגערופען אין איהם אַ הייסעם געפיהל פון צונייגונג צו דער דאָזיגער פרוי. איהר ווייטאָג האָט זיך צוזאַמענגעגאָסען אין איין שטיק מיט זיין אונגליק, און זייע־רע הערצער האָבען זיך וואָס ווייטער אלץ מעהר דערנעהנטערט איינס צום צווייטען. זיי האָבען זיך געהאַלטען פעסט ארומגענומען און האָ־בען זיך אַ היבשע ווײַלע שטילערהייט דערצעהלט וואָס פאַר צרות, וואָס פאַר קריינקונגען זיי האָבען ביידע געהאַט אויסצושטעהן אין לעבען. אין לונעוו'ס ברוסט איז פאַרטיג געוואָרען אַ פעסטע, אַ מור־טהיגע ענטשלאָסענהייט...

„מיר זיינען אפנים ניט געבאָרען געוואָרען גליקליך צו זיין, מיר ביידע," האָט אָלימפיאַדאַ געזאָגט און האָט צוגעשאָקעלט דערביי מיט'ן קאָפּ, אַזוי ווי זי וואָלט אויפגעגעבען אירגענד וועלכע האָפ־נונג אויף עפּעס בעסערס אין לעבען.

„נו גוט, דאַן וועלען מיר זיין פעראייניגט אין אונזער אונגליק!... לאָמיר ביידע פעראייניגט געהן קיין סיביר, אויף קאַטאָרגע, ווי?... אָבער ס'איז נאָך צייט דערצו. דערווייל וועלען מיר געניסען אונזער שמערץ און אונזער ליעבע... איצט מעגען זיי ברענען מיין לייב מיט גליהענדע צוואַנגען... ס'איז מיר אַזוי לייכט אויפ'ן האַרצען... כ'האָב גאָרנישט וואָס חרטה צו האָבען!"

דערהיצט פון זייערע רייד און אויפגערעגט פון די האַלזעריי און קושעריי, האָבען זיי געקוקט איינע אויף די אַנדערע אַזוי ווי דורך אַ טומאַן. ס'איז זיי געוואָרען ענג און הייס אין זייערע קליידער...

דורכ'ן פענסטער האָט מאַנאַטאַן אריינגעקוקט דער גרויער הימעל און האָט זיך געזעצט אויף די בוימער אַזוי ווי אַ הייסער רייף. אין גערטענדעל ביי די פענסטער האָט אַ יונג בוימעל שטילערהייט געוויגט זיינע צווייגען אהין און אהער, און אָבגעשאָקעלט דעם שנעע פון זיי. דער ווינטער אָבענד איז אָנגעקומען...